

**T.C.  
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

**TRABZON VİLAYETİ SALNAMELERİNDE GİRESUN (1869-1904)  
GİRESUN IN THE YEARBOOKS OF TRABZON PROVINCE (1869-1904)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ  
EMRAH AKAR**

**DANIŞMAN  
YRD. DOÇ. DR. MEHMET ÖZMENLİ**

**GİRESUN-2016**

## JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 15/07/2016 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Emrah AKAR'ın "Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun (1869-1904)" başlıklı tezini incelemiş olup aday 15/07/2016 tarihinde, saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZMENLİ	
Üye	Doç. Dr. Ümit KILIÇ	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Gürkan Fırat SAYLAN	

## YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun (1869-1904)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek şekilde bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15/07/2016

Emrah AKAR

## ÖN SÖZ

Bu çalışma, bugünkü Giresun ilinin sınırları içerisinde bulunan bölgelerin coğrafi, fiziki, demografik, idari, iktisadi, adli ve askeri yapısını Trabzon Vilayeti Salnamelerinin sunduğu bilgiler ışığında inceleyerek, salnamelerin yayınlandıkları tarih olan 1869-1904 arasındaki durumlarını açıklamak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışma giriş kısmından sonra gelen üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş kısmında genel olarak salnameler açıklanarak çalışmanın yapılmasının amacı, sınırlılıkları vb. açıklanmıştır. Birinci bölümde, Giresun'un coğrafi ve fiziki yapısı incelenmiştir. İkinci bölümde, Giresun'un idari ve iktisadi durumu incelenmiştir. Üçüncü bölümde, Giresun'un adli ve askeri yapısı incelenmiştir. Sonuç kısmında ise çalışmamız boyunca elde ettiğimiz bulgular yorumlanarak açıklanmıştır.

Bu çalışma boyunca benden desteğini ve yardımlarını esirgemeyen Danışman Hocam Yrd. Doç Dr. Mehmet ÖZMENLİ'ye, aynı şekilde çalışma esnasında yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Serkan DOĞANAY, Yrd. Doç Dr. Gürkan Fırat SAYLAN ve Yrd. Doç. Dr. Nazım KURUCA hocalarıma da en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezin hazırlanış aşamasının her anında bana destekte bulunan kıymetli arkadaşlarım İsa KARAKAYA, Emre Burak GÜNGÖR ve Doğu Doğanay ÇELEBİOĞLU'na da en derin şükranlarımı sunuyorum.

Çalışmam esnasında gerektiği vakit yardımlarını esirgemeyen Giresun Üniversitesi Öğretmen Hüsnü Hüseyin TEKİŞİK Merkez Kütüphanesi ve Giresun İl Halk Kütüphanesi çalışanlarına da teşekkürlerimi sunarım.

**Emrah AKAR**  
**GİRESUN-2016**

## ÖZET

TRABZON VİLAYETİ SALNAMELERİNDE GİRESUN (1869-1904)

Emrah AKAR

Giresun Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZMENLİ

2016

Vilayet salnamelerinde; vilayetlerin idari örgütlenmeleri, ekonomik faaliyetleri, nüfusu, eğitim durumu vb. konularda bilgiler verildiğinden dolayı şehir tarihçiliği açısından önem arz etmektedirler. Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun'un bugünkü il sınırları dahilinde, Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının olduğu görülmektedir. Bu durumdan ötürü de Giresun tarihinin Trabzon Vilayeti Salnamelerinin yayınlandıkları tarih olan 1869-1904 arasında açıklanması bakımından değerli kaynaklardır.

Bu çalışma ile Giresun'un bugünkü il sınırları içerisinde yer alan bölgelerin ana kaynak olarak Trabzon Vilayeti Salnamelerinin sunduğu bilgiler ışığında ve diğer kaynaklardan da yararlanarak 1869-1904 arasındaki durumu incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma sonucunda; Giresun'un 1869-1904 yılları arasındaki coğrafi, fiziki, demografik, idari, iktisadi, adli ve askeri yapısı ile ilgili birtakım verilere ulaşılmıştır.

**ABSTRACT**

GİRESUN İN THE YEARBOOKS OF TRABZON PROVINCE (1869-1904)

Emrah AKAR

Giresun University

Institute of Social Sciences

Department of Social Studies Education, Master's Thesis

Supervisor: Asst. Assoc. Dr. Mehmet ÖZMENLİ

2016

An province yearbook provides information about the administrative organizations, economic activities, population and educational background, etc., so it has an importance for historiography. In the yearbooks of the Trabzon province Giresun, Tirebolu, and Görele townships are within the Giresun's city boundaries at the present time. These are valuable sources of information because the history of Giresun is explained between 1869 and 1904 that is the publishing date of Trabzon province yearbook.

In this study, the areas of the Giresun that are located in current provincial boundaries and the position of the Giresun between 1869-1904 are tried to analyse and explain based largely on the Trabzon province yearbooks and the other sources.

After these researches, historians reached some informations such as; the geographical position of the Giresun between 1869-1904, physical, demographic, executive, financial, forensic and military structure.

**İÇİNDEKİLER**

<b>ÖN SÖZ</b> .....	<b>I</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>II</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>III</b>
<b>SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ</b> .....	<b>VII</b>
<b>TABLOLAR DİZİNİ</b> .....	<b>VIII</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>

**BİRİNCİ BÖLÜM**

<b>1. GİRESUN'UN COĞRAFI VE FİZİKİ YAPISI İLE DEMOGRAFİK YAPISI</b> .....	<b>4</b>
<b>1.1. GİRESUN'UN COĞRAFI VE FİZİKİ YAPISI</b> .....	<b>4</b>
1.1.1. Giresun'un Ormanları.....	5
1.1.2. Giresun'un Nehirleri.....	7
1.1.3. Giresun'un Yolları .....	8
1.1.4. Giresun'da Şeyh, Veli, Pir Gibi Ziyaretgah Mekanları.....	10
1.1.5. Cami, Medrese ve Kiliseler.....	12
1.1.6. Eski Eserler .....	12
1.1.7. Pazar Mahalleri ve Han, Dükkan, Mağaza .....	14
1.1.8. Giresun'da Toplumsal Alanlar: Kahvehane, Meyhane ve Gazinolar .....	16
<b>1.2. GİRESUN'UN DEMOGRAFİK DURUMU</b> .....	<b>17</b>
1.2.1. Giresun'un Nüfusu.....	18
1.2.2. Giresun'da Eğitim .....	27
1.2.2.1. Medreseler .....	27
1.2.2.2. Sıbyan Mektepleri.....	32
1.2.2.3. İptidai Mektepleri.....	35
1.2.2.4. Rüşdiye Mektepleri.....	36
1.2.2.5. Gayrimüslim Okulları .....	40

1.2.2.6.	Maarif Komisyonu.....	42
----------	-----------------------	----

## İKİNCİ BÖLÜM

2.	İDARİ VE İKTİSADİ YAPI.....	47
2.1.	İDARİ YAPI .....	47
2.1.1.	Kaza İdare Meclisi .....	55
2.1.2.	Belediye İdaresi .....	64
2.1.3.	Nahiye Meclisi.....	72
2.1.4.	Posta Ve Telgraf İdaresi .....	74
2.1.5.	Nüfus İdaresi .....	77
2.1.6.	Mal Kalemi .....	78
2.1.7.	Evkaf İdaresi .....	79
2.1.8.	Nafia İdaresi .....	81
2.1.9.	Ferağ Komisyonu .....	81
2.1.10.	Tahsilat Komisyonu .....	83
2.1.11.	Memleket Sandığı.....	84
2.1.12.	Ziraat Bankası Şubesi.....	90
2.1.13.	Rüsumat İdaresi .....	95
2.1.14.	Düyun-u Umumiye İdaresi.....	102
2.1.15.	Reji İdaresi.....	105
2.1.16.	Ticaret, Sanayi Ve Ziraat Odaları.....	108
2.1.17.	Liman İdaresi .....	113
2.1.18.	Giresun'da Bulunan Konsolosluklar.....	115
2.1.19.	Rüesa-i Ruhaniye .....	117
2.1.20.	Diğer Görevliler.....	118
2.2.	İKTİSADİ YAPI.....	118
2.2.1.	Tarım.....	118
2.2.1.1.	Fındık.....	120
2.2.1.2.	Diğer Tarım Ürünleri.....	124
2.2.2.	Hayvancılık.....	127



2.2.3.	Ticaret .....	129
2.2.4.	Vergi Gelirleri.....	153
2.2.5.	Maden Gelirleri .....	162
2.2.6.	Orman Gelirleri.....	166
2.2.7.	Vapur Kumpanyaları .....	170

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	ADLİ VE ASKERİ YAPI.....	172
3.1.	ADLİ YAPI .....	172
3.1.1.	Meclis-i Deavi .....	173
3.1.2.	Bidayet Mahkemesi.....	176
3.1.3.	Ticaret Mahkemesi.....	179
3.1.4.	Mahkeme-i Şeriyye Kalemî .....	180
3.2.	ASKERİ YAPI.....	181
3.2.1.	Zabıta İdaresi .....	185
3.2.2.	Polis İdaresi .....	187
	SONUÇ.....	188
	KAYNAKÇA .....	194
	EKLER.....	211
	ÖZ GEÇMİŞ.....	226

**SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ**

<b>vb.</b>	: ve benzeri
<b>T.V.S.</b>	: Trabzon Vilayeti Salnamesi
<b>s.</b>	: Sayfa
<b>D.İ.A.</b>	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
<b>İSAM</b>	: İslam Araştırmaları Merkezi
<b>İ.A.</b>	: İslam Ansiklopedisi
<b>M.E.B.</b>	: Milli Eğitim Bakanlığı
<b>H.</b>	: Hicri
<b>M.</b>	: Miladi
<b>m.</b>	: metre
<b>çev.</b>	: Çeviren
<b>Haz.</b>	: Hazırlayan
<b>K.</b>	: Kadın
<b>km.</b>	: Kilometre
<b>E.</b>	: Erkek

## TABLOLAR DİZİNİ

<b>Tablo 1.1.1.1. H.1296/M.1879 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'deki Orman Varlığı .....</b>	<b>6</b>
<b>Tablo 1.1.1.2. H.1321/M.1903 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'deki Orman Varlığı .....</b>	<b>6</b>
<b>Tablo 1.1.7.1. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'deki Pazar Mahalleri .....</b>	<b>15</b>
<b>Tablo 1.2.1.1. 1868 Yılında Giresun Kazasındaki Aile Sayısı .....</b>	<b>19</b>
<b>Tablo 1.2.1.2. 1868 Yılında Giresun Kazasındaki Erkek Nüfus Sayısı.....</b>	<b>20</b>
<b>Tablo 1.2.1.3. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Giresun'un ve Ona Bağlı Olan Nahiyelerinin Nüfus Durumu .....</b>	<b>20</b>
<b>Tablo 1.2.1.4. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Tirebolu Kazası ve Görele Nahiyesinin Nüfus Durumu.....</b>	<b>21</b>
<b>Tablo 1.2.1.5. H.1291/M.1874 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Nüfusları.....</b>	<b>21</b>
<b>Tablo 1.2.1.6. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'nin Nüfusları.....</b>	<b>22</b>
<b>Tablo 1.2.1.7. 1881-1882/1893 Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Nüfusu .....</b>	<b>23</b>
<b>Tablo 1.2.1.8. Vital Cuinet'e Göre Giresun Şehir Merkezi Nüfusu .....</b>	<b>23</b>
<b>Tablo 1.2.1.9. Vital Cuinet'e Göre Giresun Kazasının Toplam Nüfusu .....</b>	<b>24</b>
<b>Tablo 1.2.1.10. Vital Cuinet'e Göre Tirebolu Kazasının Nüfusu.....</b>	<b>24</b>
<b>Tablo 1.2.1.11. H.1311/M.1894 Yılı Salnamesine Göre Giresun Kazasının Nüfusu .....</b>	<b>24</b>
<b>Tablo 1.2.1.12. H.1311/M.1894 Yılı Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının Nüfusu .....</b>	<b>25</b>
<b>Tablo 1.2.1.13. H.1311/M.1894 Yılı Salnamesine Göre Görele Kazasının Nüfusu .....</b>	<b>25</b>
<b>Tablo 1.2.1.14. H.1318/M.1900 Yılı Salnamesine Göre Giresun Kazasının Nüfusu .....</b>	<b>25</b>
<b>Tablo 1.2.1.15.H. 1318/M.1900 Yılı Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının Nüfusu .....</b>	<b>25</b>

<b>Tablo 1.2.1.16. H.1318/M.1900 Yılı Salnamesine Göre Görele Kazasının Nüfusu</b> .....	<b>25</b>
<b>Tablo 1.2.1.17. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'nin Nüfus Durumları</b> .....	<b>26</b>
<b>Tablo 1.2.2.1.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazalarıyla Onlara Bağlı Nahiyelelerin Medrese, Medrese Talebesi ve Müderrislerinin Miktarı</b> .....	<b>29</b>
<b>Tablo 1.2.2.1.2. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Medreselerinin İsmi, Mevki ve Talebe Sayıları</b> .....	<b>30</b>
<b>Tablo 1.2.2.1.3. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu, Kazası Medreselerinin İsmi, Mevki ve Talebe Sayıları</b> .....	<b>31</b>
<b>Tablo 1.2.2.2.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelelerin Sıbyan Mektebiyle Öğrenci Sayısı Miktarı</b> .....	<b>34</b>
<b>Tablo 1.2.2.2.2. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Nahiyeleleri İle Tirebolu ve Görele Kazaları Mektep Sayısı ..</b>	<b>35</b>
<b>Tablo 1.2.2.3.1. H.1320/M.1902, H.1321/1903, H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayet Salnamelerinde Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının İptidai Mekteplerinin Sayısı</b> .....	<b>36</b>
<b>Tablo 1.2.2.4.1. H.1296/M.1879 Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Ona Bağlı Akköy Nahiyesi İle Tirebolu Kazasında Bulunan Rüşdiye Mektepleri</b> .....	<b>38</b>
<b>Tablo 1.2.2.4.2. H.1313/M.1896 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazalarında ki Rüşdiye Mektepleri</b> .....	<b>39</b>
<b>Tablo 1.2.2.4.3. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüşdiye Mektebi</b> .....	<b>39</b>
<b>Tablo 1.2.2.4.4. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Rüşdiye Mektebi</b> .....	<b>40</b>
<b>Tablo 1.2.2.4.5. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Rüşdiye Mektebi</b> .....	<b>40</b>

<b>Tablo 1.2.2.5.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Olan Nahiyelerde Bulunan Gayrimüslimlere Ait Okullar.....</b>	<b>41</b>
<b>Tablo 1.2.2.6.1. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Maarif Komisyonu .....</b>	<b>43</b>
<b>Tablo 1.2.2.6.2. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Maarif Komisyonu.....</b>	<b>43</b>
<b>Tablo 1.2.2.6.3. H.1311/M.1894 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Maarif Komisyonu.....</b>	<b>44</b>
<b>Tablo 1.2.2.6.5. H.1321/M.1903 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu Maarif Komisyonu .....</b>	<b>45</b>
<b>Tablo 1.2.2.6.6. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun Maarif Komisyonu .....</b>	<b>45</b>
<b>Tablo 1.2.2.6.7. H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu Maarif Komisyonu .....</b>	<b>46</b>
<b>Tablo 1.2.2.6.8. H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Görele Maarif Komisyonu .....</b>	<b>46</b>
<b>Tablo. 2.1.1.1. H.1286/M.1869 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının İdare Meclisi .....</b>	<b>56</b>
<b>Tablo. 2.1.1.2. H.1286/M.1869 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının İdare Meclisi .....</b>	<b>56</b>
<b>Tablo. 2.1.1.3. H.1291/M.1874 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının İdare Meclisi .....</b>	<b>57</b>
<b>Tablo. 2.1.1.4. H.1291/M.1874 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının İdare Meclisi .....</b>	<b>57</b>
<b>Tablo. 2.1.1.5. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının İdare Meclisi .....</b>	<b>58</b>
<b>Tablo. 2.1.1.6. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının İdare Meclisi .....</b>	<b>58</b>
<b>Tablo. 2.1.1.7. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazasının İdare Meclisi.....</b>	<b>59</b>

<b>Tablo 2.1.1.8. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>59</b>
<b>Tablo 2.1.1.9. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>60</b>
<b>Tablo 2.1.1.10. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi .....</b>	<b>60</b>
<b>Tablo 2.1.1.11. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>60</b>
<b>Tablo 2.1.1.12. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>61</b>
<b>Tablo 2.1.1.13. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi .....</b>	<b>61</b>
<b>Tablo 2.1.1.14. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>62</b>
<b>Tablo 2.1.1.15. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>62</b>
<b>Tablo 2.1.1.16. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi .....</b>	<b>62</b>
<b>Tablo 2.1.1.17. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>63</b>
<b>Tablo 2.1.1.18. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi.....</b>	<b>63</b>
<b>Tablo 2.1.1.19. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi .....</b>	<b>63</b>
<b>Tablo: 2.1.2.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi.....</b>	<b>65</b>
<b>Tablo: 2.1.2.2. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi.....</b>	<b>65</b>
<b>Tablo: 2.1.2.3. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>66</b>
<b>Tablo: 2.1.2.4. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi.....</b>	<b>66</b>

<b>Tablo: 2.1.2.5. H.1293/M.1876 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>67</b>
<b>Tablo: 2.1.2.6. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>67</b>
<b>Tablo: 2.1.2.7. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>68</b>
<b>Tablo: 2.1.2.8. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>68</b>
<b>Tablo: 2.1.2.9. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>69</b>
<b>Tablo: 2.1.2.10. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>69</b>
<b>Tablo: 2.1.2.11. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>69</b>
<b>Tablo 2.1.2.12. H.1318/M.1900 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>70</b>
<b>Tablo 2.1.2.13. H.1318/M.1900 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>70</b>
<b>Tablo 2.1.2.14. H.1318/M.1900 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>70</b>
<b>Tablo 2.1.2.15. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>71</b>
<b>Tablo 2.1.2.16. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>71</b>
<b>Tablo 2.1.2.17. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi .....</b>	<b>71</b>
<b>Tablo 2.1.3.1. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Akköy Nahiye Meclisi .....</b>	<b>73</b>
<b>Tablo 2.1.3.2. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Piraziz Nahiye Meclisi .....</b>	<b>73</b>
<b>Tablo 2.1.3.3. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Kuruk Nahiye Meclisi .....</b>	<b>73</b>

<b>Tablo 2.1.4.1 H.1298/M.1881 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Posta ve Telgraf Memurları .....</b>	<b>76</b>
<b>Tablo 2.1.4.2. H.1316/M.1898 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Telgraf İdaresi .....</b>	<b>76</b>
<b>Tablo 2.1.4.3. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Telgraf İdaresi .....</b>	<b>77</b>
<b>Tablo 2.1.5.1. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Nüfus Kalemı .....</b>	<b>78</b>
<b>Tablo 2.1.5.2. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Nüfus Kalemı .....</b>	<b>78</b>
<b>Tablo 2.1.5.3. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Nüfus Kalemı .....</b>	<b>78</b>
<b>Tablo 2.1.6.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Mal Kalemı .....</b>	<b>79</b>
<b>Tablo 2.1.6.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Mal Kalemı .....</b>	<b>79</b>
<b>Tablo 2.1.6.3. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Mal Kalemı .....</b>	<b>79</b>
<b>Tablo 2.1.7.1. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Evkaf Komisyonu .....</b>	<b>80</b>
<b>Tablo 2.1.7.2. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Evkaf Meclisi .....</b>	<b>80</b>
<b>Tablo 2.1.9.1. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ferağ Komisyonu .....</b>	<b>82</b>
<b>Tablo 2.1.9.2. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ferağ Komisyonu .....</b>	<b>82</b>
<b>Tablo 2.1.9.3. H.1321/M.1903 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ferağ Komisyonu .....</b>	<b>82</b>
<b>Tablo 2.1.10.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Tahsilat Komisyonu .....</b>	<b>83</b>
<b>Tablo 2.1.10.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Tahsilat Komisyonu .....</b>	<b>83</b>



<b>Tablo 2.1.10.3. H.1321/M.1903 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Tahsilat Komisyonu .....</b>	<b>83</b>
<b>Tablo 2.1.10.4. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Tahsilat Komisyonu .....</b>	<b>84</b>
<b>Tablo 2.1.10.5. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Tahsilat Komisyonu.....</b>	<b>84</b>
<b>Tablo 2.1.10.6. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Tahsilat Komisyonu .....</b>	<b>84</b>
<b>Tablo 2.1.11.1. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Memleket Sandığı .....</b>	<b>86</b>
<b>Tablo 2.1.11.2. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Memleket Sandığı .....</b>	<b>86</b>
<b>Tablo 2.1.11.3. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Nahiyesi Memleket Sandığı .....</b>	<b>87</b>
<b>Tablo 2.1.11.4. H.1290/M.1873 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Memleket Sandığı .....</b>	<b>87</b>
<b>Tablo 2.1.11.5. H.1290/M.1873 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Akköy Nahiyesi Memleket Sandığı.....</b>	<b>87</b>
<b>Tablo 2.1.11.6. H.1290/M.1873 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Memleket Sandığı .....</b>	<b>87</b>
<b>Tablo 2.1.11.7. H.1293/M.1876 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Memleket Sandığı.....</b>	<b>88</b>
<b>Tablo 2.1.11.8. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Memleket Sandığı .....</b>	<b>88</b>
<b>Tablo 2.1.11.9. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Akköy Nahiyesi Memleket Sandığı.....</b>	<b>89</b>
<b>Tablo 2.1.11.10. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Keşap Nahiyesi Memleket Sandığı .....</b>	<b>89</b>
<b>Tablo 2.1.11.11. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Piraziz Nahiyesi Memleket Sandığı .....</b>	<b>89</b>
<b>Tablo 2.1.11.12. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Menafi Sandığı .....</b>	<b>89</b>

<b>Tablo 2.1.11.13. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Memleket Sandığı.....</b>	<b>89</b>
<b>Tablo 2.1.11.14. H.1305/M.1888 Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Giresun Kazası Menafi Sandığı.....</b>	<b>90</b>
<b>Tablo 2.1.12.1. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Şubesi .....</b>	<b>91</b>
<b>Tablo 2.1.12.2. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Şubesi .....</b>	<b>91</b>
<b>Tablo 2.1.12.3. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Şubesi .....</b>	<b>92</b>
<b>Tablo 2.1.12.4. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Şubesi .....</b>	<b>92</b>
<b>Tablo 2.1.12.5. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Şubesi .....</b>	<b>92</b>
<b>Tablo 2.1.12.6. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Şubesi .....</b>	<b>93</b>
<b>Tablo 2.1.12.7. H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Sandığı Meclisi .....</b>	<b>93</b>
<b>Tablo 2.1.12.8. H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Sandığı Meclisi .....</b>	<b>93</b>
<b>Tablo 2.1.12.9. H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Sandığı Meclisi .....</b>	<b>93</b>
<b>Tablo 2.1.12.10. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Sandık Meclisi ve Memurları .....</b>	<b>94</b>
<b>Tablo 2.1.12.11. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Sandık Meclisi ve Memurları .....</b>	<b>94</b>
<b>Tablo 2.1.12.12. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Sandık Meclisi .....</b>	<b>94</b>
<b>Tablo 2.1.13.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyeti.....</b>	<b>95</b>
<b>Tablo 2.1.13.2. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyeti.....</b>	<b>96</b>

<b>Tablo 2.1.13.3. H.1289/M.1872 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası ve Elgü Kasabası.....</b>	<b>96</b>
<b>Tablo 2.1.13.4. H.1289/M.1872 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti .....</b>	<b>97</b>
<b>Tablo 2.1.13.5. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti .....</b>	<b>97</b>
<b>Tablo 2.1.13.6. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti .....</b>	<b>98</b>
<b>Tablo 2.1.13.7. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti .....</b>	<b>99</b>
<b>Tablo 2.1.13.8. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti .....</b>	<b>100</b>
<b>Tablo 2.1.13.9. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Dairesi.....</b>	<b>101</b>
<b>Tablo 2.1.13.10. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Rüsumat Dairesi .....</b>	<b>101</b>
<b>Tablo 2.1.13.11. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Rüsumat Dairesi.....</b>	<b>101</b>
<b>Tablo 2.1.14.1. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi.....</b>	<b>103</b>
<b>Tablo 2.1.14.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi .....</b>	<b>104</b>
<b>Tablo 2.1.14.3. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi.....</b>	<b>104</b>
<b>Tablo 2.1.14.4. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi.....</b>	<b>104</b>
<b>Tablo 2.1.15.1. H.1316/M.1898 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Reji İdaresi .....</b>	<b>106</b>
<b>Tablo 2.1.15.2. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Reji Dairesi.....</b>	<b>106</b>
<b>Tablo 2.1.15.3. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Reji Dairesi.....</b>	<b>107</b>

<b>Tablo 2.1.15.4. H.1322/M.1904 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Reji Dairesi.....</b>	<b>107</b>
<b>Tablo 2.1.15.5. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Reji Dairesi.....</b>	<b>107</b>
<b>Tablo 2.1.16.1. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret ve Ziraat Odası.....</b>	<b>109</b>
<b>Tablo 2.1.16.2. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ticaret ve Ziraat Odası.....</b>	<b>110</b>
<b>Tablo 2.1.16.3. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası.....</b>	<b>110</b>
<b>Tablo 2.1.16.4. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası.....</b>	<b>110</b>
<b>Tablo 2.1.16.5. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ticaret ve Sanayi Odası.....</b>	<b>111</b>
<b>Tablo 2.1.16.6. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Odası Heyeti.....</b>	<b>111</b>
<b>Tablo 2.1.16.7. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası.....</b>	<b>111</b>
<b>Tablo 2.1.16.8. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Odası.....</b>	<b>111</b>
<b>Tablo 2.1.16.9. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ticaret ve Sanayi Odası.....</b>	<b>112</b>
<b>Tablo 2.1.16.10. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası.....</b>	<b>112</b>
<b>Tablo 2.1.16.11. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ticaret ve Sanayi Odası.....</b>	<b>112</b>
<b>Tablo 2.1.16.12. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Odası.....</b>	<b>112</b>
<b>Tablo 2.1.17.1. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İskele Komisyonu.....</b>	<b>113</b>
<b>Tablo 2.1.17.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İskele Komisyonu.....</b>	<b>114</b>

<b>Tablo 2.1.17.3. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İskele Komisyonu.....</b>	<b>114</b>
<b>Tablo 2.1.17.4. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İskele Komisyonu .....</b>	<b>114</b>
<b>Tablo 2.1.17.5. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İskele Komisyonu .....</b>	<b>115</b>
<b>Tablo 2.1.17.6. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İskele Komisyonu.....</b>	<b>115</b>
<b>Tablo 2.1.17.7. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İskele Komisyonu .....</b>	<b>115</b>
<b>Tablo 2.2.1.1. Yayınlanan Son Dört Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Arazi Miktarları.....</b>	<b>119</b>
<b>Tablo 2.2.1.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1888-1905 Arası Fındık Üretimi .....</b>	<b>121</b>
<b>Tablo 2.2.1.1.2. Osmanlı Devleti'nin 1878-1913 Arası Fındık İhracatı.....</b>	<b>122</b>
<b>Tablo 2.2.1.1.3. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının ve Ona Bağlı Nahiyelerinin Fındık Mahsulatı.....</b>	<b>123</b>
<b>Tablo 2.2.1.1.4. H.1320-1324 Senelerinde Giresun'da Fındık Fiyatına Ait Rakamlar .....</b>	<b>124</b>
<b>Tablo 2.2.1.2.1. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının ve Ona Bağlı Nahiyelerinin Tarım Mahsulatı .....</b>	<b>126</b>
<b>Tablo 2.2.1.2.2. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının Tarım Mahsulatı .....</b>	<b>126</b>
<b>Tablo 2.2.1.2.3. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazasının Tarım Mahsulatı.....</b>	<b>127</b>
<b>Tablo 2.2.2.1. H.1319/M.1901 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının ve Nahiyelerinin Sahip Olduğu Hayvan Varlığı.....</b>	<b>128</b>
<b>Tablo 2.2.2.2. H.1319/M.1901 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu ve Görele Kazalarının Sahip Olduğu Hayvan Varlığı.....</b>	<b>128</b>
<b>Tablo 2.2.3.1. 1886 Yılında Giresun Limanına Gelen Vapur ve Yelkenli Gemilerin Sayısı ve Tonajı .....</b>	<b>131</b>
<b>Tablo 2.2.3.2. 1890 yılı Giresun Limanından Yapılan İhracat .....</b>	<b>132</b>
<b>Tablo 2.2.3.3. 1890 Yılı Giresun Limanından Yapılan İthalat .....</b>	<b>133</b>

<b>Tablo 2.2.3.4. 1896 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İhracat .....</b>	<b>134</b>
<b>Tablo 2.2.3.5. 1896 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İthalat .....</b>	<b>134</b>
<b>Tablo 2.2.3.6. 1899 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İhracat-İthalat .....</b>	<b>135</b>
<b>Tablo 2.2.3.7. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>135</b>
<b>Tablo 2.2.3.8. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>136</b>
<b>Tablo 2.2.3.9. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>137</b>
<b>Tablo 2.2.3.10. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>138</b>
<b>Tablo 2.2.3.11. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Limanından H.1316 Senesinde İthalat ve İhracat Faaliyetlerini Yapan Vapur ve Yelkenli Gemilerin Sayısı, Tonilatosu ve Ait Oldukları Ülkeler .....</b>	<b>139</b>
<b>Tablo 2.2.3.12. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Limanından H.1316 Senesinde İthalat ve İhracat Faaliyetlerini Yapan Vapur ve Yelkenli Gemilerin Sayısı, Tonilatosu ve Ait Oldukları Ülkeler .....</b>	<b>139</b>
<b>Tablo 2.2.3.13. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>140</b>
<b>Tablo 2.2.3.14. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>141</b>
<b>Tablo 2.2.3.15. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>142</b>
<b>Tablo 2.2.3.16. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>143</b>
<b>Tablo 2.2.3.17. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>144</b>
<b>Tablo 2.2.3.18. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>145</b>
<b>Tablo 2.2.3.19. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>146</b>

<b>Tablo 2.2.3.20. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>147</b>
<b>Tablo 2.2.3.21. H.1321/M.1903 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu İle Görele Limanlarına Gelen Giden Vapur ve Yelkenli Gemiler İle Adetleri, Tonajları ve Ait oldukları Ükelere Ait Bayrakları.....</b>	<b>148</b>
<b>Tablo 2.2.3.22. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>149</b>
<b>Tablo 2.2.3.23. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>150</b>
<b>Tablo 2.2.3.24. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat.....</b>	<b>151</b>
<b>Tablo 2.2.3.25. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat.....</b>	<b>152</b>
<b>Tablo 2.2.4.1. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1284 Senesine Ait Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelerin Vergi Gelirleri İle Memurlara Ödenen Maaş ve Bazı Küçük Gelirler .....</b>	<b>154</b>
<b>Tablo 2.2.4.2. H.1288/M.1871 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1285 Senesine Ait Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelerin Vergi Gelirleri İle Memurlara Ödenen Maaş ve Bazı Küçük Gelirler .....</b>	<b>155</b>
<b>Tablo 2.2.4.3. H.1289/M.1872 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1286 Senesine Ait Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelerin Vergi Gelirleri ile Memurlara Ödenen Maaş ve Bazı Küçük Gelirler .....</b>	<b>156</b>
<b>Tablo 2.2.4.4. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Nahiyeleri İle Tirebolu ve Görele Kazalarından H.1295 Senesinde Alınan Öşür Miktarları .....</b>	<b>156</b>
<b>Tablo: 2.2.4.5. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Nahiyeleri İle Tirebolu ve Görele Kazalarının H.1296 Senesi Rüsüm-u İcabiye ve Re's-i Ağnam Sayımının Miktarı.....</b>	<b>157</b>
<b>Tablo 2.2.4.6. H.1287/M.1870 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyetinin Hasılatı.....</b>	<b>158</b>
<b>Tablo 2.2.4.7. H.1288/M.1871 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyetinin Hasılatı.....</b>	<b>160</b>

<b>Tablo 2.2.4.8. H.1309/M.1892 Tarihli Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Giresun Rüşumat Müdüriyetinin Umumi Gelirleri.....</b>	<b>161</b>
<b>Tablo 2.2.4.9. H.1309/M.1892 Tarihli Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Giresun Düyun-u Umumiye İdaresinin Umumi Gelirleri .....</b>	<b>161</b>
<b>Tablo 2.2.5.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarında İmtiyazı Verilip İşletilen Madenler</b>	<b>166</b>
<b>Tablo 2.2.6.1. H.1316/M.1898 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazaları Ormanlarının Gelirleri, Masrafları, Memur Sayıları ve Hektarları .....</b>	<b>168</b>
<b>Tablo 2.2.6.2. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Ordu Kazaları ile Tirebolu ve Görele Kazaları Orman Gelirleri..</b>	<b>169</b>
<b>Tablo 2.2.6.3. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazaları Orman Gelirleri .....</b>	<b>170</b>
<b>Tablo 2.2.7.1 H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasında Bulunan Vapur Acenteleri.....</b>	<b>171</b>
<b>Tablo 3.1.1.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Meclis-i Deavi'si .....</b>	<b>174</b>
<b>Tablo 3.1.1.2. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi'si.....</b>	<b>174</b>
<b>Tablo 3.1.1.3. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Meclis-i Deavi'si .....</b>	<b>174</b>
<b>Tablo 3.1.1.4. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi'si.....</b>	<b>175</b>
<b>Tablo 3.1.1.5. H.1292/M.1875 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Meclis-i Deavi'si.....</b>	<b>175</b>
<b>Tablo 3.1.1.6. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Meclis-i Deavi'si .....</b>	<b>175</b>
<b>Tablo 3.1.1.7. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi'si.....</b>	<b>176</b>
<b>Tablo 3.1.1.8. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Meclis-i Deavi'si.....</b>	<b>176</b>



<b>Tablo 3.1.2.1. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Bidayet Mahkemesi.....</b>	<b>177</b>
<b>Tablo 3.1.2.2. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Bidayet Mahkemesi .....</b>	<b>177</b>
<b>Tablo 3.1.2.3. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Bidayet Mahkemesi .....</b>	<b>177</b>
<b>Tablo 3.1.2.4. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Bidayet Mahkemesi.....</b>	<b>178</b>
<b>Tablo 3.1.2.5. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Bidayet Mahkemesi .....</b>	<b>178</b>
<b>Tablo 3.1.2.6. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Bidayet Mahkemesi.....</b>	<b>178</b>
<b>Tablo 3.1.3.1. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesi Göre Giresun Kazası Ticaret Mahkemesi .....</b>	<b>180</b>
<b>Tablo 3.1.4.1. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi.....</b>	<b>180</b>
<b>Tablo 3.1.4.2. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi.....</b>	<b>180</b>
<b>Tablo 3.2.1. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre 56. Giresun Redif Alayı Taburları.....</b>	<b>185</b>
<b>Tablo 3.2.1.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Zabıta Dairesi.....</b>	<b>186</b>
<b>Tablo 3.2.1.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Zabıta Dairesi.....</b>	<b>186</b>
<b>Tablo 3.2.2.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Polis Dairesi .....</b>	<b>187</b>
<b>Tablo 3.2.2.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Polis Dairesi.....</b>	<b>187</b>

## GİRİŞ

Farsça sal (yıl) ve name (kitap) kelimelerinden oluşan salname, Osmanlı Devleti'nde yayınlanan yıllıklara denilmekteydi.<sup>1</sup> Batı dünyasında bu tür yayınların tarihi XV. yüzyıla kadar uzanmaktaydı ve o tarihlerde Almanya'da almanak adıyla ilk yıllıklar yayınlanmıştı.<sup>2</sup> Osmanlı'da resmi ve özel olmak üzere 2'ye ayrılan salnamelerin resimleri de devlet, nezaret ve vilayet salnameleri olarak 3'e ayrılabilirdi.<sup>3</sup>

Sultan Abdülmecid döneminde, Sadrazam Reşit Paşa'nın isteği ve Hekimbaşı Abdülhak Efendizade Hayrullah Efendi ile Ahmet Cevdet Paşa'nın katkılarıyla H.1263 (M.1847) senesinde ilk salname Ahmet Vefik Paşa tarafından hazırlanıp Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye adı ile yayımlanmıştı. Yayınlanan bu ilk devlet salnamesinin önsözünde yazışma ve diğer işlerde yardımcı olunmak, dünya hakkında bilgi vermek gibi amaçlarla salnamenin hazırlandığından bahsedilmişti. Bir süre sonra salnamelerin hazırlanması görevi Meclis-i Maarif Başkatibi Behcet ve Meclis azasından Rüşdü beylere verilmişti. Daha sonra padişah emri ile bu görev Maarif Nezareti Mektubi Kalemi Heyeti'ne verilmişti. 1888 yılıyla beraber Memurin-i Mülkiyye Komisyonuna bağlı Sicil-i Ahval Memurin İdaresine bu görev verilmiştir ve bu durum yayınlanan son salnameye kadar devam etmişti. 1912 yılına kadar düzenli olarak çıkan devlet salnameleri 1918 yılında 68. ve son kez yayınlanmıştı.<sup>4</sup>

Nezaret yıllıkları, devlet salnameleri kadar düzenli çıkarılmamıştı. Nezaretlerin başında bulunan nazırlar, dairelerde çalışan görevlilerin isimlerini belirlemek ve idare ettikleri kuruluşların yasal statülerini belirtmek için nezaret salnamesi çıkarılmasına öncülük etmişlerdi. Nezaretlerle zayıf bağları olan, kendi bütçelerine sahip devlet kurumları da salname çıkarmışlardı.<sup>5</sup>

<sup>1</sup>M. Orhan Bayrak, **Resimli Osmanlı Tarihi Sözlüğü**, İnkilâp Kitapevi, İstanbul 1999, s. 364

<sup>2</sup>Hasan Refik Ertuğ, "Osmanlı Devrinde Salnâmeler", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 9, Cilt 2, Sayı 7, 1973, s. 15

<sup>3</sup>Bilgin Aydın, "Salnâme" **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 36, İstanbul 2009, s. 51-52

<sup>4</sup>Hasan Duman, **Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası Ve Toplu Kataloğu, I**, Enformasyon Ve Dökümantasyon Vakfı, Ankara 2000, s. 3-4

<sup>5</sup>Hasan Refik Ertuğ, "Osmanlı Devrinde Salnâmeler Nezâret ve Eyâlet Salnâmeleri", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 9, Cilt 2, Sayı 8, 1973, s. 10-11

Çalışmamızın ana materyalini oluşturan Trabzon Vilayeti Salnamelerinin de içinde bulunduğu vilayet salnameleri, Halep mektupçusu İbrahim Halit Bey'in yayımladığı "Fihrist-i Vilâyet-i Haleb" isimli salname model alınarak hazırlanmıştı. Muhtevastaki bilgilerle Babiali'nin ilgisini çeken bu eserden tüm vilayetlere birer örnek yollanarak bu salnameye benzer şekilde yıllıklar hazırlanması istenmişti. Vilayet salnameleri içerik olarak yayımlandıkları eyalete göre farklılıklar göstermekteydi. Genel olarak vilayetin idari örgütlenmesi, memurları, vilayet mahallinin tarihi, vilayette bulunan eski eserler, coğrafyası, vilayetin idari taksimatı, vilayet dahilinde bulunan kaza ve nahiyeleri, vilayetteki üretim faaliyetleri, ticaret ve nüfusu hakkında bilgiler, fotoğraf ve haritalar bulunurdu.<sup>6</sup> İlk vilayet salnamesi Saraybosna'da "Salnâme-i Vilâyet-i Bosna" ismiyle 1866 senesinde yayınlanmıştı.<sup>7</sup> Vilayet salnameleri, vilayet mektupçuları tarafından hazırlanmaktaydı.<sup>8</sup> Vilayet salnameleri her yıl çıkarılmak istenmesine rağmen düzenli olarak vilayetlerde her sene çıkarılmamışlardı ancak bu yayınların çıkarıldığı tarihler aralığında, çıkarıldıkları vilayetteki değişim ve gelişmelerin takip edilmesi mümkündür. Ayrıca vilayet salnamelerinin şehir tarihlerinin yazılmasında başta gelen kaynaklardan olduğu da söylenebilir.<sup>9</sup>

Yayımlanan ilk özel salname ise Ali Suavi'nin Paris'de 1871 yılında çıkardığı "Türkiye fi Sene 1288" isimli salnamedir. Yabancı kaynaklardan Osmanlı Devleti ile ilgili derlenen istatistiki bilgileri içermiştir.<sup>10</sup> Özel salnameler çeşitli konuları ihtiva etmekle beraber genelde edebiyat, tarih, coğrafya ve biyografi konularını incelemişlerdi.<sup>11</sup>

Bu çalışmada; 22 adet olan Trabzon Vilayeti Salnamelerini ana kaynak olarak kabul ederek ve başka kaynaklardan da yararlanılarak, bugünkü Giresun ilinin sınırları içerisinde bulunan bölgelerin 1869-1904 arasındaki; coğrafi, fiziki, demografik, idari, iktisadi, adli ve askeri yapısı incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

<sup>6</sup>"Salname", İ.A., M.E.B, Cilt 10, İstanbul 1967, s. 135; B. Aydın, "Salnâme", s. 53

<sup>7</sup>B. Aydın, "Salnâme", s. 53

<sup>8</sup>B. Aydın, "Salnâme", s. 53

<sup>9</sup>Ahmet Şerif İzgöer, "Osmanlı Salnâmelerinin Şehir Tarihi Bakımından Önemi", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 3, Sayı 6, 2005, s. 540

<sup>10</sup>Nuri Akbayar, "Osmanlı Salnameleri", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1248

<sup>11</sup>Hasan Refik Ertuğ, "Eski Harflerle Özel Yıllıklar", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 10, Cilt 1, Sayı 4, 1974, s. 19

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde bugünkü Giresun ilinin sınırları içerisinde bulunan Tirebolu ve Görele'nin (Görele'nin başta Tirebolu'ya bağlı bir nahiye iken sonradan kazaya dönüştürüldüğü görülmüştür) kaza statüsünde olduğu görülmüştür ve Giresun kazasının yanında bu iki kaza ile ilgili de malumat verilmiştir.

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde geçen kazaların sosyal, ekonomik, idari, adli vb. yapıları takip edilebilmektedir. Trabzon Vilayeti Salnamelerini konu alan tez ve makale çalışmaları olduğu, salnamelerin bölge ile ilgili araştırmalarda kullanıldığı ve salnamelerin Kudret Emiroğlu tarafından transkript edilmesine rağmen salnameleri temel alarak salt Giresun üzerine bir tez çalışması olmadığı görülmüştür ve bu nedenle bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. İSAM birçok salnameyle beraber Trabzon Vilayeti Salnamelerini de internet siteleri aracılığıyla PDF formatında araştırmacıların hizmetine sunarak büyük bir hizmette bulunmuştur.

Bu çalışma giriş kısmının ardından gelen üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde “Giresun’un Coğrafi Ve Fiziki Yapısı İle Demografik Yapısı” başlığı altında Giresun’un Trabzon Vilayeti Salnamelerindeki coğrafi ve fiziki tasviri ortaya konulmaya çalışılarak, nüfus ve eğitim durumu incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde “İdari Ve İktisadi Yapı” başlığıyla Trabzon Vilayeti salnamelerinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının idari yapısı incelenerek, salnamelerde bu kazalarda bulunduğu görülen kurumlar ele alınarak idari yapıları açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ikinci bölümde salnamelerin verdiği bilgiler ışığında bu kazaların iktisadi faaliyetleri ve durumları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde de “Adli Ve Askeri Yapı” başlığıyla Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında salnamelere varlığı yansıyan adli kurumlar incelenmiştir. Ayrıca son bölümde bu kazalarda salnamelere yansıyan askeri birlikler ve kolluk kuvvetleri ile ilgili açıklamalara da yer verilmiştir.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### 1. GİRESUN'UN COĞRAFİ VE FİZİKİ YAPISI İLE DEMOGRAFİK YAPISI

#### 1.1. GİRESUN'UN COĞRAFİ VE FİZİKİ YAPISI

Doğu Karadeniz Bölümü'nde sahil kenarında bulunan Giresun, bulunduğu konum ve limanı ile geçmiş yüzyıllardan beri oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.<sup>12</sup> Bugün Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz Bölümü'nde bulunan şehrin doğusunda Trabzon, batısında Ordu, güney doğusunda Gümüşhane, güneyinde Erzincan ve güneybatısında Sivas şehirleri bulunmaktadır. H.1321/M.1903 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Trabzon'dan elli beş mil<sup>13</sup> batıda bulunmaktaydı.<sup>14</sup> Şehir, kenar dağların güneyini denize bağlayan, tarihi çağlarda iç kısımların kıyıyla bağlantısını sağlayan kervan yollarından biri olan Giresun-Şebinkarahisar yolunun Karadeniz kıyısına ulaşan yerin batı tarafına kurulmuştu.<sup>15</sup> Şehir kuzeye ve denize doğru ilerleyip, 140-150 m. yükseltide eski bazalt lavlarından oluşan küçük bir yarımadanın çevresinde, özellikle kıstak<sup>16</sup> kesiminde yerleşmişti.<sup>17</sup> H.1305/M.1888 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun Kasabası; memleketin cephesini teşkil eden latif bir dağın eteklerinden başlayarak meyilli bir şekilde deniz kenarına kadar uzanmak suretiyle tesis edilmişti.<sup>18</sup>

Son derece dağlık olan Giresun ilinin topraklarının %94'ü dağlarla kaplıdır ve dağlar kıyıya paralel olarak uzanır.<sup>19</sup> Salnamelerde de Giresun kazası arazisinin, Vilayetin diğer yerleri gibi dağlık ve engebeli olduğu belirtilmiştir.<sup>20</sup> Karadeniz'in iklim üzerine olan etkisinden dolayı Giresun'da da diğer Karadeniz kıyı şeridindeki şehirlerinkine benzer iklim özellikleri görülür. Yaz-kış arası sıcaklık farkı fazla

<sup>12</sup>Feridun M. Emecen, "XV-XIV. Asırlarda Giresun Ve Yöresine Dâir Bâzı Bilgiler", **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Samsun 1989, s. 157

<sup>13</sup> 1 mil; karada 1.609, denizde 1.852 metredir

<sup>14</sup>Trabzon Vilayeti Salnamesi H.1321/M.1903, s.120

<sup>15</sup>Ünsal Bekdemir-Süleyman Elmacı, "Giresun Kentinin Gelişimini Etkileyen Faktörler", **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt 2, Ankara 2009, s.396

<sup>16</sup>Yarımadayı karaya bağlayan, iki tarafı su ile çevrili, dar kara parçası.

<sup>17</sup>Besim Darkot, "Giresun", **İ.A.**, M.E.B, Cilt 4, İstanbul 1964, s.789

<sup>18</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s.242

<sup>19</sup>Ünsal Bekdemir, "Giresun Kent Coğrafyası (Yayınlanmamış Doktora Tezi)", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı**, Erzurum 2010, s.15

<sup>20</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s.178

olmayıp, yazlar nispeten serin, kışlar kıyı bölgeleri ılık yüksek kesimler ise soğuk ve karlı geçer.<sup>21</sup> En sıcak ay ve en soğuk ay arasındaki ortalama sıcaklık farkı 15 derece civarındadır.<sup>22</sup> Salnamelerde Giresun'da kışların genellikle ılıman yazların ise sıcaklığın 27-30 dereceye ulaştığı bildirilmiştir.<sup>23</sup>

### 1.1.1. Giresun'un Ormanları

Karadeniz'de iklimin elverişli olmasından dolayı çok sayıda ağaçtan oluşan ormanlar meydana gelebilmiştir.<sup>24</sup> Giresun'da da Karadeniz İklimi'ne uygun bir bitki örtüsü görülmektedir.<sup>25</sup> Giresun'da yıl boyunca sürekli yağışların etkisiyle doğal bitki örtüsü oldukça zengindir<sup>26</sup> ve ormanlarla yeşil alanlar geniş yer kaplayarak Giresun'un yeşil bir çehreye sahip olmasını sağlarlar. Giresun'un bu özelliğine salnamelerde de atıfta bulunularak Giresun'un Anadolu'nun Bursa'sına benzediği ve "yeşil memleket" olduğu belirtilmiştir.<sup>27</sup>

Salnamelerde vilayet dahilindeki ormanlarla ilgili bilgiler de verilmiştir. H.1288/M.1871 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun'da; Kenkene, Akkakezik, Kezalik ile Şeba ormanları olduğu belirtilip bu ormanlarda meşe ve köknar çamı tabir edilen ağaçlar vardı.<sup>28</sup> Aynı salnameye göre Giresun'a bağlı Akköy nahiyesinde; Çaldağı, Keçilik, Yoğunyokuş, Elmalı, Bozandağı isimli birbirine bitişik 5 kıta orman vardı ve bu ormanlarda ekseri çam ve yeni yetişen fidanları ile az miktarda meşe, yaygın, karaağaç ve efranbul ağaçları bulunmamaktaydı. Bu ağaçların varlığına rağmen bunlardan kereste nakli yapılamadığı gibi hiçbir şekilde de istifade edilememişti.<sup>29</sup> Bu salnameye göre ayrıca Giresun kazasına bağlı Keşap nahiyesinde; Elka, Karadere, Çal, Eyükalak ve

<sup>21</sup>Serhat Sensoy-Mesut Demircan-Yusuf Ulupınar-İzzet Balta, Türkiye İklimi, [http://mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye\\_iklimi.pdf](http://mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye_iklimi.pdf) (10.07.2015)

<sup>22</sup>Fatma Emiroğlu Aydın, "Giresun Şehrinin İklimi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi", T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fiziki Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul 1999, s. 6

<sup>23</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s.178

<sup>24</sup>İbrahim Atalay, **Türkiye Coğrafyası**, Yeniçağ Basın-Yayın, Ankara 1989, s.174

<sup>25</sup>Osman Yalçın, **Giresun**, Özyürek Yayınları İstanbul 1979, s.10

<sup>26</sup>Rifat Gökçen, **Giresun Ve Karadeniz Bölgesi**, Özyürek Yayınları, İstanbul 1987, s.11

<sup>27</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s.132

<sup>28</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s.144-145

<sup>29</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s.145

Kabalacık isimlerinde beş adet orman olup bu ormanlarda gürgen, çam, meşe ve kestane ağaçları yetişmekte ise de bunlardan kereste nakli olamıyordu.<sup>30</sup>

H.1292/M.1875 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Görele’de, Kızılali isminde iki adet orman vardır ve bu ormanlarda köknar, çam ve diğer ağaçlar olmakla beraber sahile nakil edilememekteydi.<sup>31</sup>

H.1293/M.1876 Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Tirebolu’da, Harşit Irmağı kenarında Ağaçbaşı isminde çam ve köknar ağaçlarından oluşan büyük bir orman vardır. Bu ormandan elde edilen kerestelerin gemiler için kullanıldığından bahsedilmiştir. Ayrıca bu ormanda Tersane-i Amire’nin kullanabileceği çok miktarda kereste bulunmasına rağmen kerestelerin denize ulaştırılarak kullanılabilmesi, yapımı oldukça masraflı olan Harşit ırmağının düzleştirilmesine bağlı olduğu belirtilmiştir.<sup>32</sup>

H.1296/M.1879 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele’deki orman varlığı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>33</sup>

**Tablo 1.1.1.1. H.1296/M.1879 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele’deki Orman Varlığı**

Yer	Dönüm
Giresun	665.000
Tirebolu	497.000
Görele	60.000

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 180

H.1321/M.1903 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun, Tirebolu ve Görele’deki orman varlığı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.<sup>34</sup>

**Tablo 1.1.1.2. H.1321/M.1903 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele’deki Orman Varlığı**

Yer	Dönüm
Giresun	682.572
Tirebolu	557.040
Görele	121.484

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s. 478

<sup>30</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s.145

<sup>31</sup>T.V.S. H.1292/M.1875, s. 127

<sup>32</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s. 285-286

<sup>33</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 180

<sup>34</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 478

Salnamelerden anlaşıldığına göre Giresun’da ciddi oranda bir orman varlığı olmakla beraber bu ormanlardan –muhtemelen coğrafyanın engebeli ve dağlık olması sebebiyle- verimli bir şekilde yararlanılamamış ve ancak lokal düzeyde ibtidai biçimde yararlanılmıştı. Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarındaki ormanlardan elde edilen gelir le ilgili malumat “Orman Gelirleri” başlığı altında verilecektir.

### 1.1.2. Giresun’un Nehirleri

Bölgenin bol yağış alması genel anlamda su sıkıntısı çekilmemesini ve irili ufaklı birçok akarsuyun oluşmasını sağlamıştır. “Enhâr” başlığı altında salnamelerde vilayetteki akarsular hakkında bilgiler verilmiştir. Salnamelerde Giresun’da yaylaklardan doğan Su ve Batlama isimli iki adet ırmak olduğundan bahsedilmektedir. Giresun’a bağlı Akköy nahiyesinde de Pazarsuyu isimli bir ırmak olduğu belirtilmiştir.<sup>35</sup>

Tirebolu kazasında 4 ırmaktan bahsedilerek bunların hiçbirinden kayık ve sandal gidemediği bildirilmiştir. Gümüşhane’den yukarı Vavuk dağından doğup birçok derenin birleşmesinden oluşan “Harşit”, Kargacı isimli yerden doğup Espiye köyünden denize karışan “Kelevera”, Karahisar sınırında bulunan Erimez dağından doğup yine Espiye köyünden denize karışan “Yağlıdere” ve Şiter karyesinden doğup Yağlıdere ırmağına karışan küçük bir nehirden bahsedilmiştir.<sup>36</sup>

Salnamelerde Görele’nin akarsularıyla da ilgili bilgiler verilmiş bu akarsularda kayıkların kullanılamadığı ifade edilmiştir. H.1295/M.1878 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Görele’de; Kızıl dağından doğup Goncalı köyünde denize karışan Çömlekçi, Kızıl ve Alaca dağlarından doğup Dasya köyünden denize karışan Elgü vardı. Ayrıca Sis dağından doğan 3 adet akarsu daha vardı Bunların dışında dağlardan doğan; Kudac, Küçük Elgü, Kıya, Gümüştas, Mayınca, Köslü, Zerki isimlerinde 7 adet ırmak daha bulunmaktaydı.<sup>37</sup>

<sup>35</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 163

<sup>36</sup>T.V.S. H.1294/M.1877, s. 275-276

<sup>37</sup>T.V.S. H.1295/M.1878, s. 165



Salnamelerden anladığımız kadarıyla Giresun'da çok sayıda akarsu olmasına rağmen, arazinin engebeli ve dağlık olmasından ötürü bu akarsular ulaşımda kullanılamamıştı.

### 1.1.3. Giresun'un Yolları

Bir şehrin gelişmesinin başlıca amillerinden biri de o şehrin yolları yani ulaşım olanaklarıdır. Bir şehir uygun coğrafyaya, büyük bir limana ve avantajlı bir konuma sahip olsa bile ulaşım açısından sıkıntılar yaşadığı takdirde potansiyelinden yeterince yararlanamayabilir bu sebeple bir şehrin gelişmesi için kullanışlı yollar oldukça önemlidir. Giresun'un, Giresun-Şebinkarahisar yolunun Karadeniz kıyısına ulaşan yerin batı tarafına kurulduğundan yukarıda bahsetmiştik.

Anadolu Kumpanyası ile Osmanlı Bankası müdürlükleri ile Reji Genel Müdürlüğü gibi önemli görevlerde bulunmuş olan Lui Ramber "Gizli Notlar" isimli eserinde Osmanlı Devleti ile ilgili değerli bilgiler ile beraber Giresun'da bulunduğu sırada şehir ile ilgili malumatda vermiştir. 14 Mayıs 1902'de Trabzon'dan Giresun'a dönen Lui Ramber şehirdeki yolların temiz olduklarından bahsederek şehrin ortasına kadar düzgün yollar açılması karşısında hayret etmiştir.<sup>38</sup> Salnamelerde vilayetteki yollar hakkında da bilgiler verilmiş ve Giresun ile o zamanki adı Karahisar-ı Şarki olan Şebinkarahisar arasındaki yolun vilayetteki en önemli yollardan biri olduğu vurgulanmıştır.<sup>39</sup> H.1313/M.1896 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde, yolun Giresun kazasında kalan kısmının uzunluğunun 53 kilometre olduğu belirtilmiştir. Bu yolun üzerinde 1 metreden 10 metre ölçüsüne kadar 37, 10 metreden 22 metre ölçüsüne kadar 2 köprü olduğu bildirilmiş ayrıca 86 adet 50 santimetreden 3 metreye kadar değişen uzunluklar da menfezler olduğu bilgileri verilmiştir.<sup>40</sup>

Yayınlanan son 3 Trabzon Vilayeti Salnamesinde "Umur-ı Nafia" başlığı altında vilayetteki önemli yollarla ilgili belli başlı bilgiler verilmiştir. Yayınlanan son salnameye göre Giresun'un yolları şu şekildedir;

---

<sup>38</sup>Lui Ramber, **Gizli Notlar** (Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu), s.134-135

<sup>39</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 197-198

<sup>40</sup>T.V.S. H.1313/M.1896, s. 163

Giresun-Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) yolu; yolun tamirâtı ihale edilen müteahhitin ölmesi ardından tamirâtı üstlenen babasının da vefat etmesiyle, yolun henüz tamirâtı tamamlayan on beş kilometrelik kısmının Ticaret ve Nafia Nezareti'nden alınacak emir üzerine tamamlanması kararlaştırılmıştır.<sup>41</sup>

Görele-Kürtün yolu; yolun Görele Kazası kısmının büyük bölümünün yapıldığı, Kürtün nahiyesindeki bölümünün ise güzergahın arızalı ve harap olması yüzünden henüz yapılmaya başlanmadığı belirtilmiştir.<sup>42</sup>

Giresun-Bektaş Yaylası yolu; Bektaş yaylasının öneminin yaz mevsiminde Giresun'un ve sahil halkının buraya göçtüklerinden malum olduğuna değinilip bu yolun Giresun-Bektaş yaylası ismi taşısa da yayla ile merkez kaza arasındaki 20-30 köyün ithalatını da sağlayacağından bahsedilmiştir.<sup>43</sup>

Keşap-Tirebolu yolu; yolun düzeltilmesinden bahsedilip yolun sahilin en önemli bir kısmı üzerinde olup, Tirebolu ve Giresun gibi iki kazanın ve bir nahiyenin ulaşımını ve münasebatını kolaylaştıracağından hususi yolların en önemlilerinden olduğu bildirilmiştir.<sup>44</sup>

Giresun-Kümbet yolu; yolun Giresun-Bektaş yolu gibi aslında bir yayla yolu olduğundan bahsedilip, 30-40 kadar köyün nakliyatını kolaylaştıracağından önemli olduğu ifade edilmiştir.<sup>45</sup>

Giresun-Piraziz-Ordu yolu; Vilayetin sahilindeki en önemli noktaları birbirine bağlamakta olduğundan ve tamir edilip düzeltildiğinden bahsedilmiştir.<sup>46</sup>

Giresun-Keşap yolu; diğer yollar gibi hakkında bilgi verilmemiş sadece ismi geçmektedir.<sup>47</sup>

Keşap-İkiköy yolu; Giresun-Keşap yolu gibi sadece adı geçmekte olup hakkında bilgi verilmemiştir.<sup>48</sup>

---

<sup>41</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 223-224

<sup>42</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 227

<sup>43</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 227

<sup>44</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 227

<sup>45</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 227

<sup>46</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 227-228

<sup>47</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 228

Giresun-Bulancak yolu; Giresun ile Bulancak arasında gelip geçmeyi ve nakliyatı kolaylaştırdığı vurgulanmıştır.<sup>49</sup>

Tirebolu-Görece yolu; Tirebolu ve Görece'yi birbirine bağlayan bir sahil yolu olduğu vurgulanmıştır ve yolun düzlenmesini bölge halkı üstlenmişse de inşaatı henüz tamamlanmamıştır.<sup>50</sup>

Görece-Şarlı yolu; Hakkında bilgi verilmemiş, sadece ismi geçmiştir.<sup>51</sup>

Yukarıda saydığımız yolların –özellikle de Giresun-Şebinkarahisar yolu- güzergahlarını göz önüne aldığımızda; sahil kesiminin, iç bölgelerle bağlantısının sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir.

#### **1.1.4. Giresun'da Şeyh, Veli, Pir Gibi Ziyaretgah Mekanları**

Salnamelerde “Makamat-ı Aliye” ve “Defi-i Hâk Olan Meşayih” başlıkları altında vilayet dahilindeki şeyh, veli, pir vb. defnedildikleri yerler, vefat tarihleri gibi çok ayrıntıya girmeden belli başlı bilgiler verilmiştir. H.1291/M.1874 Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun'da, Şeyh Saad-i Vakkas Hazretleri medfundur.<sup>52</sup> Bugün Giresun'da bulunan türbesindeki kitabesinde ismi Seyyid Vakkas (Sa'd ibni Vakkas) olarak geçmektedir. Aynı kitabede Giresun'un manevi mimarlarından kabul edildiği yazılmaktadır ki günümüzde şehir halkı türbeye gidip sık sık dua etmektedir. Kitabede ayrıca Fatih Sultan Mehmet'in ordusunda görev alıp 1461'de Trabzon'un fethi sırasında Giresun'a gelip birtakım olaylar sonucunda şehit olup, vefat ettiği yere defnedildiği ve daha sonra da burasının türbe yapıldığı belirtilmiştir. Kitabe de 1790'da mezar üzerine türbe yapımına teşebbüs edildiği, 1833'de kâgir bir türbe binası ile türbedarın varlığından haber verildiği, 1888'de türbenin kesme taştan inşa edildiği ve yaptıran kişinin de Giresun kaymakamı Mehmet Ali Bey olduğu da yazılıdır.

<sup>48</sup> T.V.S. H.1322/M.1904, s. 228

<sup>49</sup> T.V.S. H.1322/M.1904, s. 228

<sup>50</sup> T.V.S. H.1322/M.1904, s. 228

<sup>51</sup> T.V.S. H.1322/M.1904, s. 229

<sup>52</sup> T.V.S. H.1291/M.1874, s. 130

Aynı salnameye göre Akköy nahiyesinde Boztekye isimli yerde Şeyh Kerameddin ve nefsi-i Piraziz’de Şeyh İdris hazeratı medfundur.<sup>53</sup> Giresun’da adına mahalle ve cami bulunan Şeyh Kerameddin önce Kırık (Yavuzkema) nahiyesine bağlı Depeköy’e gelerek bazı hizmetlerde bulunmuş ve sonra birtakım nedenlerden dolayı Kızılkaya (Boztekke) köyüne çekilmiştir.<sup>54</sup> Çeşitli isteklerin gerçekleştirilmesi için ziyaret edilen türbe özellikle cumartesi günleri dolup taşmaktadır.<sup>55</sup> 1398 yılı civarında vefat ettiği tahmin edilen Şeyh İdris ise, kimliği henüz bilinmeyen bir sultan tarafından kendisine malikane olarak verilmiş yerleri zaviye hizmetleri için kullanılması maksadı ile “Allah rızası” için vakfetmiştir. Zaviye benzeri diğer zaviyeler gibi bölgede, gelip geçenlere yolculara, konuklara imkan sunan bir sosyal hizmet kurumu gibi kurulmuştur.<sup>56</sup>

H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Tirebolu’daki Tekye karyesinde Şeyh Hacı Abdullah Hazretleri medfundur ve 906 senesinde vefat edip, hayatında sakin olduğu hanesi hâlâ mevcut ve mescid halindedir.<sup>57</sup> Hacı Abdullah Halife ve Sarı Halife isimleriyle bilinip çevresindeki insanlardan sevgi, saygı görmüş ulemadan biri olarak tanınırdı.<sup>58</sup> Zaviyesi Yavuz Sultan Selim’in Trabzon Valiliği döneminde (1489-1512) annesi Gülbahar Hatun’un girişimleri sonucu kurularak yönetimi Hacı Abdullah Halife’ye bırakılmıştı.<sup>59</sup> 2013 yılı içerisinde Giresun’a bağlı Yağlıdere ilçesinin Tekke köyünde Hacı Abdullah Halife zaviyesine yaptığım ziyarette zaviyeye ait cami, türbe, misafirhane, ve dergahın halen ayakta olduğunu müşahade ettim. Köyün imamından aldığımız bilgiye göre yöre halkı halen Hacı Abdullah Halifenin zaviyesine gelerek dua etmektedirler.

<sup>53</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 130

<sup>54</sup>Mehmet Fatsa, “Giresun Yöresinin Manevi Mimarı Şeyh Kerameddin Ve Tekkesi”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı 14, 2013, s. 49-50

<sup>55</sup>Ülkü Kara Düzgün, “Giresun Adak Yerlerinde Tespit Edilen Çeşitli Uygulama, İnanış Ve Efsaneler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 7, 2009, s. 144

<sup>56</sup>Mehmet Fatsa, “Karadeniz’de İlk Dönem Zaviyelerine Bir Örnek: Gökçeali Yatırı Ve Şeyh İdris Zaviyesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, Sayı 31, 2004

<sup>57</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 194

<sup>58</sup>Ü. K. Düzgün, “İnanış Ve Efsaneler...”, s. 146

<sup>59</sup>Mehmet Fatsa, “Karadeniz Bölgesinde Türk İskân Metoduna Bir Örnek: Yağlıdere’de Hacı Abdullah Halife Zaviyesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, Sayı 35, 2005, s. 87

### 1.1.5. Cami, Medrese ve Kiliseler

H.1289/M.1872 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kasabasında 8 cami, 4 mescit, 5 Rum kilisesi ve 1 adet de Ermeni kilisesi vardır.<sup>60</sup> Aynı salnameye göre Tirebolu kasabasında da 11 cami ve 4 Rum kilisesi vardır.<sup>61</sup>

H.1322/M.1904 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun'da 137 mescid ve câmi-i şerif ve 53 kilise vardır.<sup>62</sup> Bu salnameye göre ayrıca Tirebolu'da 9 mescid ve câmi-i şerif ile 3 kilise olup,<sup>63</sup> Görele'de de 40 mescid ve 2 kilise vardır.<sup>64</sup>

Gayrimüslimlerin nüfusuna göre oldukça fazla kilise olduğu görülmektedir salnamelerde. Bu durumdan da Gayrimüslimlerin, dini vecibelerinin gereklerini yerine getirmekte çok zorluk çekmedikleri ve dini anlamda bir hoşgörü ortamının olduğu da söylenebilir.

### 1.1.6. Eski Eserler

Salnamelerde Âsâr-i Atika başlığı altında vilayet dahilindeki tarihi kale, cami, kilise, harabe vb. hakkında çok detaylı olmamakla beraber belli başlı bilgiler de verilmiştir. H.1288/M.1871 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre, Tirebolu kasabasının deniz kıyısında olan taş üzerinde bulunan kale derununda Meryem Ana adında harap bir kilise vardır.<sup>65</sup> Bahsedilen bu kale muhtemelen Saint Jean kalesi adıyla da bilinen Tirebolu kalesidir. XIII. yüzyıl geç Bizans çağı kalelerindenidir. İlçe merkezinde bulunan kale sahil boyuna ve denize hakim bir durumda bulunmaktadır. Kalenin doğu ve batısında bulunan koylar doğal bir liman görevi üstlendiğinden kalenin ticari maksatlarla kullanıldığı fikrini güçlendirmektedir.<sup>66</sup>

Aynı salnamede Görele'de, Görele isminde harap bir kale olduğundan da bahsedilmiştir.<sup>67</sup> Bahsedilen bu kale; Eynesil, Görele veya Koralla Kalesi isimleriyle

<sup>60</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 102, 105

<sup>61</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 102, 105

<sup>62</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 131

<sup>63</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 136

<sup>64</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 147

<sup>65</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 176

<sup>66</sup>Mehmet Özmenli, **Giresun Tarihi (Eskiçağ'dan Ortaçağ'ın Sonuna Kadar)**, Eser Ofset Basım Yayın Matbaacılık (1. Baskı), Erzurum, 2013, s.161-162

<sup>67</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 176

de adlandırılır. Kalenin Ortaçağdan kaldığı ve ticari bir amaçla yapıldığı düşünülmektedir.<sup>68</sup>

Bahsi geçen bu salnameye göre ayrıca; Giresun kasabasında Cenevizliler zamanından ya da bazı duyumlara göre daha evvel yapılmış bir kale ile Giresun'a bağlı Kuşhan köyü derununda bir palanga ve denizde küçük bir ada içinde bir adet kale vardır.<sup>69</sup> Bahsedilen salnamede Cenevizlilerden ya da daha önceden yapıldığı belirtilen kale, Giresun şehir merkezinin kuzeyinde denize ve şehre hakim bir tepede bulunmaktadır. İlk olarak Pontus Kralı I. Pharnakes döneminde yapıldığı kabul görmektedir. Kalenin Roma ve Osmanlılar döneminde de kullanıldığı bilinmektedir.<sup>70</sup> Günümüzde kale, şehir halkı ile yerli ve yabancı turistler tarafından gezilerek mesire yeri olarak kullanılmaktadır ve Kurtuluş Savaşı kahramanlarından Yarbay Topal Osman'ın mezarı da kalede bulunmaktadır. Bu salnamede adı geçen Giresun Adası, Karadeniz'in tek adası olması özelliğine sahiptir. Ada uzun bir geçmişe sahiptir ve efsanelere konu olmuştur. Grek döneminde "Ares", Roma döneminde "Khalkeritis" olarak anılan ada günümüzde "Giresun Adası" olarak adlandırılmaktadır.<sup>71</sup> Fatih Sultan Mehmet'in 1461'de Trabzon'u fethetmesiyle Giresun ve çevresi de Osmanlılara katılmış Giresun Adası özellikle Karadeniz'de Ruslarla olan mücadelede ehemmiyet kazanmıştır.<sup>72</sup> Salnamede ada içinde bir kaleden bahsedilmektedir. Muhtemelen bu kale; William J. Hamilton'ın 1835-1842 yılları arasında Anadolu'yu dolaşarak kaleme aldığı ve Anadolu hakkında çeşitli bilgiler sunduğu eserinde bahsettiği, Giresun'a geçerken Giresun Adası'nda görüp naklettiği, adanın güney ucunda durup Helenistik kökeninden bir iz taşımayan, mazgalı ve pencereli olan büyük kule olmalıdır.<sup>73</sup>

---

<sup>68</sup>M. Özmenli, **Giresun Tarihi...**, s. 157

<sup>69</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 177

<sup>70</sup>M. Özmenli, **Giresun Tarihi...**, s. 158

<sup>71</sup>M. Özmenli, **Giresun Tarihi...**, s. 160

<sup>72</sup>Ali Fuat Öreç, "Geçmişten Günümüze Giresun Adası" **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt. 1, Ankara 2009, s. 43

<sup>73</sup>William J. Hamilton, **Küçük Asya** (çev. Kasım Toraman), Midas Kitap, Ankara 2013, s. 202

H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de, Tirebolu'ya bağlı Kiç köyünde Ortaburun isimli yerde oldukça derin bir mağara olup derununda taştan yapılmış sandık ve bazı acaibat vardır.<sup>74</sup>

### 1.1.7. Pazar Mahalleri ve Han, Dükkan, Mağaza

Bugün olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında da pazarlar; halkın günlük ihtiyaçlarını karşıladığı, alış-veriş yaptığı ve sosyal ilişkilerde buldukları alanlardı. Kırsal kesimlerdeki pazarlar da genellikle insanların, kendi ihtiyaçlarından fazla ürettikleri ürünlerini satıp veya takas ettikleri yerler olmuşlardı. Osmanlı Devleti'nde Osman Bey'den itibaren pazarlar kurulmuştu ve bu pazarlar genellikle haftada bir defa ibadet dolayısıyla halkın yoğun olduğu Cuma günleri kurulmaktaydı.<sup>75</sup> Cuma namazı kalabalığından ötürü, cami önleri ve çevresi pazar kurulması için müsait ortam sağlamaktadır. Bu pazarlar aracılığıyla şehirlerin iaşesi sağlanıp sanayi için gerekli maddeler temin edilirdi. Osmanlı Devleti'ndeki küçük şehir ve kasabaların hayatı çevredeki köylerin ürünlerini kendilerine getiren bu pazarlara bağlıydı. Şehirli ve kasabalı insanlar bu durumun bilincinde oldukları için pazarlarını korumak ve devam ettirmek için ellerinden geleni yapıyorlardı.<sup>76</sup>

H.1289/M.1872 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre; Pazartesi günleri Giresun kasabasında pazar kuruluyordu. Salı ve Çarşamba günleri Giresun kazasına bağlı Abdal iskelesinde pazar kuruluyordu. Çarşamba günleri Giresun kazasına bağlı Keşap kasabasında ve Tirebolu kazasına bağlı Halk-u ula köyünde Pazar toplanıyordu. Cuma günleri, Tirebolu kazasına bağlı Görele nahiyesinde Pazar kuruluyordu. Cumartesi günleri, Giresun kazasına bağlı Akköy nahiyesinde ve Pazar günleri ise Tirebolu kazasına bağlı Espiye köyünde pazar mahalleri toplanırdı.<sup>77</sup>

<sup>74</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 194

<sup>75</sup>Özer Küpeli, "Osmanlı Devleti'nde Panayır Organizasyonları Ve Gönen Hacı İsa Panayırının Tarihine Dair", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 490-491

<sup>76</sup>Lütfi Güçer, "XVI.-XVIII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunun Ticaret Politikası", **Türk İktisat Tarihi Yıllığı**, Sayı 1, 1987, s. 41

<sup>77</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 84

Yayınlanan son salnamelerde Pazar mahalleri daha ayrıntılı biçimde mevki belirtilerek yer almışlardır. H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele'deki Pazar mahalleri aşağıdaki tablodaki gibidir.<sup>78</sup>

**Tablo 1.1.7.1. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'deki Pazar Mahalleri**

Mevki	Nahiyesi	Kazası	Yevm-i küşâdı
Elevi		Görele	Cuma
Çavuşlu		Görele	Salı
Eynesil		Görele	Pazar
Esbıye		Tirebolu	Pazartesi
Yaşmaklı Ağaç		Tirebolu	Pazartesi
Yağlıdere <sup>79</sup>		Tirebolu	Cuma
Karga Dere		Tirebolu	Cuma
Halkava		Tirebolu	Çarşamba
Arslancık		Tirebolu	Cumartesi
Giresun		Giresun	Pazar
Keşap	Keşap	Giresun	Pazar
Bulancak	Akköy	Giresun	Pazar
Abdal	Pîr Azîz	Giresun	Pazar
Kayışdağı		Giresun	Pazar
Künbed		Giresun	Pazar

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 453

Pazar mahalleri dışında, hanlarda, dükkanlarda ve mağazalarda da alış-veriş yapılmaktaydı. Hanlar alış-veriş için önemli merkezlerdi ve her han bir tür malın fermanla kapalı pazaryeri olma görevini tekeline aldığı için, burada toplanıp esnafa ve perakendecilere satılan ticaret maddesi başka yerde pazarlanıp toptan satışı yapılamazdı.<sup>80</sup> Ünlü seyyahlarımızdan Evliya Çelebi de Giresun'un çarşı içinde bulunan yapılarını sayarken, burada han olduğunu da belirtmişti.<sup>81</sup> 1817-1819 yılları arasında, Boğaziçi'nin Anadolu kıyısından Rumeli Feneri'ne gelene kadar bütün sahilleri dolaşarak rastladığı şehir, kasaba, köy, burun vb. hakkında önemli bilgiler veren P. Minas Bıjışkyan, Giresun ile ilgili bilgi verirken, şehirde pek çok dükkan olduğunu belirtmiştir.<sup>82</sup>

<sup>78</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 453

<sup>79</sup>Salnamede yağlı yazmakta, muhtemelen Giresun'un bugünkü Yağlıdere ilçesidir.

<sup>80</sup>Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî Ve İçtimaî Tarihi (1453-1559)*, II, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 156

<sup>81</sup>Evliya Çelebi, *Tam Metin Seyahatnâme, I-II*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, s. 449

<sup>82</sup>P. Minas Bıjışkyans, *Karadeniz Kıyıları Tarih Ve Coğrafyası* (Ter. ve Not. Hrand D. Andreasyan), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1969, s. 38



Salnamelerde istatistiki tablolarla beraber han, dükkan, mağaza vb.'nin sayıları verilmiştir. H.1289/M.1872 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun'da 10 han, 224 dükkan, 84 mağaza ve 17 fırın vardır.<sup>83</sup> Aynı salnameye göre Tirebolu'da da; 193 dükkan, 44 mağaza, 14 fırın ve 30 salaş vardır.<sup>84</sup>

H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise; Giresun'da 24 han, 746 dükkan, 313 mağaza, 75 ekmekçi fırını, 4 eczâhane, 5 lokanta, 3 hotel vardır.<sup>85</sup> Tirebolu'da ise; 1 han, 522 dükkan, 115 mağaza, 10 fırın, 1 lokanta, 1 hotel vardır.<sup>86</sup> Bu salnameye göre Görele'de de; 270 dükkan, 8 mağaza, 8 fırın, 3 aşçı dükkanı, 1 nâ-tamam hotel vardır.<sup>87</sup>

### 1.1.8. Giresun'da Toplumsal Alanlar: Kahvehane, Meyhane ve Gazinolar

İnsanlar; toplumla bir araya geleceği, sosyalleşebileceği, kendini istediği biçimde ifade edebileceği, kendilerini rahat hissedebilecekleri mekanlara ihtiyaç duyarlar. Bugün olduğu gibi geçmişte de insanların bu ihtiyaçlarını karşılayan yerlerden biri de kahvehanelerdi. Osmanlı Devleti'nde ilk İstanbul'da kurulan kahvehaneler, zamanla Anadolu'ya da yayılmışlardı. Anadolu'daki kahvehaneler yüzyıllar boyunca halk hayatının en canlı kültür, sanat ve irfan merkezleri olmuşlardı.<sup>88</sup>

Kahvehanelerde insanların her konuda olduğu gibi siyaset konusunda da herhangi bir baskıyla sansüre uğramadan rahat bir şekilde konuşabilmesi, zaman zaman yönetim erkini rahatsız etmiş ve bu nedenle kahvehaneler baskı görüp yaptırma uğramışlardı. Gazetelerin kahvehanelere girip toplu halde okunması, zamanla basın ve kanaat önderlerinin toplanma mekanı haline gelmesiyle kahvehaneler kamuoyu oluşturmada önemli merkezler haline gelip toplumsal hayata yön veren oldukça önemli bir yer kimliğine bürünmüştü.<sup>89</sup>

<sup>83</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 102

<sup>84</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 102, 107

<sup>85</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 131

<sup>86</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 136

<sup>87</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 147

<sup>88</sup>A. Süheyl Ünver, "Türkiye'de Kahve Ve Kahvehaneler", *Türk Etnografya Dergisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Sayı 5, Ankara 1963, s. 61

<sup>89</sup>Savaş Çağlayan, "Anadolu'nun İlk Kamusal Mekânı: Kahvehane", *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 29, Güz 2012, s. 107

H.1289/M.1872 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun'da 17 Tirebolu'da ise 25 kahvehane vardır.<sup>90</sup> XX. Yüzyıla gelindiğinde ise bu sayılar Giresun'da 142 kahvehane, Görele'de ise 15 kahvehane olarak salnamelere geçmiştir.<sup>91</sup> Bu yıllara ait salnamelerde Tirebolu'da ki kahvehanelerle ilgili herhangi bir sayı verilmemiştir buna rağmen Tirebolu'da 33 kahvehane olduğu H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesindeki istatistiki cetvellere geçmiştir.<sup>92</sup>

Meyhaneler, toplumca son derece olumsuz görülen ve dinen haram olan içkinin rahat bir şekilde tüketilebildiği alanlardır. Devlet erki tarafından dini hassasiyetlerden dolayı iyi gözle bakılmayan meyhaneler içki satışının kontrol edilebilmesi ve vergilendirilebilmesi işini kolaylaştırdığından iyi bir fonksiyonda üstlenmişlerdir. Osmanlı Devleti içki üretimi ve satışından gelen gelirleri yüksek oranlarda vergilendirmiş ve buna “hamr resmi” demiştir.<sup>93</sup> Genel anlamda devlet ve halk nezdinde olumsuz bir imajı olan meyhaneler ekonomiye bu olumlu katkısıyla tezat bir görüntü oluşturmuştur.

H.1289/M.1872 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun'da 6 meygede ve 1 gazino; Tirebolu'da ise 3 meygede vardır.<sup>94</sup> H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Görele'de 1 gazino ve meyhane vardır.<sup>95</sup> İlerleyen yıllarda bu sayılar Giresun'da 24 meyhane ve 12 gazino; Tirebolu'da 1 gazino olarak kaydedilmiştir.<sup>96</sup>

## 1.2. GİRESUN'UN DEMOGRAFİK DURUMU

Savaşlar, göçler, salgın hastalıklar, ekonomi, iklim özellikleri, yer şekilleri vb. olgular şehirlerin demografik yapılarını etkileyen amillerdir. Giresun çok eski çağlardan beri insanların yerleştiği bir bölge olduğundan birçok farklı millete ev sahipliği yapmış, göçlere ve savaşlara sahne olmuştur. Giresun'un bu durumu

<sup>90</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s.105

<sup>91</sup>T.V.S.H.1322/M.1904, s. 131, 147

<sup>92</sup>Kahve adı altında bkz. T.V.S. H. 1298/M.1881, s. 145

<sup>93</sup>İlber Ortaylı, **İstanbul'dan Sayfalar**, Turkuaz Kitapçılık Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 215

<sup>94</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 104

<sup>95</sup>Gazino ve meyhane istatistiği ayrı ayrı verilmeyip ikisi bir arada verilmiştir. Bkz. T.V.S. H. 1298/M.1881, s. 143

<sup>96</sup>T.V.S.H.1322/M.1904, s. 131, 136

demografik yapısını da etkilemiş ve tarihin çeşitli zamanlarında farklı demografik özellikler sergilemesine neden olmuştur. Bu başlık altında Giresun'un Müslim ve Gayrimüslim nüfusu ile eğitim öğretim durumunu tezimizin ana kaynağı olan Trabzon Vilayeti Salnamelerine ve konu ile ilgili diğer kaynaklardan yararlanarak açıklamaya çalışacağız.

### 1.2.1. Giresun'un Nüfusu

Osmanlı Devleti'nde oldukça eski bir "sayım" geleneği bulunmaktaydı. Askeri ve mali amaçlarla tutulan tapu tahrir defterlerinde, imparatorlukta her köy ve kasabadaki yetişkin erkek nüfusun, ellerindeki toprak miktarını gösteren işaretlerle ve her birinin tabi olduğu çeşitli vergi yükümlülüklerini tespit eden rakamlarla birlikte isimleri ve babalarının adlarıyla ayrı ayrı kaydedilmiş olduğu görülmektedir.<sup>97</sup> Tahrir defterlerinin bu özelliği bize Osmanlı Devleti'nde nüfusla ilgili çeşitli veriler ve tahminler yapmaya imkan vermektedir. XIX. yüzyıla beraber modern anlamda nüfus sayımları başlamıştır.

1831 genel nüfus sayımı bize sağlıklı veriler sunmaktadır. Borçlu olduğu vergisinin yarısını veya üçte birine kadar veren kimselerin olmasıyla birlikte himaye edilip, iltimas görenlerin varlığı; köprü, han tamiri, derbent muhafızlığı karşılığında eski vergi aflarından hala yararlanan köylerin olması vb. gibi durumlar nüfus sayımını zorunlu hale getirmekteydi.<sup>98</sup> Enver Ziya Karal, 1831 sayımıyla ilgili ayrıca; herhangi bir politik kaygıyla yapılmadığını, devletin İslam unsurunu askeri amaçlarla, Hristiyan nüfusunu ise vergi amacıyla öğrenmek istediğinden yapıldığını vurgulamaktadır.<sup>99</sup> Bu sayım, Mısır, Arabistan, Bosna, Arnavutluk ve Güneydoğu Anadolu dışında ülke genelini kapsamıştı.<sup>100</sup> 1831 nüfus sayımında kabaca etnik yapı verilerek din esaslı gerçekleştirilmişti ve sadece erkekler sayılmıştı.<sup>101</sup> Bu genel sayımda nüfusun Müslüman ve Müslüman olmayan olarak ayrımı yapılarak

<sup>97</sup>Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları Ve Osmanlı Tarihi", **Türkiyat Mecmuası**, Osman Yalçın Matbaası, Cilt 10, İstanbul 1953, s. 9

<sup>98</sup>Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü,(3. Baskı), Ankara 2010, s. 11

<sup>99</sup>E. Z. Karal, **İlk Nüfus Sayımı...**, s. 22

<sup>100</sup>Adnan Çimen, "Sayım, Kayıt Düzeni Ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri", **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 14, Sayı 3, 2012, s. 194

<sup>101</sup>Nuri Akbayar, "Tanzimattan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu" **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İstanbul 1986, s. 1239

Gayrimüslimler Rum, Ermeni ve Yahudi gibi gruplarda sayılmışlardı. Müslümanlar için Türk, Arap, Kürt, Arnavut vb. bir ayrıma gidilmemiş hepsi Müslüman başlığı altında toplanmıştı. 1831 sayımına göre Trabzon Sancağına bağlı olan Giresun ve Keşap kazalarının 8.785; Görele kazasının ise 3.973 Müslüman nüfusu vardı.<sup>102</sup>

Feridun Emecen ve Ayhan Yüksel'in aktardığına göre Görele'de 1835 yılında 25 köye dağılmış 3881 erkek nüfusu vardı.<sup>103</sup> On yıl sonraki kayıtlarda ise bu 3.881 kişiye 2.590 erkek nüfusu daha eklenmiştir ve böylece Görele'nin erkek nüfusunun toplamı 6.471 olmuştur.<sup>104</sup>

Seyyah, tüccar, siyasi görevli vb. şehirlerde görüp naklettikleri veya konsolosluk raporları da bize şehirlerin nüfusları ile ilgili az- veya çok fikir vermektedir. 1840'lı yıllarda Osmanlı Devleti'ne yaptığı seyahatte yaptığı gözlemlerini "Doğu'dan Fragmanlar" isimli kitapla nakleden Fallmerayer Giresun'da bulunduğu süre içinde bölge ile ilgili önemli bilgiler aktarmıştır. 1840 yılında Giresun'da bulunan Fallmerayer, Giresunlu bir Rum'dan aktardığına göre şehirde 200'ü Rumlara ait 700 hane vardı.<sup>105</sup> XIX. yüzyıl ortalarında şehri gören Hommaire de Hall ise yarısı Müslümanlara yarısı Hristiyanlara ait 750 ev olduğundan bahseder.<sup>106</sup> Ayrıca Tirebolu'da da 150'si Rumlara ait olmak üzere 600 ev olduğunu belirtiyor.<sup>107</sup> İngiliz konsolosluk belgelerine göre bu dönemde Giresun'un nüfusu aşağıdaki tablolardaki gibiydi.<sup>108</sup>

**Tablo 1.2.1.1. 1868 Yılında Giresun Kazasındaki Aile Sayısı**

Nahiye	Köy	Hristiyan	Çerkez	Yerli Müslüman	Toplam
2	37	1.440		5.556	7.636

Kaynak: Özgür Yılmaz, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında İngiliz Konsolos Belgelerine Göre Giresun (1856-1900)", **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt. 1, Ankara, 2009, s. 522

<sup>102</sup> E. Z. Karal, **İlk Nüfus Sayımı...**, s.177

<sup>103</sup> Feridun Emecen-Ayhan Yüksel, **Görele Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)**, Serander Yayınları, Trabzon, 2015, s. 23

<sup>104</sup> F. Emecen, A. Yüksel, **Görele...**, s. 23-24

<sup>105</sup> Jakob Philip Fallmerayer, **Doğu'dan Fragmanlar**, (çev. Hüseyin Salihoğlu), İmge Kitapevi (1. Baskı), Ankara 2002, s. 150

<sup>106</sup> Feridun Emecen, "Giresun", **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 14, İstanbul 1996, s. 82

<sup>107</sup> Faruk Sümer, **Tirebolu Tarihi**, Tirebolu Kültür Ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul 1992, s. 125

<sup>108</sup> Özgür Yılmaz, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında İngiliz Konsolos Belgelerine Göre Giresun (1856-1900)", **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt. 1, Ankara 2009, s. 522

**Tablo 1.2.1.2. 1868 Yılında Giresun Kazasındaki Erkek Nüfus Sayısı**

Hristiyan				Müslüman			Toplam
Katolik	Ermeni	Rum	Toplam	Çerkez	Yerli Müslüman	Toplam	
	263	5.136	5.419		19.742	20.741	26.160

Kaynak: Özgür Yılmaz, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında İngiliz Konsolos Belgelerine Göre Giresun (1856-1900)", **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt. 1, Ankara, 2009, s. 522

Salnamelerin yayınlandığı tarihlerde Giresun'un nüfus sayılarına ulaşabilmekteyiz. İlk yayınlanan salnamelerde sadece erkeklerin sayısı varken sonraki sayılarda kadınların nüfusuyla ilgili verilere de yer verilmiştir. Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Giresun'un ve ona bağlı olan nahiyelerinin nüfus durumu Tablo 1.2.1.3.'de görülmektedir.<sup>109</sup>

**Tablo 1.2.1.3. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Giresun'un ve Ona Bağlı Olan Nahiyelerinin Nüfus Durumu**

Kaza ve Nahiyeye	Kura	HANE SAYISI			ERKEK NÜFUS SAYISI			
		Gayrimüslim	Müslim	Toplam	Ermeni	Rum	İslam	Toplam
Giresun Kazası	35	679	1.937	2.616	225	2.866	6.809	9.900
Akköy Nahiyesi	31	595	2.042	2.637	38	1.300	6.556	7.894
Keşap Nahiyesi	31	206	1.577	1.782		990	6.376	7.366

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 64

Tablo 1.2.1.3.'de H.1286/1869 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinden derlenerek verilen nüfus verileri ile, İngiliz konsolosluk raporlarından derlenerek Tablo.1.2.1.1. ve Tablo 1.2.1.2.'de verilen nüfus verilerinin örtüştüğü görülmektedir. Bu durumda salnamelerdeki verilerin güvenilirliğini arttırmaktadır. Kemal Karpat Osmanlı istatistiklerini Avrupalıların temelinde güvenilir olduğunu kabul ettiklerini ve geniş ölçüde yararlandıklarını belirtmektedir.<sup>110</sup>

<sup>109</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 64

<sup>110</sup>Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.34

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Tirebolu'nun nüfus durumu da şu şekilde gösterilmiştir.<sup>111</sup>

**Tablo 1.2.1.4. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Tirebolu Kazası ve Görele Nahiyesinin Nüfus Durumu**

Kaza ve Nahiyeye	Kura	HANE SAYISI			ERKEK NÜFUS SAYISI			
		Gayrimüslim	Müslim	Toplam	Ermeni	Rum	İslam	Toplam
Tirebolu Kazası	79	140	4.757	4.897	205	1.707	6.346	8.258
Görele Nahiyesi	54	13	2.651	1.664	32		9.285	9.317

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 65

Tablo 1.2.1.3.'den de anlaşılacağı üzere, salnamelerde zaman zaman toplam kısmında hatalar yapılmıştır buna rağmen salnamelerdeki nüfus istatistikleri yayınlandıkları tarihler arasında kazaların nüfusuyla ilgili bize tutarlı veriler sunabilmektedir ki Kemal Karpat da, Osmanlı'nın toplumsal ve ekonomik tarihine ilişkin oldukça kıymetli kaynaklar olduklarını belirtmektedir.<sup>112</sup>

Görele'nin Tirebolu'dan ayrı bir kaza olarak yer aldığı H.1291/M.1874 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının nüfusları şu şekilde verilmiştir.<sup>113</sup>

**Tablo 1.2.1.5. H.1291/M.1874 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Nüfusları**

Kaza ve Nahiyeye	Mahallât ve Kura		Hane				Erkek Nüfus			
	Kura	Mahallât	Ermeni	Rum	İslam	Toplam	Ermeni	Rum	İslam	Toplam
Giresun kazası	29	5	70	609	1.617	2.296	225	2.297	6.115	8.637
Akköy nahiyesi	33			580	1.990	2.570		1.979	7.969	9.948
Keşap nahiyesi	31			205	1.561	1.766		920	6.633	7.553
Tirebolu kazası	124	7	62	880	4.435	5.378	217	2.731	11.533	16.481
Görele kazası	47		13		2.556	2.564	33		9.338	9.371

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874, s. 84-85

<sup>111</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 65

<sup>112</sup>K. Karpat, **Osmanlı Nüfusu...**, s. 37

<sup>113</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 84-85

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da ve Kafkaslar'da toprak kayıp etmesi beraberinde bu bölgede yaşayan Türk ve Müslümanların Osmanlı topraklarına göç etmesine sebep oluyordu. 1864'de sadece Trabzon'da 116.100 göçmen olup bunların 1.300'ü Giresun'a, geri kalanı da farklı yerlere geçici olarak iskan edilmişlerdi.<sup>114</sup> 1878 Berlin Antlaşmasıyla elden çıkan topraklarda yaşayan yüzbinlerce Türk ve Müslüman, Osmanlı Devletine göç etmek zorunda kaldı. Bu göç olaylarıyla beraber Osmanlı şehirlerinin bazılarının geçici bazıların ise kalıcı olarak demografik yapıları değişimlere uğradı. Sohum ve Batum'dan gelen göçmenler Trabzon, Giresun ve Samsun'da geçici olarak barındırılmaya çalışıldı. Sohum, Batum ve Kars'dan 300.000'e yakın kişi göç etti.<sup>115</sup> Bu göçler sonucunda gelen nüfus, Giresun'un bugünkü demografik yapısını da etkilemiş olabilir.

93 Harbi ve Berlin Antlaşmasından sonra siyasi ortamın yatışmaya başladığı sıralarda yayınlanan H.1298/M.1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele'nin nüfusları şu durumdadır.<sup>116</sup>

**Tablo 1.2.1.6. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'nin Nüfusları**

Kaza ve Nahiye	Mahallat ve kura	Hane	Ermeni	Rum	İslam	Toplam Erkek Nüfus
Giresun kazası	34	2.882	297	1.793	7.314	9.404
Keşap nahiyesi	32	1.783			7.240	7.240
Akköy nahiyesi	19	1.793	21	711	5.051	5.783
Piraziz nahiyesi	14	807		124	2.857	2.981
Tirebolu kazası	114	6.913	213	2.934	14.992	18.139
Görele kazası	52	3.917	59	375 <sup>117</sup>	12.118	12.552

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 134-135

<sup>114</sup>Abdullah Saydam, **Kırım Ve Kafkas Göçleri (1856-1876)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 138

<sup>115</sup>Bedim İpek, "93 Muhacereti", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt. 4, Ankara 1999, s.664

<sup>116</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 134-135

<sup>117</sup> Salnamede 3375 yazılmış, sehven yapılmış bir hata olmalı.

93 Harbi ve akabinde ki Berlin Antlaşmasından sonra Osmanlı'dan kopan topraklardan büyük bir Müslüman göçü yaşanması, Osmanlı Devleti'nin demografik yapısının alt-üst hale gelmesi, Hristiyan unsurların arasında yayılan etnik ayrımcılık ve birbirleriyle rekabetin yüksek boyutta olması gibi gelişmeler yeni bir nüfus sayımını elzem kılmaktaydı.<sup>118</sup> Sultan, siyasi ortam yatışınca yeni bir sayım yapılması için emir verdi.<sup>119</sup> Bu sayım çeşitli nedenlerden dolayı umulandan daha uzun bir sürede tamamlanabildi. 1893 yılında yayınlanan bu nüfus kayıtları XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin nüfusuyla ilgili derlenmiş en güvenilir ve eksiksiz verileri sunar.<sup>120</sup> Bu sayıma göre Giresun, Tirebolu ve Görele'nin nüfusu aşağıda görülen tablodaki gibidir.<sup>121</sup>

**Tablo 1.2.1.7. 1881-1882/1893 Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Nüfusu**

İdari Bölge	Müslümanlar		Rumlar		Ermeniler		Toplam		Toplam Nüfus
	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	
Giresun	27.877	28.907	5.118	6.251	610	629	33.605	35.787	69.392
Tirebolu	16.622	17.607	2.659	3.213	232	281	19.513	21.101	40.614
Görele	14.584	14.889	331	377	99	82	15.014	15.348	30.362

Kaynak: Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 290

1890'ların başında La Turquie D'asie isimli kitabıyla Vital Cuinet, Giresun'un nüfusuyla ilgili kayda değer bilgiler vermektedir. Bu esere göre; Giresun şehir merkezinin, resmi nüfus sayımına göre nüfus durumu şu şekildedir.<sup>122</sup>

**Tablo 1.2.1.8. Vital Cuinet'e Göre Giresun Şehir Merkezi Nüfusu**

Müslümanlar	4.388
Ortodoks Rumlar	4.906
Ermeniler	936
Toplam	10.230

Kaynak: Vital Cuinet, *La Turquie D'asie I*, Paris 1892, s.76-77

<sup>118</sup>Orhan Sakin, *Osmanlı'da Etnik Yapı Ve 1914 Nüfusu*, Ekim Yayınları, İstanbul 2008, s. 182

<sup>119</sup>K. Karpat, *Osmanlı Nüfusu...*, s. 96

<sup>120</sup>K. Karpat, *Osmanlı Nüfusu...*, s. 106

<sup>121</sup>K. Karpat, *Osmanlı Nüfusu...*, s. 290

<sup>122</sup>Vital Cuinet, *La Turquie D'asie I*, Paris 1892, s.76-77



Cuinet ayrıca Giresun kazasının toplam nüfusunun 29.037 kişinin erkek, 35.489 kişinin kadın olmak üzere 64.526 olduğunu belirterek, nüfusun dağılımını da aşağıdaki tablodaki gibi göstermiştir.<sup>123</sup>

**Tablo 1.2.1.9. Vital Cuinet'e Göre Giresun Kazasının Toplam Nüfusu**

Müslümanlar	51.704
Ortodoks Rumlar	11.884
Ermeniler	938
Toplam	64.526

Kaynak: Vital Cuinet, *La Turquie D'asie I*, Paris 1892, s.64

Vital Cuinet, Tirebolu ve Görele'nin nüfus durumuyla ilgili de bilgiler vermiştir eserinde. Tirebolu şehrinde 5.600 Müslüman, 2000 Ortodoks Rum ve 400 Gregoryen Ermeni olmak üzere toplam 8.000 nüfus olduğunu belirtmiştir.<sup>124</sup> Tirebolu kazasının nüfusunu da şu şekilde vermektedir.<sup>125</sup>

**Tablo 1.2.1.10. Vital Cuinet'e Göre Tirebolu Kazasının Nüfusu**

Müslümanlar	35.000
Ortodoks Rumlar	5.400
Gregoryen Ermeniler	600
Toplam	41.000

Kaynak: Vital Cuinet, *La Turquie D'asie I*, Paris 1892, s.50

Cuinet, Görele'nin de 30.000 nüfusa sahip olduğuna eserinde bahsetmektedir.<sup>126</sup>

H.1311/M.1894 yılı salnamesine göre de Giresun, Tirebolu ve Görele'nin nüfusu şu şekilde verilmiştir.<sup>127</sup>

**Tablo 1.2.1.11. H.1311/M.1894 Yılı Salnamesine Göre Giresun Kazasının Nüfusu**

Giresun Kazası	Kadın(İnas)	Erkek(Zükur)	Toplam
İslam	29.926	31.270	61.196
Rum	5.612	6.710	12.322
Ermeni	685	760	1.445
Toplam	36.223	38.740	74.963

Kaynak: T.V.S. H. 1311/M.1894, s. 235

<sup>123</sup>V. Cuinet, *La Turquie...*, s. 64

<sup>124</sup>V. Cuinet, *La Turquie...*, s. 53

<sup>125</sup>V. Cuinet, *La Turquie...*, s. 50

<sup>126</sup>V. Cuinet, *La Turquie...*, s. 48

<sup>127</sup>T.V.S. H. 1311/M.1894, s. 220, 228, 235,

**Tablo 1.2.1.12. H.1311/M.1894 Yılı Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının Nüfusu**

Tirebolu Kazası	Kadın(İnas)	Erkek(Zükur)	Toplam
İslam	16.739	17.774	34.513
Rum	2.664	3.291	5.954
Ermeni	220	264	477
Toplam	19.622	21.329	40.955

Kaynak: T.V.S. H. 1311/M.1894, s. 228

**Tablo 1.2.1.13. H.1311/M.1894 Yılı Salnamesine Göre Görele Kazasının Nüfusu**

Görele Kazası	Kadın(İnas)	Erkek(Zükur)	Toplam
İslam	14.955	15.195	30.150
Rum	347	347	694
Ermeni	116	98	214
Toplam	15.418	15.640	31.058

Kaynak: T.V.S. H. 1311/M.1894, s. 220

XX. yüzyılda yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de Giresun Tirebolu ve Görele'nin nüfusu aşağıda görülen tablolardaki gibidir.<sup>128</sup>

**Tablo 1.2.1.14. H.1318/M.1900 Yılı Salnamesine Göre Giresun Kazasının Nüfusu**

Giresun Kazası	Kadın(İnas)	Erkek(Zükur)	Toplam
İslam	33.770	35.223	68.993
Rum	6.019	7.430	13.449
Ermeni	718	820	1.538
Toplam	40.507	43.473	83.980

Kaynak: T.V.S. H. 1318/ M. 1900, s. 237

**Tablo 1.2.1.15.H. 1318/M.1900 Yılı Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının Nüfusu**

Tirebolu Kazası	Kadın(İnas)	Erkek(Zükur)	Toplam
İslam	19.408	19.288	38.696
Rum	3.601	3.578	7.179
Ermeni	321	338	659
Toplam	23.330	23.204	46.534

Kaynak: T.V.S. H. 1318/ M. 1900, s. 238

**Tablo 1.2.1.16. H.1318/M.1900 Yılı Salnamesine Göre Görele Kazasının Nüfusu**

Görele Kazası	Kadın(İnas)	Erkek(Zükur)	Toplam
İslam	16.328	16.744	33.072
Rum	408	445	853
Ermeni	105	103	208
Toplam	16.841	17.292	34.133

Kaynak: T.V.S. H. 1318/ M. 1900, s. 239

<sup>128</sup>T.V.S. H. 1318/ M. 1900, s. 237, 238, 239

Yayınlanan son salname olan H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti salnamesine göre de Giresun, Tirebolu ve Görele'nin nüfus durumları aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>129</sup>

**Tablo 1.2.1.17. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele'nin Nüfus Durumları**

Kaza ve Nahiye	Ermeni		Rum		İslam		Toplam		Genel Toplam
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
Giresun Kazası	606	603	3.230	3.851	10.779	11.222	14.615	15.706	30.321
Keşap Nahiyesi			1.058	1.228	10.330	11.314	11.388	12.542	23.930
Akköy Nahiyesi	41	40	1.050	1.308	8.730	8.471	9.821	9.819	19.640
Piraziz Nahiyesi	81	181	892	1.168	4.340	4.613	5.313	5.962	11.275
Kurık Nahiyesi			544	699	1.430	1.714	1.974	2.423	4.397
Tirebolu Kazası	355	353	3.977	3.959	20.263	19.803	24.595	24.115	48.710
Görele Kazası	107	104	413	463	16.696	17.363	17.216	17.936	35.146

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 430-431

Trabzon Vilayeti Salnamelerinden elde ettiğimiz nüfus verilerini diğer kaynaklardan aldığımız verilerle karşılaştırdığımızda birbirleriyle örtüştüğünü görmekteyiz. İngiliz konsolosluk raporlarından yararlanılarak hazırlanan Tablo 1.2.1.1. ile Tablo 1.2.1.2.'yi, H.1286/M.1869 senesi Trabzon Vilayeti Salnamelerinden yararlanılarak hazırlanan Tablo 1.2.1.3. ile karşılaştırdığımızda verilerin hemen hemen örtüşmekte olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Vital Cuinet'in verdiği nüfus bilgilerini, Kemal Karpat'ın Osmanlı arşivlerinden derleyip sunduğu verileri ve Trabzon Vilayeti Salnamelerinden elde ettiğimiz bulguları bir

<sup>129</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 430-431

araya getirip değerlendirdiğimizde verilerin birbirleri ile tutarlı oldukları görülmektedir. Bu durum, Trabzon Vilayeti Salnamelerinden elde ettiğimiz nüfus verilerinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

### 1.2.2. Giresun'da Eğitim

Vilayet salnamelerinde, vilayet dahilinde bulunan eğitim-öğretim kurumlarıyla ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Bu bilgiler, her salnamede bir önceki salnamenin devamı niteliğinde değil biraz karışık bir halde verilmiştir. Bazı salnamelerde öğrenci sayısı verilmişken, bazılarında ise sadece mektep sayısı verilmiştir. Salnamelere yıl yıl bakıldığı vakit tutarsızlıklar olduğu görülmektedir. Örnek olarak H.1320/M.1902 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun'da sadece 2 adet iptidai mektebi varken H.1321/M.1903 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise 134 iptidai mektebi vardır. İptidai mektebinin eğitimin ilk kademesi olmasından dolayı 134 sayısı daha akla yakın gelmektedir, H.1320/M.1902 yılı salnamesinde ki 2 iptidai okul olduğu yönündeki kayıt sehven yazılmış da olabilir.

Genel olarak bu tür olumsuzluklarına rağmen salnamelerdeki bilgilerden yola çıkarak kazalardaki maarif komisyonu, medreseler, sıbyan mektepleri, iptidai mektepleri vb. eğitim-öğretim kurumlarıyla ilgili bilgi sahibi olabilmekteyiz.

#### 1.2.2.1. Medreseler

Osmanlı Devleti'nde ilk medrese, Orhan Bey zamanında beyliğin merkezi olan İznik'de yaptırılmıştı ve müderris olarak da şerefüddin Davud-i Kayserî tayin edilmişti.<sup>130</sup> Osmanlılar ilk medreselerini kurarken Selçuklu, Mısır ve Türkistan medreselerinin teşkilat ve eserlerinden faydalanmışlardı.<sup>131</sup> Osmanlı medreseleri amaç ve gördüğu hizmetler bakımından "Umumi Medreseler" ve İhtisas Medreseleri" olmak üzere ikiye ayrılabilir.<sup>132</sup> Umumi Medreseler, İslami ilimlerle İslam dünyasına dışarıdan giren ilimlerin okutulduğu medreselerdi. Kadı, müderris,

<sup>130</sup>İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1965, s. 1

<sup>131</sup>Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü II**, M.E.B. Yayınları (4. Baskı), İstanbul 1993, s. 436

<sup>132</sup>Cahit Baltacı, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Matbaası, İstanbul 1976, s. 20

ve müftü yetiştirilmek amacıyla açılmışlardı. Köylere kadar bütün Osmanlı memleketinin her yerinde kurulmuşlardı.<sup>133</sup> İhtisas Medreseleri ise, ayrıca ihtisas gerektiren İslami ilimlerden birini ya da dışarıdan gelen ilimlerden birini öğretmeyi amaçlayan ve o ilmin öğrenimine mahsus yöntemleri, öğretim faaliyetinde bulunan medreselerdi.<sup>134</sup>

İlk tahsillerini aldıktan sonra okumaya devam etmek isteyenler medreselere dahil olurlardı.<sup>135</sup> İlk devirde medreselerde vakfiye şartlarına göre müderrisler düzenli olarak ders vermeleri gerekiyordu ve medreselerdeki eğitim süreleri de zamana göre değişmişti. Mesela, eğitim süresi XVI. yüzyılın başlarında 2 sene iken daha sonraları bu süre de çeşitli değişiklikler olmuştu.<sup>136</sup> Kuran-ı Kerim ile Hz. Muhammed'in sözlerinin Arapça olmasından dolayı medreselerde eğitim dili Arapçaydı ama Türkçe'de kısmen de olsa tartışmalarda ve sözlü açıklamalarda kullanılmaktaydı.<sup>137</sup> Medreselerde dersler esas olarak ezbere dayanarak işlenmekle beraber seviyeye göre eğitim ve öğretim faaliyetleri yürütülmüş, kitap geçmenin temel alındığı, derslerin sık sık tekrarlarla, karşılıklı tartışmalarla ve ders anlatma yöntemleri de uygulanmıştı.<sup>138</sup> Medreselerde çeşitli alanlarda dersler okutulmuştu. Medreselerde diğer Türk ve İslam devletlerinde de okutulan nakli ilimler olan Fıkıh, Kelam, Hadis, Tesfir, Usûl-i Fıkıh ile Aklî ilimlerden olan Mantık, Belâgat, Lügat, Dil Bilgisi, Hendese, Hesap, Astronomi ve Felsefe gibi derslerin okutulduğu tahmin edilmektedir.<sup>139</sup> Medreselerde tek bir müderris bulunurdu.<sup>140</sup> Müderrislerin dışında müderris vekilleri de medreselerde bulunabilirdi ve ayrıca muid ile mülazım gibi eğitim hizmetlerinde yardımcı kimselerde medreselerde bulunmuştu.<sup>141</sup>

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde kaza ve nahiyelerin medrese, medrese talebeleri ve müderrislerin sayıları verilmiştir. Bahsedilen salnamede ki

<sup>133</sup>C. Baltacı, **Osmanlı Medreseleri...**, s. 20

<sup>134</sup>Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Fakülte Kitapevi, Isparta 2007, s. 114

<sup>135</sup>M. Z. Pakalın, **Osmanlı Tarih II...**, s. 436-437

<sup>136</sup>Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı Ve Sosyal Yapı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları (6. Baskı), Ankara 2007, s. 136

<sup>137</sup>M. A. Ünal, **Osmanlı Müesseseleri...**, s. 115

<sup>138</sup>M. A. Ünal, **Osmanlı Müesseseleri...**, s. 115

<sup>139</sup>Y. Halaçoğlu, **Osmanlılarda Devlet...**, s. 137

<sup>140</sup>Ahmet Cihan, "Medreselerdeki Personel Çeşitliliği Ve Sosyal Mobilizasyon", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 15, Ankara 2002, s. 26; Y. Halaçoğlu, **Osmanlılarda Devlet ...**, s. 137

<sup>141</sup>A. Cihan, "**Medreselerdeki...**", s. 26

Giresun ve Tirebolu kazalarıyla onlara bağlı olan nahiyelerin medrese, medrese talebesi ve müderrislerle ilgili bilgiler aşağıda ki tablodadır.<sup>142</sup>

**Tablo 1.2.2.1.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazalarıyla Onlara Bağlı Nahiyelerin Medrese, Medrese Talebesi ve Müderrislerinin Miktarı**

Kaza ve Nahiyeler	Miktar-ı Talebe-i Ulum	Medaris-i İlmiye	Müderrisin
Giresun kazası ile Kurık nahiyesi	215	15	11
Keşap Nahiyesi	166	5	4
Akköy nahiyesi <sup>143</sup>	481	7	7
Tirebolu kazası			3
Görece nahiyesi	20	3	3

Kaynak: T.V.S.H.1286/M.1869, s. 70-71

Yayınlanan bu ilk salnameden sonraki salnamelerde, talebe ve müderris sayıları genellikle verilmeyip çoğunlukla medrese sayıları verilmiş ya da medreselerden hiç bahsedilmemiştir. Örnek olarak, H.1291/M.1874 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde müderris ve talebe sayıları verilmeyip sadece medreselerin sayısı istatistik cetvelinde verilmiştir. Bu salnameye göre Giresun kasabasında 2 Tirebolu kasabasında ise 4 adet medrese vardır.<sup>144</sup> H.1293/M.1876 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de Görece kazasının 3 medresesi varken Tirebolu'nun da 4 medresesi vardır.<sup>145</sup>

H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Tirebolu'nun medrese sayısı 7'ye Görece'nin ki ise 4'e yükselmiştir. Bu salnameye göre Giresun'un 2, ona bağlı olan nahiyeleri Piraziz, Keşap ve Akköy'ün ise 4'er medresesi vardır.<sup>146</sup>

<sup>142</sup>T.V.S.H.1286/M.1869, s. 70-71

<sup>143</sup>Salnamede Akköy kazası yazılmış, muhtemelen sehven yazılmıştır.

<sup>144</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 90-91

<sup>145</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s.104-105

<sup>146</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s.146-147

H.1305/M.1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesi diğer salnamelerden daha detaylı olarak medreselerle ilgili bilgiler vermiştir. Bu salnamede medreselerin ismi, mevki ve talebe sayıları verilmiştir. Bu salnameye göre Giresun kazasının medreseleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.<sup>147</sup>

**Tablo 1.2.2.1.2. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Medreselerinin İsmi, Mevki ve Talebe Sayıları**

Medrese İsmi	Mevki	Talebe Sayısı
Fehmiye Hoca Medresesi	Çarşı Mahallesinde	99
Ali Efendi Medresesi	Çarşı Mahallesinde	50
Vaboda Mehmed Paşa Medresesi	Çarşı Mahallesinde	41
Ömer Paşa Medresesi	Çarşı Mahallesinde	61
Hacı Mustafa Efendi Medresesi	Genkene Mahallesinde	45
Ömer Efendi	Kurtulmuş Köyünde	18
Ali efendi	Akyoma Köyünde	62
Hacı Mehmed Efendi Medresesi	Darı Köyünde	16
Ali Efendi	Çiçekli Köyünde	46

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 122-123

Yukarıda ki tabloyu incelediğimizde Giresun kazasında medreselerin köylerden ziyade şehir merkezinde özellikle de Çarşı mahallesinde yoğunlaştığı görülmektedir.

H.1305/M.1888 tarihli salnamede, Giresun'un nahiyesi olan Akköy'ün 3 medresesi de görülmektedir. Bu medreselerden 55 talebeli Emin Efendi Medresesi Maçikor köyünde, 65 talebeli Mustafa Efendi Medresesi Melikli köyünde, 108 talebeye sahip Feyzi Efendi Medresesi'de Şemseddin köyündedir. Bu salname Piraziz'in 3, Keşap'ın 1 medresesi ile ilgili bilgilerde vermektedir. Bahsi geçen salnameye göre, Piraziz nahiyesinin Pazarsuyu köyünde 41 talebeli İrşadiye

<sup>147</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 122-123

medresesi, Bozat köyünde 42 talebeli Bekçizade Hasan Efendi Medresesi ve Şeyli köyünde 39 talebeye sahip Yahyazade Ali Efendi Medresesi vardır. Keşap nahiyesinde görülen tek medrese olan Cinkran'daki (Köy veya mahalle olduğu belirtilmemiş) Resul Efendi Medresesi'nin öğrenci sayısı verilmeyip sadece adı ve mevki verilmiştir.<sup>148</sup>

Adı geçen salnamede Tirebolu kazasının medreseleri ile ilgili bilgilerde aşağıda ki tabloda görülmektedir.<sup>149</sup>

**Tablo 1.2.2.1.3. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu, Kazası Medreselerinin İsmi, Mevki ve Talebe Sayıları**

Medrese İsmi	Mevki	Talebe Sayısı
Kethüdaoğlu Medresesi	Hamam Mahallesi	116
Kethüdaoğlu Medresesi	Çarşı Mahallesi	63
Esbiye Medresesi	Esbiye Köyünde	78
Adabük Medresesi	Adabük Köyünde	21
Yağlıdere Medresesi	Evrecik Köyünde	11
Ortacamilik Medresesi	Ortacamilik Köyünde	9

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 122

Aynı salnamede Görele'nin Çarşı mahallesinde bulunan Anika Medresesi ve Hasan Hoca Medresesi'nden de bahsedilmiş ama bu iki medresenin öğrenci sayıları verilmemiştir.<sup>150</sup>

Adı geçen bu salnameden sonra yayınlanan salnamelerde, medreselerle ilgili bu kadar detaylı bilgi verilmeyip genelde medrese sayıları verilmekle yetinilmiştir. Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesinde; Giresun'da 62, Tirebolu'da 2 ve Görele'de 12 medrese olduğu belirtilmiştir.<sup>151</sup>

<sup>148</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 123

<sup>149</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 122

<sup>150</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 122

<sup>151</sup>T.V.S.H.1322/M.1904 s. 131, 135, 147



### 1.2.2.2. Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mektepleri, ilk tahsili vermek için oluşturulan mekteplerdi. Bu mekteplerde sabi denilen 5-6 yaşlarındaki çocuklar okuduğu için bu ad verilmişti.<sup>152</sup> Sıbyan mektepleri hemen her mahallede bir adet bulunduğundan bunlara mahalle mektepleri de denilirdi ve çoğu taştan yapılmış binalarda olduğundan taş mektep ismi ile de anılırdı.<sup>153</sup> Ancak halk arasında ve kültür tarihinden bahseden yapıtlarda bu mekteplere, sıbyan mektebi denilmekteydi.<sup>154</sup> Sıbyan mektepleri; genellikle padişahlar, devlet adamları ve hayır sahipleri tarafından medrese, cami, imaret ve çeşmelerle birlikte yaptırılırdı.<sup>155</sup>

Sıbyan mekteplerinde belirli bir yönetmelik ya da devlet tarafından hazırlanmış bir program yoktu. Bu mekteplerin amacı bir çocuğa okuma-yazma öğretmek, İslam dininin kurallarını ve Kuran'ı öğretmektir.<sup>156</sup> II. Mahmud dönemine kadar sıbyan mektebi hocaları genellikle medrese okumuş, okuma-yazma bilen ve çoğu zamanda cami ya da mescitlerde imamlık veya müezzinlik yapan kimselerdi.<sup>157</sup> 5-6 yaş civarı sıbyan mektebine başlama zamanıydı. Bitirme ise 13-15 yaşları arasında ergenlik döneminde olurdu. Mektebe başlama "Amin Alayı" denilen, çocukların ve öğretmenlerin katıldığı, ilahiler okunarak yürüyüş yapılan bir törenle olurdu.<sup>158</sup> Öğretimin ezbere yapıldığı bu mekteplerde; Elifba, Kuran, İlm-i Hal, Tecvid, Türkçe Ahlâk Risaleleri, Türkçe ve yazı dersleri okutulurdu.<sup>159</sup>

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girmesiyle beraber, kurumların günün şartlarına yerine getirememesi durumu, sıbyan mekteplerine de sirayet etmiş ve bu mekteplerin ıslahı için birtakım girişimlerde bulunulmuştu. 1824/25 tarihinde bu genel ahvâli gören II. Mahmud tarafında "Talim-i Sıbyan" adında sıbyan mekteplerinin düzenlenmesi ile ilgili ferman çıkarılmıştı. Bu fermanla çocukların

<sup>152</sup>Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü III**, M.E.B. Yayınları (4. Baskı), İstanbul 1993, s. 201

<sup>153</sup>İsmail Güven, **Türk Eğitim Tarihi**, Naturel Yayıncılık, Ankara 2010, s. 67

<sup>154</sup>Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu (1773-1923)**, Uzman Yayınları 1, Ankara 1987, s. 7

<sup>155</sup>Erol Özbilgen, **99 Soruda Osmanlı**, İz Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 184

<sup>156</sup>Bayram Kodaman, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları (3. Baskı), Ankara 1999, s. 57

<sup>157</sup>Hatip Yıldız, "Diyarbakir Vilayetinde Eğitim, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum 2007, s.4

<sup>158</sup>Zülfü Demirtaş, "Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri Ve İlköğretimin Örgütlenmesi", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt17, Sayı1, Elazığ 2007, s.175

<sup>159</sup>B. Kodaman, **Abdülhamid....**, s. 57

ergenlik dönemine gelmeden sıbyan mekteplerine gitmeleri zorunlu tutulmakta, çocukların okula gitmeden önce işe verilmemelerinin, esnaflarında bu çocukları yanlarına çırak almamaları gerektiği belirtilmişti.<sup>160</sup>

Bu düzenlemeden sonra dönemin yenilikçi ruhuna uygun olarak sıbyan mektepleri ile ilgili düzenlemeler devam etmişti. 1838 yılında Meclis-i Umur-ı Nafia'nın, ilköğretim ile ilgili hazırladığı raporda sıbyan mektebi ile ilgili kararlara da yer verilmişti. Bu kararlara göre; hocaların teftiş edilmeleri ve durumu çocukları eğitmeye uygun olmayanların uzaklaştırılması, öğrencilerin sınıflara ayrılması, her sınıfa ayrı dersler verilmesi, fakir öğrenciler için yatılı okul yapılması gibi kararlar alınmıştı. Ayrıca, sıbyan mekteplerinin ikiye ayrılarak ayrı programlar uygulanması, iki okulda da çocukların okula devamı zorunlu tutulması ve bu zorunluluğun mahalle mekteplerinde dört, büyük mekteplerinde ise beş yaşında başlaması gibi kararlar alınmıştı.<sup>161</sup> Bayram Kodaman bu kararların tavsiye niteliğinde olduklarını ve pek etkili olmadıklarını belirtmektedir.<sup>162</sup>

Maarif ile ilgili bu dönemdeki önemli gelişmelerden biri de 8 Nisan 1847'de yayınlanan talimatnamedir. Bu talimatnameye göre, 7 yaşına giren çocukların sıbyan mekteplerine devamı zorunlu tutuluyor ve ebeveynler isterse 5-6 yaşlarındaki çocuklarda mekteplere kabul ediliyordu. 7 yaşına girip de okula gitmeyen çocukların velileri cezalandırılacaktı. Mektebin öğretim süresi 4 yıldır ama bu süre bazı durumlara göre 7 yıla kadar çıkabilirdi. Öğrenciler bilgi seviyelerine göre gruplara ayrılacak, kız ve erkek çocukları karışık değil kendi aralarında oturacaklardı. Mekteplerde okumanın yanında yazmada öğretilenecekti.<sup>163</sup> Bu talimatname ile ayrıca, okullara taş levha ve divitin sokulması uygun görülüp Türkçe derslerine önem verilerek eğitimde millileşme yolunda bir adım atılmıştı.<sup>164</sup>

1869'da çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilköğretimin gelişmesi için önemli bir adım atılmıştı. Bu nizamnameye göre her köy ve mahallede bir sıbyan

<sup>160</sup>Yücel Gelişli, "Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi Ve Dönüşümü)", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 15, Ankara, 2002, s. 35

<sup>161</sup>Y. Gelişli, "Sıbyan Mektepleri...", s. 36

<sup>162</sup>B. Kodaman, **Abdülhamid...**, s. 60

<sup>163</sup>Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2012**, Pegem Akademi (22. Baskı), Ankara 2012, s.161-162

<sup>164</sup>B. Kodaman, **Abdülhamid...**, s. 62

mektebinin açılmasına, okulların erkek-kız, Müslim-Gayrimüslim mektepleri olarak ayrı ayrı açılmalarına ve eğitim süresinin 4 yıl olması kararlaştırılmıştı. Okula devam zorunluluğu kızlar için 6-10, erkekler için 7-11 yaşları arasında olarak kabul edilmişti. Hocalar, Osmanlı tebaasından olmak zorundaydılar ve okulun nizamnamesine uymayan hocalar cezalandırılacak veya işten atılacaklardı.<sup>165</sup> Mektep programı şöyledir: Usûl-i Cedîde veçhile Elifba, Kuran-ı Kerim, Tecvid, Ahlak Risaleleri, İlmihal, Yazı Talimi, Fenn-i Hesap, Tarih-i Osmani, Coğrafya, Nafia Bilgisi'dir.<sup>166</sup>

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, sıbyan mekteplerini Maarif Nezareti'ne bağlı umumi (iptidai mektepleri) ve Evkaf-ı Hümayun'a bağlı "hususî"(sıbyan mektepleri) şeklinde ikiye ayırmaktaydı.<sup>167</sup> İptidai mekteplerinde yenilikler uygulanmış, sıbyan mekteplerinde ise yenilikler uygulanmayıp<sup>168</sup> eski düzen bir süre daha devam etmişti.

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde genellikle sıbyan mekteplerinin öğrenci sayıları verilmeyip sadece mektep sayılarının verilmesiyle yetinilmiştir. Ancak yayınlanan ilk salnamede kaza ve nahiyelerdeki mektep sayısının yanında talebelerinde sayılarına yer verilmiştir. Adı geçen salnameye göre Giresun ve Tirebolu kazalarıyla onlara bağlı nahiyelerin sıbyan mektebi ve öğrenci sayıları şöyledir.<sup>169</sup>

**Tablo 1.2.2.2.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelerin Sıbyan Mektebiyle Öğrenci Sayısı Miktarı**

Kaza Ve Nahiye	Mektep Sayısı	Öğrenci Sayısı
Giresun Kazası İle Kurık Nahiyesi	42	1.265
Keşap Nahiyesi	45	1.372
Akköy Nahiyesi	56	1.934
Tirebolu Kazası	3	1.085
Görece Nahiyesi	14	218

Kaynak: T.V.S.H.1286/M.1869, s. 70-71

<sup>165</sup>Y. Gelişli, "Sıbyan Mektepleri...", s. 36; Yahya Akyüz, a.g.e. s. 163; B. Kodaman, **Abdülhamid...**, s. 63

<sup>166</sup>Y. Akyüz, **Türk Eğitim...**, s. 163; Bayram Kodaman, **Abdülhamid...**, s. 63

<sup>167</sup>Y. Akyüz, **Türk Eğitim...**, s. 163

<sup>168</sup>Y. Gelişli, "Sıbyan Mektepleri...", s. 37

<sup>169</sup>T.V.S.H.1286/M.1869, s. 70-71

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Giresun kazasında 143 sıbyan mektebi ve 4.571 öğrenci, Tirebolu kazasında ise 17 sıbyan mektebi ve 1.303 öğrenci vardır. Bu tarihten sonra yayınlanan salnamelerde öğrenci sayısı verilmeyip sadece mekteplerin sayısı verilmiştir ve salnamelerde sıbyan mektebi yerine Mekatib-i İslami tabiri adı altında bilgiler verilmiştir.

H.1291/M.1874 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kasabasında 6, Tirebolu kasabasında 7 Mekatib-i İslam (sıbyan mektebi) kayıtlara geçmiştir<sup>170</sup>, muhtemelen bu sayılar kaza genelini değil sadece merkezi baz alınarak verilmiştir.

H.1298/M.1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun, Tirebolu ve Görele kazaları ile bağlı nahiyelerinin mektep sayısı aşağıda ki tabloda verilmiştir.<sup>171</sup>

**Tablo 1.2.2.2.2. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Nahiyeleri İle Tirebolu ve Görele Kazaları Mektep Sayısı**

Kaza Ve Nahiye	Mektep-i İslam(sıbyan mektebi) Sayısı
Giresun Kazası	10
Piraziz Nahiyesi	4
Keşap Nahiyesi	23
Akköy Nahiyesi	30
Tirebolu Kazası	36
Görele Kazası	61

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 146-147

### 1.2.2.3. İptidai Mektepleri

Ortaöğretim ve yükseköğretimde başarı yakalanabilmesi için öğrencilerin yeterli bir ilköğretim görmesi gerekmektedir. İptidailerin kurulma nedenine de bu gözle bakmak gerekmektedir ki Osman Ergin; iptidailerin, rüştiyeleri iyi öğrenciler yetiştirecek birer yardımcı kurum haline getirildiğini belirtmektedir.<sup>172</sup>

<sup>170</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 90-91

<sup>171</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 146-147

<sup>172</sup>Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi, I-II**, Eser Matbaası, İstanbul 1977, s. 466

1862 yılında Maarif Nezareti, sıbyan mekteplerindeki eğitimin yetersizliği yüzünden rüştiye mekteplerinden de bir verim alınamadığını tespit etmiş ve talebelere kısa zamanda okuma-yazma yeteneği kazandırılması için özel bir komisyon kurmuştu.<sup>173</sup> Bu komisyon, İstanbul'daki okulları 12 merkeze ayırarak, her merkezden ikişer okulda, toplamda 24 okulda maarif idaresinin belirlediği kurallara göre parasız verilen birer taş tahta, taş kalem ve divit gibi yeni materyallerle eğitim yapılmasını kararlaştırmıştı. Bu okullarda sınavla yeterliliklerini ispatlayan öğretmenler görevlendirilecek ve öğrencilerin fakir olanlarından haftalık almamak şartıyla yüzer kuruş aylık verilecekti.<sup>174</sup> Bu anlayışa uygun ilk okul 1872 yılında iptidai mektebi adı altında İstanbul'da kurulmuştu.<sup>175</sup>

Trabzon Vilayet Salnamelerinde H.1320/M.1902, H.1321/1903, H.1322/M.1904 tarihlerinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının iptidai mekteplerinin sayısı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>176</sup>

**Tablo 1.2.2.3.1. H.1320/M.1902, H.1321/1903, H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayet Salnamelerinde Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının İptidai Mekteplerinin Sayısı**

Kaza	H.1320/M.1902	H.1321/1903	H.1322/M.1904
Giresun	1	134	134
Tirebolu	2	2	2
Görele	2	2	2

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 178, 194, 215; T.V.S. H.1321/M.1903, s. 249, 253, 262; T.V.S. H.1322/M.1904,s. 131, 135, 146

#### 1.2.2.4. Rüşdiye Mektepleri

II. Mahmud devletin genel ahvâlinin iyi olmaması dolayısıyla başlattığı reform hareketleri sırasında eğitim konusunda da birtakım düzenlemeler yapmıştı. Sıbyan mekteplerini bitirerek Bahriye ve Berriye Mühendishaneleri gibi meslek

<sup>173</sup>Arzu M. Nurdoğan, "Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)", T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2005, s. 113-114

<sup>174</sup>O. Ergin, *Maarif I-II...*, s. 464; A. M. Nurdoğan, "Osmanlı Modernleşme...", s. 114

<sup>175</sup>A. M. Nurdoğan, "Osmanlı Modernleşme...", s. 115

<sup>176</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 178, 194, 215; T.V.S. H.1321/M.1903, s. 249, 253, 262; T.V.S. H.1322/M.1904, s. 131, 135, 146

okullarına alınan talebelerin yetersizliği birtakım tedbirler alınmasını zorunlu hale getiriyordu. Bu nedenle bir mektep açılarak bu meslek okullarına gidecek öğrencilerin hazırlanıp yetiştirilmesi düşünülmüştü.<sup>177</sup> Sonuç olarak 5 Şubat 1839 ‘da Meclis-i Umur-ı Nafia’ya II. Mahmud tarafından hazırlatılan layihada sıbyan mekteplerinin ıslahı ve ikinci kademesi olarak Sınıf-ı Sâni adıyla yeni tarzda okulların açılması öngörülmüştü.<sup>178</sup> II. Mahmud bu ismi beğenmeyerek yeni açılan bu mekteplerin ismini Mekatib-i Rüşdiyye olarak değiştirtmişti.<sup>179</sup> 1845 yılına kadar geçen sürede modern programların uygulandığı iki okul ile birlikte Mekatib-i Rüşdiyye Nezâreti’nin kuruluşu dışında başka bir iş yapılmamıştı.<sup>180</sup>

Selefi II. Mahmud gibi Sultan Abdülmecit’te eğitim konusunda hassasiyet göstermekteydi. Abdülmecid’in 1845 yılında verdiği emir üzerine daha önce açılmış iki okul olan, Mekteb-i Maârif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye’den sonra ilk rüştiyeler açılmaya başlanmıştır.<sup>181</sup> İlk yeni rüşdiyeyi, 25 Şubat 1847 yılında Sadâret’ten aldığı izin tezkiresiyle Kemal Efendi Davudpaşa’da eski bir sıbyan mektebini rüştiyeye çevrilmesiyle açmıştı.<sup>182</sup> Sıbyan mekteplerinden gelen öğrenciler 2 yıl burada eğitim görüp Darülfünun’a gidecekti. Lakin Kemal Efendi, sıbyan mekteplerinin yetersiz olup ıslah edilmediği için bir yıl hazırlık süresi ve Darülfünun’da görülecek derslerin girişi olarak bir yıllık süre daha ekleyerek dört yıllık bir eğitim hazırlamıştı.<sup>183</sup>

Osmanlı Devleti’nde kız çocukları, erkek çocuklarıyla beraber sıbyan mekteplerinde okurlardı ve eğitimleri sıbyan mektepleri ile sınırlıydı. 1858 yılında bu durumun ortadan kaldırılması yolunda bir adım atılıp kızlar için rüşdiye kurulması

<sup>177</sup>O. Ergin, **Maarif I-II...**, s. 383

<sup>178</sup>Muammer Demirel, “Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüşdiyye Mektepleri”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt15, Ankara 2002, s. 44

<sup>179</sup>M. Demirel, “**Türk Eğitiminin...**”, s. 44; Fatma Kaya Doğanay, “Tanzimât’tan Cumhuriyet’e Rüşdiyye Mektepleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 2011, s. 15

<sup>180</sup>A. M. Nurdoğan, “**Osmanlı Modernleşme...**”, s. 37

<sup>181</sup>Ayşegül Altınova, “Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiyye Mektepleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı**, Ankara 2010, s. 119

<sup>182</sup>F. K. Doğanay, “**Tanzimât’tan...**”, s. 29

<sup>183</sup>İlhan Tekeli-Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim Ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu Ve Dönüşümü**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 64

amacıyla bir tezkere yayınlanmış akabinde 1859 yılında da ilk kız rüşdiyesi açılmıştı.<sup>184</sup>

İstanbul'da rüşdiyelerin açılıp yaygınlaşmaya başladığı vakitler vilayetlerde de rüşdiye açılması planlanmıştı. Vilayetlerde rüşdiye açılmasıyla ilgili ilk karar 1853 yılında alınmıştı. Meclis-i Maarif-i Umumiye'nin aldığı karar üzerine Padişah'ın iradesi ile aralarında Trabzon'un da bulunduğu 25 vilayette peyder pey rüşdiyelerin açılması kararlaştırılmıştı.<sup>185</sup> 1869 yılında farklı vilayetlerde 31 rüşdiye daha açılmıştı.<sup>186</sup>

Salnamelerin ilki olan H.1286/M.1869 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun'a ve Tirebolu'ya Rüşdiye yapılmakta olduğundan bahsedilmektedir.<sup>187</sup> Bu salnameden 1 yıl sonra yayınlanan salnamede Tirebolu'da aynı şekilde rüşdiye yapılmakta olduğundan bahsedilerek, Giresun'da 40 talebeye ve birer muallim-i evvel'e (İsmail Efendi) ve muallim sâni'ye (İbrahim Efendi) sahip rüşdiye mektebi olduğu belirtilmiştir.<sup>188</sup> H .1291/M.1874 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise öğrenci sayısı 64 olmuş ve önceki iki muallimin yanında 2 muallim (sülüs hocası Fehmi Efendi ve rika hocası Mehmet Talat Efendi) daha vardır.<sup>189</sup>

H.1296/M.1879 Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de Giresun kazası ve ona bağlı Akköy nahiyesi ile Tirebolu'da birer rüşdiye bulunmaktadır.<sup>190</sup>

**Tablo 1.2.2.4.1. H.1296/M.1879 Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Ona Bağlı Akköy Nahiyesi İle Tirebolu Kazasında Bulunan Rüşdiye Mektepleri**

Mevki	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sanisi	Rika Muallimi
Giresun	İsmail Efendi	İbrahim Efendi	Mehmet Talat Efendi
Akköy	Rüştü Efendi	Mahmut Efendi	
Tirebolu	Şükrü Efendi		

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 108

<sup>184</sup>Esma Parmaksız, "II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi Eğitim Yapıları Ve Askeri Rüşdiyeler (Yayınlanmamış Doktora Tezi)", **Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul 2008, s. 24

<sup>185</sup>M. Demirel, "Türk Eğitiminin..." s. 52; A. Altınova, "Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye...", s. 125; A. M. Nurdoğan, "Osmanlı Modernleşme..." s. 66

<sup>186</sup>M. Demirel, "Türk Eğitiminin..." s. 52

<sup>187</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 80

<sup>188</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 74

<sup>189</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 69

<sup>190</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 108

H.1298/M.1881 tarihli salnamede de Tablo 1.2.2.4.1.'den farklı olarak Giresun'da muallim-i sani olarak İbrahim Efendi yerine Hüseyin Vasfi Efendi görülmektedir.<sup>191</sup>

H.1313/M.1896 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun ve Tirebolu kazalarındaki rüşdiye mekteplerinin muallimleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.<sup>192</sup>

**Tablo 1.2.2.4.2. H.1313/M.1896 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazalarında ki Rüşdiye Mektepleri**

Kaza	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sani	Rika Muallimi	Bevwap
Giresun	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi Efendi	Mehmet Talat Efendi	Mehmet Raşit Efendi
Tirebolu	Mehmet Tevfik Efendi	Süleyman Efendi	Mehmet Efendi <sup>193</sup>	

Kaynak: T.V.S. H.1313/M.1896, s. 218, 224

Aynı salnamede Görele Kazası ile ilgili bilgi veren bölümler de rüşdiye mektepleri ile ilgili bir bölüm olmasa da Memurun-i Müteferrikası başlığı altında mekteb-i rüşdiye muallim-i evveli Ahmet Efendi ile muallim sanisi Mustafa Efendi'nin adlarının geçmesinden dolayı Görele kazasında da bu tarihlerde rüşdiye bulunduğu anlaşılmaktadır.<sup>194</sup>

Yayınlanan son salnameye göre; Giresun, Tirebolu ve Görele'nin rüşdiye mekteplerindeki muallimleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>195</sup>

**Tablo 1.2.2.4.3. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüşdiye Mektebi**

Giresun Mülkiye Mektebi Rüşdisi			
Muallim-i Evvel	Muallim-i Sani	Muallim-i Salis	Hüsn-i Hat Muallimi
Ali Rıza Efendi Devriyye Müderrisi	Hüseyin Vasfi Efendi	Eşref Efendi	Hüseyin Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 298

<sup>191</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 124

<sup>192</sup>T.V.S. H.1313/M.1896, s. 218, 224

<sup>193</sup>Mehmet Efendi hem rika muallimi hem de bevvaptır.

<sup>194</sup>T.V.S. H.1313/M.1896, s. 210

<sup>195</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 298, 313, 327



**Tablo 1.2.2.4.4. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Rüşdiye Mektebi**

Tirebolu Mektebi Rüşdiyesi			
Muallim-i Evvel	Muallim-i Sani	Muallim-i Salis	Hüsn-i Hat Muallimi
Mustafa Fahreddin Efendi	Süleyman Efendi	Necmeddin Efendi	Ahmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s.313

**Tablo 1.2.2.4.5. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Rüşdiye Mektebi**

Görele Mektebi Rüşdiyesi		
Muallim-i Evvel	Muallim-i Sani	Hüsn-i Hat Muallimi
Ahmet Remzi Efendi	Hafız Ali Haydar Efendi	Server Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 327

Rüşdiyelerin yaygınlaşmaya başladığı dönemde çıkarılan Trabzon Vilayeti Salnamelerinin ilk nüshalarından itibaren, Giresun'da rüşdiye mekteplerinin varlığı salnamelerde tespit edilmektedir. Bu durum da Giresun'da öğrencilerin, idadi mekteplerine kadar eksiksiz eğitim alabilecekleri okulların olduğunu göstermektedir. İdadi mektebine kadar öğrencilerin eğitim alabilmesinden dolayı da Giresun kazasında eğitim imkânlarının iyi olduğu söylenebilir.

#### 1.2.2.5. Gayrimüslim Okulları

Osmanlı Devleti kurulduğu tarihten itibaren çağdaşı olan birçok devletten farklı olarak himayesi altında yaşayan çeşitli milletlere mensup topluluklara birtakım haklar vermekten çekinmemişti. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Gayrimüslimler, devletin onlar için oluşturduğu alanlardan yararlanarak cemaat halinde örgütlenebilmişler ve bu sayede milli şuurular ile dillerini unutmamışlardı. Osmanlı tebaasındaki farklı milliyetten toplulukların açtıkları cemaat okulları zaman içinde değişmeye, büyümeye, çoğalıp, yaygınlaşmaya başlayarak birer örgün eğitim-öğretim kurumu haline gelme yolunda adım atmışlardı.<sup>196</sup> Bu okullar kilise ve hahamhaneler yoluyla veya Silloğ teşkilatı gibi ara teşkilatlanmalar aracılığıyla

<sup>196</sup>İlknur Haydaroğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 181

kurulmaktaydı. Bu okullar, Gayrimüslim cemaat teşkilatlarına bağlıydılar ve devletin kontrolünden uzak bir haldeydiler.<sup>197</sup> Devletin genel olarak Gayrimüslimlerin işlerine ve eğitim kurumlarına karışmama politikası uzun süre devam emiştir. Osmanlı'nın bu tutumu, milliyetçi hareketlerin başlayıp bu hareketlerin Gayrimüslim ve yabancı okullardan yönlendirildiği anlaşılmaya başlandığı vakitlere kadar da sürmüştü.<sup>198</sup> Tanzimat fermanının getirdiği uygun ortam sayesinde Gayrimüslimler ve yabancılar, eğitim alanında önemli mesafeler alabildiler. Islahat fermanı ile de Gayrimüslim tebaa kendi dinlerine ve kültürlerine uygun ilk, orta ve yüksek dereceli okullar açma fırsatı yakaladılar.<sup>199</sup>

H.1286/M.1869 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun ve Tirebolu kazaları ile onlara bağlı olan nahiyelerde bulunan Gayrimüslimlere ait okullar aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>200</sup>

**Tablo 1.2.2.5.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Olan Nahiyelerde Bulunan Gayrimüslimlere Ait Okullar**

Kaza Ve Nahiye	Sıbyan Mektebi			
	Ermeni Mektebi		Rum Mektebi	
	Öğrenci	Mektep	Öğrenci	Mektep
Giresun Kazası ve Kuruk Nahiyesi		1	269	6
Keşap Nahiyesi			46	2
Akköy Nahiyesi	4	1	269	12
Tirebolu Kazası		2	185	11
Görece Nahiyesi				

Tablo: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 70-71

Tablodan da anlaşılacağı üzere adı geçen salnamede Gayrimüslimlerin sıbyan mektepleri ile ilgili istatistiki veriler sunulmuştur. Bahsi geçen tabloda Görece

<sup>197</sup>Süleyman Büyükkaracı, **Osmanlı Devleti Ve Cumhuriyet Türkiye'sinde Yabancı Okullar**, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya 1996, s. 35

<sup>198</sup>M. Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Azınlık Ve Yabancı Okulları (Yönetimleri Açısından)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1990, s. 59

<sup>199</sup>Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 90

<sup>200</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 70-71

nahiyesinde herhangi bir Gayrimüslim okuluyla ilgili bilgi verilmemiştir. Bu ilk salnameden sonra yayınlanan vilayet salnamelerinde Gayrimüslimlerin okullarının genelde kazalardaki sayıları verilerek öğrenci sayılarına pek değinilmemiş ancak vilayet ve sancak genelinde öğrenci sayıları verilmiştir.

H.1289/M.1872 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde de Giresun kasabasında 2 Rum mektebi olduğu belirtilmektedir.<sup>201</sup> Giresun kasabası tabirinden de bu sayının kaza genelini değil, sadece kazanın merkezi olan Giresun şehrini kapsadığı anlaşılmaktadır.

H.1298/M1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde de mekteplerin hangi Gayrimüslim topluluğuna ait olduğu belirtilmeden Giresun'da 3 Hristiyan mektebi olduğu belirtilmiştir.<sup>202</sup>

Yayınlanan son üç vilayet salnamesinde de Tirebolu'da 2 Hristiyan mektebi olduğundan bahsedilmiştir<sup>203</sup> ve Giresun ile Görele kazalarındaki Hristiyan mekteplerinin sayısı verilmemiştir.

#### 1.2.2.6. Maarif Komisyonu

Bazı yeni okulların açılarak ülkenin tamamına yayılmaya başlamasıyla, vilayetlerde bu okullarla ilgilenip eğitimi düzenleyecek kurumların gerekliliğini kaçınılmaz kılmaktaydı. 1869 Maarif Nizamnamesi ile ilk kez vilayetlerde maarif teşkilatı kurulması planlanıyordu. İstanbul'da Meclis-i Kebir-i Maarif idari ve ilmi olarak ayrıldığı iki dairesi ile maarif yönetiminin merkezi yönlendirmesini yapacaktı. Vilayetlerde bu merkezin yönlendirmesiyle maarif müdürü başkanlığında bir Meclis-i Maarif bulunacaktı.<sup>204</sup> 1879'da Maarif Nezareti merkez teşkilatında yapılan değişikliklerle birtakım iyileştirilmelerde bulunulmuş ayrıca bu dönemde sancak, liva ve kaza merkezlerinde birer meclis-i maarif ve meclis-i mekatip kurulması yoluna gidilmiştir.<sup>205</sup> Vilayet Maarif meclislerine bağlı olarak çalışan liva ve kaza maarif

<sup>201</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 105

<sup>202</sup>T.V.S. H.1298/M1881, s. 147

<sup>203</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 194; T.V.S. H.1321/M.1903, s. 253; T.V.S. H.1322/M.1904, s.135-136

<sup>204</sup>İlhan Tekeli, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 470

<sup>205</sup>Teyfur Erdoğan, "Maarif-i Umumiyye Nezareti Teşkilatı I", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 51, Sayı 1, 1996, s. 222-224-225

komisyonlarının, bu bölgede ki idadi ve rüşdiyelerin müdürleri doğal üyeleri sayılacaktı.<sup>206</sup>

H.1309/M.1892 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesi Giresun ve Görele’de bulunan Maarif Komisyonları ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu salnameye göre reis ve 7 üyeden oluşan Giresun’un Maarif Komisyonu aşağıdaki tabloda görülmektedir<sup>207</sup>

**Tablo 1.2.2.6.1. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Maarif Komisyonu**

Giresun Maarif Komisyonu
Reis
Müdrisinden İbrahim Efendi
Üyeler
Beyazıdzade Mehmet Talat Efendi
Yusufağazade Emin Efendi
Çilesizzade Halil Efendi
Sarıalemdarzade Ahmet Efendi
Kapudan Yorgi Efendi
Tacalizade Hüseyin Efendi
Tokatyan Matos Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 222

Aynı salnameye göre 1 reis ve 6 üyeden oluşan Görele Maarif Komisyonu da aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>208</sup>

**Tablo 1.2.2.6.2. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Maarif Komisyonu**

Görele Maarif Komisyonu
Reis
Karakullukçuzade Halil Efendi
Üyeler
Raşit Efendizade Ali Efendi
İsmailzade İsmail Hakkı Efendi
Hacı Hüsnüzade Mehmet Efendi
Bozacıoğlu Kostantin Ağa
Zuryan Vartan Ağa
Katip Hafız Osman Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213

<sup>206</sup>E. Parmaksız, “Abdülhamid Dönemi...”, s. 46

<sup>207</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 222

<sup>208</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213

H.1311/M.1894 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Görele'nin Maarif Komisyonu üye sayısında ciddi bir düşüş gözükmemektedir.<sup>209</sup>

**Tablo 1.2.2.6.3. H.1311/M.1894 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Maarif Komisyonu**

Görele Maarif Komisyonu
Reis
Karakullukçuzade Haliil Efendi
Üyeler
Hacı Hasanzade Mehmet Efendi
Katibi Hafı Osman Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1311/M.1894, s. 220

Giresun'un Maarif Komisyonu üye sayısında da Görele'ninkine benzer bir düşüş görülmektedir.<sup>210</sup>

**Tablo 1.2.2.6.4. H.1313/M.1896 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Maarif Komisyonu**

Giresun Maarif Komisyonu
Reis
Nakilbüleşraf Kaymakamı Mehmet Nuri Efendi
Üyeler
Bayazıdzade Hacı Hüseyin Efendi
Odabaşızade Temel Efendi
Çilesizzade Halil Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1313/M.1896, s. 224

H.1321/M.1903 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu'nun 1 reis ve 5 üyeden oluşan Maarif Komisyonu görülmektedir.<sup>211</sup>

<sup>209</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 220

<sup>210</sup>T.V.S. H.1313/M.1896, s. 224

<sup>211</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 367

**Tablo 1.2.2.6.5. H.1321/M.1903 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu Maarif Komisyonu**

Tirebolu Maarif Komisyonu
Reis
Müftü Osman Nuri Efendi Müderris
Üyeler
Hacızade Hacı Hüseyin Efendi salise
Hacı Nakipzade Hafız Ahmed Efendi Müderris
Rüşdiyye muallim-i evveli Osman Zeki Efendi Müderris
Hacı Nakibzade Salih Efendi
Tahrirat Katibi Ahmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s. 367

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de Giresun, Tirebolu Ve Görele kazalarının maarif komisyonları aşağıdaki tablolardaki gibidir.<sup>212</sup>

**Tablo 1.2.2.6.6. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun Maarif Komisyonu**

Giresun Maarif Komisyonu
Reis
Kaymakam Paşa (İbrahim Halil Paşa) <sup>213</sup>
Üyeler
Müftü Efendi
İskele Komisyonuna Memur Halil Bey
Redif Binbaşısı Şemi Efendi M 4
Sarı Mahmudzade Hasan Efendi M 4
Kara İbrahimzade Abdullah Efendi Salise
Rüşdiyye muallim-i evveli Ali Efendi
Sarı Alemdarzade Mehmed Efendi
Meclis-i İdare Azasından Arif Hikmet Efendi
Nakibü'l-eşraf Kaymakamı Nuri Efendi Devriyye Müderrisi
Bayezidzade Hacı Hüseyin Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 294

<sup>212</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 294, 310, 325

<sup>213</sup>Salnamede sadece kaymakam paşa yazmakta isim vermemektedir.

**Tablo 1.2.2.6.7. H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu Maarif Komisyonu**

Tirebolu Maarif Komisyonu
Reis
Müftü Osman Nuri Efendi
Üyeler
Hacızade Hacı Hasbi Efendi Salise
Hafız Ahmed Efendi Müderris
Mekteb-i Rüşdiyye Muallim-i Evveli Efendi
Tahrirat Katibi Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 310

**Tablo 1.2.2.6.8. H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Görele Maarif Komisyonu**

Görele Maarif Komisyonu
Reis
Müftü Efendi
Üyeler
Hamidiye Medresesi Müderrisi Hacı Salih Efendi Devriyye Müderrisi
Balizade Hacı Hüseyin Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 325

## İKİNCİ BÖLÜM

### 2. İDARİ VE İKTİSADİ YAPI

#### 2.1. İDARİ YAPI

Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başlamasıyla beraber idari yapısında da bozulmalar başlamıştı. Tanzimat öncesinde eyaletler de devletin otoritesine karşı sık sık çıkan isyanlar idari yapının ve yönetim rejiminin bozukluğunu açıkça göstermekteydi. III. Selim ve II. Mahmud yönetim alanında iyileştirmeler yapmaya çalışmış olsalar da temel yapıya dokunmadıkları için yönetim alanındaki sıkıntılar devam etti.<sup>214</sup> Tanzimat devri ile beraber yönetim meselesi daha temelli ele alındı. Bu dönemde; eyaletler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar ise köyleri sınırları dahilinde bulunduran nahiyelere bölündü. Eyalet yönetimleri valilere verildi ve bazı sancaklarda meclisler kuruldu.<sup>215</sup> Vilayet meclislerinin kurulmasıyla valilerin yetkileri sınırlandırılmış oldu. Vali, bu meclislerle görüşmede bir şey yapamaz konumdaydı. Haftada 4 kere, belirlenen günlerde valinin başkanlığında vilayet meclisleri toplanıyordu. Bu meclislerde halkın bütününün, ırk ya da mezhep ayrımı yapılmaksızın belli bir nispet içinde temsil edilmesi sağlanmaya çalışılıyordu.<sup>216</sup>

1864 yılında Vilayet nizamnamesi ile birlikte, sancağın temel birim kabul edildiği vilayet örgütü kuruldu. Her eyaletin farklı özelliklerinin göz önüne alınması gerektiğinden nizamname öncelikle Mithad Paşa'nın valilik yaptığı Tuna vilayetinde, Edirne, Halep, Trablusgarp ve Bosna'da uygulanarak cesaret verici sonuçlar alındı.<sup>217</sup> Bu nizamnameye göre Osmanlı toprakları idari bölümlere ayrılarak en büyüğüne vilayet denilmekteydi, vilayetler sancaklara, sancaklar, kazalara, kazalar ise kariyelere (köyler) bölünmekte ve her kariye bir belediye idaresi olarak kabul görülmekteydi.<sup>218</sup> Bu nizamname ayrıca valinin yanına vali muavinliğini de

<sup>214</sup>Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid Ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)**, V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (5. Baskı), Ankara 1988, s. 191

<sup>215</sup>E. Z. Karal, **Osmanlı...**, V, s. 191

<sup>216</sup>Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri (1856-1861)**, VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (6. Baskı), Ankara, 2000, s. 130-131

<sup>217</sup>İlber Ortaylı, "Tanzimat Ve Meşrutiyet Döneminde Yerel Yönetimler", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985 s.236-237

<sup>218</sup>Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri (1861-1876)**, VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (6. Baskı), Ankara 2003, s. 153



getirmekte ve vilayetin üst düzey yöneticilerinin görevlerini belirleyip nasıl yapılacağını da ortaya koymaktaydı.<sup>219</sup>

1864 yılı nizamnamesi, 1871 tarihli İdâre-i Umûmiyye-i Vilayet Nizâmnamesine kadar yürürlükte kaldı. 1871 yılı nizamnamesi ile yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu nizamname ile vilayetler livalara (sancaklara), livalar kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyelerde köylere bölündü. Bu durumun sonucunda da köylerin ilk mercii noktası kaza yerine nahiyeler oldu.<sup>220</sup>

Giresun, Fatih'in Trabzon'u fethinden sonra Osmanlı Devletine savaş yapılmadan teslim edilmişti.<sup>221</sup> 1486'da Giresun Zeâmet-i Kürtün isimli Trabzon sancağına bağlı olan idari bölgenin merkeziydi.<sup>222</sup> 1497-1500 yıllarında Giresun'un (Çepni'nin) nahiye olduğu<sup>223</sup> 1515'de ise Çepni nahiyesi ismiyle, Vilayet-i Çepni isimli idari birim içinde görülmektedir.<sup>224</sup> Çepni Vilayeti tabiri zamanla yerini Giresun Kazası tabirine bıraktı.<sup>225</sup>

Tanzimat dönemine gelindiğinde Giresun, Trabzon Eyaleti'nin kurulması ile beraber 1847'de Trabzon Merkez Livasına bağlandı. 1850'de ismi "Giresun ma Keşab" olarak geçen<sup>226</sup> Giresun kazasının 1866 yılında Trabzon eyaletine bağlı bir sancak olarak teşkilatlandırıldığı kısa bir süre sonra ise yeniden kaza statüsüne geri döndüğü görülmektedir.<sup>227</sup>

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun ve Tirebolu kaza statüsü içinde yer almışlardır, Görele ise başlarda Tirebolu'ya bağlı bir nahiye durumundayken daha sonra bir kazaya dönüştürülmüştür. İlk Trabzon Vilayeti Salnamesi olan H.1286/M.1869 yılı salnamesine göre Giresun, kaymakamı Osman Bey olan ve

<sup>219</sup>Musa Çadrcı, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ülke Yönetimi", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 222

<sup>220</sup>Bilal Eryılmaz, **Tanzimat Ve Yönetimde Modernleşme**, İşaret Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2010, s. 224

<sup>221</sup>Feridun M. Emecen, "Giresun Tarihinin Bâzı Meseleleri", **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996**, İstanbul 1997, s. 23

<sup>222</sup>F. Emecen, "**Giresun**", s. 83

<sup>223</sup>M. Hanefi Bostan, "Giresun Kazası'nın İdâri Taksimatı Ve Nüfusu", **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996**, İstanbul 1997, s. 120

<sup>224</sup>M. H. Bostan, **Giresun Kaza...**, s. 121; Ahmet Gürsoy, "Giresun Kazası'nın Vilayet Oluşu", **YeşilGiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun**, Giresun 2003, s. 99

<sup>225</sup>F. Emecen, "**Giresun**", s. 83

<sup>226</sup>F. Emecen, "**Giresun**", s. 83

<sup>227</sup>F. Emecen, "**Giresun**", s. 83; M. H. Bostan, "**Giresun Kaza...**", s. 124

Keşap ile Akköy nahiyelerini bünyesinde bulunduran bir kazaydı.<sup>228</sup> Aynı salnameye göre Tirebolu ise kaymakamı Faik Efendi olan ve Görele nahiyesini sınırları içerisinde bulunduran bir kazaydı.<sup>229</sup>

H.1287/M.1870 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun kazasının kaymakamı Mümin Bey olduğu görülmektedir, ayrıca kendisine Akköy ve Keşap nahiyelerinde başka Kurık nahiyesinde bağlanmıştır.<sup>230</sup> Bu salnameye göre Tirebolu kazasında bir önceki salnamede olduğu gibi kaymakam Faik Efendi'dir, Görele nahiyesi de kendisine bağlı durumdadır.<sup>231</sup>

H.1288/M.1871 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre bir önceki salnameden Giresun ve Tirebolu kazası için kaymakamların veya bağlı bulunan nahiyelerin durumunda bir farklılık yoktur.<sup>232</sup>

H.1289/M.1872 yılı Trabzon Vilayet Salnamesinde de Giresun kazasının kaymakamının değiştiği, kaymakamın İbrahim Bey olduğu görülüyor. Kazaya bağlı bulunan nahiyelerde ise bir değişiklik yoktur.<sup>233</sup> Bu salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamı da Mehmet Şükrü Efendi'dir.<sup>234</sup> Bu salnamede Tirebolu kazasının idari yapılanmasının gösterildiği bölümde Tirebolu'ya bağlı herhangi bir nahiyeden bahsedilmemesine rağmen pazar mahallerinin açıklandığı kısımda Görele nahiyesinin Tirebolu kazasına bağlı olduğu belirtilmiştir.<sup>235</sup> Buna rağmen Görele nahiyesi bizzat vilayet merkezinden idare edilen nahiyelerin arasında da adı verilmiştir.<sup>236</sup>

Bir önceki salnamede olduğu gibi H.1290/M.1873 yılı Trabzon Vilayet Salnamesinde de Giresun kazasının kaymakamının değiştiği, kaymakamın Osman Nuri Efendi olduğu görülüyor. Ayrıca bu salnamede kendisine bağlı olan nahiyelerde bir değişiklik olmamıştır.<sup>237</sup> Aynı salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamı da

<sup>228</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39

<sup>229</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 42

<sup>230</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 36

<sup>231</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 40

<sup>232</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 42, 46

<sup>233</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 41

<sup>234</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 45

<sup>235</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 84

<sup>236</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 40

<sup>237</sup>T.V.S. H.1290/M.1873, s. 41

değişip Mustafa Asım Efendi olmuştur.<sup>238</sup> Bu salnamede de bir önceki salnamedeki durum devam etmiş Tirebolu kazasının idari yapılanmasının gösterildiği bölümde Tirebolu'ya bağlı herhangi bir nahiyeden bahsedilmemesine rağmen pazar mahallerinin açıklandığı kısımda Görele nahiyesinin Tirebolu kazasına bağlı olduğu belirtilmiştir.<sup>239</sup> Bizzat vilayet merkezinden idare edilen nahiyelerin arasında Görele nahiyesinde adı verilmiştir.<sup>240</sup>

Görele, H.1291/M.1874 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre kaza olarak teşekkül edilmiştir. Kaymakamı Hüseyin Hüsnü Efendi'dir<sup>241</sup> Bu salnameye göre Giresun'un kaymakamı değişip Pertev Efendi olmuştur. Kendisine bağlı bulunan nahiyeler olarak Akköy ve Keşap nahiyelerinin adı geçmekte Kurık nahiyesinden bahsedilmemektedir.<sup>242</sup> Tirebolu'nun kaymakamı Şükrü Efendi'dir ve nahiyesi bulunmamaktadır.<sup>243</sup>

H.1292/M.1875 tarihidен H.1296/M.1879 tarihine kadar Giresun Trabzon Vilayeti Salnamelerinde bulunmamakta, Tirebolu ve Görele ise kaza olarak yer almayı sürdürmüşlerdir. H.1292/M.1875 tarihli salnameye göre Tirebolu'nun kaymakamı değişerek Süleyman Efendi kaymakam olmuştur.<sup>244</sup> Aynı salnameye göre Görele kazasının kaymakamı da Ali Ağa olmuştur.<sup>245</sup> Her iki kazanın da nahiyesi bulunmamaktadır.

H.1293/M.1876 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Tirebolu kazasının kaymakamı İbrahim Ethem Efendi olmuştur.<sup>246</sup> Görele kazasının ise kaymakamı Ali Galip Efendi olmuştur<sup>247</sup> ve her iki kazanın da nahiyesi bulunmamaktadır.

H.1294/M.1877 senesi Trabzon Vilayeti salnamesine göre Tirebolu'nun da Görele'nin de kaymakamları değişmiş Tirebolu kazasının kaymakamı Süleyman

---

<sup>238</sup>T.V.S. H.1290/M.1873, s. 45

<sup>239</sup>T.V.S. H.1290/M.1873, s. 74

<sup>240</sup>T.V.S. H.1290/M.1873, s.40

<sup>241</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 46

<sup>242</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 41

<sup>243</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 45

<sup>244</sup>T.V.S. H.1292/M.1875, s. 61

<sup>245</sup>T.V.S. H.1292/M.1875, s. 62

<sup>246</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s. 60

<sup>247</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s. 62

Bey, Görele kazasının kaymakamı da Ahmet Fehmi Efendi olmuştur.<sup>248</sup> Bir önceki salnamede olduğu gibi nahiyeleri bulunmamaktadır.

H.1295/M.1878 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Tirebolu kazasının kaymakamında değişiklik olmamıştır.<sup>249</sup> Bahsi geçen salnameye göre Görele kazasının kaymakamı Hacı Mehmet Efendi olmuştur.<sup>250</sup> Önceki salnamede olduğu gibi bu salnamede de, bu iki kazanın nahiyesinin olmadığı görülmektedir.

Giresun kazası H.1296/M.1879 yılı itibariyle Trabzon Vilayeti Salnamelerinde yeniden yer almaya başlamıştır. Bu salnamede Giresun kazasının kaymakamı Osman Nuri Ağa'dır. Kendisine bağlı Keşap, Akköy ve Piraziz nahiyeleri bulunmaktadır.<sup>251</sup> Aynı salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamında bir değişiklik olmamıştır. Görele kazasının ise kaymakamı Hüseyin Hüsnü Bey olmuştur.<sup>252</sup> Bu salnameye göre de Tirebolu ve Görele kazalarının nahiyeleri bulunmamaktadır.

İlk 11 Trabzon Vilayeti Salnamesi aralıksız her yıl çıktıktan sonra 12. Salname H.1298/M.1881 yılında bir önceki çıkan salnameden sonra 1 yıl arayla çıkmıştır. Bu salnameye göre Giresun kazasının kaymakamı Tahir Bey olmuştur ve nahiyelerinin durumunda bir değişiklik olmamış Keşap, Akköy ve Piraziz nahiyeleri kendisine bağlı durumdadır.<sup>253</sup> Aynı salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamı İsmail Hakkı Efendi olmuştur.<sup>254</sup> Görele kazasının da kaymakamı Hasan Hüsnü Efendi'dir.<sup>255</sup> Ayrıca bu salnameye göre Tirebolu ve Görele kazalarına bağlı nahije görülmemektedir.

H.1298/M.1881 yılından sonra H.1305/M.1888 yılına kadar Trabzon Vilayeti Salnamesi çıkmamıştır. Bu yıl da çıkan salnameye göre Giresun kazasının kaymakamı Mehmet Ali Efendi olmuştur.<sup>256</sup> Akköy Piraziz ve Keşap nahiyeleri

---

<sup>248</sup>T.V.S. H.1294/M.1877, s. 54, 56

<sup>249</sup>T.V.S. H.1295/M.1878, s. 63

<sup>250</sup>T.V.S. H.1295/M.1878, s. 65

<sup>251</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 71-73

<sup>252</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 68

<sup>253</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 60-62-63

<sup>254</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 69

<sup>255</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 70

<sup>256</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 233

Giresun kazasına bağlı durumdadırlar.<sup>257</sup> Bu salnamede ayrıca Tirebolu kazasının kaymakamı Eşref Efendi, Görele kazasının kaymakamının da Mehmet Emin Efendi olduğu belirtilmiştir.<sup>258</sup>

H.1305/M.1888 yılında yayınlanan salnameden sonra, H.1309/M.1892 senesinde Trabzon Vilayeti Salnamesi çıkmıştır ve bu salnameye göre Giresun kazasının kaymakamı Bekir Paşa olduğu görülmektedir.<sup>259</sup> Kendisine bağlı nahiyelerde değişiklik olmamış Akköy, Piraziz ve Keşap nahiyesi Giresun kazası sınırları içinde olmayı sürdürmüşlerdir.<sup>260</sup> Bu salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamının da Mehmet Ali Efendi olduğu belirtilmiştir.<sup>261</sup> Ayrıca bu salnamede Görele kazasının kaymakamının Mehmet Bey olduğu bildirilmiş<sup>262</sup> ve bu iki kazanın da nahiyesi olmadığı görülmektedir.

H.1309/M.1892 senesinde salnamesinden sonra H.1311/M.1894 senesinde Trabzon Vilayeti Salnamesi çıkarılmış ve bu salnameye göre Giresun kazası kaymakamı Ali Nevzat Bey'dir.<sup>263</sup> Akköy, Piraziz ve Keşap nahiyeleri Giresun kazasına bağlı durumda olmayı sürdürmektedirler.<sup>264</sup> Adı geçen salnamede Tirebolu kazasının kaymakamının Mehmet Bey, Görele kazasının kaymakamının da Rüştü Bey olduğu belirtilmiştir.<sup>265</sup> Ayrıca her iki kazanın da nahiyeye sahip olmadığı görülmektedir.

H.1311/M.1894 senesi salnamesinden sonra çıkan H.1313/M.1896 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kazasının kaymakamında değişiklik olmamış, nahiyelerinin sayısında ise artış olmuştur. Akköy, Piraziz ve Keşap nahiyelerinin yanına Kurık nahiyesi de katılmış ve Giresun kazasının nahiyeye sayısı 4'e çıkmıştır. Kurık nahiyesinin teşkilat yapısı verilmeyip kazaya dair malumat verilen metinde Giresun kazasına bağlı olduğu belirtilmiştir.<sup>266</sup> Bu salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamının İhsan Bey, Görele kazasının da kaymakamının

---

<sup>257</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 237-238

<sup>258</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 221, 228

<sup>259</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 221

<sup>260</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 223-224

<sup>261</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 217

<sup>262</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 212

<sup>263</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 231

<sup>264</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 234-235

<sup>265</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 218, 225

<sup>266</sup>T.V.S. H.1313/M.1896, s. 226

İzzet Efendi olduğu belirtilmiştir<sup>267</sup> ve her iki kazanın da nahiyeye sahip olmadığı görülmektedir.

Önceki salnameden 1 yıl arayla çıkan H.1316/M.1898 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun Kazasının kaymakamı Hafız İbrahim Lütfi Efendi'dir<sup>268</sup> ve nahiyelerinde bir değişiklik olmayıp 4 nahiyeye sahiptir. Aynı salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamı İzzet Efendi, Görele kazasının kaymakamının da Mehmet Şevki Efendi olduğu görülmektedir.<sup>269</sup> Bu salnamede her iki kazanın da nahiyesi olmadığı görülmektedir.

H.1318/M.1900 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kazasının kaymakamı Mehmet Ziya Bey olmuştur.<sup>270</sup> Nahiyelerinde değişiklik olmayıp yukarıda belirttiğimiz 4 nahiyesini muhafaza etmektedir. Aynı salnamede Tirebolu kazasının kaymakamında bir değişiklik olmayıp İzzet Efendi'nin kaymakamlık görevini sürdürdüğü görülmektedir.<sup>271</sup> Görele kazasının ise kaymakamı Mustafa Lütfü Efendi olmuştur.<sup>272</sup> Ayrıca bu salnamede önceki salnamelerde olduğu gibi Tirebolu ve Görele kazasının nahiyeye sahip olmadığı görülmektedir.

H.1319/M.1901 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kazasının kaymakamında değişiklik olmamıştır ve kazalarını muhafaza etmektedir. Bu salnameye göre Tirebolu ve Görele kazalarının da kaymakamlarında bir değişiklik olmamıştır. Ayrıca bu salnamede Tirebolu ve Görele kazasının nahiyeye sahip olmadığı da görülmektedir.

H.1320/M.1902 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kazasında kaymakam Mehmet Ziya Bey görevine devam ederken<sup>273</sup> nahiyelerinin sayısında değişiklik olmamış Akköy, Piraziz, Keşap ve Kurık nahiyelerini muhafaza etmeye devam etmektedir. Bu salnameye göre Tirebolu kazasının kaymakamında da değişiklik olmamış kaymakam İzzet Efendi'nin görevine devam ettiği

---

<sup>267</sup>T.V.S. H.1313/M.1896, s. 209, 216

<sup>268</sup>T.V.S. H.1316/M.1898, s. 301

<sup>269</sup>T.V.S. H.1316/M.1898, s. 297, 299

<sup>270</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 180

<sup>271</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 184

<sup>272</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 191

<sup>273</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 171

görülmektedir.<sup>274</sup> Bu salnamede Tirebolu kazasına ait bir nahiyeden bahsedilmemesine rağmen rüsumat memuru, reji memuru gibi görevlilere sahip Esbiye Mevkii Memuriyeti olduğu belirtilmektedir.<sup>275</sup> Ayrıca bu salnamede Görele kazasının da kaymakamında bir değişiklik olmadığı kaymakam Mustafa Lütfi Bey'in görevinin başında olduğu görülmektedir.<sup>276</sup> Bunların dışında Adı geçen salnamede Görele kazasının bir nahiyeye ya da Tirebolu kazasında olduğu gibi herhangi bir mevkii memuriyetine sahip olmadığı görülmektedir.

H.1321/M.1903 tarihli Trabzon Vilayeti salnamesine göre Giresun kazasının kaymakamı değişmemiş, nahiyelerinin sayısında da bir değişiklik olmayıp sahip olduğu 4 nahiyeyi muhafaza etmeyi sürdürmüştür. Tirebolu kazasının kaymakamında bir değişiklik meydana gelmemiştir. Nahiyesi olamamasına rağmen bir önceki salnamede ortaya çıkan Esbiye Mevkii'nin bu salnamede de adı geçmektedir.<sup>277</sup> Bu salnameye göre Görele kazasının kaymakamında da bir değişiklik olmamıştır ve herhangi bir nahiyeye sahip değildir.

Trabzon Vilayeti Salnamelerinin sonuncusu olan H.1322/M.1904 senesi salnamesine göre Giresun kazasının kaymakamı İbrahim Halil Paşa olmuştur<sup>278</sup> ve kazalarında değişiklik olmayarak Akköy, Piraziz, Keşap ve Kurık nahiyeleri sınırları içerisinde yer almaktadır. Tirebolu kazasının ise kaymakamı Ali Bey olmuştur.<sup>279</sup> Bu salnamede de Tirebolu kazasının nahiyesi olmamasına rağmen Esbiye Mevkii'nin varlığına değinilmiştir.<sup>280</sup> Bu salnameye göre Görele kazasının da kaymakamı Avni Efendi olmuştur.<sup>281</sup> Ayrıca bu salnamede Görele kazasına bağlı herhangi bir nahiyeye ya da Tirebolu kazasındaki Esbiye Mevkii benzeri başka bir yapılanmayla ilgili bir iz bulunmamaktadır.

---

<sup>274</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 190

<sup>275</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 193

<sup>276</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 211

<sup>277</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 370

<sup>278</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 293

<sup>279</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 309

<sup>280</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 313

<sup>281</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 324

### 2.1.1. Kaza İdare Meclisi

Osmanlı Devleti'nde tanzimat ile beraber yönetim anlayışının ve idari taksimatın değişmesiyle, kaza idarecilerinin işlerinde yardımcı olan, kazalardaki önemli işlerin görüşüldüğü kaza idare meclisleri bulunuyordu. Bu idare meclislerine kaymakamın başkanlığında, mal müdürü, tahrirat katibi, kaza hakimi (naib), müftü ve Gayrimüslim cemaatinin ruhani reisleri doğal üyelerdi. Bu üyelerin dışında ikisi Müslim ikisi de Gayrimüslim dört seçilmiş üye vardı.<sup>282</sup>

Kaza idare meclislerinde; idari davalar, kaza gelir giderleri, mirî malların yönetimi ve muhafazası, yerel sağlığa ait tedbirleri, beledi tesislerin yapılması ve tamiratını, köy yollarının yapımı ve bakımı gibi konular görüşülerek kararlar alınırdı.<sup>283</sup> Bu meclislerdeki seçilmiş üyelerden ve ruhani reislerden merkezi hükümet memurlarının asıl beklediği, arazi anlaşmazlıklarını çözmeleri idi. İdari meclislerinde başından beri esas işleri köyler ve köylüler arasındaki anlaşmazlıkları her zaman hakkaniyetle olmasa da çözmek olurdu.<sup>284</sup>

Kaza idare meclislerinin üst organı liva idare meclisiydi. Kaymakam livada bulunan mutasarrıfın astı konumundaydı. Kaza idare meclislerinin aldığı kararlar ve işlemleri liva idare meclisi kontrol ederdi.<sup>285</sup> Bu meclislerin yönetimde etkinliği çok olmamasına rağmen, eşrafın kaza yöneticileriyle birlikte işbirliği yapmalarında ve işlerin yürütülmesinde yöneticilere büyük yararları dokunmaktaydı. Bunun yanında kritik meselelerde karar alma inisiyatifinden yoksun olmasından dolayı, bürokrasiyi ağırlaştırmakta ve bazı mühim olmayan işlerin bile halledilmesini geciktirip uzun süre sürüncemede kalmasına yol açmaktaydı.<sup>286</sup>

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kazasının idare meclisi şu şekildedir.<sup>287</sup>

<sup>282</sup>İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2011, s. 82

<sup>283</sup>İlber Ortaylı, *Tanzimatdan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, Ankara 1985, s. 77-78

<sup>284</sup>İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, (29. Baskı), İstanbul 2009, s.186

<sup>285</sup>İ. Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı...*, s. 81

<sup>286</sup>Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal Ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (3. Baskı), Ankara 2013, s. 260

<sup>287</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39



**Tablo. 2.1.1.1. H.1286/M.1869 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının İdare Meclisi**

MECLİS-İ İDARE
Reis
Kaymakam (Osman Bey) <sup>288</sup>
Üyeler
Hafız İbrahim Efendi
Tanaş Ağa
İstador Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39

Aynı salnameye göre Tirebolu kazasının da idare meclisi aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>289</sup>

**Tablo. 2.1.1.2. H.1286/M.1869 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının İdare Meclisi**

MECLİS-İ İDARE
Reis
Kaymakam (Faik Efendi) <sup>290</sup>
Üyeler
Hacı Emin Ağa
Hacı Pir Ağa
Panayot Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 42

H.1291/M.1874 Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun kazasının idare meclisi şu şekildedir.<sup>291</sup>

<sup>288</sup>Salnamede isim yazmamakta sadece kaymakam yazmaktadır.

<sup>289</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 42

<sup>290</sup>Salnamede isim yazmamakta sadece kaymakam yazmaktadır.

<sup>291</sup>T.V.S. H.1291/M.1874 s. 41

**Tablo. 2.1.1.3. H.1291/M.1874 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının İdare Meclisi**

MECLİS-İ İDARE
Reis
Kaymakam (Pertev Efendi)
Üyeler
Ali Bey
Yorika Ağa
Mosis Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874 s. 41

Aynı salnamede Tirebolu kazasının idare meclisi de aşağıdaki tablodaki gibidir.<sup>292</sup>

**Tablo. 2.1.1.4. H.1291/M.1874 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının İdare Meclisi**

MECLİS-İ İDARE
Reis
Kaymakam (Şükrü Efendi)
Üyeler
Muhammed Emin Ağa
Muhammed Sadık Efendi
Mihail Ağa
Katip
Ahmet Hamdi Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874 s. 45

H.1296/M.1879 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının idare meclisleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>293</sup>

<sup>292</sup>T.V.S. H.1291/M.1874 s. 45

<sup>293</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 68, 69, 72

**Tablo. 2.1.1.5. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının İdare Meclisi**

GİRESUN KAZASI MECLİS-İ İDARESİ
Reis
Kaymakam (Osman Nuri Ağa)
Üyeler
Emin Ağa
...
Tanaş Ağa
İstepan Ağa
Katip
Tahrirat Katibi (Süleyman Efendi) <sup>294</sup>

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 72

**Tablo. 2.1.1.6. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının İdare Meclisi**

TİREBOLU KAZASI MECLİS-İ İDARESİ
Reis
Kaymakam (Süleyman Bey)
Üyeler
Osman Efendi
Hacı Bilal Ağa
Hacı Yura Ağa
Markar Ağa
Katip
Ahmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 68

<sup>294</sup>İsim yazmamakta sadece tahrirat katibi yazmaktadır.

**Tablo. 2.1.1.7. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazasının İdare Meclisi**

GÖRELE KAZASI MECLİS-İ İDARESİ	
Reis	
Kaymakam (Hüseyin Hüsni Bey)	
Üyeler	
Mehmet Ağa	
Mehmet Efendi	
Todori Ağa	
Vartan Ağa	
Katip	
Temel Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s.69

H.1305/M.1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde idare meclislerindeki üyeler aza-i tabiiye ve aza-i müntehibe olarak ayrılmışlardır. Aza-yı tabiiye olanlar meclisin doğal üyeleri müntehibe olanlar ise seçimle gelen üyelerdir. Bu salnameye göre Giresun Tirebolu ve Görele kazalarının idare meclisleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>295</sup>

**Tablo 2.1.1.8. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi**

GİRESUN KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Mehmet Ali Efendi)	
Aza-yı tabiiye <sup>296</sup>	Aza-yı müntehibe
Naib (Ahmet Refet Efendi)	Mustafa Efendi
Müftü (İbrahim Fehmi Efendi)	Hamdullah Efendi
Mal Müdürü (Hacı Abdülhamit Efendi)	Lazar Efendi
Tahrirat Katibi (Arif Hikmet Efendi)	Kadir Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 233-234

<sup>295</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 221, 228, 233-234

<sup>296</sup>Üyelerin isimleri yazmamakta sadece konumları yazmaktadır mal müdürü, müftü efendi vb. gibi

**Tablo 2.1.1.9. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi**

TİREBOLU KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Eşref Efendi)	
Aza-yı tabiiye <sup>297</sup>	Aza-yı müntehibe
Naib (Mehmet Şefik Efendi)	Kamil Efendi
Müftü (Osman Nuri Efendi)	Mehmet Efendi
Mal Müdürü (Salih Sabri Efendi)	Hacı Mihail Efendi
Tahrirat Katibi (Ahmet Hamdi Efendi)	Hacı Maydiros Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 228

**Tablo 2.1.1.10. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi**

GÖRELE KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Mehmet Emin Efendi)	
Aza-yı tabiiye <sup>298</sup>	Aza-yı müntehibe
Naib (Vehib Efendi)	Kuğuzade Süleyman Bey
Mal Müdürü (Osman Remzi Efendi)	Dimitri Ağa
Tahrirat Katibi (Ahmet Raşit Efendi)	Aşıkyan Kirkor Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 221

H.1311/M.1894 yılına gelindiğinde ise, Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarındaki idare meclisleri aşağıdaki tablolarda ki gibi oluşmuştur.<sup>299</sup>

**Tablo 2.1.1.11. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi**

GİRESUN KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Ali Nevzat Bey)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Mehmet Emin Efendi)	Sarıalemdarzade Hasan Efendi
Müftü (Mustafa Efendi)	Sarıalemdarzade Musatafa Efendi
Mal Müdürü (Salih Efendi)	Arslanidi Lazar Efendi
Tahrirat Katibi (İshak Bey)	Velidyan Nişan Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1311/M.1894, s. 231

<sup>297</sup>Üyelerin isimleri yazmamakta sadece konumları yazmaktadır mal müdürü, müftü efendi vb. gibi

<sup>298</sup>Üyelerin isimleri yazmamakta sadece konumları yazmaktadır mal müdürü, müftü efendi vb. gibi

<sup>299</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 218, 225, 231

**Tablo 2.1.1.12. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi**

TİREBOLU KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Mehmet Bey)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Abdülcelil Vehbi Efendi)	Naibzade Hacı Ömer Efendi
Müftü (Osman Nuri Efendi)	Hacızade Salim Efendi
Mal Müdürü (Arif Efendi)	Babaka Ağa
Tahrirat Katibi (Hüseyin Hüsnü Efendi)	Misak Çömertyan Ağa
Rum Papası Kostantin Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1311/M.1894, s. 225

**Tablo 2.1.1.13. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi**

GÖRELE KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam(Rüştü Bey)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Ömer Lütfü Efendi)	Raşit Efendizade Ali Efendi
Mal Müdürü (Mehmet Hayri Efendi)	Hacı Hasanzade Mehmet Hilmi Efendi
Tahrirat Katibi (Osman Efendi)	Dimitri Ağa
	Mazmanyanyan Kiğork Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1311/M.1894, s. 218

XX. yüzyılın ilk Trabzon Vilayeti Salnamesi olan H.1318/1900 tarihli salnameye göre de Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarındaki idare meclisleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>300</sup>

<sup>300</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 180, 184, 191

**Tablo 2.1.1.14. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi**

GİRESUN KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Mehmet Ziyat Bey)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Ahmet Sait Efendi)	Gediklizade Ahmet Ağa
Mal Müdürü (Hasan Hüsnü Efendi)	Hacıalizade Mehmet Ali Efendi
Tahrirat Katibi (İshak Sami Bey)	Arslanzade Lazari Efendi
Müftü Mustafa Asım Efendi	Tokatliyan Matos Ağa
Metropolit Vekili Hristo Simos Efendi	
Murahhasa Vekili Hudbeşyan Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 180

**Tablo 2.1.1.15. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi**

TİREBOLU KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (İzzet Efendi)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Mehmet Tevfik Efendi)	Hacı İbrahimzade Emin Efendi
Mal Müdürü (Arif Efendi)	Hasan Efendizade Hafız Nuri Efendi
Tahrirat Katibi (Ahmet Efendi)	Mavridi Hacı Kostantin Efendi
Müftü Osman Nuri müderris	Cömerdyan Misak Efendi
Metropolit Vekili Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 184

**Tablo 2.1.1.16. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi**

GÖRELE KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Mustafa Lütfü Efendi)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Ömer Azmi Efendi)	Dervişzade Hasan Efendi
Mal Müdürü (Mehmet Hayri Efendi)	Dedezade Ali Osman Ağa
Tahrirat Katibi (Raşit Efendi)	Hacı Dimitri Ağa
Müftü İbrahim Hilmi Efendi	Zakar Ağa
Metropolit Vekili Todor Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 191

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının idare meclisleri aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibi oluşmuştur.<sup>301</sup>

**Tablo 2.1.1.17. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İdare Meclisi**

GİRESUN KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (İbrahim Halil Paşa)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Vehip Efendi)	Sarı Mahmudzade Hacı Mustafa Efendi
Müftü Mustafa Asım Efendi	Hacı Ahmedzade Arif Hikmet Efendi
Metropolit Vekili Papa Kirlos Efendi	Arslanzade Lazari Efendi
Mal Müdürü (Hasan Hüsnü Efendi)	Veledyan Kirkor Efendi
Tahrirat Katibi (Mehmet Salim Efendi)	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 294

**Tablo 2.1.1.18. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İdare Meclisi**

TİREBOLU KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Ali Bey)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Mehmet Emin Efendi)	Boyacıyan Hamparsum Ağa
Müftü Osman Nuri Efendi	Hasan Efendizade Hafız Nuri Efendi
Metropolit Vekili Papa Hristo Efendi	Hacı İbrahimzade Kamil Efendi
Mal Müdürü (Salim Efendi)	Mavridi Hacı Yor Ağa
Tahrirat Katibi (Ahmet Efendi)	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 310

**Tablo 2.1.1.19. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İdare Meclisi**

GÖRELE KAZASI İDARE MECLİS-İ	
Reis Kaymakam (Avni Efendi)	
Aza-yı tabiiye	Aza-yı müntehibe
Naib (Abdullah Fehmi Efendi)	Molla Salihzade Salih Efendi
Müftü İbrahim Hilmi Efendi	Kelzade Hasan Beyram Efendi
Metropolit Vekili Kostantin Efendi	Dumanoğlu Yani Efendi
Mal Müdürü (Hayri Efendi)	Aşıkyan Serkiz Ağa
Tahrirat Katibi (Ahmet Raşid Efendi)	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 324

Tabloların geneline bakıldığında sadece Türk ve Müslüman toplumundan değil, aynı zamanda Rum ve Ermeni cemaatinden de kişilerin; Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında ki kaza idare meclislerinde görev yaptıkları -doğal üyelerin

<sup>301</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 294, 310, 324



dışında- görülmektedir. Bu durumun sonucunda da adı geçen kazalarda toplumun bütün kesitlerinden insanların yönetimde yer alabilme imkânlarının olduğu söylenebilir.

### 2.1.2. Belediye İdaresi

Osmanlı Devleti'nde, tanzimat devrine kadar belediye kavramı ve kurumu bulunmamaktaydı. Belediye işlerine şehirlerde kadılar bakardı. Kadı; şehrin narh, fiyat tespiti, vergilerin konulup toplanması, kolluk işlerinin sorumlusu gibi belediye işlerinin tek yükümlüsüydü.<sup>302</sup> Batı ile olan ilişkilerin artması sonucunda, özellikle kıyı ve liman kentlerinde olmak üzere birçok büyük şehirde batılı tüccarlar yerleşmeye, koloniler kurmaya başlamışlardı. Ticari ilişkilerin gelişmesiyle yeni hizmetlere, iş kollarına, ulaşım ve iletişime gereksinim de arttı. Bilhassa liman kentlerinde, tüccar gemileri için karantina ve konaklama tesisleri ile düzenli şehir içi ulaşımı sağlamak en önemli sorun olmaya başlamıştı.<sup>303</sup> Özellikle de Kırım Savaşı esnasında bu sorunlarla uğraşarak çözüme kavuşturacak bir örgütün elzem olduğu görülmüştü ve savaştan sonra hem Avrupalıların hem de yenilikçi bürokratik çevrelerin modern belediyecilik üzerine fikirleri uygulanmaya başlandı.<sup>304</sup>

Tanzimat ile birlikte Osmanlı Devleti'nde şehir yönetimi değişim ve yeniden örgütlenme dönemine girmişti. Kent yönetiminde her yeniliğin ilk uygulandığı ve taşra kentleri için bir model oluşturan başkent İstanbul'da belediye sorunlarının çözülmesi için 1854'de "İstanbul Şehremaneti Dairesi", 1855'de "İntizam-ı Şehir Komisyonu" kurulmuş ve 1858 yılında da "Altıncı Daire-i Belediye Nizamâtı" yürürlüğe girmişti.<sup>305</sup> Taşrada modern belediye örgütlenmeleri 1864 Vilayet Nizamnameleri ile başlamıştı. 1870 yılında çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile de teyit edilen bu nizamnameyle vilayet, sancak ve kaza merkezlerinde birer belediye örgütü kurulacaktı. Belediyenin atanarak göreve gelen

<sup>302</sup>M. Emin Yolalıcı, "Osmanlılarda Çağdaş Belediyecilik", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara, 2002, s. 739

<sup>303</sup>M. Çadırcı, **Tanzimat Döneminde...**, s. 273

<sup>304</sup>İlber Ortaylı, "Türk Belediyesinin Denetim Yetkisinin Tarihi Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumu", **Amme İdare Dergisi**, Sayı 6/4, Aralık 1973 s. 18

<sup>305</sup>Sevgi Aktüre, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişimler", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 894

belediye reisi ile seçilerek gelen üyelerden kurulan belediye meclisi bulunacaktı. Fakat belediyeler birçok kazada kurulamamıştı.<sup>306</sup>

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde, o sırada kaza olan Giresun ve Tirebolu kazalarının belediye idareleri salnameye “Meclis-i Daire-i Belediye” adıyla geçmiştir ve aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>307</sup>

**Tablo: 2.1.2.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi**

GİRESUN MECLİS-İ DAİRE-İ BELEDİYE
Reis
Abdullah Bey
Üyeler
Hafız Efendi
Hacı Munis Efendi
Kapudan Yorgi
Kapudan Kosta
Manok Ağa
Katip
Ahmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39

**Tablo: 2.1.2.2. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi**

TİREBOLU MECLİS-İ DAİRE-İ BELEDİYE
Reis
Hacı Ömer Efendi
Üyeler
Numan Kapudan
Hacı Hüseyin Kapudan
Hacı Emin Efendi
Hacı Ömer Ağa
Hacı Ömer Ağa
Todor Çorbacı
Cimik Ağa
Kani Çorbacı
Katip
Kamil Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 42

<sup>306</sup>Feyzullah Ünal, “Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yasal Ve Yapısal Dönüşümü”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 30, Ağustos 2011, s. 244

<sup>307</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39, 42

H.1291/M.1874 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun ve Tirebolu kazalarının belediye idareleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>308</sup> Bu tarihte kaza olarak salnamede yer alan Görele'nin belediye idaresi ile ilgili bilgi verilmemiştir.

**Tablo: 2.1.2.3. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi**

GİRESUN MECLİS-İ DAİRE-İ BELEDİYE
Reis
Bekir Efendi
Üyeler
Osman Efendi
Mustafa Efendi
Panayot Efendi
Haçi Tor Ağa
Katip
Hüseyin Nazif Efendi
Sandık Emni Yani Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874, s. 41

**Tablo: 2.1.2.4. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi**

TİREBOLU MECLİS-İ DAİRE-İ BELEDİYE
Reis
Ahmet Efendi
Üyeler
Ali Efendi
Muhammet Efendi
Hacı Kani Efendi
Hacı Markar Ağa
Katip
Hacı Hüseyin Kapudan

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874, s. 45

<sup>308</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 41, 45

Tirebolu'dan ayrılarak kaza olan Görele'nin belediye idaresi ile ilgili ilk bilgiler "Meclis-i Beledi" adı altında H.1293/M.1876 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde verilmiştir. Bu salnameye göre Görele kazasının belediye idaresi aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi oluşmuştur.<sup>309</sup>

**Tablo: 2.1.2.5. H.1293/M.1876 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi**

GÖRELE MECLİS-İ BELEDİ
Reis
Ömer Ağa
Üyeler
Abdülhalim Efendi
Osman Ağa
Hüseyin Ağa
Kostantin Ağa
Manuk Ağa
Katip
Hafız Osman Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1293/M.1876, s. 62

H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının belediye idareleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>310</sup>

**Tablo: 2.1.2.6. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi**

GİRESUN BELEDİ MECLİSİ
Reis
Bekir Efendi
Üyeler
Salih Efendi
Yanko Ağa
Lazari ağa
Evakim Ağa
Kapudan Panayot
Katip <sup>311</sup>

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 61

<sup>309</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s. 62

<sup>310</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 61, 70, 71

<sup>311</sup>Katip yazmakta ama isim verilmemiştir.

**Tablo: 2.1.2.7. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi**

TİREBOLU BELEDİ MECLİSİ
Reis
Hacı Ömer Ağa
Üyeler
Mehmet Emin Yazıcı
Kani Ağa
Panayot Ağa
Mihail Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 70

**Tablo: 2.1.2.8. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi**

GÖRELE BELEDİ MECLİSİ
Reis
Hacı İmamzade İbrahim Efendi
Üyeler
Çulhazade Mehmet Ağa
Deli Hasanzade Mehmet Ağa
Karakullukçuoğlu Halil Ağa
Keşişoğlu Kostanti Ağa
Aşıkoğlu Kirkor Ağa
Katip
Yakupoğlu Keğan Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 71

H.1309/M.1892 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de Giresun Tirebolu ve Görele kazalarının belediye idareleri aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibidir.<sup>312</sup>

<sup>312</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213, 218, 222

**Tablo: 2.1.2.9. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi**

GİRESUN MECLİS-İ BELEDİ
Reis
Kapudan Yorgi Efendi
Üyeler
Yusuf Efendi
Katip Haşim Efendi
Tabib Maroni Efendi
Hecika Ağa
Katib-i Sani Ahmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 222

**Tablo: 2.1.2.10. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi**

TİREBOLU MECLİS-İ BELEDİ
Reis
Mehmet Fevzi Efendi
Üyeler
Ahmet Hasbi Efendi
Hacı Yor Mavridi Ağa
Hacı Hafız Vahit Efendi
Misak Ağa
Cömertyan Ağa
Katip
Hafız Mehmet Temel Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 218

**Tablo: 2.1.2.11. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi**

GÖRELE MECLİS-İ BELEDİ
Reis
Kurtzade Numan Efendi
Üyeler
Karakullukçuzade Halil Efendi
Yakupzade Hacı Salih Ağa
Mazmanyen Keğork Ağa
Karamustafazade Hasan Efendi
Keşişoğlu Kostantin Ağa
Sandık Emimi ve Katip
Halil Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213

H.1318/M.1900 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının belediye idareleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>313</sup>

**Tablo 2.1.2.12. H.1318/M.1900 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi**

GİRESUN DAİRE-İ BELEDİ	
Reis Kapudan Yorgi Paşa	
Üye Sarıalemdarzade Ahmet Efendi	Üye Bayezitzade Mahmut efendi
Üye Karamustafazade Asım Efendi	Üye Deliyoroğlu Hacı Panayot Efendi
Üye Hudbeşyan Hacı Evakim Ağa	Belediye Tabibi Kemal Bey
Eczacı Ekelya Efendi	Katip Ahmet Efendi
Sandık Emni Mehmet Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 181

**Tablo 2.1.2.13. H.1318/M.1900 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi**

TİREBOLU DAİRE-İ BELEDİ	
Reis Hacı Şabanzade Abdullah Efendi	
Üye Hasan Efendizade Reşit Efendi	Üye Habibzade Emin Efendi
Üye Mavridi Hacı Kani Efendi	Üye Balavarzade Esad Efendi
Üye Durakzade Temel Efendi	Katip Ahmet Efendi
Müfettiş Temel Efendi	Sandık Emni Hacı Ali Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 184

**Tablo 2.1.2.14. H.1318/M.1900 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi**

GÖRELE DAİRE-İ BELEDİ	
Reis Hocasade Yusuf Ağa	
Üye Karahacızade Halil Ağa	Üye Gülzade Bayram Hasan Efendi
Üye Ustaalizade Hasan Efendi	Keşişoğlu Todor Ağa
Katip Halil Efendi	Çavuş Emin Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 192

<sup>313</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 181, 184, 192

Yıllar ilerleyip salnamelerin muhteviyatının da genişlemesi üzerine tablolar daha ayrıntılı verilmeye başlanmıştır. İlk basılan salnamelerde belediye üyeleri ile memurlar bir arada verilirken daha sonra farklı başlıklar altında verilmeye başlanmışlardır. Giresun, Tirebolu ve Görele kazasının belediye idarelerinin yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamelerindeki durumu aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibidir.<sup>314</sup>

**Tablo 2.1.2.15. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Belediye İdaresi**

GİRESUN DAİRE-İ BELEDİYE	
Reis Kapudan Yorgi Paşa	Üye Kara Mustafazade Asım Efendi
Üye Bayezidzade Mahmud Efendi	Üye Hudisyan Hacı Evakim Efendi
MEMURİN-İ BELEDİYE	
Katip Halil Hikmet Efendi	Müfettiş Süleyman Ağa
Sadık Emimi Ömer Zühdi Efendi	Tanzifat Memuru Mehmed Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 296

**Tablo 2.1.2.16. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Belediye İdaresi**

TİREBOLU DAİRE-İ BELEDİYE	
Reis Hacı Şabanzade Abdullah	Üye Hasan Efendizade Reşid Efendi
Üye Hacızade Hacı Hasbi Efendi	Üye Balavazade Esad Efendi
Üye Hacı Osmanzade Vasfi Efendi	
MEMURİN-İ BELEDİYE	
Katip Ahmet Efendi	Sandık Emimi Galip Efendi
Beledi Tabibi Kiryako Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 312

**Tablo 2.1.2.17. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Belediye İdaresi**

GÖRELE DAİRE-İ BELEDİYE	
Reis Hocasade Safvet Efendi	Üye Deli Hasanzade Hüseyin Efendi
Üye Hocasade Fehmi Efendi	Üye Karakullukçuzade Halil Efendi
Üye İvazzade Salih Efendi	Üye Aşıkyan Manok Ağa
MEMURİN-İ BELEDİYE	
Katip Halil Efendi	Müfettiş Abdullah Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 326

Belediye İdaresi ile ilgili verdiğimiz tabloları incelediğimizde, kaza idare meclisinininkine benzer bir durum ortaya çıkmakta, Müslüman ve Türk ahalinin

<sup>314</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 296, 312, 326



dışında Rum ve Ermeni tebaadan olan kişilerinde belediye idarelerinde görev yaptıkları görülmektedir. Özellikle de Giresun'da belediye reisliğinde tablolarda görüldüğü üzere uzun süre Kapudan Yorgi Paşa'nın bulunması, toplumun bütün kesitlerinden insanların Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında belediye idaresine girip kaza yönetim sisteminde yer bulabildiklerini göstermektedir.

### 2.1.3. Nahiye Meclisi

1864 Vilayet Nizamnamesinde nahiye için, birkaç köyün toplanmasıyla meydana getirilerek ve kazalara bağlanarak idare edilen yerler olduğu belirtilmişti.<sup>315</sup> Bu nizamnamede, nahiyelerin idaresi hakkında bir hüküm bulunmamaktadır. 1871 Vilayet Nizamnamesinde, nahiyeler daha etraflıca yer alarak düzenlenmişti. Bu nizamnameye göre nahiye idaresi altına girecek köy ve çiftliklerin en az 500 erkek nüfusu olması gerekmektedir.<sup>316</sup> Bu nizamname ile birlikte nahiyelerde, nahiye müdürleri mülki amir olacaktı. Nahiye müdürü kendine bağlı köylerin ihtiyar meclislerinden seçilen 4 kişiyle beraber nahiye meclisini oluşturacaklar ve beraber karar alarak yönetimi sürdürecektir.<sup>317</sup> Nahiye meclisi senede 4 defa nahiye merkezinde toplanırdı ve nahiye müdürü toplantı müddetince meclise başkanlık ederdi. Nahiye meclisinin kararları kesin olmayıp, kaza kaymakamlığı tarafından verilen izne bağlı olarak hareket edilecekti.<sup>318</sup>

H.1320/M.1902 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kazasına bağlı Akköy ve Piraziz nahiyelerinde nahiye meclisi bulunduğu görülmektedir. Adı geçen salnameye göre Akköy ve Piraziz nahiyelerinin nahiye meclisleri için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>319</sup>

<sup>315</sup> İlhan Şahin, "Nahiye", **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 32, İstanbul 2006, s. 307

<sup>316</sup> Mustafa Gencoğlu, "1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Nisan 2011, s.44

<sup>317</sup> Mehmet Seyitdanhoğlu, "Bir Belge: Yerel Yönetim Metinleri (IV): 1871 Vilayet Nizamnamesi Ve Getirdikleri", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Yıl 5/5, Eylül 1996, s. 91

<sup>318</sup> Mutullah Sungur, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Taşra İdaresi Ve Vilayet Yönetimi", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara 2002, s. 757

<sup>319</sup> T.V.S. H.1320/M.1902, s. 175, 176

**Tablo 2.1.3.1. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Akköy Nahiye Meclisi**

AKKÖY NAHİYE MECLİSİ	
Reis Müdür (Mustafa Asım Efendi)	
AZA-YI TABİİYYE	AZA-YI MÜNTEHABE
Müftü (El-hac Ömer Zühdü Efendi) Maa Vergi Mal Katibi (Ali Kemal Efendi)	Halid Ağa İbrahim Ağa Lefter Ağa Sava Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 175

**Tablo 2.1.3.2. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Piraziz Nahiye Meclisi**

PİRAZİZ NAHİYE MECLİSİ	
Reis Müdür (Hacı Mahmud Efendi)	
AZA-YI TABİİYYE	AZA-YI MÜNTEHABE
Naib Vekili (Mustafa Efendi) Mal Katibi (Hasan Bey)	Tir Alizade Halis Bey Gedik Alizade Mehmed Ali Ağa Keşişoğlu Nikola Ağa Çakır Mağdis Oğlu Sava Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 176

H.1322/M.1904 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasına bağlı Kurık nahiyesinde de nahiye meclisi olduğu belirtilmektedir. Bu salnameye göre Kurık nahiye meclisi aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>320</sup>

**Tablo 2.1.3.3. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Kurık Nahiye Meclisi**

KURİK NAHİYE MECLİSİ	
AZA-YI TABİYESİ	AZA-YI MÜNTEHABESİ
Maa Vergi Mal Katibi (Temel Efendi)	Fatsalızade Ahmet Tevfik Efendi Hasan Ustazade Hacı Hasan Efendi Kafanklusolu Hacı Yani Ağa Kırçiloğlu Anastas Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 301

<sup>320</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 301

#### 2.1.4. Posta Ve Telgraf İdaresi

Osmanlı Devleti'nde, XIX. yüzyılın ortalarında posta teşkilatının ve gazetenin kullanılmaya başlanılmasına kadar, haberleşmeyi menzil teşkilatı sağlamıştı.<sup>321</sup> Osmanlı Devleti'nde 23 Ekim 1840'da menzil teşkilatının yerine Posta Nezareti kurulmuştur. Posta Nezareti, hiçbir ayırım yapmadan ahalinin postalarını devlet evrakı ile birlikte Osmanlı sınırları içerisinde taşımayı amaçlamış ve İstanbul'dan Edirne'ye 28 Ekim'de, Anadolu'ya ise 2 Kasım 1840 tarihlerinde ilk posta kabilelerini çıkarmıştı.<sup>322</sup> Posta teşkilatının kurulmasıyla beraber, Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki yabancı posta örgütlerini kaldırmak amacıyla birtakım girişimlerde bulunulmuştu. Ancak, girişimler bu örgütlerin faaliyetleri durduramamıştı ve faaliyetlerine uzun zaman devam etmişlerdi.<sup>323</sup> Posta Nezaretinin kurulduğu yıllardan itibaren, taşrada gelişen ve büyüyen bir örgütü vardı. Nezaret, kurulduktan sonra taşrada ilk merkezini Edirne'de açmıştı. Zamanla Edirne'deki bu merkezi diğerleri izlemiştir ve bilhassa ticaretin gelişmiş olduğu merkezlere müdürler atanmıştı. Haziran 1845'de Anadolu'da ki taşrada görev yapan nezaretin kadrosundaki 21 müdürden 1'ide Trabzon'da görevliydi.<sup>324</sup>

1832 yılında icat edilip 1843 de haberleşme aracı olarak kullanılan telgraf ile Osmanlılar, Kırım Savaşı esnasında karşılaşmışlardı. İngilizler, Kırım ile İstanbul-Varna arasında iletişimi sağlamak için ilk hatlar döşemişlerdi. Fransızlar da Varna-Şummu-Ruscuk ve Bükreş yoluyla Avusturya sınırına kadar bir hat döşemişlerdi ve böylece İstanbul, Varna üzerinden hem Avrupa ile hem de Kırım ile telgrafla iletişime geçme olanağına sahip olmuştu.<sup>325</sup> Kırım Savaşı münasebetiyle İngilizlerin ve Fransızların Osmanlı topraklarındaki ilk telgraf hatlarını çekmeleri, Osmanlı idarecilerinin daha önceden tasavvur ettikleri telgraf tesisi kurma fikirlerini

<sup>321</sup>Ahmet Tabakoğlu, "Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 222

<sup>322</sup>Nesimi Yazıcı, "Tanzimat'ta Haberleşme Ve Kara Taşımacılığı", **OTAM Dergisi**, Sayı 3, 1992, s.336

<sup>323</sup>M. Bülent Varlık, "Bir Yarı-Sömürge Olma Simgesi: Yabancı Posta Örgütleri", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul 1985 s. 1654-1655

<sup>324</sup>Nesimi Yazıcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Posta Örgütü", ", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul 1985 s. 1638-1639

<sup>325</sup>M. Çadırcı, **Tanzimat Döneminde...**, s. 297

uygulamaya geçirmelerinde tesirli oldu ve 1855 yılı başlarında ilk telgraf tesislerinin yapımına başlandı. 1860'lardan sonra telgraf merkezlerinin sayısı hızla artmıştı.<sup>326</sup>

1869 yılında ülkedeki telgraf hatlarının mesafesi 25,137 kilometreye ulaşmıştı ve bu dönemde Giresun'un çevresindeki şehirlerde de telgraf bulunmaktaydı. Giresun'a telgraf hattı çekilmesi için ilk girişimler 1868 yılında yapılsa da nihayetinde ilk hat Trabzon'dan Tirebolu üzerinden 1869 yılında çekildi<sup>327</sup> ve böylelikle Giresun telgraf ağındaki yerini alarak dış dünya ile iletişimini güçlendirmiş oldu.

Posta teşkilatı da Telgraf idaresi de bağımsız birer kurum değillerdi. Posta teşkilatı önce Ticaret Nezaretine daha sonra da Nafia Nezaretine bağlanmıştı. Telgraf idaresi ise Telgraf Müdürlüğü adı altında Sadarete bağlı durumdaydı. 1871'de bu iki yapı Posta ve Telgraf Nezareti adıyla birleştirildi.<sup>328</sup>

H.1286/M.1869 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında Raif Bey, Tirebolu kazasında ise Tahir Efendi'nin isimleri telgraf müdürleri olarak verilmiştir.<sup>329</sup> H.1287/M.1870 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun'da Haçador isimli bir posta memuru görevliydi.<sup>330</sup> Aynı salnamede telgrafla alakalı Tirebolu'da sadece Hacı Zühtü Bey isminde bir telgraf müdüründen bahsedilirken; Giresun'da telgraf müdürü Feyzi Efendi, Fransızca baş memuru Flokrasi, Türkçe muhabere memuru Mehmet Tevfik Efendi ve fevkaledde muhabere memuru Ali Efendi olmak üzere dört görevlinin ismi verilmiştir.<sup>331</sup>

H.1293/1876 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazası yer almamasına rağmen "Dahil-i Vilayette Bulunan Telgraf Memurları" başlığı altında Giresun telgraf ve posta müdürü Feyzi Efendi, lisan-ı ecnebi baş memuru Filiklos Efendi ve muharebe memuru Raif Efendi'nin isimleri verilmiştir. Aynı bölümde

<sup>326</sup>N. Yazıcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Posta ...", s. 1648-1649

<sup>327</sup>Mehmet Mercan, "Giresun Telgraf İdaresi Ve Telgrafhane Binası (1869-1904)", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 7, İlkbahar 2009, s. 161-162

<sup>328</sup>Nesimi Yazıcı, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Haberleşme Kurumu", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 626

<sup>329</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 60-61

<sup>330</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 76

<sup>331</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 68

Tirebolu telgraf müdürü Hasan Hulusi Efendi'den ve Görele telgraf memuru Osman Efendi'den de bahsedilmiştir.<sup>332</sup>

H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının posta ve telgraf memurları aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>333</sup>

**Tablo 2.1.4.1 H.1298/M.1881 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Posta ve Telgraf Memurları**

Kaza	Memurlar
Giresun	Telgraf Ve Posta Müdürü Feyzi Efendi
	Muhabere Memuru Şakir Efendi
	Lisan-ı Ecnebi Ve İttihat Postası Memuru Ohannes Efendi
Tirebolu	Telgraf Ve Posta Memuru Hasan Efendi
Görele	Telgraf Ve Posta Memuru İsmail Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 123

H.1316/M.1898 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun'un telgraf ve posta işleriyle ilgili görevliler Giresun için ayrılan bölümde "Telgraf İdaresi" başlığı altında verilmiştir. Bu salnameye göre Giresun'un telgraf idaresi aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>334</sup>

**Tablo 2.1.4.2. H.1316/M.1898 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Telgraf İdaresi**

GİRESUN TELGRAF İDARESİ	
Müdür Lütfi Efendi	Muhaberat-ı Ecnebiye Memuru Sami Efendi
Muhabere Memuru Hafız Efendi	Posta Katibi Hacı Nuri Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1316/M.1898, s. 303

Tirebolu ve Görele'nin posta ve telgraf işleriyle görevli memurları ise bu kazalar için ayrılan bölümlerde "Memurun-i Müteferrika" başlıklarının altında verilmiştir. Tirebolu kazasında telgraf ve posta müdürü Nuri Efendi'nin, Görele kazasında da telgraf memuru Şakir Efendi'nin isimleri verilmiştir.<sup>335</sup>

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de Giresun telgraf ve posta idaresi aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>336</sup>

<sup>332</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s. 83

<sup>333</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 123

<sup>334</sup>T.V.S. H.1316/M.1898, s. 303

<sup>335</sup>T.V.S. H.1316/M.1898, s. 298, 300

<sup>336</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 297, 312, 327

**Tablo 2.1.4.3. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Telgraf İdaresi**

GİRESUN TELGRAF VE POSTA DAİRESİ	
Telgraf Ve Posta Müdürü Nureddin Bey	Muhaberat-ı Hariciye Mamuru Hüseyin Avni Efendi
Tahrirat-ı Dahiliye Memuru Hafız Nuri Efendi	Posta Katibi Hacı Nuri Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 297

Bu salnamede Tirebolu’da telgraf ve posta memuru olarak Mehmed Nuri Efendi, Görele’de de telgraf ve posta memuru olarak Şakir Efendi’nin bulunduğu belirtilmiştir.<sup>337</sup>

### 2.1.5. Nüfus İdaresi

1871 nizamnamesi ile vilayet idare istemine yeni memurluklar girmişti. Bu memurluklardan biri de emlak ve nüfus memurluğudur. Nizamnameye göre emlak ve nüfus idareleri memurlarının görevleri arasında; nüfusun ölüm, doğum ve yer değiştirmesine dair olayların kayıtlarının tutulması gibi görevleri vardı.<sup>338</sup>

H.1296/M.1879 senesi Trabzon Vilayeti salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında birer “nüfus mukayyidi” görevliydi. Bahsi geçen salnameye göre Giresun’da Hafız Efendi, Tirebolu’da Ahmet Efendi ve Görele’de de Mustafa Efendi nüfus mukayyidi<sup>339</sup> olarak görev yapmaktaydılar.<sup>340</sup>

H.1305/M.1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de nüfus memuru olarak Giresun kazasında Bekir Efendi, Tirebolu kazasında Hacı Ömer Efendi, Görele kazasında da Hüseyin Avni Efendi bulunmaktaydı.<sup>341</sup> Ayrıca Tirebolu kazasında bir de Salih Efendi isminde nüfus katibi bulunmaktaydı.<sup>342</sup>

H.1320/M.1902 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde nüfus işleri ile ilgili görevliler “Nüfus Kalemi” başlığıyla beraber verilmiştir. Aşağıdaki tablolarda Giresun, Tirebolu ve Görele nüfus kalemleri görülmektedir.<sup>343</sup>

<sup>337</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 312, 327

<sup>338</sup>M. Seyitdanlıoğlu, “Bir Belge...”, s. 98

<sup>339</sup>Mukayyid: Kaydeden, kayıt memuru

<sup>340</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 68, 69, 71

<sup>341</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s.222, 229, 235

<sup>342</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 229

<sup>343</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 171, 191, 212

**Tablo 2.1.5.1. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Nüfus Kalemi**

GİRESUN NÜFUS KALEMİ	
Nüfus Memuru Osman Remzi Efendi	
Nüfus Katibi Osman Efendi	Pasaport Katibi Hamdi Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 171

**Tablo 2.1.5.2. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Nüfus Kalemi**

TİREBOLU NÜFUS KALEMİ	
Nüfus Memuru Temel Efendi	
Katib Salih Efendi	Pasaport Katibi Serkiz Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 191

**Tablo 2.1.5.3. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Nüfus Kalemi**

GÖRELE NÜFUS KALEMİ	
Nüfus Memuru Salih Efendi	Katip Hasan Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 212

**2.1.6. Mal Kalemi**

Maliye memurlarının kaza merkezlerinde buldukları kalem ve dairelere mal kalemi denilirdi.<sup>344</sup>

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun'da Hafız Hıfzı Efendinin, Tirebolu'da da Ali Efendinin mal müdürü olarak görev yaptıkları belirtilmiştir.<sup>345</sup>

H.1296/M.1879 yılı Trabzon Vilayet Salnamesinde de Giresun'da Rasim Efendi, Tirebolu'da ise Ethem Efendinin mal müdürü olarak bulunduğu bildirilmiştir. Görele'de ise mal katibi Temel Efendinin görev yaptığı belirtilmiştir.<sup>346</sup>

H.1305/M.1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre ise Giresun'da Hacı Abdülhamit Efendi, Tirebolu'da Salih Sabri Efendi, Görele'de ise Osman Remzi Efendi mal müdürüdür.<sup>347</sup>

<sup>344</sup>M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih II...*, s. 403

<sup>345</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39, 42

<sup>346</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 67, 69, 71

H.1320/M.1902 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazaları için ayrılan müstakil bölümlerde “Mal Kalemi” adında bir kurum görülmektedir. Adı geçen Salnameye göre Giresun, Tirebolu ve Görele’nin mal kalemleri aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.<sup>348</sup>

**Tablo 2.1.6.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Mal Kalemi**

GİRESUN MAL KALEMİ	
Mal Müdürü Muavini Hüseyin Ketmi Efendi	Refiki Mahmud Efendi
Sandık Emni Ahmet Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 171

**Tablo 2.1.6.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Mal Kalemi**

TİREBOLU MAL KALEMİ	
Mal Müdürü Muavini Seyyid Ali Efendi	Refiki Mustafa Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 191

**Tablo 2.1.6.3. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Mal Kalemi**

GÖRELE MAL KALEMİ	
Mal Müdürü Muavini Faik Efendi	Sandık Emni İbrahim Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 212

### 2.1.7. Evkaf İdaresi

II. Mahmud döneminde yapılan kapsamlı reformlar sonucunda kurulan bakanlıklardan biri de 1836 yılında tesis edilen Evkaf Nezareti’ydi. Evkaf nezareti, kurulmasıyla beraber şehirlerde kadıların sorumluluğunda olan vakıfların sorumluluğunu almıştı.<sup>349</sup>

H.1292/M.1875 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun’da evkaf muhasebeci vekili olarak Lütfullah Bey görev yapmaktaydı. Aynı salnamede Tirebolu’da da evkaf muhasebe vekili olarak Ahmet Efendi’nin bulunduğu

<sup>347</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 221, 228, 233

<sup>348</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 171, 191, 212

<sup>349</sup>Mehmet Seyittanhoğlu, “Yenileşme Döneminde Osmanlı Devlet Teşkilâtı”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara 2002, s. 565-573



belirtilmiştir.<sup>350</sup> Bahsi geçen salnamenin ertesi yılında çıkan salnamede de Görele kazasında Mehmet Efendi'nin evkaf muhasebecisi vekili olarak görev yaptığı belirtilmiştir.<sup>351</sup>

H.1318/M.1900 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Tirebolu kazasında bir evkaf komisyonu bulunmaktaydı. Bahsi geçen komisyon aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>352</sup>

**Tablo 2.1.7.1. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Evkaf Komisyonu**

TİREBOLU EVKAF KOMİSYONU	
Reis Müftü (Osman Nuri Efendi)	
Üye Evkaf Vekili Hacı Ömer Efendi	Üye Abdullah Efendi
Üye Nakipzade Hafız Ahmet Efendi	Üye Hafız Nuri Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 185

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesinde göre Tirebolu'da Ahmet Efendi, Görele'de ise Raşit Efendi evkaf muhasebe vekili olarak bulunmaktadır, Giresun kazasının evkaf idaresi ise aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>353</sup>

**Tablo 2.1.7.2. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Evkaf Meclisi**

GİRESUN EVKAF MECLİSİ	
Reis Müftü Efendi (Mustafa Asım Efendi)	
Üye Evkaf Muhasebe Vekili (Hafız Mehmet Efendi)	Üye Bayezidzade Hüseyin Nazif Efendi
Üye Hocasade İbrahim Fehmi Efendi Devriyye Müderrisi	Üye Hacı Vehbizade İlyas Efendi
Üye Bayezidzade Mehmet Talat Efendi	Üye Odabaşızade Temel Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 296

<sup>350</sup>T.V.S. H.1292/M.1875, s. 89

<sup>351</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s. 90

<sup>352</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 185

<sup>353</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 296, 311, 326

### 2.1.8. Nafia İdaresi

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra devletin belli başlı bir bayındırlık politikası olması gerektiği, bazı Osmanlı devlet adamları tarafından anlaşılması üzerine birtakım yetersiz bayındırlık çalışmalarına girilmişti. Halk, bazı devlet adamları ve yabancı devletler bayındırlık hizmetlerinin gerektiği gibi olmamasına tepkiliydiler. Ahali bilhassa yol yokluğundan şikayet etmekteydi. Devlet adamları ise çok daha geniş mevzularda şikayetçilerdi. II. Abdülhamit devrinde nafia işleri örgütlenmişti. Teşkilat öncelikle karayolları konusuyla meşgul olsa da, deniz ve demir yollarıyla da ilgilenmişti. Bunların yanında su, aydınlatma gibi konuları da üstlenmişti.<sup>354</sup>

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesi olan H.1322/M.1905 tarihli salnamede Giresun kazasında bir "Nafia Dairesi" bulunduğunu belirtmiştir. Bu dairede kondoktör Ali Akif Efendi ve kondoktör Cemil Efendinin görevli oldukları görülmektedir.<sup>355</sup>

### 2.1.9. Ferağ Komisyonu

Ferağ kelimesi, bir kişinin tasarruf hakkına sahip olduğu mülkünü bir başkasına bırakması, terk etmesi anlamına gelmektedir.<sup>356</sup> 1859 yılındaki tapu nizamnamesi ile birlikte, ferağ isteklerini onaylama konusunda kaza ve vilayet memleket meclisleri yetkili olmuşlardı. Ferağ işleminin güvenilir ve şaibeden uzak olması için birtakım önlemler alınmıştı. Ferağ tahrir komisyonları kendisi ya da defter-i hakânî memurları aracılığıyla, köylerde köy ihtiyar heyetlerinden de yararlanarak ferağ isteklerini kabul etmeye ve onaylamaya çalışmışlardı.<sup>357</sup>

H.1320/M.1902 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu ve Görele'de birer "Ferağ Komisyonu" olduğu belirtilmişti. Adı geçen salnameye göre Tirebolu ve Görele kazalarındaki ferağ komisyonları aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>358</sup>

<sup>354</sup>Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, VIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (3. Baskı), Ankara 1988, s. 459-473

<sup>355</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 296

<sup>356</sup>Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü I**, M.E.B. Yayınları (4. Baskı), İstanbul 1993, s. 602; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, (30. Baskı), Ankara 2013, s. 294

<sup>357</sup>Ali Bardakoğlu, "Ferağ", **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 12, İstanbul 1995, s. 352

<sup>358</sup>T.V.S.H. 1320/M.1902, s. 191, 213

**Tablo 2.1.9.1. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ferağ Komisyonu**

TİREBOLU FERAĞ KOMİSYONU	
Reis Naib Mehmed Tevfik Efendi	
Üye Müftü Osman Efendi	Üye Tapu Katibi Ali Efendi
Üye Mal Müdürü Salim Efendi	Üye Evkaf Vekili Ahmed Efendi
Üye Mal Müdürü Muavini Seyyid Ali Efendi	Üye Meclî-i İdare Üyelerinden Hafız Nuri Efendi

Kaynak: T.V.S.H. 1320/M.1902, s. 191

**Tablo 2.1.9.2. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ferağ Komisyonu**

GÖRELE FERAĞ KOMİSYONU	
Reis Naib (Mehmet Hurşid Efendi)	
Üye Müftü İbrahim Efendi	Üye Tapu Katibi Hasan Efendi
Üye Mal Müdürü Hayri Efendi	Üye Evkaf Vekili Müştak Efendi
Üye Mal Müdürü Muavini Faik Efendi	Üye Meclî-i İdare Üyelerinden Mustafa Efendi

Kaynak: T.V.S.H. 1320/M.1902, s. 213

H.1321/M.1903 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında bir ferağ komisyonu oluşturulduğu görülmektedir. Bu salnameye göre komisyon aşağıdaki tablodaki gibidir.<sup>359</sup>

**Tablo 2.1.9.3. H.1321/M.1903 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ferağ Komisyonu**

GİRESUN FERAĞ KOMİSYONU	
Reis Kaymakam Mehmed Ziya Bey	
Üye Naib Ali Rıza Efendi	Üye Tapu Katibi Hüseyin Efendi
Üye Mal Müdürü Hasan Hüsnü Efendi	Evkaf Muhasebe Vekili Hafız Mehmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s. 353

<sup>359</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 353

### 2.1.10. Tahsilat Komisyonu

Tahsilat komisyonu, kazalarda başta vergi olmak üzere devlete ait gelirlerin toplanması işiyle ilgilenen birimdir. Bu birimin başında kaza kaymakamı ya da mal müdürü bulunmaktaydı. H.1320/M.1902 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu ve Görele kazalarında tahsilat komisyonlarının kurulduğu görülmektedir. Adı geçen salnameye göre Tirebolu ve Görele kazalarındaki tahsilat komisyonları şöyledir.<sup>360</sup>

**Tablo 2.1.10.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Tahsilat Komisyonu**

TİREBOLU TAHSİLAT KOMİSYONU	
Reis Kaymakam (İzzet Efendi)	
Üye Mal Müdürü (Salim Efendi)	Üye Mal Müdürü Muavini Seyyid Ali Efendi
Zabita Memuru Mehmed Efendi	Üye Tapu Katibi Ali Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 190

**Tablo 2.1.10.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Tahsilat Komisyonu**

GÖRELE TAHSİLAT KOMİSYONU	
Reis Kaymakam (Mustafa Lütfi Bey)	
Üye Mal Müdürü (Hayri Efendi)	Üye Tapu Katibi Hasan Efendi
Üye Mal Müdürü Muavini Faik Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 212

Bir sonraki sene çıkan Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında da bir tahsilat komisyonu olduğu belirtilmektedir ve komisyon reisliğinde mal müdürü bulunmaktadır.<sup>361</sup>

**Tablo 2.1.10.3. H.1321/M.1903 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Tahsilat Komisyonu**

GİRESUN TAHSİLAT KOMİSYONU	
Reis Mal Müdürü Hasan Hüsnü Efendi	
Üye Meclis-i İdare Üyelerinden Arif Hikmet Efendi	Üye Belediye Üyelerinden Asım Efendi
Üye Kaza Sertahsıldârı Ali Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s. 354

<sup>360</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 190, 212

<sup>361</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 354

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesine göre de Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının tahsilat komisyonları aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>362</sup>

**Tablo 2.1.10.4. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Tahsilat Komisyonu**

GİRESUN TAHSİLAT KOMİSYONU	
Reis Mal Müdürü (Hasan Hüsnü Efendi)	
Üye Meclis-i İdare Üyelerinden Hacı Mustafa Efendi	Üye Belediye Üyelerinden Asım Efendi
Üye Sertahsîldâr Ali Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 294

**Tablo 2.1.10.5. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Tahsilat Komisyonu**

TİREBOLU TAHSİLAT KOMİSYONU	
Reis Mal Müdürü (Salim Efendi)	
Üye Meclis-i İdare Üyelerinden Boyacıyan Hamparsuma Efendi	Üye Meclis-i Beledi Üyelerinden Reşid Efendi
Sertahsîldâr Mustafa Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 310

**Tablo 2.1.10.6. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Tahsilat Komisyonu**

GÖRELE TAHSİLAT KOMİSYONU	
Reis Mal Müdürü (Hayri Efendi)	
Üye Meclis-i İdare Üyelerinden Hasan Bayram Efendi	Üye Meclis-i Beledi Üyelerinden Hocazade Fehmi Efendi
Sertahsîldâr Mustafa Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 324

### 2.1.11. Memleket Sandığı

Osmanlı Devleti'nde, tımar sisteminin işlevini kaybederek yerini iltizam sistemine bırakmaya başlamasıyla beraber, köylülerin üstündeki vergiler artmış ve

<sup>362</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 294, 310, 324

mültezimler üreticinin üzerine, kısa zamanda daha fazla kar etmek için yüklenmeye başlamışlardı.<sup>363</sup> Bunların yanında hayvan telefaları, olumsuz hava koşulları, kıtlıklar gibi nedenler dolayısıyla küçük tarım üreticileri borçlanmak zorunda kalıyorlardı. Sağlıklı bir şekilde işleyerek kredi mekanizmasını yürütebilecek bir tımar sistemi de kalmadığı için üretici tefecilere başvurmak zorunda kalıyordu. Borcunu ödeyemeyen üreticinin elinden toprağı alınarak topraksız çiftçi ya da ortakçı durumuna getiriliyordu.<sup>364</sup> Üreticiler, hasat vakti sonunda elde edecekleri ürünü piyasa fiyatının altında bir fiyattan tüccara satmaları karşılığında tüccarlardan kredi alabiliyorlardı. Osmanlı hukuk dilinde bu uygulamaya selem adı verilmekteydi. Bu uygulamayla piyasada kantarı 100 guruş olan fındığı tüccarlar selem yolu ile 80-85 guruşa alabiliyorlardı. Aldığı kredi karşılığında yeterli ürünü sağlayamayan üreticilerin hesabına, tücar tarafından tefeci faizi uygulanarak ek bir borç yazılmaktaydı.<sup>365</sup> Mithat Paşa tarafından tarım üreticilerinin bu sıkıntılardan kurtarılması amacıyla 1863 yılında kredi sağlayan kurumlar olarak memleket sandıkları kuruldu.<sup>366</sup>

Memleket sandığının ilk amacı, tarım üreticilerini tefecilerden kurtarmaktı. Bu kurum, bilhassa hasat sezonunun beklenildiği gibi geçmediği yıllarda köylülerle düşük faizli olarak kredi sağlamada önemli bir vazife üstlendi.<sup>367</sup> Çiftçilerin imece usulü ile oluşturdukları ürünlerin bedeli sandık geliri olarak alınmıştı. Bu usul işlevsiz kalınca, her çift öküz başına toplanan yarım kilo tahılın satım bedelinin alınması düşünülmüşse de bu yöntem de yetersiz kalmıştır ve sermaye ihtiyacını giderebilmek için aşar vergisinde “Menafi Hissesi” adı altında %10 oranında bir yükselme yapılması uygun görülmüştü.<sup>368</sup>

Zamanla memleket sandıklarında, sermaye toplanmasının düzenli hale getirilememesi, sermayeyi oluşturacak ürünlerin toplanıp satılmasının belirli

<sup>363</sup>Şevket Pamuk, **100 soruda Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914**, Gerçek Yayınevi, (5. Baskı), İstanbul 1999, s. 137

<sup>364</sup>A. Tabakoğlu, “**Yenileşme Dönemi...**”, s. 232

<sup>365</sup>Tevfik Güran, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 136-137

<sup>366</sup>A. Tabakoğlu, “**Yenileşme Dönemi...**”, s. 232

<sup>367</sup>İlyas Söğütü, “Türk Modernleşmesi Sürecinde Mithat Paşa”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt XI, Sayı I, Nisan 2010, s. 104

<sup>368</sup>Arslan Yüzgün, “Ziraat Bankası”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 771

kurullarla yapılmayıp serbest bırakılması gibi bazı aksaklıklar nedeniyle değişim yapılması ihtiyacı doğmuştu. Bunun sonucunda da 1883'de memleket sandıklarının yerine menafi sandıkları kurulmuştu. Menafi sandıklarının da istenilen işlevleri yerine getirememesi üzerine bu sandıklar 1888'de kurulan Ziraat Bankasına katılmışlardı.<sup>369</sup>

H.1287/M.1870 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun ve Tirebolu kazaları ile o tarihte Tirebolu'ya bağlı nahiye konumunda bulunan Görele nahyesinde, memleket sandıkları bulunduğu görülmektedir. Bahsedilen salnamede, memleket sandıklarının sermayesi ve vekilleri ile ilgili bilgiler verilmiştir, aşağıdaki tablolarda Giresun ve Tirebolu kazaları ile Görele nahyesinin memleket sandıkları görülmektedir.<sup>370</sup>

**Tablo 2.1.11.1. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Memleket Sandığı**

GİRESUN MEMLEKET SANDIĞI	
Vekilleri	
Hacı Ömer Ağa	Ahmet Ağa
Abdi Ağa	Kapudan Haralombo
Haçi Artin Ağa	
Katibi Ahmet Efendi	
Sermayesi 72.074	

Kaynak: T.V.S. H.1287/M.1870, s. 36

**Tablo 2.1.11.2. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Memleket Sandığı**

TİREBOLU MEMLEKET SANDIĞI	
Vekilleri	
Salih Kapudan	Hacı Ömerefendizade Mustafa Efendi
Haçi Andon Ağa	Boyacıoğlu Artin Ağa
Katibi Olmadığı	
Sermayesi 67.150	

Kaynak: T.V.S. H.1287/M.1870, s. 40

<sup>369</sup>Asım Süreyya İloğlu, "Türkiyede Zirai Kredi Ve T.C. Ziraat Bankası", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı XV, 1964, s. 94-95

<sup>370</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 36, 40

**Tablo 2.1.11.3. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Nahiyesi Memleket Sandığı**

GÖRELE NAHİYESİ MEMLEKET SANDIĞI	
Vekilleri	
Mehmet Yazıcı	İsmail Yazıcı
Mustafa Yazıcı	
Katibi Vartan Ağa	
Sermayesi 44.162	

Kaynak: T.V.S. H.1287/M.1870, s. 40

H.1290/M.1873 senesi Trabzon Vilayeti salnamesinde Giresun ve Tirebolu kazalarının yanında Giresun'a bağlı bulunan Akköy nahiyesinin de memleket sandığı verilmiştir. Sandıklar için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>371</sup>

**Tablo 2.1.11.4. H.1290/M.1873 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Memleket Sandığı**

GİRESUN MEMLEKET SANDIĞI	
Vekilleri	
Ömer Ağa	Hacı Mustafa Ağa
Lazari Ağa	Kevir Ağa
Katibi İsmail Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1290/M.1873, s. 41

**Tablo 2.1.11.5. H.1290/M.1873 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Akköy Nahiyesi Memleket Sandığı**

AKKÖY NAHİYESİ MEMLEKET SANDIĞI	
Vekilleri	
Ahmet Ağa	Nikola Ağa
Yorika Ağa	
Katibi Yusuf Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1290/M.1873, s. 41

**Tablo 2.1.11.6. H.1290/M.1873 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Memleket Sandığı**

TİREBOLU MEMLEKET SANDIĞI	
Vekilleri	
Salih Kapudan	Hacı Todor Ağa
Artin Ağa	
Katibi Mustafa Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1290/M.1873, s. 45

Kaza olduktan sonra Görele'nin memleket sandığı ile ilgili ilk bilgiler Trabzon Vilayeti Salnamelerinde H.1293/M.1876 senesinde verilmiştir, bu

<sup>371</sup>T.V.S. H.1290/M.1873, s. 41, 45



salnameye göre Görele kazasının memleket sandığı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>372</sup>

**Tablo 2.1.11.7. H.1293/M.1876 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Memleket Sandığı**

GÖRELE MEMLEKET SANDIĞI	
Reis Osman Ağa	
Yusuf Ağa	Ali Osman Ağa
Manuk Ağa	
Katip İbrahim Efendi	
Sermaye-i Asliyesi	44.234
	<u>24.937</u>
	69.171 güzeştesi

Kaynak: T.V.S. H.1293/M.1876, s. 62

H.1298/M.1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Görele ve Tirebolu kazalarıyla beraber o tarihte Giresun kazasına bağlı bulunan Akköy, Keşap ve Piraziz nahiyelerinin memleket sandıkları ile ilgili bilgilerde verilmiştir. Tirebolu kazasında memleket sandıkları yerine menafi sandığı tabiri kullanıldığı görülmektedir. Adı geçen salnamedeki memleket sandıkları için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>373</sup>

**Tablo 2.1.11.8. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Memleket Sandığı**

GİRESUN MEMLEKET SANDIĞI		
Vekilleri	Aziz Efendi	Sermayesi 27.648.840
	Veliğazade Abdullah Efendi	
	Deliyoroğlu Panayot Ağa	
	Ohannesyan Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 61

<sup>372</sup>T.V.S. H.1293/M.1876, s. 62

<sup>373</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 61, 62, 63, 70, 71

**Tablo 2.1.11.9. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Akköy Nahiyesi Memleket Sandığı**

AKKÖY NAHİYESİ MEMLEKET SANDIĞI		
Vekilleri	Henüz vekilleri tayin olunmadığı	Sermayesi 257.999

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 62

**Tablo 2.1.11.10. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Keşap Nahiyesi Memleket Sandığı**

KEŞAP NAHİYESİ MEMLEKET SANDIĞI		
Giresun kazası vekilleri marifetiyle idare olunup sermayesi beraber bulunduğu		

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 62

**Tablo 2.1.11.11. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Piraziz Nahiyesi Memleket Sandığı**

PİRAZİZ NAHİYESİ MEMLEKET SANDIĞI		
Akköy nahiye vekilleri marifetiyle idare olunup sermayesi nahiye-i mezkure sermayesiyle beraber bulunduğu		

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 63

**Tablo 2.1.11.12. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Menafi Sandığı**

TİREBOLU MENAFİ SANDIĞI		
Vekilleri	Hacı Pirzade Hafız Efendi	Sermayesi 96.976
	Habibzade Emin Efendi	
	Kostanti Barutçuoğlu	
	Papaki Ağa	
	Çobanoğlu Mecek Ağa	

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 70

**Tablo 2.1.11.13. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Memleket Sandığı**

GÖRELE MEMLEKET SANDIĞI		
Vekilleri	Kemalzade Hasan Efendi	Sermayesi 604.023
	Küçük Mehmetzade Halim Efendi	
	Todor Ağa	
	Manok Ağai	

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 71

H.1305/M.1888 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde önceki salnamelerdeki “memleket sandığı” tabiri yerine “menafî sandığı” tabirinin yerleştiği görülmektedir. Bu salnamede Görele’de menafî sandık vekili olarak Hasan Efendi’nin bulunduğu<sup>374</sup> ve Görele’de de bir menafî sandığı birimi olduğu anlaşılmaktadır. Bir önceki salname olan H.1298/M.1881 Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu kazasında bir menafî sandığının bulunduğu belirtilmişse de H.1305/M.1888 yılı salnamesinde Tirebolu’da bir menafî sandığından yahut memleket sandığından bahsedilmemektedir. H.1305/M.1888 Trabzon Vilayet Salnamesindeki Giresun menafî sandığı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.<sup>375</sup>

**Tablo 2.1.11.14. H.1305/M.1888 Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Giresun Kazası Menafî Sandığı**

GİRESUN MENAFİ SANDIK VEKİLLERİ	
Mustafa Efendi	Mehmet Talat Efendi
Panayot Efendi	Nişan Efendi
Katip Mehmet Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1305/1888, s. 236

### 2.1.12. Ziraat Bankası Şubesi

Osmanlı Bankası’nın; yabancı sermayeli olması, devlet bankası görevini yerine getirmemesi, savaş yıllarında kendine çıkar sağlamaya çalışması gibi uygulamalarından dolayı milli bir bankaya ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu anlayışa uygun olarak, 1888’de menafî sandıkları bir araya getirilerek İstanbul merkezli Ziraat Bankası kurulmuştu.<sup>376</sup>

Menafî sandıklarını Ziraat Bankası’nın devralması sırasında, sandıkların sermayesinin 2.000.000 lira sayılarının da 250 olduğu sanılmaktadır. Zirai krediler konusuna Ziraat Bankasının bütün yasalarında ağırlık verilmiş ve belli bir şekilde bu fonksiyon vurgulanmıştı. Çiftçinin tarımsal kredi ihtiyacını karşılamak bankanın en

<sup>374</sup>T.V.S. H.1305/1888, s. 222

<sup>375</sup>T.V.S. H.1305/1888, s. 236

<sup>376</sup>Latif Daşdemir, “Osmanlı Dönemi Türk Finans Sisteminde Sorunlar Ve Gelişmeler”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 401

önemli amacıydı. Bankadan istenilen kredinin tarımda kullanılacağını köy ihtiyar kurulları ya da ziraat odasınınca onaylanması kredinin verilmesi için yeterliydi.<sup>377</sup>

H.1309/M.1892 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında menafi sandıklarının yerini ziraat bankasına bıraktığı görülmektedir. Bu salnameye göre Tirebolu'da ziraat bankası odası reisi olarak Abdullah Efendi bulunmakta<sup>378</sup> Giresun ve Görele'de ise birer ziraat bank şubesi bulunmaktadır. Bahsedilen salnameye göre Giresun ve Görele ziraat bank şubeleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>379</sup>

**Tablo 2.1.12.1. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Şubesi**

GİRESUN ZİRAAT BANK ŞUBESİ	
Reis Salih Efendi	
Üye Hüseyin Efendi	Üye Nohudoğlu Paniya Ağa
Üye Nişan Hırkayan Ağa	Üye Deligavuroğlu Hecika Ağa
Muhasebe Katibi Hüseyin Naci Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 222

**Tablo 2.1.12.2. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Şubesi**

GÖRELE ZİRAAT BANK ŞUBESİ	
Reis Karamustafazade Hasan Efendi	
Üye Karakullukçuzade Halil Efendi	Üye Sarıcızade Ali Efendi
Üye İmamzade Temel Efendi	Üye Ustaalizade Hüseyin Ağa
Üye Bozacıoğlu Kostantin Ağa	
Muhasebe Katibi Abdülmecit Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213

<sup>377</sup> A. Yüzgün, "Ziraat...", s. 772-773

<sup>378</sup> T.V.S. H.1309/M.1892, s. 218

<sup>379</sup> T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213, 222

H.1311/M.1894 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu kazasında bir ziraat bank şubesi kurulduğu görülmektedir. Bu salnameye göre Tirebolu ziraat bank şubesi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.<sup>380</sup>

**Tablo 2.1.12.3. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Şubesi**

TİREBOLU ZİRAAT BANK ŞUBESİ		
Reis Hacı Şabanzade Abdullah Efendi		
Üyeler	Hacı İbrahimzade Emin Efendi	Çömertyan SarkisAğa
	Hacı Hafız Efendi	Babaka Ağa
Muhasebe Katibi Salih Efendi		

Kaynak: T.V.S. H.1311/M.1894, s. 227

H.1318/M.1900 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele'deki ziraat bankası aşağıdaki tablolardaki gibidir.<sup>381</sup>

**Tablo 2.1.12.4. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Şubesi**

GİRESUN ZİRAAT BANKASI	
Reis Mahmut Efendi	Muhasebe Katibi Hasan Naci Efendi
Üye Mehmet Nuri Efendi	Üye Arastodli Efendi
Üye Hudbeşyan Efendi	Katip Refik-i Evveli Ali Rıza Efendi
Refik-i sani Cemal Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 181

**Tablo 2.1.12.5. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Şubesi**

TİREBOLU ZİRAAT BANKASI	
Reis Balavarzade Esat Efendi	Muhasebe Katibi Salih Efendi
Üye Hasanefendizade Raşit Efendi	Üye Hacı Lefteroğlu Laari Efendi
Üye Bagdasaryan Mihran Efendi	Katip Refiki Ali Bey
Tahsil Memuru Hüseyin Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 185

<sup>380</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 227

<sup>381</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 181, 185, 192

**Tablo 2.1.12.6. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Şubesi**

GÖRELE ZİRAAT BANKASI	
Reis Ali Efendi	Muhasebe Katibi Halil Efendi
Üye Hasan Efendi	Üye Kostantin Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 192

H.1319/M.1901 Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında “Ziraat Bank Sandığı Meclisi” adı altında bankanın yapılanması verilmiştir. Adı geçen salnameye göre Giresun, Tirebolu ve Görele’deki ziraat bankası varlığı aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>382</sup>

**Tablo 2.1.12.7. H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Sandığı Meclisi**

GİRESUN ZİRAAT BANK SANDIĞI MECLİSİ	
Reis Mahmud Efendi	
Muhasebe Katibi Hüseyin Naci Efendi	Üye Aristodli Efendi
Üye Mehmet Nuri Efendi	Muhasebe Katibi Refik-i Evveli Ali Rıza Efendi
Üye Hudışyan Efendi	Refik-i Sani Veznedar Cemal Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 112

**Tablo 2.1.12.8. H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Sandığı Meclisi**

TİREBOLU ZİRAAT BANK SANDIĞI MECLİSİ	
Reis Balavarzade Esat Efendi	Üye Hacı Lefteroğlu Lazari Efendi
Muhasebe Katibi Salih Efendi	Üye Hacı Bagdasaryan Mihran Efendi
Üye Hasan Efendizzade Reşit Efendi	Muhasebe Katibi Refiki Ali Bey

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 115

**Tablo 2.1.12.9. H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Sandığı Meclisi**

GÖRELE ZİRAAT BANK SANDIĞI MECLİSİ	
Reis Sarıcızade Ali Efendi	
Üye Muhasebe Katibi Halil Sıtkı Efendi	Üye Usta Alizade Hasan Efendi
Üye Gülzade Bayram Efendi	Üye Bozacıoğlu Kostantin Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 121

<sup>382</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 112, 115, 121

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesinde de Giresun, Tirebolu ve Görele'deki ziraat bankası teşkilatı aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibi oluşturulmuştur.<sup>383</sup>

**Tablo 2.1.12.10. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Bank Sandık Meclisi ve Memurları**

GİRESUN ZİRAAT BANK SANDIĞI MEMURİNİ	
Muhasebe Katibi Hüseyin Naci Efendi	Refiki Cemal Efendi
Veznedar Affan Efendi	
SANDIK MECLİSİ	
Reis Bayezidzade Mahmud Efendi	
Muhasebe Katibi Hüseyin Naci Efendi	Üye Mavridi Panayot Efendi
Üye Sarı Mahmudzade Eşref Efendi	Üye Hudişyan Hacı Evakim Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 296

**Tablo 2.1.12.11. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ziraat Bank Sandık Meclisi ve Memurları**

TİREBOLU ZİRAAT BANK SANDIĞI MEMURİYETİ	
Muhasebe Katibi Salih Efendi	Refiki Hüseyin Efendi
SANDIK MECLİSİ	
Reis Palavarzade Esad Efendi	
Üye Muhasebe Vekili Efendi	Üye Hacı Lefteroğlu Lazari Efendi
Üye Hasan Efendizade Reşid Efendi	Üye Bagdasaryan Mihran Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 311, 312

**Tablo 2.1.12.12. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Bank Sandık Meclisi**

GÖRELE SANDIK MECLİSİ	
Reis Sarıcızade Ali Efendi	
Muhasebe Katibi Abdülmecit Efendi	Üye Cocozade Hüseyin Efendi
Üye Deli Hasanzade Hüseyin Efendi	Üye Bozacıoğlu Kostantin Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 326

<sup>383</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 296, 311, 312, 326

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere Görele kazasında, bankadaki görevli memurlar tabloda ayrı olarak belirtilmemesine rağmen ziraat bankası muhasebe katibi Abdülmecif Efendi'den, kazadaki başka görevlilerin isimlerinin belirtildiği kısımda bahsedilmiştir.<sup>384</sup>

### 2.1.13. Rüsûmat İdaresi

Osmanlı Devleti'nde emaneten idare edilen taşra gümrüklerinin on yedi nezarete bölünmesi ve bu nezaretlerin belli bir düzene kavuşturulması için 1859 yılında bir çalışma yapılmıştı. Nezaretlerin başına Rüsûmat Nazırı adıyla bir görevli atanması gerektiği belirtilmişti. Bu nezaretler müdürlüklere, müdürlüklerde memuriyetlere bölünmekteydi.<sup>385</sup>

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazası müdüriyet statüsünde bulunmaktaydı. Bu salnamede Giresun müdüriyetine bağlı herhangi bir memuriyetten bahsedilmemiş sadece müdüriyette görevli memurların isimleri verilmiştir. Bu salnameye göre Giresun rüsûmat müdüriyeti aşağıdaki tabloda belirtildiği şekildedir.<sup>386</sup>

**Tablo 2.1.13.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsûmat Müdüriyeti**

GİRESUN RÜSUMAT MÜDİRİYETİ	
Müdürü Bekir Efendi	
Muhasebe Katibi Sabri Efendi	Tahrirat Katibi Emin Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 62

Yukarıda bahsettiğimiz bu ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinden bir sonraki yıl çıkan salnamede Tirebolu kazasının Trabzon Rüsûmat Müdüriyetine bağlı bir memuriyet olduğundan ve memurunun Muhammet Avni Efendi katibinin de Ahmet Efendi olduğundan bahsedilmiştir.<sup>387</sup> Aynı salnamede bir önceki salnameye göre Giresun rüsûmat müdüriyetinin yapısı daha detaylı olarak ortaya konularak ona bağlı

<sup>384</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 326

<sup>385</sup>Aslihan Nakiboğlu, "Osmanlı Maliyesinde Süreklilik Ve Değişim: Rüsûmât Emâneti (Yayınlanmamış Doktora Tezi)" T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2011, s. 116

<sup>386</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 62

<sup>387</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 72



olan memurluklarda verilmiştir. Bahsi geçen salnameye göre Giresun rüsumat müdüriyeti ve kendisine bağlı bulunan memurluklar aşağıdaki tablolarda belirtildiği gibidir.<sup>388</sup>

**Tablo 2.1.13.2. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyeti**

GİRESUN RÜSÜMAT MÜDÜRİYETİ		
Müdürü Bekir Efendi	Baş Katip Sabri Efendi	
Tahrirat Katibi Emin Efendi	Sandık Emni Mehmet Efendi	
MÜLHAKATI		
Ordu Memuriyeti	Memuru Muhammet İzzet Efendi	Katibi Necip Efendi
Kozağzı Memuriyeti	Memuru Ali Efendi	
Bulancak Memuriyeti	Memuru Hurşit Efendi	Katibi İbrahim Efendi
Abdal Memuriyeti	Memuru Salih Efendi	
Keşap Memuriyeti	Memuru Muhammet Efendi	
	Memuru Yusuf Efendi <sup>389</sup>	

Kaynak: T.V.S. H.1287/M.1870, s. 73

H.1289/M.1872 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu kazasının ve o tarihte Tirebolu kazasının nahiyesi konumunda bulunan Görele nahiyesinin merkez kasabası olan Elgü'nün rüsumat işleriyle meşgul memurları verilmiştir. Buna göre bahsi geçen memurlar aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>390</sup>

**Tablo 2.1.13.3. H.1289/M.1872 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası ve Elgü Kasabası**

TİREBOLU KAZASI VE ELGÜ KASABASININ RÜSUMAT MEMURLARI		
Tirebolu Kazası	Memuru Mehmet Fehmi Efendi	Katibi Ömer Efendi
Elgü Kasabası	Memuru İsmail Efendi	Katibi Salih Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1289/M.1872, s. 76

<sup>388</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 73

<sup>389</sup>Memur Yusuf Efendi'nin bağlı bulunduğu memuriyetin yazılı olması gereken bölümde anladığımız kadarıyla sehven Yusuf Efendi yazıldığı için adı geçen memurun bağlı bulunduğu memuriyetin yazılması gereken bölüm boş bırakılmıştır.

<sup>390</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 76

Aynı Salnamede Giresun müdüriyeti de verilmiştir. Giresun rüsumat müdüriyeti ile ilgili verdiğimiz son tablodan farklı olarak bu salnamede Keşap memuriyeti yerine daha önce Trabzon rüsumat müdüriyetine bağlı olan Kebekilise memuriyeti Giresun rüsumat müdüriyetine bağlandığı görülmektedir. Adı geçen salnameye göre Giresun rüsumat müdüriyeti için aşağıdaki tabloya bakınız.<sup>391</sup>

**Tablo 2.1.13.4. H.1289/M.1872 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti**

GİRESUN RÜSUMAT MÜDÜRIYETİ		
Müdürü Bekir Efendi		
Katibi Emin Efendi		Sandık Emmini Muhammet Efendi
MÜLHAKATI		
Ordu	Memuru İzzet Efendi	Katibi Necip Efendi
Bulancak	Memuru Hurşit Efendi	Katibi İbrahim Efendi
Kozağzı	Memuru Ali Efendi	
Abdal	Memuru Hacı Şakir Efendi	
Kebekilise	Memuru Ahmet Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1289/M.1872, s. 77

H.1291/M.1874 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun rüsumat müdüriyetinin memur sayısının dikkat çekici derecede arttığı görülüyor. Bahsedilen salnameye göre Giresun rüsumat müdüriyeti aşağıdaki tablodaki gibidir.<sup>392</sup>

**Tablo 2.1.13.5. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti**

GİRESUN RÜSUMAT MÜDİRİYETİ		
Müdür İsmail Efendi		
Başkatip İbrahim Hakkı Efendi		
Sandık Emmini Hasan Sani Efendi		Katip-i Sani İbrahim Besim Efendi
Müskirat Katibi Ali Şefik Efendi		Muayeneci Hüseyin Şevki Efendi
Tuz Anbar Memuru Raşit Efendi		Yamağı Abdülkadir Efendi
MÜLHAKATI		
Bulancak	Rüsumat Memuru Raşit Efendi	Katibi İzzet Efendi
	Tuz Anbar Memuru Ömer Efendi	
Abdal	Rüsumat Memuru Salih Efendi	
Ordu	Rüsumat Memuru İbrahim Bey	Katip-i Evveli Sait Efendi
	Refiki Arif Efendi	Tuz Anbar Memuru Hafız Mustafa Efendi
Kozağzı	Rüsumat Memuru Ali Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874, s. 72

<sup>391</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 77

<sup>392</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 72

H.1296/M.1879 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Görele kazasının merkez kasabası olan Elgü memuriyeti Trabzon rüsumat müdüriyetine bağlıdır ve memuru Hafız Şakir Efendi, katibi ise Salih Efendi'dir.<sup>393</sup> Aynı salnameye göre ayrıca Tirebolu memuriyeti Giresun rüsumat müdüriyetine bağlanmıştır ve Giresun müdüriyetinin memur sayısında da bir önceki Giresun rüsumat idaresi ile verdiğimiz tabloya göre oldukça azalmıştır. Adı geçen salnameye göre Giresun rüsumat müdüriyeti aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>394</sup>

**Tablo 2.1.13.6. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti**

GİRESUN RÜSUMAT MÜDÜRIYETİ		
Müdür Ahmet Rüştü Efendi	Başkatip Rasim Efendi	
Sandık Emni Osman Efendi	Muayeneci Hasan Efendi	
MÜLHAKATI		
Tirebolu Memuriyeti	Memur Ömer Efendi	Katip Temel Efendi
Esbiye	Memuru Kamil Efendi	
Bulancak Memuriyeti	Memur Raşit Efendi	Katip Ali Rıza Efendi
Abdal	Memuru Abdülkadir Efendi	
Ordu Memuriyeti	Memur Hasan Efendi	Katip Arif Efendi
Kozağzı	Memuru Ali Efendi	
Aybastı	Memuru Süleyman Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 103

H.1298/M.1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun rüsumat müdüriyetinde ve ona bağlı Ordu ve Tirebolu memuriyetlerinin rüsumat işleriyle meşgul görevlilerinin sayısının arttığı görülmektedir. Ayrıca bu salnameye göre Karahisar memuriyeti ve Akçabat memuriyeti de Giresun rüsumat müdüriyetine bağlı bulunmaktadır. Bahsedilen salnameye göre Giresun Rüsumat müdüriyeti aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>395</sup>

<sup>393</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 101

<sup>394</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 103

<sup>395</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 110, 111

**Tablo 2.1.13.7. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüşumat Müdüriyeti**

GİRESUN RÜSUMAT MÜDÜRIYETİ		
Müdür Aşır Efendi		
Başkatibi İsmail Afet Efendi	Katib-i Sani Hacı İbrahim Efendi	
Sandık Emimi Necip Efendi	Tuz Anbar Memuru Ali Efendi	
Fabrika Memuru İsmail Efendi	Refiki Suat Efendi	
GİRESUN MÜDÜRIYETİ MÜLHAKATI		
Ordu Memuriyeti	Memur İbrahim Ethem Efendi	Katibi Halil Efendi
	Tuz Anbar Memuru Mustafa Efendi	Fabrika Memuru Ali Ruşen Efendi
	Muavini Mustafa Efendi	Kozağzı Memuru Şükrü Efendi
Tirebolu Memuriyeti	Memur Esat Efendi	Katibi Temel Efendi
	Tuz Anbar Memuru Ali Efendi	Esbiye Memuru Hasan Efendi
Karahisar Memuriyeti	Memur Salih Efendi	Katibi Sarkis Efendi
Akçaabat Memuriyeti	Memur Bekir Efendi	
Bulancak Memuriyeti	Memur İbrahim Efendi	Tuz Anbar Memuru Mehmet Efendi
Abdal Memuriyeti	Mehmet Nuri Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 110, 111

Ayrıca bu salnamede Görele kazasının merkez kasabası olan Elgü'de memur Mustafa Efendi ile tuz anbar memuru Hasan Efendi'nin bulunduğu belirtilerek, Elgü memuriyetinin Trabzon rüşumat müdüriyetine bağlı olduğu bildirilmiştir.<sup>396</sup>

H.1305/M.1888 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde daha önceki salnamelerde olduğu gibi vilayet dahilindeki rüşumat idareleri bir arada toplu olarak verilmemiştir. Bunun yerine her kazanın rüşumat idaresi kendisine ayrılan müstakil bölümde ya "Memurun-i Müterferrika" başlığı içinde vilayetteki diğer görevlilerle beraber rüşumat işleriyle mesul görevlilerinde isimleri verilmiş ya da müstakil bir

<sup>396</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 110

başlık altında rüsumat idaresinin yapısı ortaya konmuştur. Bahsi geçen salnamede Tirebolu ve Görele kazalarının rüsumat işleriyle meşgul olan görevlileri “Memurun-i Müterferrika” başlığı altında görülmektedirler. Buna göre Tirebolu kazasında rüsumat memuru Zühtü Efendi, rüsumat katibi ise Hamdi Efendi’dir. Görele kazasında da Elgü rüsumat memuru Mehmet Şükrü Efendi, rüsumat katibi de Zühtü Efendi’dir. Aynı salnamede Giresun kazasında ise rüsumat idaresi müstakil bir başlık altında verilmiştir. bahsedilen salnameye göre Giresun rüsumat idaresi aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>397</sup>

**Tablo 2.1.13.8. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Müdüriyeti**

GİRESUN RÜSUMAT İDARESİ	
Müdür İlyas Efendi	
Başkatip Mehmet Rasim Efendi	Sandık Emni Osman Efendi
Muayeneci Emin Efendi	Katip-i Sani Mesut Efendi
Mubassır Ali Galip Efendi	Anbar Memuru Neşet Efendi
Tercüman Ve Anbar Katibi Aram Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 236, 237

H.1305/M.1888 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinden sonra H.1320/M.1902 yılına kadar geçen sürede Tirebolu ve Görele kazalarının rüsumat işleriyle meşgul olan görevlileri “Memurun-i Müterferrika” başlığı altında verilmiştir. Giresun kazasının rüsumat işleriyle ilgili görevlileri ise H.1318/1900 ve H.1319/1901 yılı salnameleri (bu salnamelerde “Memurun-i Müterferrika” başlığı altında verilmiş) hariç müstakil bir rüsumat idaresi başlığı altında verilmiştir. H.1320/M.1902 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının rüsumat idareleri müstakil başlıklar altında verilmiştir. Giresun rüsumat idaresinin kadrosunun epey geniş olmasına rağmen Tirebolu ve Görele kazalarının rüsumat idarelerinin kadrolarında görevli kişi sayısının az olduğu görülmektedir. Bahsedilen salnameye göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının rüsumat idareleri için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>398</sup>

<sup>397</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 222, 229, 236, 237

<sup>398</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 173, 192, 214

**Tablo 2.1.13.9. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Rüsumat Dairesi**

GİRESUN RÜSUMAT DAİRESİ	
Rüsumat Müdürü Ziya Nureddin Efendi	
Başkatip Hamdi Efendi	Muayeneci Emin Efendi
İkinci Katip Mahmud Efendi	Diğeri İzzet Efendi
Sandık Emni Osman Efendi	Mubassır Cemal Efendi
Maa Anbar Eşya-yı Ayniyye Memuru Emin Efendi	Diğeri Mahmud Efendi
Tezkere Katibi Necati Efendi	Kantarcı Osman Ağa
Manifesto Katibi Yanko Efendi	Kolcubaşı Edhem Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 173

**Tablo 2.1.13.10. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Rüsumat Dairesi**

TİREBOLU RÜSUMAT DAİRESİ	
Memur Hacı Hurşid Efendi	Katip Mehmed Ali Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 192

**Tablo 2.1.13.11. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Rüsumat Dairesi**

GÖRELE RÜSUMAT DAİRESİ	
Memur Osman Efendi	Katip Hakkı Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 214

H.1320/1902 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesinden sonra çıkan iki salnamede yukarıdaki tabloya göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının rüsumat idareleri ile ilgili pek değişiklik görülmemekte, buna rağmen Görele kazasında ek olarak Eynesil rüsumat memuru olarak Hacı Selahaddin Efendi'nin ismi verilmiştir.<sup>399</sup>

Giresun'unda rüsumat müdüriyeti kurulması ve birtakım kaza rüsumat memuriyetinin bu müdüriyete bağlanmasından dolayı, Giresun kazasının Trabzon sancağı içinde idari anlamda önem arz ettiği söylenebilir.

<sup>399</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 382; T.V.S. H.1322/M.1904, s. 327

### 2.1.14. Düyün-u Umumiye İdaresi

Osmanlı Devleti'nde sıkça görülen para darlığına ve bütçe açığına rağmen Osmanlı Devleti yöneticileri dışarıdan borç alınmasından uzak durmuşlardı. Tanzimat devrinden önce birkaç dışarıdan borç alma girişimi başarısızlıkla neticelenmişti. Sanayi devrimiyle büyüyen Avrupalı sermaye sahipleri, Osmanlı Devleti'ne sadece mal satmayıp sermaye yatırımı yapmak içinde yol aramaya başlamışlardı.<sup>400</sup> Nakit para sıkıntısı ve yabancı elçiliklerin baskıları Osmanlı Devleti'ni dış borç almaya sürüklüyordu. Bu durumun üstüne Kırım Savaşı da Osmanlı maliyesi için oldukça yıpratıcı oldu. Kırım Savaşının beraberinde getirdiği ek harcamalar ve nakit paraya duyulan aşırı ihtiyaç sonrasında Osmanlı Devleti, ilk dış borcunu 1854 yılında İngiltere ve Fransa'nın aracılığı ile garantisi altında aldı.<sup>401</sup> Osmanlı Devleti'nin borç aldığı bu dönemde, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere batı Avrupa ülkelerine bağlı tasarruf sahiplerinin yeni yatırım alanlarına yöneldiği bir döneme denk gelmesi yüzünden, Osmanlı borç bulmakta zorlanmadı. 1854 yılında başlayan borçlanma zamanla büyüdü. Borçların çoğu; kısa vadeli, pahalı ve üretime dönüştürülmediğinden devleti dipsiz bir kuyuya sürükleyerek borç batağına soktu. Nihayetinde 6 Ekim 1875 kararnamesi ile devlet resmen iflas edildiğini duyurdu.<sup>402</sup>

Osmanlı Devleti'nin borçlarının faizini bile ödeyemeyecek bir duruma gelmesi üzerine alacaklılarının temsilcileri ile görüşülmeye başlandı. 93 Harbi ile kesintiye uğrayan görüşmeler 20 Aralık 1881 yılında imzalanan bir antlaşmayla sonuçlandı. Muharrem Kararnamesi olarak da bilinen bu antlaşmayla beraber borçların tutarı indirildi ve ödeme koşulları yeniden belirlendi.<sup>403</sup> Düyün-u Umumiye Meclisi, Muharrem Kararnamesi sonucu kurulan düyün-u umumiye yönetiminin en yüksek organı olarak öngörülmüştü. Bu meclisin görevleri Muharrem Kararnamesinin 15. maddesinde tahvil hamillerinin menfaatini koruyarak onları

<sup>400</sup>Cevdet Küçük-Tevfik Ertüzün, "Düyün-ı Umûmiyye", **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 10, İstanbul 1994, s. 5

<sup>401</sup>Erdoğan Keskinçilic, "Düyün-ı Umûmiyye İdaresi", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 372

<sup>402</sup>Rifat Önsoy, "Muharrem Kararnâmesi Ve Düyün-u Umumiyye İdaresi", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 401

<sup>403</sup>Osman Akandere-Yaşar Semiz, "Sevr'den Lozan'a Düyün-ı Umumiyye Meselesi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı VII, Konya 2002, s. 190

temsil etmek olarak açıklanmıştı. Meclis, 7 üyeden oluşarak toplantılarını İstanbul da yapacaktı.<sup>404</sup>

Düyun-u umumiye idaresi, Osmanlı'nın önemli şehir ve merkezlerine kadar uzandı. İstanbul'daki genel direktörlüğe bağlı belirli merkezlerde baş müdüriyetler vardı. Bu baş müdüriyetlerde alt bölümde müdüriyetler, bölge müdürleri ve yerel müdürlükler olarak idareyi oluşturuyorlardı.<sup>405</sup> Düyun-u umumiye idaresi kısa zamanda Osmanlı Maliye Nezareti'ne rakip duruma gelecek kadar örgütsel olarak büyüdü ve kamu gelirlerinin üçte birine yakınına kontrolüne aldı.<sup>406</sup> Rüsûm-ı sitte olarak adlandırılan, tuz, tütün, balık, pul, ipek ve ispiroto vergilerinin yönetimi ile iç ve dış tüm borçların tesviyesi düyun-u umumiye idaresine bırakıldı.<sup>407</sup> Bunların dışında başka birtakım gelirlerin yönetimi de düyun-u umumiye idaresine terk edilmişti.<sup>408</sup>

H.1305/M.1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Tirebolu kazasında Esat Efendi, Görele kazasında da Mehmet Zihni Efendi düyun-u umumiye memuru olarak bulunuyorlardı. Aynı salnameye göre Giresun kazasında bir düyun-u umumiye idaresi bulunmaktaydı. Bahsi geçen idare için aşağıdaki tabloya bakınız.<sup>409</sup>

**Tablo 2.1.14.1. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi**

GİRESUN DÜYUN-U UMUMİYE İDARESİ	
Müdür Hasan Tahsin Efendi	
Başkatip Süleyman Faik Efendi	Sandık Emmini Mustafa Behçet Efendi
Katip-i Sani Ahmet Efendi	Tuz Memuru Osman Fahri Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 237

H.1309/M.1892 yılı Trabzon Vilayet Salnamesinde gördüğümüz üzere düyun-u umumiye idaresine nahiyelere kadar teşkilatlanmaya başlamıştır. Bahsedilen salnameye göre Giresun kazasına bağlı Piraziz nahiyesinde düyun-u umumiye

<sup>404</sup>Rıfat Önsoy, *Mali Tutsaklığa Giden Yol Osmanlı Borçları 1854-1914*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1999, s. 165-166

<sup>405</sup>Haydar Kazgan, "Düyun-ı Umumiye", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 708

<sup>406</sup>Çağlar Keyder, "Osmanlı Devleti Ve Dünya Ekonomik Sistemi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 648

<sup>407</sup>Mübahat S. Kütükoğlu "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi* (Editör: Ekmelettin İhsanoğlu), 2, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999, s. 550

<sup>408</sup>H. Kazgan, "Düyun-ı...", s. 712-713

<sup>409</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 222, 229, 237



memuru Recep Efendi, Keşap nahiyesinde de düyun-u umumiye memuru Zühtü Efendi ve düyun-u umumiye kantarcısı Süleyman Efendi görevliyidiler.<sup>410</sup> H.1313/M.1896 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde de Tirebolu'ya bağlı Esbiye mevkiinde düyun-u umumiye memuru olarak Hamdi Efendi, düyun-u umumiye kantarcısı olarak da Salih Efendinin görev yaptığı görülmektedir.<sup>411</sup>

H.1320/M.1902 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine kadar, Tirebolu ve Görele kazalarının düyun-u umumiye idaresine mensup görevliler genellikle "Memurun-i Müteferrikası" başlığı altında verilirken bu salnamede "Düyûn-u Umûmiye Dairesi" başlığıyla verilmiştir. Bahsi geçen salnameye göre Tirebolu ve Görele kazalarının düyûn-u umûmiye dairesi için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>412</sup>

**Tablo 2.1.14.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi**

TİREBOLU DÜYÛN-U UMÛMİYE İDARESİ	
Memur Esad Efendi	Katip Artin Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 192

**Tablo 2.1.14.3. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi**

GÖRELE DÜYÛN-U UMÛMİYE İDARESİ	
Memur Osman Remzi Efendi	Kantarcı Şükrü Efendi
Katibi Kamil Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 214

Aynı Salnameye göre, Giresun'un kazasının düyun-u umumiye dairesi de aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>413</sup>

**Tablo 2.1.14.4. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Düyun-u Umumiye İdaresi**

GİRESUN DÜYÛN-U UMÛMİYE İDARESİ	
Düyun-u Umumiye Müdürü Hasan Tahsin Efendi	
Başkatip Feyzi Efendi	Tuz Anbar Memuru Mahmud Efendi
İkinci Katip Temel Efendi	A'sar Katibi Haçik Efendi
Sandık Emimi Hacı Mustafa Efendi	Refiki Azmi Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 174

<sup>410</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 224

<sup>411</sup>T.V.S. H.1313/1896, s. 217

<sup>412</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 192, 214

<sup>413</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 174

### 2.1.15. Reji İdaresi

1883’de kurulan tütün rejisi şirketine, Osmanlı Devleti içindeki tütün üretiminin denetlenmesinde ve ticaretin de inhisarcı imtiyazları verilmekteydi. Düyun-u umumiye idaresine, reji şirketinin senelik karlarından bir bölümü dış borçların ödenmesi maksadıyla aktarılacaktı.<sup>414</sup> Reji şirketi herhangi bir gelir elde edemese bile düyun-u umumiye idaresine senelik 750.000 Osmanlı Lirası ödemede bulunacaktı. Şirketin başlangıç sermayesi, 500 Franklık 200.000 parçaya taksim edilmiş hisse senedi ile temsil edilen 100 milyon Frank ya da 4.400.000 lira olarak belirlenmişti ve bunun yarısı ödenmişti.<sup>415</sup>

Reji idaresi depolama için yeterli tesis yapmaması, iç piyasaya kalitesiz ürün sunması, tütün ekim alanlarını kısıtlaması, çalışanlarının çoğunluğunun Gayrimüslim olması ve fiyatlandırma ve tartıda üreticiyi tatmin edememesi gibi nedenlerden dolayı tartışmalara yol açmıştı. Reji zamanla Osmanlı hükümeti kadar tütün üreticisini, tüketicisini ve tacirini de rahatsız etmişti. Tütün üreticisi reji idaresinin kurulmasının ardından üretimin bütün safhalarında müdahaleye uğramıştı. Reji, tütün üreticilerini dış borçlara karşı sömürülecek bir alan olarak görmeye başlamıştı. Ürünlerin rejiye satılması mecburiyeti, yetersiz depolama alanları, reji çalışanlarının üreticiye iyi muamele etmemeleri gibi uygulamalar neticesinde üreticiler rejiye düşman kesilmişlerdi.<sup>416</sup>

H.1305/M.1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Görele kazasında reji katibi vazifesiyle Hüseyin Müştak Efendi’nin kaza memurin-i müteferrikası içinde olduğu görülmektedir.<sup>417</sup>

H.1309/M.1892 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında reji memuru Mösyö Arist Beraciotti’nin, Tirebolu kazasında da reji memuru Ahmet Hüsnü Efendi ve reji katibi Kosta Efendi’nin görev yaptığı belirtilmiştir.<sup>418</sup> Bir

<sup>414</sup>Şevket Pamuk, “Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)” **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 250

<sup>415</sup>Tiğınçe Özkiper Oktar, ”Tütün Reji Şirketi-Memâlik-i Şâhâne Duhanları Müşterek-ül Menfaa Reji İdaresi, Reji Şirketinin Kuruluşundan Önceki Gelişmeler” **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s.460

<sup>416</sup>Mehmet Akpınar, “Reji Uygulamalarına Bir Tepki: Tütün Kaçakçılığı”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 305

<sup>417</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 222

<sup>418</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 218, 222

önceki salname olan H.1305/1888 tarihli salnamede Görele kazasında bir reji katibinden bahsedilmiş olsa da bu salnamede Görele kazasında görevli herhangi bir reji memurundan bahsedilmemektedir.

H.1316/M.1898 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında reji işleriyle meşgul görevliler “Reji İdaresi” başlığı altında verilmiştir. Bu salnameye göre Giresun kazasının reji idaresi aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>419</sup>

**Tablo 2.1.15.1. H.1316/M.1898 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Reji İdaresi**

GİRESUN REJİ İDARESİ	
Müdür Hasan Efendi	
Muhasebeci Ermenak Efendi	Liman Reisi Osman Efendi
Anbar Ve Sarfiyat Memuru Hüseyin Efendi	Karantina Memuru Ali Osman Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1316/M.1898, s. 303

Bahsi geçen salnamede ayrıca Tirebolu kazasında reji memuru Refet Bey ile Reji Muhasebecisi Kiğork Efendi'nin, Görele kazasında da reji memuru Yusuf Ağa'nın bulunduğu belirtilmiştir.<sup>420</sup>

H.1316/M.1898 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinden sonra Giresun kazasının reji idaresi ile ilgili görevlileri Tirebolu ve Görele kazalarının gibi genellikle memurin-i müteferrikası bölümü içerisinde verilmiştir. H.1320/M.1902 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun ve Tirebolu kazalarının reji işleriyle meşgul görevlileri “Reji Dairesi” başlığı altında verilmiştir. Adı geçen salnameye göre Giresun ve Tirebolu kazalarının reji daireleri için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>421</sup>

**Tablo 2.1.15.2. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Reji Dairesi**

GİRESUN REJİ DAİRESİ	
Reji Müdürü Hasan Tahsin Müdürü	
Fener Memuru Mustafa Efendi	Muhasebeci Aleksandiri Gulilos Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 174

<sup>419</sup>T.V.S. H.1316/M.1898, s. 303

<sup>420</sup>T.V.S. H.1316/M.1898, s. 298, 300

<sup>421</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 174, 193

**Tablo 2.1.15.3. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Reji Dairesi**

TİREBOLU REJİ DAİRESİ	
Müdür Asım Müdürü	
Muhasebeci Misak Efendi	Katip Mustafa Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 193

Aynı salnamede ayrıca Görele kazasında reji memuru İsmail Efendi'nin bulunduğu da belirtilmiştir.<sup>422</sup>

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesi olan H.1322/M.1904 tarihli salnameye göre Giresun ve Tirebolu kazalarının reji idareleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>423</sup>

**Tablo 2.1.15.4. H.1322/M.1904 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Reji Dairesi**

GİRESUN REJİ DAİRESİ	
Reji Müdürü Hasan Tahsin Efendi	
Muhasebeci Korkasni Efendi	Sarfiyat Memuru Emin Efendi
Ziraat Memuru Ve Anbarcı Tanas Efendi	Dava Vekili Arif Efendi
Ziraat Katibi Aleks Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 298

**Tablo 2.1.15.5. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Reji Dairesi**

TİREBOLU REJİ DAİRESİ	
Müdür Asım Efendi	
Muhasebeci Estadiyos Efendi	Katip Mustafa Efendi
Anbarcı Kompas Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 313

Bahsedilen salnamede Görele kazasında herhangi bir reji dairesi veya idaresi olduğu belirtilmemiş buna karşılık reji memuru Hafız İsmail Efendi'nin ismi verilmiştir.<sup>424</sup>

<sup>422</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 214

<sup>423</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 298, 313

<sup>424</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 327

### 2.1.16. Ticaret, Sanayi Ve Ziraat Odaları

Tanzimat devri Osmanlı devlet adamları, devletin kalkınmasında ekonominin öneminin farkına varmışlardı. Islahat Fermanı'nda da sanayi ve ticaret ile ilgili konulara geniş yer verilerek devletin kalkınmasındaki önemlerinden bahsedilmişti. Ticaret, sanayi ve ziraat odaları kuruluncaya kadar geçen sürede iktisadi faaliyetleri düzenlemek için Avrupa'daki örneklerden yola çıkılarak birtakım komisyonlar ile meclisler oluşturulmuştu. Bu kuruluşlar, çağın siyasal ve ekonomik istikrarsızlığı yüzünden faaliyetlerine uzun süre devam edememişlerdi.<sup>425</sup>

19 Ocak 1880'de, Osmanlı Devleti'nde ilk yerli oda olan Dersaadet Ticaret Odası kuruldu. Bu odaya üye olabilmek için 25 yaşını geçmiş olmak, herhangi bir suçtan ceza almamış olmak, en az 5 yıl ticaretle uğraşmış olmak, iflasa uğramamış, uğrasa bile itibarı iade edilmiş olması gibi kriterlere uymak gerekmekteydi. 16 Ağustos 1881 yılı dahili nizamnamesinde fiyat endekslerinin düzenlenmesi, ticaret gazeteleri çıkartmak, ihtiyaç hasıl olduğu yerlerde ticaret borsaları açmak gibi konular Dersaadet Ticaret Odası'nın görev ve yetkileri arasında olduğu belirtilmişti. Dersaadet Ticaret Odası kurulmasıyla beraber hemen faaliyete geçemedi. İstanbul Ticaret Odasının bugün kuruluş tarihi kabul ettiği 14 Ocak 1882'de yapılan ilk toplantı ile faaliyete geçmişti.<sup>426</sup>

7 Temmuz 1880 yılında ticaret odasınıninkine benzer bir tüzük İstanbul'da sanayi odası kurulması amacıyla hazırlanmıştı. Bu tüzüğe göre oda 24 kişiden oluşacaktı ve üye olabilmek için 25 yaşını geçmiş olmak, en az 2 yıl sanayi ile uğraşmış olmak, ağır suçlara bulaşmamış olmak gibi şartlar bulunmaktaydı. Odanın, sanayinin ve zanaatın gelişmesi maksadıyla gereken hazırlıkları düşünerek Ticaret ve Ziraat Nezaretine bildirmek, sanayide yapılması gereken yenilik ve değişiklikleri nezarete önermek, fabrika kurulmasını teşvik etmek, sergiler açmak, sanayicilere ödüller vermek gibi görevleri bulunmaktaydı.<sup>427</sup>

<sup>425</sup>Rifat Önsoy, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii Ve Sanayileşme Politikası**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1988, s. 37-45

<sup>426</sup>Murat Koraltürk, "Osmanlı Devleti'nde Ticaret Ve Sanayi Odalarının Kuruluşu Ve Gelişimi", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 450-451

<sup>427</sup>Adnan Giz, "Osmanlı Devleti'nde Ticaret, Sanayi Odaları Ve Borsalar", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 750

1881 senesinde çıkarılan Ziraat Odaları Nizamnamesi ile İstanbul'da ve diğer illerde birer Ziraat Odası teşkil edilecekti ve üyelikler genelde fahri olacaktı. Odalarda İstanbul'da 24, il merkezlerinde 12, sancaklarda 8, kazalarda 4 üye bulunacaktı. Üyeler 25 yaşını geçmiş ziraatla uğraşan ve ekonomik durumu iyi olanlar arasından yerel idare meclisleri seçecekti. Her tür tahıl, meyve ve orman ağaçların geliştirilmesi ile hayvanların soylarının ıslahı, tarımsal ilerlemeye dair bahislerde müzakereler yapmak ve alacakları kararları Ticaret ve Ziraat Nezaretine bildirmek görevleri arasındaydı. Bu odalar kısa sürede yayılarak devletin önemli tarım alanlarının birçoğunda kurulmuştu. Kuruluşuyla beraber Anadolu ve Rumeli'de sayıları 99'a ulaşmıştır lakin 1881 ziraat odaları nizamnamesinden dolayı beklenen hizmeti yapamamıştı.<sup>428</sup>

1889 yılında hazırlanan bir tutanak ile beraber kurulu olan ticaret odaları, bünyelerine sanayi ve ziraat odalarının işlevlerini de aldı ve ticaret odasının kurulu olmadığı vilayet, sancak ve kazalarda ticaret ziraat ve sanayi odalarının kurulması gündeme geldi. 1889 yılından sonra birleşen bu odaların sayılarının arttığı görülmektedir.<sup>429</sup>

H.1309/M.1892 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında herhangi bir ticaret, ziraat ya da sanayi odası görülmemesine rağmen Tirebolu ve Görele kazalarında ziraat ve ticaret odaları mevcuttur. Adı geçen bu salnameye göre Tirebolu ve Görele kazalarının ziraat ve ticaret odaları aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>430</sup>

**Tablo 2.1.16.1. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret ve Ziraat Odası**

TİREBOLU TİCARET VE ZİRAAT ODASI	
Reis Mehmet Kamil Efendi	
Üye Abdullah Efendi	Üye Babaka Ağa
Üye Minas Ağa	

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 218

<sup>428</sup>Sevgi (Tüzün) Rad, "Türkiye'de Ziraat Odalarının Yeniden Yapılması Üzerine Bir Araştırma (Yayınlanmamış Doktora Tezi)", Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara 1999, s. 18-19

<sup>429</sup>M. KoralTürk, "Osmanlı Devleti'nde...", s. 451-452

<sup>430</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213, 218

**Tablo 2.1.16.2. H.1309/M.1892 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ticaret ve Ziraat Odası**

GÖRELE ZİRAAT VE TİCARET ODASI	
Reis Tapu katibi İsmail Efendi	
Üye Cendekzade Hacı Ali Efendi	Üye Berberzade Abdi Ağa
Üye Mazmanyan Keğork Ağa	

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 213

H.1318/M.1900 senesi Trabzon Vilayeti Salnamelerinde ticaret ve ziraat odalarının; ticaret, ziraat ve sanayi odası haline geldikleri görülmektedir. Adı geçen salnamede Tirebolu ve Görele kazalarında bahsi geçen bu odalardan bulunmasına rağmen Giresun kazasında bulunmamaktadır. Tirebolu ve Görele kazalarındaki ticaret, ziraat ve sanayi odaları için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>431</sup>

**Tablo 2.1.16.3. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası**

TİREBOLU TİCARET VE ZİRAAT VE SINAYİ ODASI	
Reis Hacı İbrahimzade Kamil Efendi	
Üye Hacı Lefteroğlu Lazari Efendi	Üye Hacı Temelzade Osman Efendi
Üye Bagdasaryan Mihran Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 185

**Tablo 2.1.16.4. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası**

GÖRELE TİCARET VE ZİRAAT VE SINAYİ ODASI	
Reis Karamustafazade Hasan Efendi	
Üye Hacı Salihzade Vahit Efendi	Üye Yakupzade Halil Efendi
Üye Bozacıoğlu Kostantin Ağa	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 192

H.1320/M.1902 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında bir ticaret ve sanayi odası ile birlikte ziraat odası heyeti bulunduğu belirtilmiştir. Aynı salnamede Tirebolu kazasında ticaret, ziraat ve sanayi odası bir arada yer alırken

<sup>431</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 185, 192

Görel kazasında sadece ziraat odası yer almaktadır. Bahsi geçen odalar için aşağıdaki tablolara bakınız.<sup>432</sup>

**Tablo 2.1.16.5. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ticaret ve Sanayi Odası**

GİRESUN TİCARET VE SANAYİ ODASI	
Reis Valdiyân Hacı Asador Efendi	
Üye Müftüzade Nuri Efendi	Üye Teofidos Aristodili Efendi
Üye Tacilizade Mustafa Efendi	Katip Molla İbrahimzade Azmi Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 173

**Tablo 2.1.16.6. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ziraat Odası Heyeti**

GİRESUN ZİRAAT ODASI HEYETİ	
Reis Hacı Ahmedzade Arif Hikmet Efendi	
Üye Sarı Alemdarzade Mehmed Efendi	Üye Deliyoroğlu Panayot Efendi
Katip Bağdadlıyan Hamparsum Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 173

**Tablo 2.1.16.7. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası**

TİREBOLU TİCARET VE ZİRAAT VE SANAYİ ODASI	
Reis Hacı İbrahimzade Kamil Efendi	
Üye Hacı Temelzade Osman Efendi	Üye Hacı Lefter Oğlu Lazari Efendi
Üye Bağdasaryan Mihran Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 192

**Tablo 2.1.16.8. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görel Kazası Ziraat Odası**

GÖRELE ZİRAAT ODASI	
Reis Müştak Efendi	
Üye Yakup Zade Vahid Efendi	Üye Duman Oğlu Yani Ağa
Üye Çobanyan Torik Ağa	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 214

<sup>432</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 173, 192, 214



Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının; ticaret, sanayi ve ziraat odaları aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibi örgütlenmişlerdir.<sup>433</sup>

**Tablo 2.1.16.9. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Ticaret ve Sanayi Odası**

GİRESUN TİCARET VE SANAYİ ODASI	
Reis Hacı Aliğazade Mehmed Ali Efendi	
Üye Sarı Mahmudzade Eşref Efendi	Üye Veledyan Nişan Efendi
Üye Mavridi Panayot Efendi	Katip Azmi Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 297

**Tablo 2.1.16.10. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası**

TİREBOLU TİCARET VE ZİRAAT VE SANAYİ ODASI	
Reis Hacı İbrahimzade Kamil Efendi	
Üye Hacı Temelzade Osman Efendi	Üye Hacı Lefteraki Lazari Efendi
Üye Bağdasaryan Mihran Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 312

**Tablo 2.1.16.11. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ticaret ve Sanayi Odası**

GÖRELE TİCARET VE SANAYİ ODASI	
Reis İmamzade Mehmed Efendi	
Üye Yakupzade Abdülvahid Efendi	Üye Duman Oğlu Yani Ağa
Üye Sarıcızade Ali Efendi	Üye Aşıkyan Manok Ağa
Katip Halil Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 326

**Tablo 2.1.16.12. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Ziraat Odası**

GÖRELE ZİRAAT ODASI	
Reis Hocazade Müştak Efendi	
Üye Yakubzade Abdülvahid Efendi	Üye Bozacı Oğlu Kostantin Ağa
Üye Çobanyan Andon Ağa	

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 326

<sup>433</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 297, 312, 326

### 2.1.17. Liman İdaresi

Trabzon Vilayet Salnamelerinde, vilayette bulunan liman reislerinin de isimleri belirtilirdi. Osmanlı Devleti'nde çeşitli görevlere sahip olan liman reisleri limanda yatan gemilerin emniyetlerinden de sorumluydular.<sup>434</sup>

H.1287/M.1870 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun ve Tirebolu'da birer liman reisi bulunmaktadır. Adı geçen salnamede Giresun'da Ali Kapudan, Tirebolu'da ise Ömer Kapudan'ın liman reisi oldukları belirtilmiştir.<sup>435</sup>

H.1309/M.1892 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Görele kazasında da bir liman reisi bulunduğu bildirilmiştir. Bahsedilen salnameye göre Görele'de liman reisi olarak Ali Ağa bulunmaktaydı, ayrıca bu salnamede Giresun kazasında Kolağası Yakup Kapudan'ın, Tirebolu kazasında ise Hacı Nuri Kapudan'ın liman reisi olarak görev yaptıkları belirtilmiştir.<sup>436</sup>

Giresun'a ticaretin gelişmesi üzerine 1873 yılında bir iskele yapılması talep edilmiş lakin bu talep sonucunda iskele inşa edilememiştir. 1876 yılında inşa için yeni bir başvuru yapılmış, masraflarının önemli bölümünün zengin kişiler kalan kısmının da belediyenin karşılamasıyla iskele inşa edilmesine başlanmıştır.<sup>437</sup> H.1318/M.1900 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında liman reisi bulunmasına rağmen bir iskele komisyonunun varlığı da görülmektedir. Bahsi geçen salnameye göre Giresun'da iskele komisyonu bulunurken, Tirebolu ve Görele kazalarında böyle bir kurum bu salnamede geçmemektedir.<sup>438</sup>

**Tablo 2.1.17.1. H.1318/M.1900 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İskele Komisyonu**

GİRESUN İSKELE KOMİSYONU	
Halil Bey	Liman Reisi Hacı Nuri Bey
Abdurrahman Efendi	Hulusi Efendi
Karantina Memuru Ali Osman Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1318/M.1900, s. 181

<sup>434</sup>Midhat Sertoğlu, **Osmanlı Tarihi Lügati**, Enderun Kitapevi, (2. Baskı), İstanbul, 1986, s. 200

<sup>435</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 67

<sup>436</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s.212, 218, 222

<sup>437</sup>Mucize Ünlü, "Osmanlı Döneminde Giresun İskelesinin İnşası Meselesi", **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt 1, Ankara 2009, s.459,460

<sup>438</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 181

Adı geçen salnamede ayrıca Giresun kazasında liman reisi Hacı Nuri Bey, Tirebolu kazasında liman reisi Hasan Efendi ve Görele kazasında da liman reisi İbrahim Ağa'nın buldukları belirtilmiştir.<sup>439</sup>

H.1320/M.1902 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasının yanında Tirebolu ve Görele kazalarında da iskele komisyonlarının kurulduğu görülmektedir. Bu salnameye göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının iskele komisyonları aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>440</sup>

**Tablo 2.1.17.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İskele Komisyonu**

GİRESUN İSKELE KOMİSYONU	
Halil Bey	Hulusi Efendi
Abdurrahman Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 173

**Tablo 2.1.17.3. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İskele Komisyonu**

TİREBOLU İSKELE KOMİSYONU	
Zabıta Memuru Mehmed Efendi	
Nüfus Memuru Temel Efendi	Polis Mehmed Ali Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 192

**Tablo 2.1.17.4. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İskele Komisyonu**

GÖRELE İSKELE KOMİSYONU	
Nüfus Memuru Salih Efendi	Zabtiyye Hakkı Efendi
Polis Hasan Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 214

Aynı salnamede yukarıda ki iskele komisyonlarının dışında bu kazalarda görevli liman reislerinin isimleri de verilmiştir. Adı geçen salnameye göre Giresun

<sup>439</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 182, 186, 193

<sup>440</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 173, 192, 214

kazasında Hasan Tahsin Efendi, Tirebolu kazasında Hasan Efendi ve Görele kazasında da Mehmed Efendi liman reisi olarak bulunmaktaydılar.<sup>441</sup>

Yayınlanan son Trabzon vilayeti Salnamesine göre de Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarındaki iskele komisyonları aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>442</sup>

**Tablo 2.1.17.5. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası İskele Komisyonu**

GİRESUN İSKELE KOMİSYONU	
Halil Bey	
Abdurrahman Efendi	Hulusi Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 297

**Tablo 2.1.17.6. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası İskele Komisyonu**

TİREBOLU İSKELE KOMİSYONU	
Zabıta Memuru Hacı Tevfik Efendi	
Nüfus Memuru Temel Efendi	Polis İsmail Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 312

**Tablo 2.1.17.7. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası İskele Komisyonu**

GÖRELE İSKELE KOMİSYONU	
Nüfus Memuru Salih Efendi	Polis Hasan Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 327

Ayrıca bu salnamede Giresun kazasında Osman Efendi, Tirebolu kazasında Hayreddin Efendi ve Görele kazasında da Osman Efendi'nin liman reisi olarak buldukları belirtilmiştir.<sup>443</sup>

### 2.1.18. Giresun'da Bulunan Konsolosluklar

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinden itibaren vilayet genelindeki konsolosluklar verilmiştir. Tüm salnameler incelendiğinde Giresun kazasında Rusya,

<sup>441</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 174, 192, 214

<sup>442</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 297, 312, 327

<sup>443</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 298, 313, 327

Fransa, Avusturya ve Macaristan ile İtalya devletlerinin konsolosluk görevlileri bulundurduğu görülmüştür. Tirebolu ve Görele kazalarında ise herhangi bir konsolosluk görevlisine rastlanılmamıştır. Yayınlanan ilk salnamelerde daha çok vilayet ve sancak merkezlerindeki konsolosluklar hakkında bilgi verilirken daha sonra kazalarda bulunanlar ile ilgilide bilgiler verilmiştir. Giresun kazasında bulunan konsolosluklarla ilgili ilk bilgi H.1288/M.1871 senesi salnamesinde verilmiştir. Bu salnameye göre Giresun'da Rusya Konsolosu vekili Mösyö Kipriyoti ikamet etmekteydi.<sup>444</sup>

H.1296/M.1879 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında Avusturya Devleti konsolos vekili Mösyö Sasu'nun bulunduğu belirtilmiştir.<sup>445</sup> H.1298/M.1881 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde ise Giresun'da Avusturya'nın yanı sıra da Rusya'nın konsolosluk görevlisi olduğu belirtilmiştir. Bu salnameye göre Giresun'da Rusya Devleti konsolos vekili Mösyö Giriyon ve Avusturya Devleti konsolos vekili Mösyö Sasu görev yapmaktaydı.<sup>446</sup>

Zamanla Giresun kazasında konsolosluk görevlisi olan ülkelerin sayısı artmaya başlamıştır. H.1311/M.1894 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Fransa Cumhuriyeti'nin de, Giresun kazasında Mösyö Gaspar Cena adında bir konsolos vekili olduğu görülmektedir.<sup>447</sup> Ayrıca bu salnamede Giresun'da Avusturya ve Macaristan konsolos vekili Mösyö Papadopula ile Tercümanı Müstak Pilosyan ile Rusya Devleti konsolos vekili Mösyö Kolaro'nun buldukları da belirtilmiştir.<sup>448</sup>

H.1318/M.1900 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında İtalya Devleti'nin de Mösyö Petrocna isminde bir konsolos memuru bulunduğu görülmektedir.<sup>449</sup> Aynı salnamede Giresun kazasında Avusturya ve Macaristan konsolos memuru Mösyö Papadopulo ile Rusya Devleti konsolos vekili Mösyö Kolaro'nun da buldukları belirtilmiştir.<sup>450</sup>

<sup>444</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 67

<sup>445</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 112

<sup>446</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 129

<sup>447</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 333

<sup>448</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 332-333

<sup>449</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 168

<sup>450</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 166-167

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında Rusya, Fransa, Avusturya ve Macaristan ile İtalya devletlerinin konsolosluk görevlilerinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu salnameye göre Rusya Devleti Konsolosu Mösyö Nikola Kolaro aynı zamanda Fransa Hükümeti konsolos memurluğunu da uhdesinde bulundurmaktaydı ve tercümanı da Mösyö Dimitri Kezabcidi’ydi. Ayrıca bu salnameye göre Giresun kazasında Avusturya ve Macaristan Devleti konsolos memurluğunda Mösyö Rujani, İtalya Devleti konsolos memurluğunda da Mösyö Toma Cina bulunmaktaydı.<sup>451</sup>

### 2.1.19. Rüesa-i Ruhaniye

Rüesa-i Ruhaniye başlığı altında ilk yayınlanan Trabzon Vilayeti Salnamesinden itibaren Rum ve Ermeni din görevlilerinin isimleri verilmiştir. Yayınlanan ilk salnamelerde sancak merkezlerindeki görevlilerin isimleri verilirken zamanla daha ayrıntılı biçimde bu görevlilerin isimleri verilerek, kazalarda görevli bulunan Rum ve Ermeni din görevlilerinin de isimleri verilmeye başlanmıştır.

H.1290/M.1873 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Reis-i Ruhani ana başlığı altında, “Reis-i Ruhani-i Rum” ve “Reis-i Ruhani-i Ermeni” alt başlıklarıyla Rum ve Ermeni dini reislerinin isimleri verilmiştir ki bunların arasında Giresun ve Tirebolu kazalarının Rum ve Ermeni dini reislerinin isimleri de sayılmıştır. Adı geçen salnameye göre Giresun kazasında Reis-i Ruhani-i Rum olarak metropolit vekili Hristo Efendi, Reis-i Ruhani-i Ermeni olarak da İsadur Efendi görevli bulunmaktadır. Tirebolu kazasında ise Reis-i Ruhani-i Rum görevinde Papa Niro Efendi, Reis-i Ruhani-i Ermeni görevinde de Makar Efendi’nin bulunduğu belirtilmiştir.<sup>452</sup>

H.1292/M.1875 senesi Trabzon vilayeti Salnamesinde Giresun kazası yer almamasına rağmen Reis-i Ruhani başlığı altında görevlilerinin adı verilmiştir. Bu salnameye göre Giresun kazasında Reis-i Ruhani-i Rum görevinde metropolit vekili Hristo Efendi, Reis-i Ruhani-i Ermeni görevinde ise Vendoğlu Hacı İsadur Efendi bulunmaktaydı. Ayrıca bu salnamede Tirebolu kazasında Reis-i Ruhani Rum olarak

<sup>451</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 298-299

<sup>452</sup>T.V.S.H.1290/M.1873, s. 62

metropolit vekili Papa Tir Efendi'nin, Reis-i Ruhani-i Ermeni olarak da Halicoğlu Hacı Markar Efendi'nin de isimleri verilmiştir.<sup>453</sup>

### 2.1.20. Diğer Görevliler

Bahsi geçen salnamelerde yukarıda verdiğimiz görevli, kurum ve kuruluşlardan başka bazı görevliler de idari sistemin içinde yer almışlardır. Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının özelinde belirtecek olursak bu kazalarda yukarıda saydıklarımıza ek olarak; karantina müdürü, eytam müdürü, vukuat katibi, tapu katibi gibi görevliler de kaza idari sistemi içinde bulunmuşlardı.

## 2.2. İKTİSADİ YAPI

Trabzon Vilayeti Salmelerinin genelinde, vilayetin iktisadi yapısını dair bilgiler verilmiştir. Yayınlanan ilk salnamelerde, genelde salname sonlarında düz metin halinde vilayet dahilindeki imalat, alım-satım, madenler gibi iktisadi değer taşıyan alanlarla ilgili bilgiler verilmişken daha sonra çıkan –özellikle son dört salname- salnamelerde daha detaylı bilgiler sunulmuştur.

### 2.2.1. Tarım

Osmanlı Devleti, klasik tımar sistemiyle beraber kendi tarımsal ihtiyacını karşılayacak kapasiteye sahipti. Devlet; XVIII. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başlamasına rağmen, temel ihtiyaç maddesi olan tarım ürünlerinin ihracatına karşı yasaklar getirmişti.<sup>454</sup> Tımar sisteminin XVI. yüzyılın sonunda bozulmaya başlaması yüzünden fakirleşen sipahiler tımarlarını terk etmeye başlamışlar, bunun sonucunda da devlet adına vergi toplama vazifesi mültezimlere geçmişti. Mültezimlerin kısa sürede en fazla kar yapma amaçları küçük üreticiye yüklenmelerine sebep oluyordu. Küçük üreticide mültezimlerin baskısı yüzünden tefecilere borçlanmak zorunda

<sup>453</sup>T.V.S.H.1292/M.1875, s. 79

<sup>454</sup>Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, Dergah Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 1994, s. 212

kalıyordu. Tarım alanının temelini oluşturan küçük üreticinin karşılaştığı bu sorunlar yanında tarımsal üretimin gerilemesini de beraberinde getirmekteydi.<sup>455</sup>

Tanzimat dönemiyle beraber tarımsal gelişme politikaları oluşturarak uygulayacak bir zirai bürokrasi kurulmuştu. Bu dönemde teşvik edici ve düzenleyici politik önlemler uygulanmaya konularak ve tarımsal eğitim aracılığıyla, tarım metotlarının modernize edilmesine çaba harcanmıştı.<sup>456</sup> Tanzimat reformlarıyla artan güvenlik ortamı sayesinde kırsal nüfus, dağlık ve uzak bölgeleri bırakarak yeni ortaya çıkan ulaşım noktalarına ve şehirlerde bulunan pazarlara daha yakında bulunan verimli alanlara yerleşmeye başlamışlardı. Bu durumun, tarımsal üretimin ve verimliliğin artışına olumlu yönde katkısı bulunmuştu.<sup>457</sup>

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde kazaların arazileri miktarı verilmiş, sahip oldukları tarla, bahçe, mera vb. alanların dönümleri hakkında istatistiki bilgiler sunulmuştur. Yayınlanan son 4 salnameye göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarını arazi miktarları ve dağılımları aşağıdaki tabloda dönüm hesabından görülmektedir.<sup>458</sup>

**Tablo 2.2.1.1. Yayınlanan Son Dört Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarının Arazi Miktarları**

Kaza	Nahiye	Tarla	Orman	Yaylak ve Kışlaklarla Köylere Ait Mera ve Benzer Yerler	Toplam
Giresun	4	335.896	682.572	1.103.080	2.121.548
Tirebolu		335.918	557.040	1.209.296	2.202.254
Görele		156.046	121.484	189.068	466.598

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 215; T.V.S. H.1320/M.1902,s. 342; T.V.S. H.1321/M.1903, s. 478; T.V.S. H.1322/M.1904, s. 435

<sup>455</sup>Şevket Pamuk, **Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914**, İletişim Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2007, s. 155-156

<sup>456</sup>T. Güran, **19. Yüzyıl Osmanlı...**, s., s. 45

<sup>457</sup>Şevket Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2012, s. 230

<sup>458</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 215; T.V.S. H.1320/M.1902,s. 342; T.V.S. H.1321/M.1903, s. 478; T.V.S. H.1322/M.1904, s. 435



### 2.2.1.1. Fındık

Dünyada en çok fındık üreten ülke olan Türkiye’de fındık, yağışlı ve bol güneşli ılıman bir iklime sahip Doğu Karadeniz’de 20-30 km. genişliğinde bir şerit halinde uzanan alanda yetiştirilmektedir.<sup>459</sup> Her türlü havada ekimi yapılan fındık ağacından çok yüksek kesimlerde istenilen verim alınamamakta, ancak 500-600 metre yüksekliğe kadar olan bölgelerde istenilen verim sağlanmaktadır.<sup>460</sup>

Bugün olduğu gibi, XIX. yüzyılda da Giresun’un tarımsal faaliyetlerinde fındık ziraati önemli bir yer almaktaydı. Fındık uzun zamandır bilinen bir tarımsal üründür. Çin’deki M.Ö. 2838 senesine ait belgelerde fındığın 60 yıldır tanındığından bahsedilmektedir. Daha sonraki yıllarda da liman yoluyla Anadolu’ya ulaştığı ve kültür fındıklarının doğuş yerinin Karadeniz sahilleri olduğu kabul edilmektedir.<sup>461</sup> Hem asker hem de bir antik çağ yazarı olan Atinalı Ksenophon, İran’daki iç savaştan sonra vatanlarına dönerken yaşadıklarını anlattığı “Anabasis” adlı ünlü yapıtında, bugünkü Giresun bölgesinde evlerin üst katında iç kabuğu olmayan çok sayıda cevize rastladıklarından bahsetmektedir<sup>462</sup> ki bu ürün bizim kanaatimizce fındık ya da kestane olabilir.<sup>463</sup>

Osmanlı Devleti’nin ihracat ürünleri arasında yer alan fındık ilk defa kabuklu olarak 1732’de Rusya’ya, 1792’de Romanya’ya, 1851’de İngiltere’ye ve 1871’de de Belçika’ya ihracı yapılmıştı. Osmanlı Devleti’nde fındık ihracatı ile ilgili ilk istatistikler 1878 yılında tutulmaya başlanmıştı ve bu tarihte 5.468 ton fındık ihracı yapılmıştı.<sup>464</sup> İlk başta sadece Giresun’da başlayan fındık tarımı, fındığın çok değerli bir ürün olması ve tarımdaki bazı avantajları sebebiyle önce yakın çevresindeki Trabzon ve Ordu, daha sonra da zamanla Samsun ve Rize gibi yörelerde yapılmaya başlanmıştı.<sup>465</sup> XIX. yüzyılda dış taleplerden ötürü fındık tarımı daha da önem

<sup>459</sup>Tiğınçe Oktar, “Fındık Üzerine Yazılan Bir Rapor Ve Bu Raporun Düşündürdükleri”, **YeşilGiresun Gazatesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun**, Giresun 2003, s. 13

<sup>460</sup>Nazım Kuruca-Hüseyin Kara, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Giresun’da Fındık Ticareti, **3. Milli Fındık Şurası 10-14 Ekim 2004/Giresun**, İstanbul 2006, s. 233

<sup>461</sup>Kenan Yavuz, “Fındık Ve Sorunları”, **Tirebolu 1. Fındık Festivali 6-7 Eylül 1996 Bildiriler**, İstanbul 1997, s. 79

<sup>462</sup>Ksenophon, **Anabasis Onbinlerin Dönüşü**, (çev. Oğuzyarlıgaş), Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2011, s. 385

<sup>463</sup>M. Özmenli, **Giresun Tarihi...**, s. 9

<sup>464</sup>Ayhan Yüksel, “Fındık Ve Tirebolu”, **Tirebolu 1. Fındık Festivali 6-7 Eylül 1996 Bildiriler**, İstanbul 1997, s. 86

<sup>465</sup>K. Yavuz, “Fındık...”, s. 81

kazanmıştı.<sup>466</sup> Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarındaki fındık üretimi aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>467</sup>

**Tablo 2.2.1.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1888-1905 Arası Fındık Üretimi**

Mahsul Yılı	100t	Mahsul Yılı	100t
1888	15.3	1906	29.3
1892	19.5	1907	28.2
1897	22.0	1908	28.5
1900	16.2	1909	28.0
1901	19.0	1910	55.0
1902	22.0	1911	48.5
1903	23.5	1912	48.0
1904	25.0	1913	51.2
1905	28.0	1914	51.8

Kaynak: Vedat Eldem, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 37

Yukarıdaki tabloya ek olarak Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın sonların da ve XX. yüzyılın başlarındaki fındık ihracatının ton hesabıyla miktarı, getirdiği gelir ve ton başına ortalama fiyatı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>468</sup>

<sup>466</sup>F. Sümer, **Tirebolu...**, s. 133

<sup>467</sup>Vedat Eldem, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 37

<sup>468</sup>Kemal Peker, **Fındık Tarihçe, Tarım, Kültür, Ticaret, İstihlâk Bakımlarından**, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1947-1948, s. 53

**Tablo 2.2.1.1.2. Osmanlı Devleti'nin 1878-1913 Arası Fındık İhracatı**

Yıllar	Ton	Kıymeti	Ton Başına Ortalama Fiyatı
1878	4.568	67.218	14.72
1879	5.414	73.289	13.54
1880	6.330	90.064	14.23
1881	8.507	100.888	11.86
1882	5.049	191.072	37.84
1883	7.948	85.161	10.99
1884	11.250	143.244	12.73
1885	12.274	154.217	12.56
1886	9.142	133.549	14.61
1887	4.906	69.030	14.07
1888	9.761	138.615	14.20
1889	18.866	271.965	14.42
1890	8.173	118.862	14.53
1891	10.431	196.989	18.88
1892	12.670	189.475	14.95
1893	8.570	140.869	16.44
1894	13.982	177.252	12.68
1895	14.059	219.522	15.61
1896	10.708	155.437	15.52
1897	18.203	290.234	15.94
1898	10.705	136.849	12.78
1899	6.361	83.476	13.12
1900	8.201	115.352	14.06
1905	14.703	293.519	19.96
1907	14.789	529.949	35.83
1908	14.864	534.931	35.99
1909	14.332	674.221	47.04
1910	33.360	240.519	37.18
1911	20.508	958.270	46.73
1913	22.455	138.674	50.71

Kaynak: Kemal Peker, **Fındık Tarihçe, Tarım, Kültür, Ticaret, İstihlak Bakımlarından**, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1947-1948, s. 53

Tablo 2.2.1.1.2.'de de görüleceği üzere yıllar içinde ihraç edilen miktarda ve elde edilen gelirden dalgalanmalar olsa da ton başına elde edilen ortalama fiyat pek değişmemiş ancak 1907 yılından itibaren önemli derecede bir artış göstermiştir.

Fındık ticareti Giresun halkının hayatı üzerinde son derece etkiliydi. Fındığın yıldan yıla üretimindeki değişiklikler yahut iyi fiyata satılamaması Giresun'da insanların yaşamlarını etkilemekteydi.<sup>469</sup> İktisadi anlamda bu etkisinin dışında fındık tarımı, fındık ağacının yapısından dolayı son derece engebeli ve meyilli olan Doğu Karadeniz Bölümü'nde erozyonu önleyici bir işlev göstererek doğal çevreyi koruma yönünde de etkin durumdadır.<sup>470</sup>

<sup>469</sup>B. Darkot, "Giresun", s.789

<sup>470</sup>Ahmet Hacıbrahimoğlu, "Fındığın Problemlerine Genel Yaklaşım" **Tirebolu 1. Fındık Festivali 6-7 Eylül 1996 Bildiriler**, İstanbul 1997, s.40

XIX. yüzyılın ortalarında Giresun'daki fındık üretimi 20.000 zentner<sup>471</sup> kadar vardı.<sup>472</sup> H.1257/M.1841 Mayıs ayında, Giresun limanından 4.773 kantar fındık ihraç edilerek 18.942 kuruş gümrük resmi alınmıştı.<sup>473</sup> H.1296/M.1879 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasının ve ona bağlı nahiyelerinin fındık mahsulatı kıyyeleri<sup>474</sup> verilmiştir. Adı geçen salnameye göre Giresun kazasının ve nahiyelerinin ürettikleri fındık miktarı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>475</sup>

**Tablo 2.2.1.1.3. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının ve Ona Bağlı Nahiyelerinin Fındık Mahsulatı**

Kaza/Nahiye	Fındık Kıyye
Giresun	822.340
Keşap	966.900
Akköy	701.905
Piraziz	8125
Toplam	2.499.270

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 194

Aynı salnameye göre ayrıca Tirebolu kazası 627.611 kıyye, Görele kazası da 402.271 kıyye fındık üretmişlerdi.<sup>476</sup>

H.1313/M.1897 tarihinde Trabzon sancağında üretilen 553.600 kantar fındığın 360.000 kantarının Giresun, 32.000 kantarının Tirebolu, 37.000 kantarının da Görele kazasından elde edilmiş olması Giresun ve çevresinin Doğu Karadeniz'in fındık üretim merkezi olduğunu göstermektedir.<sup>477</sup>

<sup>471</sup> Zentner: 50 kilo

<sup>472</sup> J. P. Fallmerayer, **Doğu'dan...**, s. 158

<sup>473</sup> Nazım Kuruca-Oktay Karaman, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Fındık Ticaretinde Giresun'un Yeri", **3. Milli Fındık Şurası 10-14 Ekim 2004/Giresun**, İstanbul 2006, s. 380

<sup>474</sup> Okka; 1,282 kilogram ya da 400 dirhemlik ağırlık değer birimi.

<sup>475</sup> T.V.S. H.1296/M.1879, s. 194

<sup>476</sup> T.V.S. H.1296/M.1879, s. 156

<sup>477</sup> N. Kuruca-H. Kara, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında...", s. 233

Nişan Antriyasyan da, “Fındık Ziraati ve Ticareti” isimli eserinde Giresun kazasının senelik azami 400.000, asgari 200.000 kıyye<sup>478</sup> fındık ürettiğini belirtmiştir.<sup>479</sup>

XX. yüzyılın başlarında Giresun piyasasında fındığın kilosu 2-3 kuruş arasında satılmaktaydı. Aşağıdaki tabloda Giresun’da fındık fiyatlarına ait rakamlar verilmiştir.<sup>480</sup>

**Tablo 2.2.1.1.4. H.1320-1324 Senelerinde Giresun’da Fındık Fiyatına Ait Rakamlar**

Sene	Kantar	Fiyat-Kuruş	1 Kantar Fiyatı-Kuruş
1320	5	540	108
1321	5	465	90
1322	5	820	164
1323	5	775	155
1324	5	660	132

Kaynak: Nazım Kuruca-Oktay Karaman, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Fındık Ticaretinde Giresun’un Yeri”, 3. Milli Fındık Şurası 10-14 Ekim 2004/Giresun, İstanbul 2006, s. 384

Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının fındık ihracatı ve gelirleri ile ilgili malumat “Ticaret” başlığı altında verileceği için bu bölümde fındık ihracatı ile ilgili bilgi verilmemiştir.

### 2.2.1.2. Diğer Tarım Ürünleri

Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında fındık dışında bağ ve bahçelerde başka tarım ürünleri de yetişmektedir. Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun kazasında mısır darısı, fasulye, kendir, pirinç, arpa, buğday, patates, çavdar, üzüm ceviz, elma, armut, nar, incir gibi tarım ürünlerinin yetiştirildiği belirtilmiştir.<sup>481</sup> Ayrıca elmasının oldukça leziz olduğundan bahsedilip<sup>482</sup> aslında Giresun civarının üzüm yetiştirmeye uygun olmasına rağmen düzgün bir bağ yetiştirilmediğinden

<sup>478</sup> Adı geçen eserde herhangi bir ağırlık ölçüsü belirtilmemiş sadece sayı verilmiştir. Salnamelerde ve dönemin eserlerinde fındığın ağırlığı genelde kıyye hesabından verildiğinden Nişan Antriyasyan’ın verdiği sayıda muhtemelen kıyye hesabındadır.

<sup>479</sup> Nisan Antrirasyan, **Fındık Ziraati Ve Ticareti**, İstanbul 1331, s. 5

<sup>480</sup> N. Kuruca-O. Karaman, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Fındık Ticareti...”, s. 383-384

<sup>481</sup> T.V.S. H.1322/M.1904, s. 131

<sup>482</sup> T.V.S. H.1318/M.1900, s. 92

bahsedilerek, asmaların gelişigüzel bir biçimde ağaçlara sardırıldığı belirtilmiştir. Bu ağaçlara sardırılan asmalarında altlarının belenmesi, kış mevsiminde budanması gibi bakımlarının yapılmadığı ve yüksek ağaçlara sardırılan asmalardan elde edilen üzümlerin her zaman ekşi ve yeşil bir halde kaldığından<sup>483</sup> bu üzümlerin şaraplarının daima iyi olmadığı ve lezzetsiz olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber Bulancak şarabının Karadeniz sahilinde pek meşhur olduğu da eklenmiştir.<sup>484</sup>

Salnamelerde Tirebolu kazasında mısır, fasulye; onlardan daha az miktarda pirinç, arpa, buğday ve çavdar yetiştiği; bunların dışında da epeyce ceviz, üzüm elma ve armut gibi birçok meyvelerinin olduğundan bahsedilmiştir.<sup>485</sup> Ayrıca Giresun kazasının elmaları gibi Tirebolu kazasının da elmalarının oldukça lezzetli olduğu belirtilmiştir.<sup>486</sup>

Salnamelerde, Görele kazasının en mühim ürünün fındık olduğu belirtilerek ikinci derecede mısır darısı ile fasulyenin geldiği belirtilmiştir. Arpa ve buğday hasılatının bunlara göre pek önemsiz olduğu da belirtilmiş ve Görele'nin üzümünün bol olduğu gibi elma, armut, cevizinde çok olduğu bildirilmiştir.<sup>487</sup> Ayrıca Görele'nin üzümünden külliyetli şarap imal edildiğinden de bahsedilmiştir.<sup>488</sup>

H.1296/M.1879 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının tarımsal mahsullerinin üretim miktarı verilmiştir. Tirebolu ve Görele ilgili bilgiler diğer kazalarla beraber aynı bölümde sunulmuşken, Giresun kazasının mahsulatı ile ilgili bilgi salnamenin en arka sayfalarında "Salnamenin Hini Tab'ında Tahkik Olunamayan Giresun Mahsulatı" başlığı altında verilmiştir. Bahsi geçen salnameye göre Giresun'un ve nahiyelerinin tarım mahsulatı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

<sup>483</sup>Bu yetiştirme şekli damak zevkine dolayı da olabilir. Giresun'un birçok köyünde, tarif edilen bu tür üzümlerin özellikle yaşlı insanlar tarafından tercih edilip sevilerek tüketildiğine şahit oldum

<sup>484</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 131

<sup>485</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 136

<sup>486</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 92

<sup>487</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 147

<sup>488</sup>T.V.S. H.1309/M. 1892, s. 214

**Tablo 2.2.1.2.1. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının ve Ona Bağlı Nahiyelerinin Tarım Mahsulatı**

Ürün	Giresun	Keşap	Akköy	Piraziz	Toplam
Fasulye Kıyye	61.750	116.340	44.110	33.895	256.095
Şair Keyl	5.456	168	23	1.596	7.243
Ceviz Kıyye	3.190	8.190			11.380
Pirinç Kıyye			200	56.650	56.850
Mısır Keyl	61.760	116.330	44.110	30.050	252.250
Kendir Kıyye			4.045	1.170	5.215
Meyve Ve Sebze Bedeli Guruş	73.425	161.220	54.490	45.255	334.390

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 194

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi Giresun kazasının ve nahiyelerinin tarım üretiminde en önde fındık gelmekte, ondan sonra da fasulye ve mısır gibi ürünler ön plana çıkmaktadır. Ancak Piraziz nahiyesinde Giresun kazasındaki tarımsal eğilimden farklı olarak fındık üretiminden ziyade başta pirinç olmak üzere fasulye ve mısırın, fındıktan daha fazla üretildiği görülmektedir.

Aynı salnamede Tirebolu ve Görele'nin tarımsal üretimi ile ilgili daha detaylı bilgiler verilmiştir. Adı geçen salnameye göre Tirebolu kazasının başlıca tarım ürünlerinin üretim miktarı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>489</sup>

**Tablo 2.2.1.2.2. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazasının Tarım Mahsulatı**

Ceviz Kıyye	17.250	Fasulye Kıyye	251.100
Pirinç Kıyye	210.050	Çeşitli Meyvelerin Kıyye	8720
Üzüm Kıyye	55.030	Mısır Keyl	156.020
Elma ve Armut Kıyye	30.005	Giyah <sup>490</sup> Kıyye	231.000

Kaynak: T.V.S. H. 1296/M.1879, s. 152-159

Tablo 2.2.1.2.2.'dan da anladığımız üzere Tirebolu kazasının başlıca tarımsal mahsulatı olan fındıktan sonra Giresun kazasına benzer olarak fasulye ve mısır gibi ürünler gelmektedir. Tirebolu kazasında yukarıdaki ürünler kadar olmamakla beraber kendir, tütün, buğday, incir gibi ürünlerde yetiştirilmiştir.<sup>491</sup>

<sup>489</sup>T.V.S. H. 1296/M.1879, s. 152-159

<sup>490</sup>Nebat, bitki, taze ot

<sup>491</sup>T.V.S. H. 1296/M.1879, s. 152-159

Bahsi geçen salnameye göre Görele kazasının başlıca tarım ürünlerinin üretim miktarı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>492</sup>

**Tablo 2.2.1.2.3. H.1296/M.1879 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazasının Tarım Mahsulatı**

Ceviz Kıyye	19.291	Kabak Kıyye	13.425
Üzüm Kıyye	90.755	Fasulye Kıyye	138.850
İncir Kıyye	9025	Mısır Keyl	83.110
Elma ve Armut Kıyye	5.750	Kendir Kıyye	18.101

Kaynak: T.V.S. H. 1296/M.1879, s. 152-159

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere Görele kazasında, Giresun ve Tirebolu kazalarına paralel olarak fındık tarımdan sonra fasulye ve mısır gibi mahsullerin üretimi ön plana çıkmıştır.

Tarım ürünlerinin ihracatı ve ithalatı gibi konulara “Ticaret” başlığı altında verileceğinden bu konuda bu ürünlerin ticareti ile ilgili malumat verilmemiştir.

## 2.2.2. Hayvancılık

Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu geniş topraklarda dünyanın bilinen belli başlı evcil hayvan cinsleri yaşardı. Bu hayvanlardan eti ve sütü için, yani beslenme amacıyla yetiştirilenler olduğu gibi, Sanayi Devrimi'ne kadar enerji kaynağı olan gücü ile yünü ve derisi için beslenenleri de vardı.<sup>493</sup> Osmanlı'da hayvancılık her vakit önemli bir ekonomik faaliyet olmuştu. Bu faaliyetleri tek geçim kaynağı yapan konar-göçer topluluklar pazara yönelik olarak küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine önem vermekteydiler. Onların aksine yerleşik durumda olup çiftçilik yapanlar ve bu arada hayvan besleyen topluluklar da hayvanların güçlerinden çift sürmede ve taşıma işlerinde faydalanmak için büyük baş hayvan yetiştiriyorlar ve hayvanlardan elde ettikleri ürünleri de genellikle kendileri tüketiyorlardı.<sup>494</sup>

<sup>492</sup>T.V.S. H. 1296/M.1879, s. 152-159

<sup>493</sup>Murat Belge, **Osmanlı'da Kurumlar Ve Kültür**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (2.Baskı), İstanbul 2008 s. 286

<sup>494</sup>T. Güran, **19. Yüzyıl Osmanlı...**, s. 100-101



Trabzon Vilayeti Salnamelerinde hayvancılıkla ilgili çok ve ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Genellikle metin içinde vilayet genelindeki hayvan varlığından bahsedilmiştir. Bunun dışında ihracat ve ithalat ile ilgili bilgiler verilirken bu iki kalem içinde hayvan ve hayvani ürünlere de yer verilmiştir. H.1319/M.1901 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde vilayette bulunan kazalardaki hayvan miktarları istatistiki bir liste halinde sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda adı geçen istatistiki listeye göre, Giresun kazasının ve nahiyelerinin sahip olduğu hayvan varlığı görülmektedir.<sup>495</sup>

**Tablo 2.2.2.1. H.1319/M.1901 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasının ve Nahiyelerinin Sahip Olduğu Hayvan Varlığı**

Kaza ve Nahiyeye	Merkep	Ester	Bargir	Keçi	Koyun	Öküz	İnek	Toplam
Giresun Kazası	140	450	400	120	11.637	200	1.300	14.247
Keşap Nahiyesi	15	70	140	3.574	15.951	210	2.350	22.310
Akköy Nahiyesi	5	240	270	294	5.396	175	1.100	7.480
Piraziz Nahiyesi	5	342	604	1.199	10.817	883	1.407	15.257
Kurık Nahiyesi	5	107	149	549	5678	401	765	7.654
Toplam	170	1.209	1.563	5.736	49.479	1.869	6.922	66.948

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 244

Tablodan anlaşılacağı üzere Giresun kazasında büyükbaş hayvancılıktan ziyade küçükbaş hayvancılık daha da yaygındı. Kaza genelindeki yayla, mera ve benzeri alanların geniş yer tutması küçükbaş hayvancılık için müsait ortam oluşturmaktaydı. Aynı salnamede Tirebolu ve Görele kazalarının hayvan miktarları da verilmiştir.<sup>496</sup>

**Tablo 2.2.2.2. H.1319/M.1901 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu ve Görele Kazalarının Sahip Olduğu Hayvan Varlığı**

Kaza	Merkep	Ester	Bargir	Keçi	Koyun	Öküz	İnek	Toplam
Tirebolu Kazası	100	700	250	16.000	28.000	7.000	14.000	66.050
Görele Kazası	30	100	350	6.226	13.771		4.000	24.477

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 244

<sup>495</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 244

<sup>496</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 244

Giresun kazasında olduğu gibi Tirebolu ve Görele kazalarında da küçükbaş hayvancılığın büyükbaş hayvancılığa göre daha ön planda olduğu yukarıdaki tabloda görülmektedir.

### 2.2.3. Ticaret

Osmanlı Devleti, tıpkı selefi olan Selçuklu Devleti gibi ülke içerisinde bölgeleri birbirine bağlayan yollar üzerinde kervansaraylar ve hanlar inşa ederek, ticaretin emniyetli bir biçimde gelişmesini sağlamıştı.<sup>497</sup> Bunun sonucu olarak da Osmanlı'ya başkentlik yapmış olan üç şehir; Bursa, Edirne ve İstanbul birer ticaret merkezi haline gelmişlerdi.<sup>498</sup> Osmanlı Devleti'nin ticarete verdiği önemden ötürü tüccarlar sosyal konum olarak toplumda prestij sahibiydiler. Ticarete ve tüccara olumlu bir tavır geliştirilerek vergi yükü ziraat ve madencilığe göre oldukça düşük tutulmaktaydı. Osmanlı'nın tüccara ve ticarete karşı bu olumlu tutumunun nedeni olarak halkın refahını artırma ve devlete ait nakit gelirlerin olabildiğince yükseltilmesi çabası olduğu söylenebilir.<sup>499</sup> Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren duraklamaya geçmesinden, ticaret sektörü de nasibine düşeni alarak olumsuz yönde etkilenmişti. 1700-1760 tarihleri arasında değeri hemen hemen aynı kalan Osmanlı Guruşu, yüzyılın sonuna kadar neredeyse değerinin yarısını kaybetmişti.<sup>500</sup> 1876'ya kadar Tanzimat devrinin elverişli ortamı sayesinde ve özel teşebbüsün özendirilmesiyle ticaret gelişmişti. İngiltere ve Avrupa'nın diğer başat ticari güçleriyle 1838-1840 arasında imzalan ticaret anlaşmalarıyla yüzlere yabancı tüccar Osmanlı Devleti'ne yerleşerek ticarete başladı. Bu tüccarlar, kendilerine göre tecrübesiz ve sermayesi az yerli tüccarları piyasadan sildiler. Bundan sonraki 20 yıl içinde İngiltere ve Fransa ile olan ticaret beş katına çıkmasına rağmen ithalat ve ihracat dengesi korunmuştu.<sup>501</sup> Ubucini, Osmanlı Devleti'nin 1846 yılı ithalatını

<sup>497</sup>Necdet Sevinç, **Osmanlılarda Sosyo-Ekonomik Yapı, II**, Kutsun Yayınevi, İstanbul 1978, s. 115, 116

<sup>498</sup>Erhan Afyoncu, **Sorularla Osmanlı Tarihi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016, s. 740

<sup>499</sup>Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Ve Ekonomi**, Ötüken Neşriyat, (7. Baskı), İstanbul 2010, s. 207, 208

<sup>500</sup>Bruce McGowan, "Âyanlar Çağı, 1699-1812", **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik Ve Sosyal Tarihi 1600-1914, II**, Eren Yayıncılık, (2. Baskı), Cilt 2, İstanbul 2006, s. 848

<sup>501</sup>Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye, II**, E Yayınları, Cilt 2, İstanbul 1983, s. 159

235.889.000, ihracatını da 217.000.000 Frank olarak vermektedir.<sup>502</sup> Ubcini'nin verdiği bilgilerden, bahsi geçen dönemde ithalat ve ihracat miktarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Lakin bu durum Kırım Harbi'ne kadar devam edebilmiş ve ticaretteki denge bozularak, Osmanlı'nın İngiltere ve Fransa ile beraber diğer ülkelerle olan ticaretinde açıklar verilmiştir.<sup>503</sup>

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ekonomik alanda yaşanan bu olumsuzluklar pek tabii olarak Giresun kazasını da etkilemiştir. Ancak limandan yapılan bilhassa fındık ihracı çok yüksek seviyeye çıktığından, ticari alanda bir rahatlama sağlanmıştır.<sup>504</sup> Salnamelerde de Giresun'un, Trabzon ve Samsun kasabalarından sonra ticaret ve mamuriyetçe vilayet dahilindeki bütün kasabalardan üstün olduğu belirtilmiştir.<sup>505</sup> Bahsi geçen dönemde yayınlanan Trabzon Vilayet Salnamelerinde Giresun kazasında, kuyumculuk ve bakırcılık sanatlarının olduğu belirtilerek, pamuk, tire ve ketenden senelik üç dört bin peşkir imal edilerek ekseriyetle imal mahalline sarf edildiği ve birazının da Dersaadet'e götürüldüğünden bahsedilmiştir.<sup>506</sup> Salnamelerde Tirebolu ile ilgili kayık ve sandal inşa edildiğinden; çimşir ağacından kaşık; gürgen, kestane ve kızıl ağaçlardan tekne, çanak ve kepece imal edilip kaşıkların Erzurum, Erzincan, Kemah ve Karahisar-i Şarki taraflarına; çanak, kepece ve teknelerin ise Dersaadet, İskenderiye ve Trablusgarb taraflarına gönderildiği belirtilmiştir.<sup>507</sup> Tirebolu'da bunların dışında kağıt mikrazıyla tüfenk çakmağı imal edilerek Tirebolu içinde satıldığı ve bazen de Canik cihetine sarf edilip satıldığından bahsedilerek ayrıca kazada yünden bir nevi kilim ve seccadenin bile imal edildiğinden bahsedilmiştir.<sup>508</sup> Salnamelerde Görele ile ilgili de tüfenk çakmağı, karakulak isminde bıçak ve mikraz yapıldığından bahsedilerek yünden siyah aba imal edilip Görele içine sarf edildiği ve kaba ve ince keten bezi imal edilip Karahisar taraflarına yollanıp satıldığı da belirtilmiştir.<sup>509</sup>

<sup>502</sup>M. A. Ubucini, **Osmanlı'da Modernleşme Sancısı**,(çev. Cemal Aydın), Timaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 279

<sup>503</sup>S.J. Shaw-E.Z. Kural Shaw, **Osmanlı'da...**, s. 159

<sup>504</sup>Oktay Karaman, "Giresun Kazası (1850-1900) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 1999, s. 127

<sup>505</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 239

<sup>506</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 135

<sup>507</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 90

<sup>508</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 122

<sup>509</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 134

Şemsettin Sami, Kâmûsu'l-A'lâm isimli eserinin 5. cildinde Giresun kazasında kuyumculuk, bakırcılık, demircilik ve marangozculuk gibi mesleklerin olduğundan bahsetmekte ve Giresun limanına birçok yük vapurunun ve yelkenli gemilerin gelip ticareti canlandırıldığını, Şebinkarahisar ve Sivas yolunun da ticareti git gide arttırdığını belirtmiştir. Bunların dışında, Giresun ticaretinin oldukça işlek olduğunu belirterek kazanın başlıca ihraç malları olarak fındık, fasülye, deri, tonyağı gibi ürünlerden bahsetmekte ve ihracat-ı seneviyenin 185.000 raddelerine kadar çıktığını bildirmektedir.<sup>510</sup>

Giresun kazası ihracatını; İstanbul, Varna, Rusya, Yunanistan, Mısır, Tuna, Trieste, Marsilya, Liverpool, Londra, Hamburg gibi şehir ve ülkelere yapmaktaydı. Bu ihracatı gerçekleştiren; Avusturya Loyd, Messagerie Denizyolları, Rus, Mahsousse ve İngiliz şirketleri gibi yabancı şirketlerdi.<sup>511</sup> Aşağıda ki tabloda 1886 tarihinde Giresun limanına gelen vapur ve yelkenli gemilerin sayısı ve tonajı görülmektedir.<sup>512</sup>

**Tablo 2.2.3.1. 1886 Yılında Giresun Limanına Gelen Vapur ve Yelkenli Gemilerin Sayısı ve Tonajı**

Ülkeler	Vapur Sayısı	Tonajı	Yelkenli Sayısı	Tonajı
Osmanlı Devleti	149	56.610	748	4.474
Rusya	53	52.500	3	252
Almanya	7	14.700		
Avusturya	80	95.700		
Fransa	21	31.800		
İtalya	12	17.800		
Yunanistan	53	49.700		
Yekun	375	318.810	751	4.726

Kaynak: Nazım Kuruca-Oktay Karaman, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Fındık Ticaretinde Giresun'un Yeri", 3. Milli Fındık Şurası 10-14 Ekim 2004/Giresun, İstanbul 2006, s. 385

Yurt Ansiklopedisinin Giresun maddesinde Giresun kazasından 1890 yılında yapılan ihracat faaliyetlerini gösteren tabloda, ihracatın yapıldığı mevkiler, taşıma hizmetini veren şirketler ve elde edilen gelir verilmiştir. Adı geçen tablo için bakınız: Tablo 2.2.3.2.<sup>513</sup>

<sup>510</sup>Şemsettin Sami, Kâmûsu'l-A'lâm, Kaşgar Neşriyat, Cilt. 5, Ankara 1996, s. 3935-3936

<sup>511</sup>O. Karaman, "Giresun...", s. 129

<sup>512</sup>N. Kuruca-O. Karaman, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Fındık Ticareti...", s. 385

<sup>513</sup>Yurt Ansiklopedisi, "Giresun", Cilt 5, İstanbul 1982, s. 3119

**Tablo 2.2.3.2. 1890 yılı Giresun Limanından Yapılan İhracat**

1890'da Giresun Limanı'ndan Yapılan Dışsatım						
Gönderildiği Ülke Ya da Kent	Taşıma Şirketlerinin Adı					Toplam (kg. olarak)
	Avusturya Deniz Sigorta Şirketi	Deniz Postası	Rus Şirketleri	Şirket-i Mahsusa	İngiliz Şirketleri	
İstanbul	99.350	44.507	91.333	206.840		442.030
Osmanlı Devleti'nin Öbür Kentleri	142.715	105.955	224.449	35.750		508.869
Varna	14.030		17.683			31.713
Rusya	221.415	4.320	1.117.683			1.343.418
Yunanistan	160.635	24.175	6.883			191.693
Mısır	260.070	31.200	339.750	30.380		661.400
Tuna	13.340		12.233			25.590
Trieste	667.480		29.250			696.730
Marsilya	4.565	448.813	44.133			497.511
Liverpool	47.635		144.066			191.701
Londra		173.360			2.512.350	2.685.710
Hamburg		2.600				2.600
Öbürleri	95.295	15.200	58.383	55.385	137.000	361.263
Malların Değeri (Frank Olarak)	96.295	17.625	143.504	35.034		292.458

Kaynak: Yurt Ansiklopedisi, "Giresun", Cilt 5, İstanbul 1982, s. 3119

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere hacim olarak İngiliz şirketleri en fazla nakliyat işlemini gerçekleştirmelerine rağmen, bu genellikle kendi ülkelerine taşıdıkları mallar olmuştu. Avusturya Deniz Sigorta Şirketi ve Rus şirketleri, ağırlık olarak İngiliz şirketleri kadar taşıma işleminde bulunmasalar da çok daha fazla şehirde etkinlik göstermişlerdi. Yurt Ansiklopedisi'nin Giresun maddesinde Giresun'un ihracatının yanında ithalatı ile ilgili tabloda verilmiştir. Bahsi geçen tablo için bakınız: 2.2.3.3.<sup>514</sup>

<sup>514</sup>Yurt Ansiklopedisi, "Giresun", 3120

**Tablo 2.2.3.3. 1890 Yılı Giresun Limanından Yapılan İthalat**

1890'da Giresun Limanı'ndan Yapılan Dışalım						
Malın Türü	Taşıma Şirketlerinin Adları					Toplam (kg. olarak)
	Avusturya Deniz Sigorta Şirketi	Deniz Postu	Rus Şirketleri	Şirket-i Mahsusa	Yelkenli İle	
Pamuklu Dokuma	253.186	35.040	65.100	16.500		369.826
Madeni Eşya	147.225	8.650	16.080	30.000		201.955
Un	27.600	67.950	55.080	24.000	114.266	288.856
Sömürge Ülkelerin Ürünleri	267.767	25.006	12.260	6.480		311.513
Heybe	12.635	41.265	9.360	19.400		82.660
Hayvan Postu	11.020	12.526	19.020	6.500	52.750	101.816
Tütün			54.050			54.050
Demir Eşya	132.515	56.507	101.100	12.500	17.400	320.022
Çimento, Kireç		64.550				64.550
Alkollü İçki	59.182	9.680	7.020	2.280		78.162
Çanak- Çömlek		55.990				55.990
Akaryakıt					356.633	356.633
Tuz					453.666	453.666
Öbürleri	208.246	6.388	169.620	19.500	119.327	523.081
Malların Değeri (Frank Olarak)	976.135	14.960	355.172	20.700		1.366.967

Kaynak: Yurt Ansiklopedisi, "Giresun", Cilt 5, İstanbul 1982, s. 3120

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Avusturya Deniz Sigorta Şirketi Giresun'un sadece ihracatında değil aynı zamanda ithalatında da önemli bir yer tutmaktadır. Yukarıdaki iki tabloyu mukayese ettiğimiz vakit Giresun liman ticaretinde ihracatın ithalata göre daha fazla olduğunu görmekteyiz.

İlber Ortaylı'nın Konsolos Longworth'dan aktardığına göre Giresun; iskelesinin 1896 yılı ihracat-ithalat miktarı ve değeri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>515</sup>

**Tablo 2.2.3.4. 1896 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İhracat**

İhracat	
Bakliyat	155 £
Meyve	670 £
Fındık (Kabuklu)	65.416 £
Fındık (Kabuksuz)	56.960 £
Fındık (Hasarlı)	785 £
Deri	4.800 £
Koyun	
Ceviz	7.400 £
Balmumu	1.240 £
	138.310 £

Kaynak: İlber Ortaylı, "XIX. Yüzyılda Trabzon Vilayeti Ve Giresun Üzerine Gözlemler", **Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. M. Münir Aktepe'ye Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, Sayı 15 İstanbul 1997, s.183

**Tablo 2.2.3.5. 1896 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İthalat**

İthalat	
Kahve, Şeker	11.260
Pamuk v.s.	17.660
Cam, Porselen	1.190
Petrol	2.105
Tuz	3.120
Sabun	2.130
Şarap	1.240
Tütün	8.960
	89.960 £

Kaynak: İlber Ortaylı, "XIX. Yüzyılda Trabzon Vilayeti Ve Giresun Üzerine Gözlemler", **Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. M. Münir Aktepe'ye Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, Sayı 15 İstanbul 1997, s.184

Üner Turgay'ın, İngiliz belgelerinden aktararak verdiği bilgilere göre Giresun limanının 1899 yılı ticareti, Pound olarak aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>516</sup>

<sup>515</sup>İlber Ortaylı, "XIX. Yüzyılda Trabzon Vilayeti Ve Giresun Üzerine Gözlemler", **Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. M. Münir Aktepe'ye Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, Sayı 15 İstanbul 1997, s.183,184

<sup>516</sup>A. Üner Turgay, "Trabzon", **Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri 1800-1914**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 70

**Tablo 2.2.3.6. 1899 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İhracat-İthalat**

Giresun		
Ülkeler	İhracat	İthalat
İngiltere		18.500
Osm. İmp.	11.580	58.000
Avus-Mac. Ve Alm.	77.500	21.000
Fransa	25.520	2.800
Rusya	56.940	7.280
Roman. Ve Bulg.	2.650	
Yunan. Ve İtalya	7.190	12.820
Diğer Ülkeler	5.850	14.610
Toplam	187.230	135.010

Kaynak: A. Üner Turgay, "Trabzon", **Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri 1800-1914**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 70

Yukarıdaki yabancı kaynaklara dayanılarak hazırlanmış tablolarda Giresun limanının ihracatının ithalatından fazla olduğu görülüyor. H.1319/M.1901 yılından itibaren Trabzon Vilayet Salnamelerinde Giresun ve Tirebolu limanından vapur ve yelken gemileri ile yapılan ithalat ve ihracatın istatistiki cetvelleri verilmiştir. Aşağıdaki tabloda Giresun iskelesinden H.1316 yılında vapur ve yelkenli gemilerle yapılan ithalat görülmektedir.<sup>517</sup>

**Tablo 2.2.3.7. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat**

Eşyanın Envarı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Mısır Ve Arpa	988.870	434.720
Dakik (Un)	1.299.870	1.558.304
Kahve Ve Şeker	172.800	1.304.732
Mekulat-ı Mütenevvia (Çeşitli Yiyecekler)	205.335	388.212
Meşrubat	105.285	556.160
Kuru Ve Taze Yemiş	456.850	564.256
Zeytin, Zeytin Yağı, Tuz	785.630	832.920
Basma, Dokuma	220.600	3.455.650
Çuval, Müşemma'	204.440	449.768
Kibrit, Mum	86.670	499.114
Petrol	992.250	682.000
Cam Ve Emsali	162.785	400.400
Sabun Ve Saire	112.355	303.512
Kağıt, Edevat-ı Kırtasiye	33.290	102.300
Demir Çubuk, Çivi, Çelik	375.935	436.568
Bakır, Kalay, Sair Mamulat-ı Madeniye	130.450	818.840
Pamuk, Pamuktan Mamulat	199.490	4.374.920
Reji Mamulatından Tütün Ve Sigara	118.430	3.387.096
Eşya-yı Mütenevvia	137.005	1.064.096
Yekûn	6.788.340	21.613.570
1315 Senesinin İdhalat Yekûnu	7.268.817	14.851.606
Noksan-ı İdhalat	480.477	6.771.966

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 226

<sup>517</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 226



Giresun limanından aynı yıl vapur ve yelkenli gemilerle yapılan ihracat da şöyledir.<sup>518</sup>

**Tablo 2.2.3.8. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat**

Eşyanın Envai	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Kabuklu Fındık	2.209.140	6.804.006
Ayıklanmış Fındık	2.680.730	14.154.250
Çürük Fındık	130.200	143.220
Ceviz	45.850	50.424
Ceviz İçi	83.450	242.352
Badem Ve Erik Çekirdeği İçi	36.260	191.400
Bal Mum	12.740	179.344
Meyve Ve Sair Mekulat	48.025	52.624
Keten Tohumu	6.615	8.734
Fasulye	116.010	76.164
Balık Yağı	98.075	77.660
Koyun	0	69.520
Yün	4.900	18.325
Keçi Ve Koyun Derisi	86.740	518.100
Çam Tahtası (Metro Küp)	2.145	471.900
Gümüüslü Kurşun Madeni	76.400	84.040
Eşya-yı Mütenevvia	39.455	86.812
Yekûn	5.670.135	23.228.876
1315 Senesi İhracat Yekûnu	5.293.323	20.594.640
Fazla-yı İhracat	376.812	2.634.236

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 227

Aynı salnamede Tirebolu iskelesinin de ithalat ve ihracat faaliyetleriyle ilgili tablolar verilmiştir. Aşağıdaki tabloda Tirebolu iskelesinde H.1316 senesinde vapur ve yelkenli gemilerle gerçekleştirilen ithalat istatistikleri görülmektedir.<sup>519</sup>

<sup>518</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 227

**Tablo 2.2.3.9. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat**

Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Hayvanat-ı Mütenevvia (Çeşitli Hayvanlar)	262.400	138.160
Kahve, şeker	46.800	113.256
Dakik (Un)	365.900	283.140
Demir Ve Bakır Mamulâtı	82.600	181.720
Basma Ve Sair Pamuk Mamulâtı	118.300	1.691.690
Deri Ve Sahtiyan	24.100	216.920
Petrol	102.400	90.112
Mamulât-ı Madeniye	58.500	334.620
Zeytin, Zeytin Yağı, Sabun	36.000	98.208
Çuval	42.000	110.880
Tuz	850.000	44.885
Reji Tütün Ve Sigarası	22.800	802.560
Meşrubat-ı Mütenevvia (Çeşitli İçecekler)	16.400	77.880
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	64.300	424.380
Yekûn	2.092.500	5.012.326
1315 Senesinin İdhalat Yekûnu	1.816.935	3.127.256
Fazla-yı İdhalat	275.565	1.885.070

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 228

Adı geçen salnameye göre Tirebolu iskelesinden 1316 senesinde vapur ve yelken gemileriyle yapılan ihracat da şöyledir.<sup>520</sup>

<sup>519</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 228

<sup>520</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 229

**Tablo 2.2.3.10. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1316 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat**

Eşyanın Envai	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Fındık	375.000	990.000
Fındık İçi	62.500	357.500
Ceviz	150.000	145.200
Pirinç	250.000	264.000
Tereyağı	5.000	33.000
Odun	500.000	44.000
Kereste	1.000.000	440.000
Bal Mumu	5.000	68.200
Ağaç kaşık ve Kefce	120.000	290.400
Fasulye	200.000	132.000
Meyve Ve Mekulat-ı Saire	100.000	88.000
Keçi Ve Koyun Derisi	40.000	158.400
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	65.000	429.000
Yekun	2.872.500	3.439.700
1315 Senesinin İhracat Yekunu	2.285.140	4.814.436

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 229

Yukarıdaki tablolarda gördüğümüz üzere Giresun iskelesinden yapılan ihracat ithalattan daha fazladır. Tirebolu iskelesinden yapılan ticari faaliyetlere baktığımızda ise H.1315 senesinde ihracatın ithalattan daha fazla olmasına rağmen H.1316 yılında bu durumun tersine dönüp ithalat rakamlarının ihracatı geçtiğini görmekteyiz. Tirebolu'da, H.1316 senesinde ithalatın bir önceki seneye göre hayli artması ve bahsi geçen salnamede belirtildiği üzere, feyzli senelerde 20-25 bin kantara balığ olan fındığın 5 bin kantardan ibaret kalmasının da bu ithalat-ihracat dengesinde ki değişmeye de etkisi olduğu söylenebilir.

Giresun ve Tirebolu limanlarından H.1316 senesinde ithalat ve ihracat faaliyetlerini yapan vapur ve yelkenli gemilerin sayısı, tonilatosu ve ait oldukları ülkeleri gösteren tablolar şöyledir.<sup>521</sup>

**Tablo 2.2.3.11. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Limanından H.1316 Senesinde İthalat ve İhracat Faaliyetlerini Yapan Vapur ve Yelkenli Gemilerin Sayısı, Tonilatosu ve Ait Oldukları Ülkeler**

Giresun Limanı				
Ülkeler	Vapur		Yelken Gemisi	
	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato
Devlet-i Aliye	140	156.187	3.165	11.229
Almanya	8	10.126		
Rusya	53	61.861	7	515
Avusturya	105	119.067		
Fransa	16	25.381		
İtalya	47	56.018		
Yunan	96	43.310	4	1.693
Yekun	465	471.950	3.163 <sup>522</sup>	13.347

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 248

**Tablo 2.2.3.12. H.1319/M.1901 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Limanından H.1316 Senesinde İthalat ve İhracat Faaliyetlerini Yapan Vapur ve Yelkenli Gemilerin Sayısı, Tonilatosu ve Ait Oldukları Ülkeler**

Tirebolu Limanı				
Ülkeler	Vapur		Yelken Gemisi	
	Adet	Tonilato	Adet	Tonilato
Devlet-i Aliye	95	102.844	63	1.614
Rusya	2	2.519	1	74
Avusturya	7	7.768		
Yunan			1	355
Yekun	104	113.131	65	2.043

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s. 248

<sup>521</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 248

<sup>522</sup>Toplam 3.176 olmalıyken sehven bu sayı verilmiş olmalı.

H.1320/M.1902 senesine göre Trabzon Vilayet Salnamesinde Giresun ve Tirebolu limanlarından vapur ve yelkenli gemilerle H.1317 senesinde yapılan ithalat ve ihracat faaliyetlerine ait istatistiki cetveller şöyledir.<sup>523</sup>

**Tablo 2.2.3.13. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat**

Giresun Limanı İthalat		
Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Arpa, Mısır Buğdayı	960.500	422.400
Dakik (Un)	1.759.800	1.316.304
Kahve Ve Şeker	900.360	1.741.300
Mekulat-ı Mütenevvia (Çeşitli Yiyecekler)	256.480	473.088
Meşrubat-ı Mütenevvia (Çeşitli İçecekler)	96.980	469.392
Kuru Ve Taze Yemiş	763.480	671.440
Zeytin, Zeytinyağı, Tuz	1.025.000	930.820
Yün Ve Pamuk Mamulâtı	467.600	4.776.056
Çuval, Muşamma	312.000	880.000
Kibrit, Mum	94.900	498.916
Petrol	536.000	351.120
Sabun, Kükürt Ve Saire	140.600	419.760
Ayna, Cam, Porselen Ve Emsali	155.800	411.312
Kağıt, Edevat-ı Kırtasiye, Boya	38.000	125.400
Tuğla, Kireç Ve Saire	162.000	285.120
Deri, Sahtiyân Ve Saire	200.400	1.587.080
Demir Çubuk, Çelik, Çivi	291.100	337.788
Bakır, Kalay, Mamulât-ı Madeniyye	129.850	786.258
Reji Mamulâtından Tütün, Sigara	50.000	1.453.000
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	142.200	1.226.224
Yekun	8.493.050	19.162.778
1316 Senesinin İdhalat Yekunu	6.788.340	21.613.570
Noksan-ı İtdalat		2.450.792

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 330

<sup>523</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 330-331, 334-335

**Tablo 2.2.3.14. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat**

Giresun Limanı İhracat		
Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Fındık (Ayıklanmamış)	4.192.820	7.563.820
Fındık İçi	3.357.350	11.817.872
Fındık Çürüğü	121.765	133.936
Ceviz	62.500	41.250
Ceviz İçi	19.080	50.380
Badem Ve Erik Çekirdeği İçi	4.050	10.692
Bal Mumu	15.690	224.400
Mekulat-ı Mütenevvia, Sebze, Fevakih	35.235	93.236
Keten Tohumu	2.910	2.552
Fasulye	98.790	65.208
Balık Yağı	27.200	32.340
Koyun (Adet)	1.180	46.728
Yün	2.575	10.208
Keçi Ve Koyun Derisi	102.945	611.468
Çam Tahtası (Metreküp)	2.585	568.700
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	60.350	148.544
Yekın	813.260	21.422.334
1316 Senesinin İhracat Yekunu	5.670.135	23.228.876
Noksan İthalat <sup>524</sup>		1.806.542

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 331

<sup>524</sup>İhracat yazılması gerekirken sehven ithalat yazılmış olmalıdır.

**Tablo 2.2.3.15. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat**

Tirebolu Limanı İthalatı		
Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Hububat-ı Mütenevvia (Çeşitli Hububat)	218.000	114.400
Dakik	380.000	300.960
Kahve, Şeker	37.000	89.320
Yün Ve Pamuk Mamulatı	110.400	1.457.280
Deri Ve Sahtiyân	26.800	448.800
Demir ve Bakır Mamulatı, Çivi Ve Saire	61.900	136.400
Mamulat-ı Madeniyye-i Saire	46.900	268.400
Petrol	167.000	146.960
Zeytin, Zeytinyağı, Sabun	44.000	125.840
Çuval	56.000	147.840
Tuz	500.000	264.000
Reji Mamulatından Tütün, Sigara	22.000	528.000
Meşrubat-ı Mütenevvia (Çeşitli İçecekler)	12.500	57.200
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	58.000	382.800
Yekun	1.740.500	4.468.200
1316 Senesinin İthalat Yekunu	2.092.500	5.012.326
Noksan-ı İthalat	35.100	544.126

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 334

**Tablo 2.2.3.16. H.1320/M.1902 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1317 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat**

Tirebolu Limanı İhracat		
Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Erz	200.000	264.000
Fındık (Ayıklanmamış)	1.000.000	1.760.000
Fındık İçi	100.000	352.000
Ceviz	200.000	176.000
Fasulye	350.000	231.000
Sebze Ve Fevakih	20.000	22.000
Tereyağı	7.500	49.500
Keçi Ve Koyun Derisi	60.500	239.580
Bal Mumu	8.500	116.160
Kereste	1.500.000	660.000
Odun, Mahrukat	1.500.000	132.000
Ağaçtan Mamul Kaşık	200.000	440.000
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	90.000	594.000
Yekun	5.236.500	5.036.240
1316 Senesinin İhracat Yekunu	2.872.500	3.439.700
Fazla-i İhracat	2.364.000	1.596.540

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 335

Yukarıdaki tablolarda Giresun iskelesinde H.1317 senesinde yapılan ithalat ve ihracat faaliyetlerine baktığımızda; bir sene önceye göre ithalatın az bir miktar artıp ihracatında azalmasına rağmen genel olarak ihracatın ithalata göre biraz daha fazla yapıldığı görülmektedir. Tirebolu kazasına baktığımızda ise İthalatın bir miktar düştüğünü, ihracatın ise dikkat çekici derecede artıp ihracat rakamlarının ithalat rakamlarını geçtiğini görmekteyiz.



Giresun ve Tirebolu limanlarından H.1318 yılında yapılan ithalat ve ihracatı H.1321/M.1903 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde görmekteyiz.<sup>525</sup>

**Tablo 2.2.3.17. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat**

Giresun Limanı İthalatı		
Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Arpa, Mısır Buğdayı	865.000	380.600
Dakik (Un)	1.051.180	78.680
Kahve Ve Şeker	1.048.440	1.990.384
Mekulat-ı Mütenevvia (Çeşitli Yiyecekler)	38.460	213.224
Meşrubat-ı Mütenevvia (Çeşitli İçecekler)	103.225	499.400
Kuru Ve Taze Yemiş	1.051.700	924.000
Zeytin, Zeytinyağı, Tuz	1.723.780	1.123.848
Yün Ve Pamuk Mamulâtı	771.100	9.012.036
Çuval	105.170	296.120
Kibrit, Mum	23.105	170.150
Petrol Gazı	520.000	320.320
Sabun, Kükürt Ve Saire	168.345	480.780
Ayna, Cam, Porselen	91.990	242.836
Kağıt, Edevat-ı Kırtasiye, Boya	51.230	169.048
Tuğla, Kireç Ve Saire	156.900	276.144
Deri, Sahtiyan	141.000	1.116.720
Demir Çubuk, Çelik, Çivi	425.830	513.456
Bakır, Kalay, Mamulât-ı Madeniyye	143.645	875.380
Reji Mamulâtından Tütün, Sigara	51.000	1.511.400
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	128.500	1.017.720
Yekun	8.813.595	21.919.896
1317 Senesinin İdhalat Yekunu	8.493.050	19.162.778
Fazla-yı İthalat	320.545	2.757.118

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s.462

<sup>525</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s.462, 463, 466, 467

**Tablo 2.2.3.18. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat**

Giresun Limanı İhracat		
Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Fındık (Ayıklanmamış)	2.701.150	4.754.024
Fındık İçi	2.351.760	12.160.808 <sup>526</sup>
Fındık Çürüğü	124.000	136.400
Ceviz	30.150	39.798
Ceviz İçi	36.355	103.092
Badem Ve Erik Çekirdeği İçi	6.095	16.148
Bal Mumu	4.200	60.060
Sebze, Fevaki Mekulat-ı Mütenevvia	321.825	991.232
Keten Tohumu	7.850	6.908
Fasulye	93.270	82.060
Balık Yağı	59.900	42.152
Koyun (Adet)	3.140	131.252
Yün	6.370	25.212
Deri	127.520	757.460
Çam Tahtası (Metreküp)	2.261	397.936
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	109.215	600.600
Yekun	6.000.470	20.305.152
1317 Senesinin İhracat Yekunu	8.103.260	21.422.334
Fazla-i İhracat	2.102.790	1.117.182

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s.463

<sup>526</sup>Salnamede 2.160.808 yazmaktadır, muhtemelen 12.160.808 yazılacakken sehven yazılmıştır.

**Tablo 2.2.3.19. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat**

Tirebolu Limanı İthalatı		
Eşyanın Envanı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Hububat-ı Mütenevvia (Çeşitli Hububat)	53.760	39.850
Dakik (Un)	320.000	308.264
Kahve, Şeker, Çay	178.600	260.040
Yün Ve Pamuk Mamulâtı	45.000	594.000
Deri, Sahtiyan	42.690	256.520
Demir, Bakır, Çelik, Çivi	437.400	548.240
Petrol Gazı	152.000	94.600
Mamulat-ı Madeniyye-i	3.000	18.480
Zeytin, Zeytinyağı, Sabun	62.100	191.488
Çuval	20.250	50.028
Tuz	590.000	269.280
Meşrubat	24.600	69.200
Reji Mamulatından Tütün, Sigara	23.000	574.288
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	35.300	25.740
Yekun	1.987.700	3.300.548
1317 Senesinin İdhalat Yekunu	1.740.500	4.468.200
Noksan-ı İthalat		1.167.652

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s. 466

**Tablo 2.2.3.20. H.1321/M.1903 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1318 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat**

Tirebolu Limanı İhracat		
Eşyanın Envarı	Kıyye	Kıymet-i Muhammene
	Cedid	Guruş
Erz	69.000	91.080
Fındık (Ayıklanmamış)	1.039.400	1.829.344
Fındık İçi	119.000	785.400
Ceviz	81.500	118.338
Fasulye	88.000	80.080
Sebze, Fevaki ve Mekulat-ı Saire	60.000	18.480
Tereyağı	7.000	46.200
Keçi Ve Koyun Derisi	39.000	429.000
Bal Mumu	10.000	144.320
Kereste	800.000	132.000
Odun, Mahrukat (Yakacak)	2.660.000	184.800
Ağaçtan Mamul Kaşık (Adet)	110.000	175.560
Balık Yağı	50.000	72.600
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	3.200	40.040
Yekun	5.026.100	4.147.242
1317 Senesinin İhracat Yekunu	5.236.500	5.036.240
Noksan-ı İhracat	210.400	888.998

Kaynak. T.V.S. H.1321/M.1903, s. 467

H.1318 senesi verilerine baktığımızda Giresun limanından yapılan ihracatın önceki yıla göre bir miktar azalıp ithalatın gerisinde kaldığını tespit ediyoruz. Tirebolu limanında ise hem ithalat hem de ihracat rakamlarının bir önceki yıla göre azalmasına rağmen ihracatın ithalatı geçtiği görülmektedir.

H.1321/M.1903 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazaları limanlarına gidip gelen vapur ve yelkenli gemilerin adeti, tonajı ve

ait oldukları ülkeler ile ilgili bilgilerde verilmiştir. Bahsi geçen bilgiler aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>527</sup>

**Tablo 2.2.3.21. H.1321/M.1903 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu İle Görele Limanlarına Gelen Giden Vapur ve Yelkenli Gemiler İle Adetleri, Tonajları ve Ait oldukları Ükelere Ait Bayrakları**

Uğradığı Kazalar	Ait Oldukları Ülke Bayrakları	Vapur		Yelken Gemisi	
		Adet	Tonilato	Adet	Tonilato
Giresun	Devlet-i Aliye	150	149.820	63	3.151
	Avusturya	71	81.901		
	Fransa	19	27.469		
	Almaya	10	16.753		
	Rusya	55	51.168		
	İtalya	11	16.383		
	Yunan	21	49.136		
	Yekun	368	392.630	63	3.151
Tirebolu	Devlet-i Aliye	95	102.844	63	1.614
	Rusya	2	2.519	1	74
	Avusturya	7	7.768		
	Yekun	104	113.131	64	1.688
Görele	Devlet-i Aliye	6	7.125	696	2.151
	Almanya	1	1.349		
	Rusya	1	728		
	Yunan			1	400
	Yekun	8	9.202	697	2.511

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s. 491

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun ve Tirebolu limanlarından H.1319 senesinde yapılan ithalat ve ihracat faaliyetleri şöyledir.<sup>528</sup>

<sup>527</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 491

<sup>528</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 420, 421, 424, 425

**Tablo 2.2.3.22. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İthalat**

Giresun Limanı İthalat		
Eşyanın Envanı	Kıyye-i Cedid	Kıymet-i Muhammene Guruş
Arpa, Mısır Buğdayı	1.350.000	630.000
Dakik (Un)	986.000	654.550
Kahve Ve Şeker	863.000	1.615.185
Mekulat-ı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	140.000	264.960
Meşrubat-ı Mütenevvia (Çeşitli İçecekler)	96.000	475.200
Kuru Ve Taze Yemiş	960.000	777.600
Zeytin, Zeytinyağı, Tuz	226.600	790.650
Tire, Basma, Pamuk Ve Saire	360.500	2.920.100
Manifatura Ve Yün Mamulâtı	392.000	6.350.100
Çuval	200.000	786.000
Kibrit, Mum	30.200	158.960
Petrol Gazı	498.500	314.055
Tuz	1.429.400	752.580
Demir Çubuk, Çelik, Çivi	411.100	507.550
Bakır, Kalay, Mamulat-ı Madeniyye-i Mütenevvia	155.600	978.950
Tuğla, Kireç Ve Saire	162.000	291.600
Porselen Cam Ve Mamulat-ı Züccaciye	86.500	233.550
Kağıd, Boya, Kükürt	61.600	174.420
Deri, Sahtiyân	132.950	1.066.900
Reji Mamulatından Tütün, Sigara	45.000	1.372.250
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	112.800	913.500
Yekun	8.699.750	22.028.660
1318 Senesinin İdhalat Yekunu	8.813.595	21.919.896
Fazla-yı İthalat	113.845	108.764

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 420

**Tablo 2.2.3.23. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Giresun Limanından Yapılan İhracat**

Giresun Limanı İhracat		
Eşyanın Envanı	Kıyye-i Cedid	Kıymet-i Muhammene Guruş
Fındık (Ayıklanmamış)	2.989.500	7.399.000
Fındık İçi	3.263.000	13.315.200
Fındık Çürüğü	97.570	109.750
Ceviz (Ayıklanmamış)	100.000	104.500
Ceviz İçi	126.000	396.600
Badem Ve Erik Çekirdeği İçi	2.000	7.400
Bal Mumu	8.600	125.750
Sebze, Fevaki Mekulat-ı Mütenevvia	252.000	48.150
Keten Tohumu	8.500	19.175
Fasulye	130.800	100.200
Balık Yağı	47.600	42.800
Yün	8.000	32.500
Deri	94.800	554.600
Koyun (Adet)	9.262	396.000
Yumurta	79.500	182.430
Çam Tahtası (Metreküp)	4.500	810.000
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	143.000	137.250
Yekun	7.434.410	23.681.308
1318 Senesinin İhracat Yekunu	6.000.470	20.205.152
Fazla-i İhracat	1.433.940	3.476.153

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 421

**Tablo 2.2.3.24. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İthalat**

Tirebolu Limanı İthalatı		
Eşyanın Envanı	Kıyye-i Cedid	Kıymet-i Muhammene Guruş
Hububat-ı Mütenevvia (Çeşitli Hububat)	122.800	80.550
Dakik (Un)	325.500	354.600
Kahve, Şeker, Çay	185.400	340.200
Yün Ve Pamuk Mamulâtı	47.200	641.700
Deri Ve Sahtiyan	43.555	286.780
Demir, Bakır Ve Maadin-i Saire	436.600	557.550
Petrol Gazı	151.400	102.150
Mamulat-ı Madeniyye-i Mütenevvia	4.560	28.800
Zeytinyağı, Sabun Ve Saire	64.600	225.450
Çuval	25.800	60.570
Tuz	550.000	256.950
Meşrubat-ı Mütenevvia (Çeşitli İçecekler)	25.200	86.300
Reji Mamulatından Tütün, Sigara	18.000	614.250
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	32.800	26.730
Yekun	2.027.410	3.662.380
1318 Senesinin İdhalat Yekunu	1.987.700	3.300.548
Fazla-i İthalat	39.710	361.832

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 424



**Tablo 2.2.3.25. H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1319 Senesinde Tirebolu Limanından Yapılan İhracat**

Tirebolu Limanı İhracat		
Eşyanın Envai	Kıyye-i Cedid	Kıymet-i Muhammene Guruş
Erz (Pirinç)	82.000	107.100
Fındık (Ayıklanmamış)	1.366.000	3.385.350
Fındık İçi	95.000	555.750
Ceviz (Ayıklanmamış)	256.000	393.200
Ceviz İçi	14.000	65.700
Fasulye	322.000	232.200
Sebze, Fevakih Ve Mekulat-ı Saire	56.250	1.800
Tereyağı	7.500	50.650
Keçi Ve Koyun Derisi	40.000	407.700
Bal Mumu	8.500	126.000
Kereste	742.000	125.350
Odun, Mahrukat (Yakacak)	3.451.000	246.375
Ağaçtan Mamul Kaşık Ve Tekne (Adet)	863.000	131.850
Balık Yağı	42.000	577.375
Eşya-yı Mütenevvia (Çeşitli Eşyalar)	3.850	42.300
Yekun	6.486.100	5.945.900
1318 Senesinin İhracat Yekunu	5.026.100	4.147.242
Fazla-i İhracat	460.000	1.798.658

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 425

H.1319 senesi ithalat-ihracat rakamlarına baktığımızda Giresun limanından yapılan ihracatın bir önceki senenin aksine ithalatını geçtiğini görmekteyiz. Tirebolu limanından yapılan faaliyetler de bir önceki sene olduğu gibi ihracat rakamları ithalat rakamlarının üstünde olduğu görülüyor.

#### 2.2.4. Vergi Gelirleri

Osmanlı Devleti, çok geniş topraklar üzerinde farklı din ve milletten insanları hakimiyeti altında bulundurduğundan, çeşitli vergiler koyarak kendisine gelir sağlamıştı. Vergi gelirlerinin temelini, tarım ve zanaatlarla yerel ve uzun mesafeler arası yapılan ticaret oluşturmaktaydı.<sup>529</sup> Tanzimat öncesinde vergiler Tekalif-i Şeriyeye ve Tekalif-i Örfiyye olarak iki prensibe göre alınırdı.<sup>530</sup> Tanzimat ile devletin idari yapısında yapılan değişikliklerin yanında; devlet gelirlerini kontrol altına almak, vergi konusunda adaleti sağlayarak haksızlıkları engellemek, vergi yükümlülerinin belirlenmesi ve vergi yükünün azaltılarak halkın refaha kavuşturulması gibi değişikliklerin yapılması da amaçlanmaktaydı.<sup>531</sup> Tanzimat fermanının ilan edilmesinden bir ay kadar süre sonra çıkarılıp vilayetlere yollanan başka bir fermanla da bazı mali meseleler sıralanmıştı. Bu meseleler; örfi vergilerin kaldırılarak yerine herkesin mal, arazi, hayvan ve gelirleri yazılarak bir vergi oluşturulması, aşardan iltizam usulünün kaldırılması, ağnam resminin tek kaleme birleştirilmesi, haraç ve cizyenin ıslah edilmesi gibi meselelerdi.<sup>532</sup>

1860 yılında çıkarılan “Tahrir-i Nüfus ve Emlak’a dair Nizamname” ile arazi ve müsakkafat vergisi, temettü vergisi, ağnam rüsumu, bedel-i askeri gibi vergiler alınmaya başlanmıştı.<sup>533</sup> Arazi ve müsakkafat vergisi; bütün ziraat arazilerine, şehir ve kasaba arsalarına, yapılara binde dört oranında vergi yükümlülüğü getiren, kiraya verildiklerinde yüzde 4 oranında alınan vergidir.<sup>534</sup> Temettü vergisi, tüccar ve esnafın senelik kazancının tahmin ve takdir edilerek alınan vergidir.<sup>535</sup> Ağnam rüsumu, Osmanlı’da küçükbaş hayvanlardan alınan vergidir.<sup>536</sup> Tanzimat öncesinde de olan şerr-i hukuka dayalı alınan bir vergidir. Osmanlı koyunlardan farklı bölgelerde farklı

<sup>529</sup>Şevket Pamuk, **Osmanlı Ekonomisi Ve Kurumları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (5. Baskı), İstanbul 2014 s. 47

<sup>530</sup>Levent Küçük, “Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı Ve Avarızın İdarededeki Rolü” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Ankara Üniversitesi Tarih(Yeniçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara 2007, s. 27

<sup>531</sup>Ayşe Özdemir Kızıllan, “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 20, 2008, s. 60

<sup>532</sup>Coşkun Çakır, “Tanzimat Ve Islahat Fermanları’nın Mali Boyutları”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 364

<sup>533</sup>M. Çadırcı, **Tanzimat Döneminde...**, s. 345-347

<sup>534</sup>Stanford Shaw, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Vergi Sistemi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 938

<sup>535</sup>Muharrem Öztel, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Maliyesi” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2007, s. 91

<sup>536</sup>Feridun Emecen “Ağnam Resmi” **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 1, İstanbul 1988, s. 478

isim ve oranlarda birçok vergi almıştır.<sup>537</sup> Bedel-i askeri, Müslüman olmayanlardan askerlik hizmeti karşılığı alınan cizye vergisinin<sup>538</sup> kaldırıldığında Gayrimüslimlerin belirli bir miktar vergi vererek askerlik hizmetlerinden muaf olmalarını sağlayan vergidir.<sup>539</sup>

H.1287/M.1870 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde, H.1284 senesine ait Giresun kazasının ve ona bağlı Keşap ile Akköy nahiyeleriyle beraber Tirebolu kazası ve o tarih de ona bağlı bulunan Görele nahiyesinin bazı vergi gelirleri ile memurlara ödenen maaş ve bazı küçük gelirler ile ilgili bilgiler verilmiştir.<sup>540</sup>

**Tablo 2.2.4.1. H.1287/M.1870 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1284 Senesine Ait Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelerin Vergi Gelirleri İle Memurlara Ödenen Maaş ve Bazı Küçük Gelirler**

Kaza Ve Nahiyeye	Maaşat Ve Masarifat	Varidat-i Mütferrika	İane-i Askeriye	Ağnam Rüsümü	Mal Vergi	Aşar	Toplam Varidat
Giresun Kazası	130.583	81.955	69.445	43.870	223.085	228.027	646.382
Akköy Nahiyesi	25.428	15.639	36.562	29.146	169.807	306.627	557.781
Keşap Nahiyesi	21.756	12.055	19.687	41.984	150.470	283.436	507.632
Tirebolu Kazası	70.772	16.270	63.892	98.860	268.843	372.931	820.796
Görele Nahiyesi	25.890	9.114	666	45.500	177.806	252.368	485.454

Kaynak: T.V.S. H.1287/M.1870, s. 98-99

Tabloda en fazla aşar vergisinin geliri olduğu görülmektedir, Tirebolu kazası aşar vergisi geliri bakımından Giresun kazasının ve diğer üç nahiyenin önünde olduğu görülmektedir. Bunun dışında Tirebolu'nun ağnam rüsumundan da iyi

<sup>537</sup>Yakup Akkaş, "Osmanlı Taşra Maliyesinde Reform: Merkez-Taşra Arasındaki İdarî-Mali İlişkiler Ve Vilayet Bütçeleri (1864-1913)" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2011, s. 344

<sup>538</sup>Ziya Karamürsel, **Osmanlı Malî Tarihi Hakkında Tetkikler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (2. Baskı), Ankara 1989, s. 171

<sup>539</sup>Halil İnalçık, "Cizye", **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 8, İstanbul 1993, s. 48

<sup>540</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 98-99

derecede gelir gelmektedir ki Trabzon sancağında en fazla ağnam rüsumu Tirebolu'dan alınmaktadır.<sup>541</sup>

H.1285 senesi vergi gelirlerine baktığımızda Giresun ve Tirebolu kazalarında bir miktar arttığını buna karşılık Akköy, Keşap ve Görele nahiyelerinde hemen hemen aynı kaldığını görüyoruz.<sup>542</sup>

**Tablo 2.2.4.2. H.1288/M.1871 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1285 Senesine Ait Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelerin Vergi Gelirleri İle Memurlara Ödenen Maaş ve Bazı Küçük Gelirler**

Kaza Ve Nahiyeye	Maaşat Ve Masarifat	Varidat-i Müteferrika	İane-i Askeriye	Ağnam Rüsumu	Mal Vergi	Aşar	Toplam Varidat
Giresun Kazası	209.612	116.828	75.059	43.870	239.626	227.500	702.883
Akköy Nahiyesi	32.443	15.536	36.562	29.146	169.807	306.000	557.051
Keşap Nahiyesi	29.234	13.841	19.187	41.984	150.470	280.500	506.482
Tirebolu Kazası	122.804	161.940	63.892		270.050	372.931	868.813
Görele Nahiyesi	42.925	9.049	104	42.900	188.990	252.368	483.411

Kaynak: T.V.S. H.1288/M.1871, s. 110-111

H.1289/M.1872 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde verilen H.1286 senesi vergi gelirleri için de, Giresun'a bağlı Kurık nahiyesinin de vergi gelirlerine yer verilmiştir. Giresun ve Tirebolu kazalarıyla onlar bağlı nahiyelerin H.1286 senesi vergi gelirleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>543</sup>

<sup>541</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 98-99

<sup>542</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 110-111

<sup>543</sup>T.V.S. H.1289/M.1872, s. 108-109

**Tablo 2.2.4.3. H.1289/M.1872 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre H.1286 Senesine Ait Giresun ve Tirebolu Kazaları İle Onlara Bağlı Nahiyelerin Vergi Gelirleri ile Memurlara Ödenen Maaş ve Bazı Küçük Gelirler**

Kaza Ve Nahiyeye	Maaşat Ve Masarifat	Varidat-i Müteferrika	İane-i Askeriye	Ağnam Rüşumu	Mal Vergi	Aşar	Toplam Varidat
Giresun Kazası	350.172	154.653	58.850	31.300	197.483	202.403	644.680
Kurık Nahiyesi	4.872	390	11.250	15.670	29.683	30.000	86.993
Akköy Nahiyesi	29.114	30.062	36.562	30.946	169.807	314.554	581.931
Keşap Nahiyesi	31.923	19.963	19.687	44.084	150.470	213.243	527.447
Tirebolu Kazası	136.067	45.897	63.788	110.076	270.953	372.931	863.645
Görelle Nahiyesi	41.262	11.174	1.104	46.500	178.266	252.368	489.412

Kaynak: T.V.S. H.1289/M.1872, s. 108-109

Yukarıdaki tabloda en az vergi gelirinin Kurık nahiyesinden, en fazla ise Tirebolu kazasından geldiği görülmektedir. H.1298/M.1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazası ve nahiyeleri ile Tirebolu ve Görelle kazalarından H.1295 senesinde alınan öşür miktarları verilmiştir.<sup>544</sup>

**Tablo 2.2.4.4. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Nahiyeleri İle Tirebolu ve Görelle Kazalarından H.1295 Senesinde Alınan Öşür Miktarları**

Kaza Ve Nahiyeye	Adet-i Kura	Fındık Kıyye	Guruş	Erz Kıyye	Duhan Guruş	Mısır Kıyye	Fasulye ve Kara Fasulye Kıyye	Hınta Kıyye <sup>545</sup>	Mercimek ve Çavdar Kıyye
Giresun Kazası	24	47.076	25.845		320	938.475	7.834	8.554	225
Keşap Nahiyesi	43	58.044	43.155		4.555	291.322	14.096	709	
Akköy Nahiyesi	18	64.237	21.509	1.123	300	102.917	6.940	216	
Piraziz Nahiyesi	16	1.429	9.976	4.957	360	171.487	7.893	4.449	168
Tirebolu Kazası	87	13.181	75.614	1.842	650	224.202	17.277	7.625	1.645
Görelle Kazası	24	12.081	52.222		32	182.174	19.267	63.782	

Kaynak: T.V.S H.1298/M.1881, s.170-171

<sup>544</sup>T.V.S H.1298/M.1881, s.170-171

<sup>545</sup>Yazı çok bozuk olduğundan tam okunamamıştır.

Aynı salnamede H.1296 senesi rüsum-u icabiye ve re's-i ağnam sayımının miktarı da verilmiştir.<sup>546</sup>

**Tablo: 2.2.4.5. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası ve Nahiyeleri İle Tirebolu ve Görele Kazalarının H.1296 Senesi Rüsum-u İcabiye ve Re's-i Ağnam Sayımının Miktarı**

Kaza Ve Nahiye	Rüsum-u İcabiyesi	Re's-i Ağnam
Giresun Kazası	52.741	15.069
Keşap Nahiyesi	65.390	18.683
Akköy Nahiyesi	15.165	4.333
Piraziz Nahiyesi	33.593	9.591
Tirebolu Kazası	140.518	39.950
Görele Kazası	70.087	19.744

Kaynak: T.V.S H.1298/M.1881, s.174

Salnamelerde rüsumat idaresinin gelirleri de verilmiştir. “Rüsumat İdaresi” başlığı altında Giresun kazasının bir Rüsumat Müdüriyeti olduğundan bahsetmiştik. H.1287/M.1870 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun Rüsumat Müdüriyetinin hasılatı aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>547</sup>

<sup>546</sup>T.V.S H.1298/M.1881, s.174

<sup>547</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 110, 111

**Tablo 2.2.4.6. H.1287/M.1870 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyetinin Hasılatı**

GİRESUN RÜSUMAT MÜDÜRİYETİ										
Esame-i İdare	Müskirat (İçki)		Tuz		Duhan (Tütün)				Gümrük Rüsumu	Mecmua-i Hasılat
	Resm-i Beyiyesi	Resm-i Mirisi	Miktar-ı Kıyyesi	Esmani	Resm-i Beyiyesi	Diyar-ı Ecnebiyeye Sevk Ve İhraç Olunan	Dahilde Sarf Ve İtlaf Olunmuş Olan	Dahilde Sarf Olunanın Resm-i Mürurisi		
Giresun Müdüriyeti	1.485	2.727	363.064	263.585	3.155		499	4.182	281.814	556.953
Ordu Memuriyeti	400	1.426	224.239	163.236	920		766	5.088	133.905	305.077
Bulancak Memuriyeti	443	5.666	54.875	39.784	315		170	1.266	64.575	112.050
Keşap Memuriyeti							21	126		126
Yekun	2.328	9.820	642.178	466.605	4.390		1.456	10.662	480.294	974.206
BEYANI										
İdhalat									1.759.988	1.759.988
İhracat						2.680.455			662.088	662.088
Sarfıyat	33.427	88.157	4.404.937	3.480.045	37.442		443.088	2.731.599	2.977.710	9.348.380
						2.680.455	443.088			
Yekün-i Umumi	33.427	88.157	4.404.937	3.480.045	37.442	3.123.543		2.731.599	5.399.786	11.770.456

Kaynak. T.V.S. H.1287/M.1870, s. 110,111

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, Giresun rüsumat müdüriyetinin ithalat kaleminin hasılatı ihracat kaleminin neredeyse üç katı durumdaydı. Bahsi geçen salnamenin ertesi sene çıkan H.1288/M.1871 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun rüsumat müdüriyetinin ihracat, ithalat ve sarfiyat kalemleriyle ilgili bilgi verilmeyip tuz, müskirat ve duhan ile ilgili veriler verilmiştir.<sup>548</sup>

---

<sup>548</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 122, 123



**Tablo 2.2.4.7. H.1288/M.1871 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyetinin Hasılatı**

GİRESUN RÜSUMAT MÜDÜRİYETİ												
Esami-i İdare	Tuz			Müskirat			Duhan				Gümrük Resmi	Mecmua-i Hasılat
	Beher Kıyyede Fiyatı Para	Miktar-ı Kıyyesi Kese	Esman-i Hasılası	Resm-i Ruhsatiyesi	Resm-i Mirisi	Resm-i Beyiyesi	Bila Rüsüm Diyar-i Ecnebiyeye Sevk Ve İhraç Olunan Kese	Dahilde Sarf Ve İtlaf Olunup Mürununda Resmi Alınan Kese	Dahilde Sarf Olunup Mahrecinde Resmi Alınan Kese	Mahrecinde Resmi Alınan Duhanın Resmi		
Giresun Müdüriyeti	29	393.869	285.585	1.599	4.899	2.637			541	4.296	242.703	541.721
Ordu Memuriyeti	29	289.201	209.670	573	3.247	1.407			665	4.216	163.617	282.728
Bulancak Memuriyeti	29	129.493	93.882	506	5.270	1.135			115	888	73.028	174.710
Keşap Memuriyeti									114	1.158		1.158
Yekun		812.563	589.137	2.678	13.416	5.079			1.435	10.558	479.348	1.100.317

Kaynak: T.V.S. H.1288/M.1871, s. 122, 123

H.1309/M.1892 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesine göre Giresun Rüsumat Müdüriyetinin umumi gelirleri de aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>549</sup>

**Tablo 2.2.4.8. H.1309/M.1892 Tarihli Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Giresun Rüsumat Müdüriyetinin Umumi Gelirleri**

Giresun Rüsumat Müdüriyeti	Yekun	İdhalat	İhracat	Sarfiyat-ı Dahiliye	Perakendesi
	840.798	401.710	157.945	271.956	9.186

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 175

Aynı salnamede Düyun-u Umumiye idaresinin de umumi gelirleri verilmiştir.<sup>550</sup>

**Tablo 2.2.4.9. H.1309/M.1892 Tarihli Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Giresun Düyun-u Umumiye İdaresinin Umumi Gelirleri**

Düyun-u Umumiye Varidat-ı Umumiye			
Esami-i İdare	Yekun	Düyun-u Umumiye Ait Varidat	Hazine-i Celileye Ait Varidat
Giresun Müdüriyeti	442.216	424.148	18.067
Ordu Memuriyeti	514.730	503.58.5	11.144
Tirebolu Memuriyeti	249.485	231.687	17.798
Bulancak Memuriyeti	105.606	104.674	932
Karahisar Memuriyeti	88.848	76.362	12.486
Keşap Memuriyeti	88.085	87.155	930
Abdal Memuriyeti	27.760	27.511	249
Bolaman Memuriyeti	28.803	28.173	630
Kozağzı Memuriyeti	26.408	25.325	1.082

Kaynak: T.V.S. H.1309/M.1892, s. 176

<sup>549</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 175

<sup>550</sup>T.V.S. H.1309/M.1892, s. 176

### 2.2.5. Maden Gelirleri

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren Anadolu ve Rumeli’de fütuhat hareketine girişip toprak kazandıkça önemli maden yataklarına da sahip olmuştur. Madenler, Osmanlı için önemli gelir kaynaklarındandı. Ele geçirilen maden kaynakları devletin gelirini yükseltmekteydi. Ülkede para düzeninde tedavül ihtiyacını karşıladığından altın ve gümüş üretimine oldukça önem verilmişti. Altın ve gümüş dışında askeri ve stratejik olarak önemi olan kurşun, kalay, demir gibi madenler de hakimiyet altına alınıp işletilmiştir.<sup>551</sup> Kanuni Sultan Süleyman devrinde Gümüşhane madeninin senelik gelirinin devletin bütçesinin %5’ine yakın bir meblağ tutması<sup>552</sup> Osmanlılar için madenlerin önemini göstermesi bakımından iyi bir misaldir. Osmanlı, bilhassa Balkanlı tarihçilerin ileri sürdüğü gibi balkanlarda madencilik faaliyetlerini köreltmemiş bilakis daha da geliştirip ilerlemesini sağlamıştı.<sup>553</sup> Kaldı ki devlet için oldukça önemli bir gelir kaynağı ve stratejik bir ürün olan madenlerin köreltilip atıl bırakılması pek akla uygun gelmemektedir. Madenler, Osmanlı’da zamanla büyüyerek önemli bir sektör ve iş kolu haline gelmişti. Bakır, gümüş, demir, altın, şap, kurşun çıkarılan başlıca madenlerdi.<sup>554</sup>

Osmanlı Devleti’nde madenlerin uzun süre bu denli önemli olması, onların dikkatli bir şekilde korunmasına ve gerekli uygulamaların yürürlüğe girmesine neden olmuştu. Devlet madenlerde olumsuzluklar yaşanmaması için muhafızlar atamıştı, ayrıca bu muhafızların yetersiz kalması durumunda da derbentçiler, martoloslar, yayalar, yörükler gibi ordunun geri hizmet birliklerini de madenlerde görevlendirmişti. Bilhassa Balkanlar’da madenlerin devamlı baskınlara uğraması neticesinde martoloslar buralarda devamlı istihdam edilmişlerdi.<sup>555</sup> Bunun gibi uygulamaların yanı sıra Osmanlı yasaklarına göre maden ocağı işletilen yerlere kervan ve yolcu kabileleri uğrayamaz yine aynı şekilde silahlı kimseler de gelemezdi.

<sup>551</sup>İsa Tak, “Osmanlı Döneminde Ereğli Kömür Madenleri” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 2001, s.2

<sup>552</sup>Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Maden İşletme Hukuku”, **Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Ankara 1943, s.118

<sup>553</sup>Fahrettin Tızlak, “Keban-Ergani Yöresinde Madencilik (1780-1850)” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Elazığ, 1991, s.2

<sup>554</sup>F. Tızlak, “Keban-Ergani...”, s. 3

<sup>555</sup>Mustafa Altunbay, “Klasik Dönemde Osmanlı’da Madencilik”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 10, Ankara 2002, s.792

Hatta bu yüzden Gümüşhane, maden ocaklarında çalışanların aileleri ve kaza/ilçe memurlarının ikamet ettikleri kısıtlı bir yerleşim kesimi olduğundan gelişemedi.<sup>556</sup>

XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde genel anlamdaki gerilemenin madencilik faaliyetlerine de sirayet ettiğini, bahsi geçen çağda Osmanlı Devleti'nde ki madencilik anlayışının çağın şartlarına uygun olmadığı ve devlet hayatının çok önemli bir bölümünde maden sektörünün fazla dikkate değer görülmediği söylenebilir.<sup>557</sup> Bu yüzyılda madencilik Osmanlı gayri safi milli hasılasının %1'den azını oluşturmaktaydı.<sup>558</sup>

XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'da madenciliğin gerilemesinin nedenleri olarak, ülkede var olan ekonomik bunalımların madencilığe de yansarak sermayenin yetersiz olması, elde edilen gelirlerin artık üretim maliyetlerini karşılamaması gösterilebilir.<sup>559</sup> Ayrıca II. Viyana kuşatmasından itibaren Osmanlı'nın bilhassa Balkanlarda büyük miktarlarda toprak kaybetmesi sonucunda önemli maden yataklarının da elinden çıkmasının madenciliğin gerilemesine neden olduğu varsayılabilir.

Giresun zengin maden yataklarına sahip olmamasına rağmen maden yönünden tarih boyunca önemli bir merkez olmuştur. Antik çağlardan beri bölge maden yatakları ile tanınmıştır.<sup>560</sup> XIX. ve XX. yüzyılda Giresun maden yataklarının çoğunun Osmanlı vatandaşı Gayrimüslimlere ya da yabancı uyruklu kişilere imtiyaz olarak verilmiştir. Giresun'da oturup maden işleriyle meşgul olan Gayrimüslimler, başka bölgelerde de madencilik faaliyetlerinde bulunmuşlardır.<sup>561</sup>

Trabzon vilayet Salnamelelerinin yayınlanan ilk nüshalarında vilayet dahilindeki kaza ve nahiyelerde çıkan madenlerle ilgili genel bilgiler verilmiştir.

<sup>556</sup>Fahrettin Kırzioğlu, Osmanlı "Tapu-Tahrir" Ve "Mühimme" Defterlerinde Gümüşhane Bölgesi Türk Boy/Oymak Hatıraları Ve Madenler Üzerine "Hükümler"den Örnekler, **Geçmişte Ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu**, Ankara 1991, s.72-73

<sup>557</sup>Abdullah Saydam, "Osmanlı Madenciliği Ve XIX. Yüzyılın Ortalarında Trabzon'daki Maden Ocakları", **Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, Samsun 1991, s.256

<sup>558</sup>Donald Quataert, "19. yy'da Osmanlı Devleti'nde Madencilik", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İstanbul 1985, s.914

<sup>559</sup>Fahrettin Tızlak, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı Maden Yatakları", **Bellekten**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt LX, Sayı 229, Ankara 1997, s.705

<sup>560</sup>O. Karaman, "**Giresun...**", s. 157

<sup>561</sup>Oktay Karaman, "XIX. Ve XX. Yüzyılda Giresun İli Çevresindeki Madenler Ve Maden İşletmeciliği", **Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı1, Afyon, 2003, s.66-67

Sonraki yıllarda yayınlananlarda madenlerin imtiyaz sahipleri madenlerden elde edilen gelirler vb. ile ilgili bilgiler de verilmiştir.

H.1287/M.1870 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında vilayet baş mühendisi tarafından halis bir mermer madeninin keşfedildiğinden ve Giresun'a bağlı Akköy nahiyesi ile Ordu kazası sınırında bir kıta demir olduğunda ve bazı kişilerin oradan kara demir ve nal imal ederek Ordu mal sandığına bir miktar vergi vererek imalatlarını sancak içinde ve Şebinkarahisar'a naklederek sattıklarından bahsedilmiştir.<sup>562</sup>

Aynı salnamede Tirebolu kazasında Ağalık ve İsrail isimindeki bakır madenlerinde bir çeşit maden suyu olduğu ve eskiden yapılmış havuzlar içerisine eski ve çürük demirlerin konulup, birtakım işlemler sonucunda halis bakır ortaya çıktığından bahsedilmiştir.<sup>563</sup>

Bahsi geçen salnamede, Görele nahiyesine bağlı Çemide köyünde İsalı, Karaburun ve Kirlak isiminde iltizam taliplerine ihale edilmiş üç adet bakır madeninden kaliteli cevher ihraç edilip Avrupa'ya yollandığından, bir miktarda da nahiye içine sarf edildiğinden ve birazının da Trabzon ile Şebinkarahisar taraflarına nakledilip satıldığı belirtilmiştir.<sup>564</sup> Aynı geçen salnamede ayrıca, Görele nahiyesine bağlı Akköy köyünde Akköy ve Kozoran isimlerinde iki bakır, Kuzka köyünde Şadi ve Karaburak köyünde Çuçan isimlerinde iki adet gümüş madeni olmasına rağmen işletilmesi çok masraflı olduğundan terk edilmiş halde olduğundan bahsedilmiştir.<sup>565</sup>

H.1296/.M.1879 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında Çakrak isimli yerde demir madeninin terk edilmiş halde bulunduğu belirtilmiştir. Aynı salnamede Giresun kazasına bağlı Keşap nahiyesinin Kuşkaya köyünde bulunan Araha isimli yerdeki bakır madeninin terk edilmiş durumda olduğu da bildirilmiştir. Bahsedilen salnamede ayrıca, Giresun kazasına bağlı Piraziz nahiyesinin Piraziz köyünde manganez bulunarak hayli ihraç edildiğinden ve Piraziz

<sup>562</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 116

<sup>563</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 113-114

<sup>564</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 114

<sup>565</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 114

nahiyesinin sahilinde Ordu kazasındaki cüruf gibi demir cürufu olduğundan da bahsedilmiştir.<sup>566</sup>

Adı geçen salnamede, Tirebolu kazasında Karaerik, Ağlak, Lahnas, Kızılkaya, Kariler, Kirlık ve Eskikirlik isimlerindeki ünlü madenlerin işletilmedikleri ve imallerine talip çıktığı belirtilmiştir. Bunların dışında İsrail ve Karakaya adında iki kıta bakır madeninin de iltizamda olmasına rağmen terk edilmiş halde olduğundan ve bunlardan çıkan sulardan ahalinin bakır aldığından bahsedilmiştir. Kasabaya yarım saat mesafede kurşun madeninin Harşit deresinde terk edilmiş olduğundan, Oryacamelik köyünün güneyinde kömür bulunup terk edilmiş olduğundan ve Silve isimli büyük bir bakır madeninin bazı kişiler tarafından işletildiği de bildirilmiştir. Ayrıca Kütyan köyündeki nehirde, Kiç köyünde, Boynunyala isimli yerde ve Ağaçbaşı isimli mevkide bakır madeni olduğundan bahsederek Ağaçbaşı mevkinde bulunan madenin işletilmediği, diğerlerinden bir miktar demir imal edildiği belirtilmiştir. Bunların dışında Tirebolu kazasının çeşitli bölgelerinde 9 bakır madenin daha bulunup işletilmedikleri belirtilmiştir.<sup>567</sup>

H.1296/M.1879 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesinde Görele kazasının madenleri ile ilgili de genel izahatlarda bulunulmuştur. Hamide köyünde İpseli adında bakır madeni olup mültezim elinde olduğundan, Hamide köyünde Karayörük ve Karlak isimlerindeki bakır madenlerin bazı kişiler tarafından işletildiğinden, Akköy ve Sadeköy isimlerindeki bakır madenlerinin terk edilmiş halde olup iltizamlarına talip çıktığından, Sis dağının bazı yerlerinde bakır cevherleri olduğundan bahsedilmiştir. Koca köyünde Şadi isminde simli kurşun madeninin mültezim elinde olmasına rağmen işletilmediği, Karayörük köyünde Cucan ve Dere isimli yerler arasında 9 bakır yatağı olmasına rağmen 45 senedir terk edilmiş durumda olduklarından ve Karayörük köyündeki simli kurşun madenleri arasında bir bakır yatağı olduğundan ve terk edilmiş durumda bulunduğu da belirtilmiştir. Ayrıca adı geçen salnamede Görele kazasında 2 tane demir yatağı olduğundan ve terk edilmiş halde bulduklarından da bahsedilmiştir.<sup>568</sup>

<sup>566</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 173-174

<sup>567</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 174-175

<sup>568</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 175-176

H.1320/M.1902 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında imtiyazı verilip işletilen madenler aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>569</sup>

**Tablo 2.2.5.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazalarında İmtiyazı Verilip İşletilen Madenler**

Kaza	Nahiye Ve Kura	Maden	İhale Tarihi	Mültezimler	Senelik Alman Rüşum
Giresun	Piraziz	Manganez	28 Muharrem 97	Mösyö Peracivati	6.790
Görele	Akköy	Bakır	29 Şaban 305	Sebuh David Efendi Ve Mösyö Tomats	1.370
Tirebolu	Sile Ve Oğurca	Bakır Ve Simli Kurşun	29 Şaban 305	Sebuh David Efendi Ve Mösyö Tomats	4.182
Tirebolu	Kirli Lahnaz, Eski Kirlek ve Kızılkaya	Bakır	29 Şaban 305	Sebuh David Efendi Ve Mösyö Tomats	6.603
Tirebolu	Keban	Simli Kurşun ve Bakır	29 Şaban 305	Sebuh David Efendi Ve Mösyö Tomats	3.328
Tirebolu	Karalar, Karaerik ve Ağlak	Bakır	29 Şaban 305	Sebuh David Efendi Ve Mösyö Tomats	5.163
Görele	Karaburun Ve Jujen	Simli Kurşun Ve Bakır	29 Şaban 305	Sebuh David Efendi Ve Mösyö Tomats	3.289
Görele	Sadegöre	Bakır	29 Şaban 305	Sebuh David Efendi Ve Mösyö Tomats	2.138

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 346-347

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde gördüğümüz kadarıyla Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında bakır, simli kurşun, manganez gibi önemli maden cevherleri bulunmasına rağmen bu madenler devlet eliyle işletilemeyerek iltizama verilmiş ve bu suretle işletilmişlerdir. İltizam elinde oldukları içinde, kapasitelerinin altında verim alındığı anlaşılmaktadır.

## 2.2.6. Orman Gelirleri

Birinci bölümde “Giresun’un Ormanları” başlığı adı altında Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının orman varlığıyla alakalı bilgiler verildiğinden bu bölümde sadece orman gelirlerine yer verilecektir.

<sup>569</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 346-347

H.1316/M.1898 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde ormanların gelirleri, masrafları, memur sayıları ve hektarları sayfa sayısı verilmeden ayrıntılı bir tablo halinde sunulmuştur. Adı geçen tabloya göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının ormanlarıyla ilgili bahsettiğimiz bilgiler aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>570</sup>



---

<sup>570</sup>T.V.S. H.1316/M.1898, sayfa numarası bulunmamaktadır



**Tablo 2.2.6.1. H.1316/M.1898 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun, Tirebolu ve Görele Kazaları Ormanlarının Gelirleri, Masrafları, Memur Sayıları ve Hektarları**

Ormanların Miktarı ve Ağaçların Türü		Memurların sınıfı, adeti ve Memuriyetleri						Masraflar		Gelirler		Kaza
Ağaçların Cinsi	Hektar	Ondalık Memur	Piyadeler	Tezkere Muharriri	Süvariler	Katipler	Müfettişler	Mesarifat-1 Mukannene	Mesarifat-1 Gayr-i Mukannene	Toplam Masraf	Senelik Gelir	
		Nefer	Nefer	Nefer	Nefer	Nefer	Nefer					
Kök nar, Kayın, Kestane ve Çimşir	100.000	2	2	1	1	0	0	13.450	752	14.202	77.017	Giresun
Kestane, Karaağaç, Meşe, Kök nar, Çam, Kızılağaç	70.000	1	1	1	1	0	0	11.530	4.102	15.632	66.465	Tirebolu
Karaağaç, Çimşir, çam ve Bazen Meşe	10.000	1	0	0	0	0	0	0	144	144	968	Görele

Kaynak: T.V.S. H.1316/M.1898, sayfa numarası bulunmamaktadır

H.1319/M.1901 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun kazasındaki miri ormanlardan 20 para ve 110.585 guruş, Tirebolu kazasındaki miri ormanlardan ise 25 para 112.712 guruş gelir alınmıştır. Meşe, köknar, kestane, karaçam, gürgen, sindiyan, karaağaç ve çimşir ağaçlarından bu gelirler elde edilmiştir.<sup>571</sup>

H.1320/M.1902 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde orman gelirleri ayrıntılı bir biçimde verilmiştir ancak Giresun ve Ordu kazaları ile Tirebolu ve Görele kazaları bir arada verilmiştir.<sup>572</sup>

**Tablo 2.2.6.2. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Ordu Kazaları ile Tirebolu ve Görele Kazaları Orman Gelirleri**

Hasılat	Gelir Türü	Tirebolu maa Görele Kazası		Giresun maa Ordu Kazası	
		Guruş	Para	Guruş	Para
Orman Hasılatı	Öşür	374	5	884	15
	Orman Hakkı	72.979	30	33.462	10
	Pul Resmi	8.962		1.727	30
	Ba-konrato Satılan Eşcar Bedeli	60.396		40.275	35
	Devair-i Resmîyye Eşcar Bedeli	1.155	10		
	Otlakiyye	79	20	1.460	20
	Ceza-yı Nakdi				
	Müteferrika	1.447	10	5.561	10

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 345

H.1321/M.1923 Trabzon Vilayeti Salnamesinde daha da ayrıntılı bir biçimde orman hasılatı verilmiş ancak Görele kazasının orman hasılatı verilmeyip, Giresun ve Tirebolu kazalarının orman hasılatlarını görebiliyoruz.<sup>573</sup>

<sup>571</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s. 231

<sup>572</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 345

<sup>573</sup>T.V.S. H.1321/M.1903, s. 482-483

**Tablo 2.2.6.3. H.1320/M.1902 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun ve Tirebolu Kazaları Orman Gelirleri**

Hasılat	Gelir Türü	Tirebolu Kazası		Giresun Kazası	
		Guruş	Para	Guruş	Para
Orman Hasılatı	Öşür	3.604	10	1.532	10
	Orman Hakkı	63.526	10	25.413	25
	Pul Resmi	8.649	30	1.458	
	Eşcar Bedeli	58.000		106.695	5
	Devair-i Resmîyye			378	25
	Otlakiyye			2.273	
	Ceza-yı Nakdi			30	
	Muayene Ve Müteferrika	268	30	2.235	35
	İhbarat	178	10	2.645	15
	Masarifattan İstirdat				
	Emanet				
	Müteferrika	729		1.702	
	Toplam	134.956	10	144.363	35

Kaynak: T.V.S. H.1321/M.1903, s. 482-483

Trabzon Vilayet Salnamelerinde görebildiğimiz kadarıyla; bilhassa Giresun ve Tirebolu'da ciddi miktarda orman varlığı mevcuttur lakin bu ormanlar yeterince değerlendirilemeyerek kapasitesinin altında ekonomiye katkı sağlamıştır.

### 2.2.7. Vapur Kumpanyaları

Trabzon Vilayet Salnamelerinde çeşitli ülkelerin ve Osmanlı vapur kumpanyalarının vilayet iskelelerindeki faaliyetleri ve acente sahipleri ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Yayınlanan ilk Trabzon Vilayet Salnamesinde Giresun

iskelesine Fevaid-i Osmaniye kumpanyası, Rusya, Fransa ve Avusturya kumpanya vapurlarının uğradıkları belirtilmiştir. Adı geçen salnamede Tirebolu iskelesine de Avusturya kumpanya vapurlarının uğradığından bahsedilmiştir.<sup>574</sup>

H.1288/M.1871 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesinde İngiltere vapur kumpanyasından da bahsedilerek Giresun iskelesine de uğradığı belirtilmiştir. Ayrıca bu salnamede Fevaid-i Osmaniye kumpanya vapurlarının Tirebolu iskelesine uğradıkları görülmektedir.<sup>575</sup>

H.1319/M.1901 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazası ile ilgili bilgi verilen kısımda Giresun’da bulunan vapur acenteleri de verilmiştir.<sup>576</sup>

**Tablo 2.2.7.1 H.1319/M.1901 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazasında Bulunan Vapur Acenteleri**

İdare-i Mahsusa	Acentesi Hüseyin Efendi
Rus Kumpanyası	Acentesi Aleksandri Kibriyoni
Loyd Nemçe Kumpanyası	Acentesi Evyani Papadopulo
Fransız Mesajeri Kumpanyası	Acentası Tomiçna
Fransız Pake Kumpanyası	Acentesi Misak Felisyan
Yunan Kumpanyası	Acentesi Yorgi Pisani
İtalya Kumpanyası	Acentesi Etuvar Piraçto
Alman Kumpanyası	Acentesi Hustraşer

Kaynak: T.V.S. H.1319/M.1901, s.113

Trabzon Vilayeti salnamelerinde gördüğümüz kadarıyla bilhassa Giresun’da Avrupa’nın önde gelen ülkelerinin vapur kumpanyaları faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunun dışında Lloyd kumpanyasının diğer kumpanyalar karşı üstünlük kurduğu bilinmektedir.<sup>577</sup>

<sup>574</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 81

<sup>575</sup>T.V.S. H.1288/M.1871, s. 82

<sup>576</sup>T.V.S. H.1319/M.1901, s.113

<sup>577</sup> Mustafa Emre Kılıçaslan, “Avusturya Lloyd Vapur Kumpanyası’nın Osmanlı İskelelerindeki Faaliyetleri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Ondokuzmayıs Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Tarh Anabilim Dalı, Samsun 2013, s. 153

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### 3. ADLİ VE ASKERİ YAPI

#### 3.1. ADLİ YAPI

Osmanlı Devleti'nin hukukunun temelinde İslam hukuku bulunmaktaydı. Bu durum, Osmanlı'nın çağdaşı olan ya da daha önce kurulmuş olan İslam devletlerinde de böyleydi. Lakin her devletin İslam hukukunu uygulamasında çeşitli farklılıklar bulunmaktaydı.<sup>578</sup> Osmanlı, İslam hukukunu çağının gerektirdiği düzenlemeleri yaparak uygulamaktaydı ve bu düzenlemeleri de İslam hukukunun padişaha tanıdığı yetki vasıtasıyla gerçekleştirmekteydi.<sup>579</sup> Osmanlı'da yargı, padişahın yetkisindeydi ancak padişah bu yetkiyi birtakım yardımcılarını aracılığıyla kullanırdı. Osmanlı Devleti'nde yargı işleri merkezde Divan-ı Hümayun'da görülmekteydi. Taşrada ise kadılar bu işlevi yerine getirmekteydi.<sup>580</sup> Bir yerde padişah beratı ile atanmış bir kadının ya da onun vekaletini elinde bulunduran bir kişinin bulunması, orada mahkemenin kurulması için gerekmemekteydi.<sup>581</sup>

Tanzimat'ın ilanı ile hukuk alanında büyük değişiklikler yapılmıştı. Padişah tebaasının canını, ırzını teminat altına alarak hukukun birleştirilmesinde önemli adımlar atılmıştı.<sup>582</sup> Osmanlı'da mahkemelerin yapısındaki en köklü yenilikler Tanzimat sonrasında yapılmıştı. Bu dönemde tek hakimli klasik Osmanlı mahkemesinden, zamanla birden fazla hakimli yapıya geçiş yapılmıştı.<sup>583</sup> Tanzimat devrinde mahkemelerde yapılan yeniliklerin gerçekleştirilen reformların; ıslahata duyulan ihtiyaçlar, hukuki ve ticari gelişmeler, yabancı devletlerin baskıları, merkezi yapıyı güçlendirme isteği gibi nedenleri vardı.<sup>584</sup> Bu nedenlerden dolayı Osmanlı devlet adamları hukuk alanının birçok kanunlar hazırlayıp, çıkartmışlardı. 1840

<sup>578</sup>M. Akif Aydın, "Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı Ve İşleyisi", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 10, Ankara 2002, s. 15

<sup>579</sup>M. Akif Aydın, "Osmanlıda Hukuk", **Osmanlı Devleti Tarihi** (Editör: Ekmelettin İhsanoğlu), 2, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999, s. 376

<sup>580</sup>Hüseyin Vehbi İmamoğlu, "19. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Adliye Teşkilatı Üzerine Batı Teşkilatı" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı**, Samsun 2009, s. 40-41

<sup>581</sup>Halil İnalçık, "Mahkeme", **İ.A.**, M.E.B. Cilt 7, s. 149

<sup>582</sup>Coşkun Üçok, "Tanzimat'tan Önce Osmanlı Devleti'nde Hukuk", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 574

<sup>583</sup>M. Akif Aydın "Mahkeme", **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 27, Ankara 2003, s.344

<sup>584</sup>Ekrem Buğra Ekinci, "Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt13, Ankara 2002, s. 772

yılında Fransız kanunlarından faydalanılarak hazırlanan bir ceza kanunu çıkarıldı. Aynı yıl yine Fransız kanunlarından faydalanılarak bir ticaret kanunu çıkarıldı. 1858 yılında Ahmet Cevdet Paşa tarafından arazi kanunu hazırlandı.<sup>585</sup> Bu saydığımız kanunlar ve bunlar gibi başka kanunlarda çıkartılarak, hukuk alanında düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştı.

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında meclis-i deavi, bidayet mahkemesi, ticaret mahkemesi ve mahkeme şeriyeye kalemi bulunduğu görülmektedir.

### 3.1.1. Meclis-i Deavi

1864 tarihinde çıkarılan vilayet nizamnamesi ile birlikte, kazalarda meclis-i deavi (dava meclisi), sancaklarda meclis-i temyiz (temyiz meclisi) ve vilayetlerde de divan-ı temyiz (temyiz divanı) kurulmuştu. Bu mahkemeler, ilk derece mahkemeleri ve istinaf mahkemesi olarak faaliyette bulunmuşlardı.<sup>586</sup> Nizamnameye göre meclis-i deavi, hakim ve kazada yapılan genel seçimlerle belirlenecek 2'si Müslüman diğer 2'si Müslüman olmayan 4 “mümeyyiz” ile oluşmaktaydı.<sup>587</sup> Meclis-i deavi köylerde ihtiyar heyetinin çözemeyeceği anlaşmazlıklara, kazalarda kabahatlere ve cünhalarla alakalı ceza davalarına, yüz kuruşun üstündeki miktarda olan ticari anlaşmazlıklara ve ticaret mahkemesinin bulunmadığı yerlerde ticari davaları görüp sonuçlandırmaktaydı.<sup>588</sup>

Kazalarda, meclis-i deavi açılmasının kararlaştırılmasının akabinde Giresun ve Tirebolu kazalarında meclis-i deavilerin teşkil edildiğini yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti salnamesi vasıtasıyla tespit etmekteyiz.<sup>589</sup>

<sup>585</sup>Abdullah Saydam, **Osmanlı Medeniyeti Tarihi**, Derya Kitabevi, (2. Baskı), Trabzon 1999, s. 281

<sup>586</sup>M. Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi, Beta Basım Yayım**, (11. Baskı), İstanbul 2013, s. 425-426

<sup>587</sup>Musa Çadırcı, “Türkiye’de Kaza Yönetimi (1840-1876)”, **Bellekten**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt LIII, Sayı 206, Ankara 1989, s.251

<sup>588</sup>Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat Ve Sonrası)**, Arı Sanat Yayınevi, s. 165

<sup>589</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39, 42

**Tablo 3.1.1.1. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Meclis-i Deavi'si**

Giresun Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib Efendi (Feyzullah Efendi)
Mümeyyizan	İsmail Efendi
	Vesel Efendi
	Haçi Yor Ağak
Katip	Haşim Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 39

**Tablo 3.1.1.2. H.1286/M.1869 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi'si**

Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib Efendi (Rahmi Efendi)
Mümeyyizan	Hacı Mustafa Efendi
	Hacı Andon Ağa
	Agop Ağa
Katip	Ahmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1286/M.1869, s. 42

H.1291/M.1874 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Görele kazasında meclis-i deavinin derdest-i teşkil bulunduğu belirtilmiştir. Adı geçen salnameye göre Giresun ve Tirebolu kazalarının meclis-i deavi kurumları aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>590</sup>

**Tablo 3.1.1.3. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Meclis-i Deavi'si**

Giresun Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib Efendi (Ahmet Tevfik Efendi)
Mümeyyizan	Hüseyin Efendi
	Hacı Todori
	İstefan Ağa
Katip	Haşim Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874, s. 41

<sup>590</sup>T.V.S. H.1291/M.1874, s. 41, 45

**Tablo 3.1.1.4. H.1291/M.1874 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi'si**

Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib Efendi (Hüseyin Tahsin Efendi)
Mümeyyizan	Osman Efendi
	Menzin Ağa
	Andon Ağa
Katip	Şaban Efend,

Kaynak: T.V.S. H.1291/M.1874, s. 45

H.1292/M.1875 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Görele kazasında meclis-i deavinin bulunduğu görülmektedir.<sup>591</sup>

**Tablo 3.1.1.5. H.1292/M.1875 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Meclis-i Deavi'si**

Görele Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib Efendi (Hacı Tahir Efendi)
Mümeyyizan	Bilal Efendi
	Bekir Ağa
	Arakel Ağa

Kaynak: T.V.S. H.1292/M.1875, s. 62

Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında, meclis-i deavi son kez H.1296/M.1879 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde görülmektedir.<sup>592</sup> Bu tarihten sonra yayınlanan salnamelerde meclis-i deavi yer almamış, bidayet mahkemeleri yer almıştır.

**Tablo 3.1.1.6. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Meclis-i Deavi'si**

Giresun Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib (Mehmet Efendi)
Mümeyyiz	Osman Efendi
	Şeyh Bilal Efendi
	Anastaş Ağa
	Kevir Ağa
Katip	Mehmet Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, 72

<sup>591</sup>T.V.S. H.1292/M.1875, s. 62

<sup>592</sup>T.V.S. H.1296/M.1879, s. 68, 69, 72



**Tablo 3.1.1.7. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi'si**

Tirebolu Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib (Ahmet Muhtar Efendi)
Mümeyyiz	Sadık
	Panoyat Efendi
	Artin Efendi
Katip	Süleyman Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 68

**Tablo 3.1.1.8. H.1296/M.1879 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Meclis-i Deavi'si**

Görele Kazası Meclis-i Deavi	
Reisi	Naib (Muhiddin Efendi)
Mümeyyiz	Bekir Ağa
	Hasan Efendi
	Manok Ağa
Katip	Rüstem Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1296/M.1879, s. 69

### 3.1.2. Bidayet Mahkemesi

1879 yılında çıkarılan “Mehakim-i Nizamiyenin Teşkilat Kanunu” ile sancakların merkez kazaları dışında her kazada kaza bidayet mahkemesi, vilayetlerin bütün sancaklarında merkez bidayet mahkemesi ve bütün vilayet merkezlerinde de bir istinaf mahkemesi kurulmuştu.<sup>593</sup>

H.1298/M.1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde; Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında bidayet mahkemelerinin bulunduğu görülmektedir.<sup>594</sup>

<sup>593</sup>İbrahim Durhan, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XIII, Sayı 3-4, 2008, s. 82

<sup>594</sup>T.V.S. H.1298/M.1881, s. 61, 69, 70-71

**Tablo 3.1.2.1. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Bidayet Mahkemesi**

Giresun Makeme-i Bidayet-i Kaza	
Reis	Naib (Mehmet Şükrü Efendi)
Üyeler	Haşim Efendi
	Lazar Efendi
	Başkatip Mehmet Talat Efendi
	İkinci Katip Hakkı Efendi
	Müstantik Muavini Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 61

**Tablo 3.1.2.2. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Bidayet Mahkemesi**

Tirebolu Makeme-i Bidayet-i Kaza	
Reis	Naib (Ahmet Nuri Efendi)
Üyeler	Ahmet Efendi
	Haci Andon Ağa
	Birinci Katip Süleyman Efendi
	İkinci Katip Hafız Tahir Efendi
	Müstantik Muavini Ömer Faik Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 69

**Tablo 3.1.2.3. H.1298/M.1881 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Bidayet Mahkemesi**

Görele Makeme-i Bidayet-i Kaza	
Reis	Naib (Ahmet Fuat Efendi)
Üyeler	Çolakzade Bilal Efendi
	Manok Ağa
	Birinci Katip Fuat Efendi
	İkinci Katip Rüstem Efendi
	Müstantik Muavini Ali Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1298/M.1881, s. 70-71

Yayınlanan son Trabzon Vilayeti Salnamesine göre Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının bidayet mahkemeleri teşkilatı aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>595</sup>

**Tablo 3.1.2.4. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Bidayet Mahkemesi**

Giresun Kaza Bidayet Mahkemesi	
Reis (Vehib Efendi)	
Üye Hacı Vehibzade İlyas Efendi	Üye Aleksandırıdi Panayot Efendi
Mahkeme-i Bidayet Kalemı	
Başkatip Ahmed Celil Efendi	Katib-i Sani Halil Efendi
Müstantik Muavini Cevdet Efendi	Mukavelat Muharriri Rüşdü Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 295

**Tablo 3.1.2.5. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Bidayet Mahkemesi**

Tirebolu Kaza Bidayet Mahkemesi	
Reis Naib (Mehmet Emin Efendi)	
Üye Hacı Memişzade Abdullah Efendi	Üye Mavridi Hacı Kostantin Efendi
Mahkeme-i Bidayet Kalemı	
Başkatip Mehmed Fevzi Efendi	İkinci Katip Ahmed Efendi
Müstantik Muavini Osman Efendi	Mukavelat Muharriri Receb Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 311

**Tablo 3.1.2.6. H.1322/M.1904 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Bidayet Mahkemesi**

Görele Kaza Bidayet Mahkemesi	
Reis (Abdullah Fehmi Efendi)	
Üye Küçük Mehmedzade Mehmed Ali Efendi	Üye Keşişoğlu Kostantin Ağa
Mahkeme-i Bidayet Kalemı	
Başkatip ve Mukavelat Muharriri Ali Efendi	Müstantik Muavini Süleyman Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1322/M.1904, s. 325

<sup>595</sup>T.V.S. H.1322/M.1904, s. 295, 311, 325

### 3.1.3. Ticaret Mahkemesi

Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında, ticari ihtilafları ayrı mahkemelerin bakması prensibi kabul edilmişti. İstanbul'da, ticaret nazırına bağlı bir mahkeme kurulmuştu ve ticaret meclisi olarak da adlandırılan bu mahkemenin başkanı ticaret nazırıydı.<sup>596</sup> Haftada bir gün pazartesi toplanan mahkemede, davalar başvuru sırasına göre ele alınıyordu. Kim olursa olsun sırası gelmeyen davacının davasının görülmemesi kararlaştırılmıştı. Ticaret mahkemesinde alınan kararlarda istinaf hakkı bulunmamaktaydı.<sup>597</sup> 1848'de de yabancı devletlerin baskıları sonucu, karma ticaret mahkemesi kurulmuştu.<sup>598</sup> 1850 yılında, Fransız Ticaret Kanunu'nun birinci ve ikinci kısımlarının çevirisi ve sonradan çıkarılan eklerle Kanunname-i Ticaret ilan edilmişti. 1861 yılında da Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi ile ticaret usulü kanunu çıkarılmıştı.<sup>599</sup> 1864 Vilayet Nizamnamesi ile birlikte de, her vilayette birer meclis-i ticaret açılarak ticaret mahkemeleri tüm yurda dağılarak görev yapmaya başlamışlardı.<sup>600</sup>

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında ticaret mahkemesi bulunduğu belirtilerek; reisinin İzzet Efendi, devamlı azalarının Bilal Ağa ve Yani Çorbacı, katibinin ise Emin Efendi olduğundan bahsedilmiştir.<sup>601</sup>

H.1305/1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Görele kazasında bir reis ve iki üyeden mürekkep bir ticaret mahkemesi olduğunu tespit etmekteyiz. Adı geçen salnameye göre Görele ticaret mahkemesinin reisi Hacı Hasanzade Mehmet Hilmi Efendi, üyeleri ise Cenberlioğlu Hacı Trandafil Ağa ve Aşıkyan Manuk Ağa'dır.<sup>602</sup> Aynı salnameye göre Giresun kazasında bulunan ticaret mahkemesi de aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>603</sup>

<sup>596</sup> Halil Cin-Ahmet Akagündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2011, s. 280

<sup>597</sup> Ali Akyıldız, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856)**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 130

<sup>598</sup> H. Cin-A. Akgündüz, **Türk Hukuk...**, s. 280

<sup>599</sup> Coşkun Üçok- Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1976, s. 329

<sup>600</sup> H. Cin, A. Akgündüz, **Türk Hukuk...**, s. 280

<sup>601</sup> T.V.S. H.1286/M.1869, s. 63

<sup>602</sup> T.V.S. H.1305/M.1888, s. 223

<sup>603</sup> T.V.S. H.1305/M.1888, s. 234-235

**Tablo 3.1.3.1. H.1305/M.1888 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesi Göre Giresun Kazası Ticaret Mahkemesi**

Mahkeme-i Ticaret	
Reis David Efendi	
Üyeler	
Mahmut Efendi	Hacı Vasil Efendi
Mehmet Ali Efendi	
Başkatip Ali Efendi	Katip-i Sani Ali Rıza Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1305/M.1888, s. 234-235

Yukarıdaki tablodan ve Görele ile ilgili verdiğimiz izahat sonucunda, Giresun'da bulunan ticaret mahkemesinin Görele'de bulunana göre daha geniş bir kadrosu bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Giresun'da yapılan ticari faaliyetlerin Görele'deki ticari faaliyetlere kıyasla daha fazla olmasından kaynaklanmış olabilir.

#### 3.1.4. Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi

Yayınlanan son üç Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun ve Görele kazalarında birer Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi'nin bulunduğu belirtilmiştir. Tirebolu kazasında ise bir Mahkeme-i Şeriyeye katibinin görev yaptığı bildirilmiştir. Yayınlanan son Trabzon Vilayeti salnamesine göre Tirebolu kazasında Ali Efendi Mahkeme-i Şeriyeye katibi olarak görev yapmaktadır.<sup>604</sup> Bahsi geçen Salnameye göre Giresun ve Görele kazalarının mahkeme-i şeriyeye kalemleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.<sup>605</sup>

**Tablo 3.1.4.1. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi**

Giresun Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi	
Mahkeme-i Şeriyeye Katibi İzzet Efendi	Refiki Hüseyin Efendi
	Eytam Müdürü Abdülaziz Efendi

Kaynak: T.V.S. H. 1322/M.1904, s. 295

**Tablo 3.1.4.2. H.1322/M.1904 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Görele Kazası Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi**

Görele Mahkeme-i Şeriyeye Kalemi	
Mahkeme-i Şeriyeye Katibi Şevket Efendi	Eytam Müdürü Hasan Efendi

Kaynak: T.V.S. H. 1322/M.1904, s. 325

<sup>604</sup>T.V.S. H. 1322/M.1904, s. 311

<sup>605</sup>T.V.S. H. 1322/M.1904, s. 295, 325

### 3.2. ASKERİ YAPI

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren Anadolu ve Rumeli’de fütuh hareketlerine başlamasıyla birlikte, Orta Asya Türk savaşçı karakter özelliklerini de bünyesinde barındırdığından, askeri yapısına oldukça önem vermiş ve zamanının gerektirdiği düzenlemeleri ve yenilikleri yapmaktan kaçınmamıştı. Osmanlı Devleti’nin kurucusu olan Osman Bey zamanında ordu, ordu-millet özelliğini korumaktaydı ve süvari ile piyade kuvvetlerinden oluşmaktaydı. Ayrıca orduda Anadolu’dan gelip din uğruna savaş, yurt tutmak amacıyla katılan alperenler ve gazilerle, aşiret kuvvetleri de bulunmaktaydı. Osman Bey, devletin hükümdarı olmasının yanında aynı zamanda ordunun da komutanıydı.<sup>606</sup>

Orhan Bey’in hükümrانlığının ilk yıllarında aşiret kuvvetlerinden yararlanıldı. Ancak Bursa’nın fethinin uzun sürmesiyle, atlı askerlerin kuşatma hareketlerinde ve kale fetihlerinde çok etkili olmamalarının belli olmasıyla Orhan Bey, düzenli ve muvazzaf yaya ve süvari kuvveti kurdu. Böylece aşiret birlikleri ile bu yeni kurulan ordu birlikleri birbirinden ayrıldı ve bu yenilik devletin fetih ve zaferlerinde en önemli etken oldu.<sup>607</sup>

Osmanlı’nın Rumeli’de genişlemeye başlamasıyla, daimi ordulara ve daha fazla askere ihtiyaç duymaya başlamıştı. Bu ihtiyaç, savaşta esir alınan askerliğe uygun Hristiyan çocuklarının kısa bir süreliğine Türk ailelerinin yanına verilerek Türk terbiyesiyle yetiştirilip askeri bir sınıf oluşturulmasıyla giderilmişti. Bu teşkilat Kapıkulu Ocağı’nın da çekirdeğini oluşturmaktaydı.<sup>608</sup> Kapıkulu Ocağı yaya ve süvari kuvvetlerinden oluşmaktaydı. Yaya kuvvetleri; yeniçeri, acemi, cebeci, topçu, top arabacı, humbaracı ve lağımcı ocaklarına ayrılmaktaydı. Süvari kuvvetleri ise altı bölükten oluşmaktaydı.<sup>609</sup>

Osmanlı Devleti’nin kurumlarının bozulmaya başlayıp, devletin büyümesinin duraklayarak gerileme sürecinin başlamasıyla, bozulma askeri yapıya da sirayet

<sup>606</sup>Necati Ulunay Ucuzsatar, **Türklerde Harp Sanatı Taktik Ve Strateji (M.Ö. 220-M.S.1453)**, Derin Yayınları, İstanbul 2007, s. 317

<sup>607</sup>İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları, I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (3. Baskı), Ankara 1988, s. 1

<sup>608</sup>Y. Halaçoğlu, **Osmanlılarda Devlet...**, s. 44

<sup>609</sup>Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt. 6, Ankara 1999, s. 551-553

etmişti. III. Murad döneminde devşirme kanununa uyulmadan “kul kardeşi” adı altında eğitim almayan kişilerin yeniçeri yapılmaya başlanmasıyla, yeniçeri ocağı temelinden sarsılmıştı. Merkezdeki bu bozulmaya paralel taşrada, XVI. yüzyıl sonlarında eyalet kuvvetlerinde de bozulmalar başlamıştı.<sup>610</sup> Ordudaki bu bozulma beraberinde ıslah çabalarını da getirmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren bilhassa Viyana bozgunu ile, ıslahata duyulan ihtiyaç aşikâr hale gelmişti. Bu dönemde sonra ıslahatlar yapılmaya çalışılmışsa da, asıl köklü ıslahatlar III. Selim devrinde yapılmıştı.<sup>611</sup>

III. Selim’in topladığı bir meşveret meclisinde şehrin dışındaki Levend Çiftliği’nde talimli asker yetiştirilmesi kararı alınmıştı. Bu karar sonucu yapılan hazırlıkların ardından, 1794 yılında Nizam-ı Cedit ocağı resmen kuruldu.<sup>612</sup> Bu dönemde girişilecek reformların, bilhassa da yeni askeri örgütün masraflarının karşılanması için “Îrâd-ı Cedid” isimli hazine kurulmuştu.<sup>613</sup> İsveç, İngiltere ve Fransa’dan uzman subaylar getirtilerek nizam-ı cedit ordusu eğitim ve öğretime tutulmuş, ayrıca bazı askeri kitaplar da Türkçeye tercüme edilmişti.<sup>614</sup> Nizam-ı cedit askerlerinden ilk 1799’da yararlanmıştı. Napolyon’un Mısır’ı istila ederek Suriye’ye saldırmasının ardından, 200 kadar nizam-ı cedit askeri Ahmet Cezzar Paşa’ya yardım için gönderilmişti. 1800’de de İngiliz donanması Fransız kuvvetlerini İskenderiye’de abluka altına alırken, Osmanlı 6000 askerin yanında 2000 nizam-ı cedit askeri de göndermişti.<sup>615</sup> Kabakçı Mustafa liderliğinde İstanbul’da ayaklanan boğaz yamakları III. Selim’i tahttan indirmişlerdi ve böylece nizam-ı cedit teşkilatı da ortadan kaldırılmıştı.<sup>616</sup>

Mora isyanında, mevcut askeri yapının işe yaramadığı anlaşılması üzerine II. Mahmut, yeniçeri ocağına düzen vermek istedi. II. Mahmut’un bu isteğine karşı yeniçeriler ayaklandı ve bunun sonucunda topçu ve arabacılar gibi askeri sınıflarında

<sup>610</sup>Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, **Osmanlı Devleti Tarihi** (Editör: Ekmelettin İhsanoğlu), 1, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999, s. 356-357

<sup>611</sup>Abdülkadir Özcan, “Ordu”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 363-364

<sup>612</sup>Sipahi Çataltepe, **19. Yüzyıl Başlarında Avrupa Dengesi Ve Nizam-ı Cedit Ordusu**, Göçebe Yayınları, İstanbul 1997, s. 96-99

<sup>613</sup>Kemal Beydilli, “Nizâm-ı Cedîd”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 176

<sup>614</sup>Cemal Özkan, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ordu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1259,1260

<sup>615</sup>Musa Çadırcı, **Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik**, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s. 93

<sup>616</sup>M. Çadırcı, **Tanzimat Sürecinde...**, s. 95

yardımıyla isyan bastırılarak, 1826 yılında yeniçeri ocağı kaldırıldı.<sup>617</sup> Yeniçerinin ocağının kaldırılması askeri alanda olduğu kadar sosyal alanda da etkileri olmuştu. Ocağın lağvı Türk halkın geçimini olumsuz yönde etkilemişti.<sup>618</sup>

Yeniçeri ocağının tarihe karışmasıyla yeni bir askeri kuvvet ihtiyacı hasil olmuştu. Bu ihtiyaç üzerine modern bir biçimde teşkilatlanmış Asakir-i Mansure-i Muhammediye isimli ordu 1826 yılında kuruldu. 12.000 neferden oluşacak olan bu ordu, 1.527 kişilik her tertibin başında bir binbaşının bulunduğu sekiz tertibe bölünecek, binbaşılardan üstünde başbinbaşı, başbinbaşının üstünde serasker, seraskerin üzerinde de nazır bulunacak biçimde bir hiyerarşi oluşturulmuştu.<sup>619</sup> Yeniçeri ocağının kaldırılması üzerine kurulan bu ordu tamamen Avrupa usulü ordulara benzetilememişti, bunun üzerine biraz daha düzenlemeler yapılarak tertip ile saf tabirleri alay ve bölüklere dönüştürülmüştü. Ayrıca tabur teşkilatı da kurulmuştu. Her alay, 8'er bölüklü 3 taburdan oluşacaktı. Topçu, humbaracı ve lağımçı ocakları alaylara kaydolup, süvari alayları kurulacaktı.<sup>620</sup> 1828-1829 yılında Ruslarla yapılan savaşta düzen, iyi eğitim ve disiplin görmüş bir ordunun önemini anlaşılmıştı ancak bu orduya komutanlık edecek modern bilgilerle yetiştirilmiş subay azdı ve bu yüzden çağın gerektirdiği niteliklerle yetişmiş subaylara büyük ihtiyaç vardı. Yapılan girişimler ve çalışmalar sonucunda 1835 yılında II. Mahmud tarafından Mekteb-i Harbiye açıldı.<sup>621</sup>

II. Mahmud, Kavalalı hadisesinde ordunun yetersiz kalmasından sonra Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin mevcudunu arttırmak için yeni uygulamalar aramaya başladı. 1834'de redif birlikleri yedek sistemi olarak kuruldu. Bu birlikler ihtiyaç halinde göreve çağrılacak, görevde olmadıkları vakit tarımla uğraşacaklardı.<sup>622</sup> Ağırlıklı olarak piyade kuvvetlerinden oluşan redif birliklerinin

<sup>617</sup> Kurtuluş Kayalı, "Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri Ve Ordu", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1253

<sup>618</sup> Tuncer Baykara, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılmasının Sosyal Sonuçları", **Sultan II. Mahmud Ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 149

<sup>619</sup> Yücel Karadağ, "Osmanlı Ordusunda Modernizasyon Ve Demodernizasyon, 1826-1918" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Kurumlar Sosyolojisi Bilim Dalı**, İzmir 2011, s. 97-98

<sup>620</sup> Necati Tacan, "Tanzimat Ve Ordu" **Tanzimat, 1**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1999, s. 131

<sup>621</sup> Cemalettin Taşkıran, **Yüzyılları Harbiye**, Doğan Kitap, İstanbul 2009, s. 42-43-47

<sup>622</sup> Virginia H. Aksan, "Küçülen Osmanlı Dünyasında Askeri Reform Ve Sınırları 1800-1840", **Erken Modern Osmanlılar İmparatorluğun Yeniden Yazımı**, (çev. Onur Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 179



kurulmasıyla beraber, süvari kuvvetleri de oluşturuldu. Yapılan düzenlemeler ile birlikte redif birliklerinin taşra ordusu olma niteliği kuvvetlendirildi. Kale ve boğaz koruma görevleri bu birliklere bırakıldı. Karakollarda da görev aldılar. Giderlerinin karşılanması amacıyla “Redif-i Mansure” isminde bir hazine kuruldu.<sup>623</sup> 1843 yılında çıkarılan bir ferman ile yapılan düzenlemeler sonucunda, yurt sathında beş ordu kurulmuştu. 1848 yılında da merkezi Bağdat olan 6. Ordu kuruldu.<sup>624</sup> Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin çıkarabileceği asker sayısı yaklaşık 300.000 kişi civarındaydı.<sup>625</sup>

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde, vilayet dahilinde bulunan askeri birlikler, zabita ve polis memurları ile kalelerde görevli bulunan zabitler ile ilgili bilgiler verilmiştir. H.1287/M.1870 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kalesinde yüzbaşı Halil Ağa ve mülazım İbrahim Ağa’nın, Tirebolu kalesinde ise Tufan Ağa’nın topçu zabitanı olarak görev yaptıkları belirtilmiştir.<sup>626</sup>

H.1305/M.1888 Trabzon Vilayeti Salnamesinde nizamiye 27.alayın 1.bölüğünün mevkiisinin Ünye ve Giresun olduğu belirtilmiştir.<sup>627</sup> Bu salnameye göre ayrıca Giresun kazasında bir binbaşının, bir sağ kol ağasının ve bir tabur katibinin görev yaptığı 83.mukaddem alayın 3.taburu ile beraber; bir kaymakamın, bir binbaşının, bir kol ağasının ve bir tabur katibinin görev yaptığı 131.tali alayın 3.taburu bulunmaktaydı. Aynı salnamede; Tirebolu kazasında bir binbaşının, bir sağ kol ağasının ve bir tabur katibinin görev yaptığı 83.mukaddem alayın 4.taburu ile; bir binbaşının, bir kol ağasının ve bir tabur katibinin görev yaptığı 131.tali alayın 4.taburunun bulunduğu belirtilmiştir.<sup>628</sup>

H.1311/M.1894 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında 4 taburdan mürekkep kaymakamlığını İsmail Zühtü Bey’in yaptığı bir redif alayının

<sup>623</sup>Musa Çadırcı, “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt13, Ankara 2002, s. 806

<sup>624</sup>Fahri Çoker, “Tanzimat Ve Ordudaki Yenilikler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1260

<sup>625</sup>Engelhardt, **Tanzimat Ve Türkiye**, (çev. Ali Reşad), Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 93

<sup>626</sup>T.V.S. H.1287/M.1870, s. 63

<sup>627</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 113

<sup>628</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 117

teşkil edildiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda 56. redif alayı olarak isimlendirilen birliğin tabur kadroları görülmektedir.<sup>629</sup>

**Tablo 3.2.1. H.1311/M.1894 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre 56. Giresun Redif Alayı Taburları**

56. Giresun Redif Alayı			
Birinci Giresun Taburu		İkinci Ordu Taburu	
Binbaşı Salih Efendi	Giresun	Kaymakamı İsmail Zühtü Bey	Ordu
Sağ Kolağası İbrahim Efendi		Binbaşı Hüsnü Efendi	
Tabur Katibi Ahmet Niyazi Efendi		Kolağası Münhal Tabur Katibi Münhal	
Üçüncü Tirebolu Taburu		Dördüncü Görele Taburu	
Binbaşı Bahtiyar Efendi	Tirebolu	Binbaşı Kadri Efendi	Görele
Sağ Kolağası Hulusi Efendi		Kolağası Mehmet Efendi	
Tabur Katibi Münhal		Tabur Katibi Münhal	

Kaynak: T.V.S. H.1311/M.1894, s. 143

H.1318/M.1900 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde, Giresun İlave Fırkası isminde bir birlik oluşturulduğu ve bu birliğin Giresun, Ordu ve Ünye ilave alaylarına ayrıldığı görülmektedir.<sup>630</sup>

### 3.2.1. Zabıta İdaresi

Merkezi güvenlik anlayışının tesis edilmek istenmesi ve zaptiye birliklerine işlerlik kazandırılmak amacıyla, 1846 yılında zaptiye müşiriyeti kurulmuştu.<sup>631</sup> Zabıta işlerinin Seraskerlik tarafından yönetilmesinin, askerlerin asıl işlerini ihmal ettikleri ve bu yüzden kolluk kuvvetlerinin bağımsız bir makama bağlanmasının gerektiği zaptiye müşiriyetinin kuruluşunu bildiren resmi tebliğde ifade ediliyordu.<sup>632</sup>

<sup>629</sup>T.V.S. H.1311/M.1894, s. 143

<sup>630</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s.159-163

<sup>631</sup>Ali Sönmez, "Zaptiye Teşkilatı'nın Düzenlenmesi (1840-1869)", **Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 25, Sayı 39, 2006, s. 201-202

<sup>632</sup>Zafer Toprak, "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1270

Zaptiye teşkilatının görevleri arasında suçluları alıp mahkemeye götürüp getirmek, vergi memurlarını korumak, posta tatarlarının emniyetlerini sağlamak vardı.<sup>633</sup>

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun ve Tirebolu kazalarında bölük ağası olarak Abdurrahman Ağa'nın, muavini olarak da Şerif Ağa'nın vazifeli oldukları belirtilmiştir.<sup>634</sup>

H.1305/M.1888 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde de; Giresun kazasında Yüzbaşı Ahmet Bey'in, Tirebolu kazasında Abdi Ağa'nın, Görele kazasında da, İbrahim Ağa'nın zabıta memuru olarak görev yaptığı belirtilmiştir.<sup>635</sup>

H.1320/M.1902 senesi Trabzon Vilayeti salnamesinde Giresun ve Tirebolu kazalarında zabıta işleri ilgilenen görevliler "Zabıta Dairesi" başlığı altında verilmiştir. Aşağıdaki tablolarda Giresun ve Tirebolu kazalarının zabıta daireleri görülmektedir.<sup>636</sup>

**Tablo 3.2.1.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Zabıta Dairesi**

Giresun Zabıta Dairesi	
Zabıta Memuru Kemal Ağa Bölük Ağası Muavini	
Bölük Emni Nuri Efendi	

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 172

**Tablo 3.2.1.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Zabıta Dairesi**

Tirebolu Zabıta Dairesi	
Zabıta Memuru Mehmet Efendi	Kol Vekili Sabit Efendi
	Bölük Emni Mustafa Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s.192

Bahsi geçen salnamede Görele kazasında da Ahmet Efendi'nin zabıta memuru olarak görev yaptığı belirtilmiştir.<sup>637</sup>

<sup>633</sup>Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, 2007 Ankara, s. 68

<sup>634</sup>T.V.S. H.1286/M.1869, s. 84

<sup>635</sup>T.V.S. H.1305/M.1888, s. 222, 229, 235

<sup>636</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 172, 192

<sup>637</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s.213

### 3.2.2. Polis İdaresi

Osmanlı Devleti'nde 1845 yılında çıkarılan polis nizamnamesi ile birlikte polis teşkilatı kuruldu.<sup>638</sup> Yeniçerilerin kaldırılmasından itibaren kolluk işlerindeki düzensizlik ve yürütülmesindeki karışıklık polis nizamnamesi ile düzenlenme yolunda ilk adım olmuştur.<sup>639</sup>

H.1318/M.1900 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun kazasında Mehmet Bey'in polis komiseri olarak, Tirebolu kazasında Akif Efendi ile Mehmet Ali Efendi'nin polis olarak, Görele kazasında da Mehmet Efendi'nin polis olarak görev yaptıkları belirtilmiştir.<sup>640</sup>

H.1320/M.1902 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun ve Tirebolu kazalarında görevli polis memurları "Polis Dairesi" başlığıyla verilmişlerdir. Adı geçen salnameye göre Giresun ve Tirebolu kazaları polis daireleri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.<sup>641</sup>

**Tablo 3.2.2.1. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Giresun Kazası Polis Dairesi**

Giresun Polis Dairesi	
Üçüncü Sınıf Polis Komiseri Mehmed Fehmi Bey	
Polis Mustafa Efendi	Polis Salih Efendi
Polis Ziya Efendi	Polis Metro Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 172

**Tablo 3.2.2.2. H.1320/M.1902 Senesi Trabzon Vilayeti Salnamesine Göre Tirebolu Kazası Polis Dairesi**

Tirebolu Polis Dairesi	
Polis Mehmed Ali Efendi	Polis Akif Efendi

Kaynak: T.V.S. H.1320/M.1902, s. 192

Bahsi geçen salnamede Görele kazasında da Hasan Efendi'nin polis olarak vazife yaptığı belirtilmiştir.<sup>642</sup>

<sup>638</sup>Remzi Fındıklı, "Osmanlı Devleti'nde Güvenlik Ve Polis", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 6, Ankara 1999, s. 300

<sup>639</sup>Mesut Gülmez, "Polis Örgütünün İlk Kuruluş Belgesi Ve Kaynağı", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 4, s. 4

<sup>640</sup>T.V.S. H.1318/M.1900, s. 182, 186, 193

<sup>641</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 172, 192

<sup>642</sup>T.V.S. H.1320/M.1902, s. 213

## SONUÇ

Trabzon Vilayeti Salnamelerinin sunduğu bilgilerin değerlendirilmesiyle gerçekleştirdiğimiz bu çalışmada, Giresun'un bugün sahip bulunduğu bölgelerin salnamelerin yayınlanma aralığı olan 1869-1904 arası; coğrafi, fiziki, demografik, idari, iktisadi, adli ve askeri yapısını incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Trabzon Vilayeti Salnamelerinde bugün Giresun il sınırları içerisinde bulunan bölgelerde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının bulunduğu görülmüştür.

Başlangıçta Tirebolu kazasına bağlı bulunan Görele'nin H.1291/M.1874 senesi ile kaza olarak teşekkül edildiği salnamelerde görülmektedir. Bu tarihten itibaren, yayınlanan son salnameye kadar Tirebolu ve Görele kazalarının herhangi bir nahiyeye sahip olmadığı Trabzon Vilayeti Salnamelerinde müşahede edilmiştir. H.1286/M.1869 tarihinde yayınlanan ilk salnamede kaza olarak görülen Giresun bu tarihte Akköy ve Keşap nahiyelerine sahipti.

“İdari Yapı” başlığı altında incelediğimiz gibi Giresun kazasının kendisine çeşitli tarihlerde bağlanıp zaman zaman ayrılan Akköy, Keşap, Piraziz ve Kurık ile toplam 4 nahiyeye sahip olmuştu. H.1292/M.1875 tarihidен H.1296/M.1879 tarihine kadar Giresun, Trabzon Vilayeti Salnamelerinde yer almamış, bu tarihlerde Sivas Vilayetine bağlı bir durumda bulunmuştu. Çalışmamızın ana kaynağı olarak Trabzon Vilayeti Salnamelerini belirlediğimiz için Sivas Vilayeti Salnamelerinde Giresun ile ilgili bilgilerin yer alıp almadığı incelenmeyerek çalışma Trabzon Vilayeti Salnameleri ile sınırlı tutulmuştur.

Oldukça eski bir yerleşim yeri olan Giresun, salnamelerde de belirtildiği gibi dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir. Karadeniz ikliminin hakim olduğu Giresun'da, salnamelerde ikliminin kış aylarında ılıman yaz aylarında ise 27-30 dereceye kadar çıktığı belirtilmiştir. Salnamelerde Giresun ve Tirebolu kazalarında ciddi miktarda orman varlığı olduğu görülmüş ise de bu ormanlardan pek fazla yararlanılmadığı anlaşılmıştır. Salnamelerde ayrıca Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının bazı önemli yollarından bahsedilerek, haklarında bilgiler verilmiştir ve Giresun ile Karahisar-i Şarki (Şebinkarahisar) yolunun vilayet dahilindeki en önemli

yollardan biri olduğu belirtilmiştir. Yollarla ilgili verilen malumatlardan, sahil kesiminin iç bölgelerle ulaşımı sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Salnamelerde vilayetin nüfusu ile ilgili istatistiki cetveller verildiğinden Giresun'un nüfusunu salnameler aracılığıyla takip edebiliyoruz. Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamelerinde sadece erkek nüfusu verilmişken daha sonra kadınların nüfusları da verilmiştir. Salnameler incelendiğinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının nüfusu devamlı bir suretle artmıştır. Ayrıca salnamelerin verdiği nüfus verileri başka kaynaklarla karşılaştırıldığında tutarlı olduğu görülmüştür ve bu açıdan salnamelerin sunduğu veriler güvenilirlik sağlamaktadır.

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında medrese, sıbyan, iptidai ve rüşdiye mektepleriyle Gayrimüslimlere ait okulların oldukları görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde tanzimat sonrası açılan modern okulların ve geleneksel eğitim sisteminin temeli olan medreselerin varlığıyla eğitim sistemindeki ikilik Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında da vuku bulmuştur. Tanzimat ile yürürlüğe giren yeni uygulamalar Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarına da yansımış ve ortaya çıkan yeni mektepler bu kazalarda da açılarak eğitim ve öğretime katkıda bulunmuşlardır. Yayınlanan ilk salnamede Giresun kazası ve nahiyeleri ile Tirebolu ve o tarihte nahiyesi durumunda bulunan Görele'de sıbyan mekteplerinin varlığı görülmektedir. Bahsi geçen salnamede ayrıca Giresun ve Tirebolu'da rüşdiye mektebinin yapılmakta olduğu da belirtilmiştir. Yayınlanan ilk salnamede Giresun kazası ve nahiyeleri ile Tirebolu ve o tarihte nahiyesi durumunda bulunan Görele'de bulunan Gayrimüslimlere ait sıbyan mektepleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Salnamelerde genel olarak Gayrimüslim mektepleri ile ilgili bilgi yer almamıştır. Salnamelerde Görele kazasında Gayrimüslim mektebine rastlanmamıştır. Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında eğitim-öğretim işlerini düzenlenmesi için maarif komisyonları da teşkil edilmiştir. Giresun, Tirebolu ve Görele'de öğrencilerin, idadi mekteplerine kadar eksiksiz eğitim alabilecekleri okulların olmasından dolayı bu kazalarda eğitim imkanlarının iyi olduğu söylenebilir.

Trabzon Vilayetine bağlı bulunan Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında tanzimatın ilanından sonra teşkil edilen idari kurumlar Trabzon Vilayeti

Salnamelerinde de geçmektedir. Kaza İdare Meclisi, Belediye İdaresi, Nahiye Meclisi, Rüşumat İdaresi, Reji İdaresi, Düyun-u Umumiye İdaresi gibi kurumlar bu kazaların yönetimlerinde yer almışlardır. Salnameler incelendiğinde Giresun kazasının Trabzon sancağı içinde idari anlamda önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 2.1.13.1.'de Giresun Rüşumat Müdüriyeti'nin kurulduğu; Tablo 2.1.13.2., Tablo 2.1.13.4., Tablo 2.1.13.5., Tablo 2.1.13.6. ve Tablo 2.1.13.7.'de de Giresun Rüşumat Müdüriyeti'ne çeşitli kazalarda kurulmuş Rüşumat Memuriyeti idarelerinin bağlandığı tespit edilmektedir. Benzer biçimde Giresun Düyun-u Umumiye İdaresi'nin genel gelirlerinin verildiği Tablo 2.2.4.9.'da çeşitli kazalardaki Düyun-u Umumiye Memuriyeti idarelerinin Giresun Düyun-u Umumiye İdaresi'ne bağlı durumda oldukları görülmektedir. Bu misallerden Giresun kazasının Trabzon sancağı içerisinde önemli bir idari merkez olduğu anlaşılmaktadır.

Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında yönetime Müslüman olmayan Osmanlı tebaası vatandaşları da katılmışlardır. Gayrimüslim vatandaşların nüfuslarına oranına göre fazla sayıda kişi Kaza İdare Meclisi, Belediye İdaresi, Nahiye Meclisi, Memleket Sandığı gibi önemli kaza idare birimlerinde yer aldıkları görülmektedir.

Salnamelerde Giresun kazasında; Rusya, Avusturya ve Macaristan, İtalya ve Fransa devletlerinin konsolosluk görevlilerinin görev yaptıkları belirtilmiştir. Tirebolu ve Görele kazalarında herhangi bir konsolosluk görevlisine rastlanılmamıştır.

Yayınlanan ilk Trabzon Vilayeti Salnamesi olan H.1286//M.1869 senesi salnamesinde Giresun ve Tirebolu kazalarında birer telgraf müdürü olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda da o tarihlerde Osmanlı Devleti'nde yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan telgraf kullanımının Giresun ile Tirebolu kazalarında bulunduğu ve böylelikle bu kazaların o çağın en hızlı iletişim araçlarından olan telgraf iletişim ağına dahil oldukları anlaşılmaktadır.

Gerçekleştirdiğimiz bu çalışmada Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarındaki başlıca tarım faaliyetinin fındık ziraati olduğu müşahede edilmiştir. Giresun ve Tirebolu limanından yapılan ihracatın çok büyük bir kısmını fındık oluşturmaktadır.

Bu nedenle de fındığın bölgede hayati bir rol oynadığı, bölge ekonomisinin refahını etkileyen en önemli amillerden biri olduğu söylenebilir. Fındık kadar olmasa da bu kazalarda fasulye ve mısır gibi ürünler de yetiştirilmiştir.

Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında yayla, mera gibi küçükbaş hayvancılık için elverişli alanların bulunmasından dolayı bu kazalarda ağırlıklı olarak hayvancılık alanında küçükbaş hayvancılık yapılmıştır. Özellikle de koyun yetiştirilmiştir. Giresun ve Tirebolu limanlarından yapılan ihracata baktığımızda, koyunun ihraç ürünlerinden biri olduğu ve bu iki kazaya girdi sağladığı görülmektedir.

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde ve incelediğimiz diğer kaynaklarda Giresun ve Tirebolu limanlarından ithalat ve ihracat faaliyetleri yapıldığı görülmüştür. Özellikle Giresun limanının kazaya ticaret alanında çok önemli bir katkısı olduğu görülmüştür. Salnamelerde de bahsedildiği gibi Giresun kazası vilayet dahilinde Trabzon ve Samsun kazalarından sonra ticaret alanında vilayetteki kazalarda önde bulunmaktaydı. Giresun kazasında üretilen ürünler liman sayesinde Osmanlı Devleti'nin farklı şehirlerine ve Avrupa'nın birçok ülkesine ve şehrine gönderilmiştir, bundan dolayı Giresun kazasının uluslararası ticarete etkinlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Tablo 2.2.3.1., Tablo 2.2.3.2., Tablo 2.2.3.3., Tablo 2.2.3.6., ve Tablo 2.2.3.11.'de Giresun limanında Avrupa'nın çeşitli ülkeleri ve şehirleri ile yapılan ithalat ve ihracat faaliyetleri görülmektedir. Tablo 2.2.3.12'de de Tirebolu limanında faaliyet gösteren gemilerin ait oldukları ülkeler görülmektedir. Tablo 2.2.3.21'de de Giresun, Tirebolu ve Görele limanlarında faaliyet gösteren gemiler görülmektedir. Giresun ve Tirebolu limanlarında yapılan ithalat ve ihracat faaliyetleri genelde birbirine yakın seyretmekle beraber ihracat rakamlarının ithalat rakamlarından biraz daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Salnamelerde görüldüğü üzere ticaret, ziraat ve sanayi odalarında Gayrimüslim tebaadan vatandaşların sayısının nüfuslarına oranla fazla olmasından ötürü Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında ticarete Gayrimüslimlerin oldukça etkin oldukları anlaşılmaktadır.



Salnamelerde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarının belli başlı vergi gelirlerine de yer verilmiştir. Tablo 2.2.4.1.'deki Tirebolu kazası ağnam rüsumu Trabzon sancağındaki o yıl en yüksek ağnam rüsumudur.

Trabzon Vilayeti Salnamelerinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında demir, bakır, simli kurşuni mangenez gibi maden yataklarının olduğu belirtilmiş ve bu maden yataklarının çoğunluğunun işletilmeyip terk edilmiş halde bulunduğu ifade edilmiştir. İşletilen madenlerin de devlet eliyle işletilmeyip mültezimlere verildiği ve bundan ötürü de madenlerde elde edilebileceğinden daha az gelir geldiği görülmüştür.

Salnamelerde, Tablo 1.1.1.1. ve Tablo 1.1.1.2.'de de belirtildiği gibi özellikle Giresun ve Tirebolu'da ciddi anlamda bir orman varlığı olmasına rağmen madenlerde olduğu gibi kapasitesinin altında gelir elde edildiği tespit edilen bir diğer husustur.

Tanzimat sonrasında Osmanlı Devleti'nde yapılan hukuki düzenlemelerle oluşturulan yeni mahkemelerin varlığı salnameler aracılığıyla Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında görülmektedir. Salnamelerde bu üç kazada meclis-i deavi, bidayet ve ticaret mahkemelerine rastlanılmıştır. 1879'da bidayet mahkemesinin kurulması kararlaştırıldıktan sonra H.1298/M.1881 senesi Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun, Tirebolu ve Görele kazalarında bidayet mahkemelerinin bulunduğu görülmüşünden, bu kazalarda adli alanda yapılan düzenlemelerin çok geçmeden yürürlüğe girdiği anlaşılmaktadır.

Salnamelerde Giresun kazasında bir redif alayının varlığı daha sonradan da ilave bir fırka kurulduğu görülmüştür. Giresun ve Tirebolu kazalarında zaptiye alayı mensuplarının görev yaptığı daha sonraki yıllarda da zabıta idaresinin kurulduğu da müşahede edilmiştir. Ayrıca Giresun ve Tirebolu kazalarında polis idarelerinin de oluşturulduğu görülmüştür. Salnamelerde Görele kazasında da zabıta ve polis memurlarının görev yaptıkları belirtilmiştir.

Salnamelerde Giresun'da; Rus, Fransız, Alman, İtalyan vb. devletlerin vapur kumpanyalarının faaliyetleri olduğu görülmüştür. Ayrıca Giresun'da; Rusya,

Avusturya ve Macaristan, İtalya ve Fransa devletlerinin konsolosluk görevlilerinin bulunması; Tablo 2.2.3.21.'de görüldüğü gibi, Giresun limanında faaliyet gösteren gemilerin yarısından fazlasını yabancı gemilerin oluşturması gibi durumlardan, Giresun'un ciddi uluslararası bağlantılara sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tüm bu faktörler göz önüne alındığında Giresun'un incelenen dönem itibariyle Trabzon Vilayetinde, Trabzon ve Samsun kazalarından sonra en önde gelen kaza olduğu görülmüştür. O dönemde yeni teşkil edilen idari, adli, eğitim vb. alanlardaki kurumların Giresun'da da kısa sürede oluşturulması; dönemin en ileri haberleşme araçlarından olan telgrafla iletişim olanağına sahip olması, özellikle liman ticaretiyle önemli bir gelir etmesi ve uluslararası ticarete yer almasından dolayı Giresun'un, Trabzon Vilayeti dahilinde vilayetin önde gelen kazalarından biri olduğunu tespit edilmiştir.

**KAYNAKÇA****1.Trabzon Vilayeti Salnameleri**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1286.**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1287**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1288**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1289**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1290**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1291**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1292**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1293**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1294**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1295**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1296**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1298**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1305**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1309**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1311**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1313**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1316**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1318**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1319**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1320**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1321**

**Trabzon Vilayeti Salnamesi, Trabzon 1322**

## 2.Araştırma Eserleri

- AFYONCU, Erhan, **Sorularla Osmanlı Tarihi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.
- AKDAĞ, Mustafa, **Türkiye'nin İktisadî Ve İçtimaî Tarihi (1453-1559), II**, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.
- AKYILDIZ, Ali, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856)**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993.
- AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2012**, Pegem Akademi (22. Baskı), Ankara 2012.
- ATALAY, İbrahim, **Türkiye Coğrafyası**, Yeniçağ Basın-Yayın, Ankara 1989.
- AYDIN, M. Akif, Türk Hukuk Tarihi, **Beta Basım Yayım**, (11. Baskı), İstanbul 2013.
- BALTACI, Cahit, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Matbaası, İstanbul 1976.
- BELGE, Murat, **Osmanlı'da Kurumlar Ve Kültür**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (2.Baskı), İstanbul 2008.
- BIJISKYANS, P. Minas, **Karadeniz Kıyıları Tarih Ve Coğrafyası** (Ter. ve Not. Hrand D. Andreasyan), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1969.
- BÜYÜKKARCI, Süleyman, **Osmanlı Devleti Ve Cumhuriyet Türkiye'sinde Yabancı Okullar**, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya 1996.
- CİN, Halil-AKAGÜNDÜZ, Ahmet, **Türk Hukuk Tarihi**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2011.
- ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal Ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (3. Baskı), Ankara 2013.
- ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik**, İmge Kitabevi, Ankara 2008.
- ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi**, İmge Kitabevi, 2007 Ankara.
- ÇATALTEPE, Sipahi, **19. Yüzyıl Başlarında Avrupa Dengesi Ve Nizam-ı Cedit Ordusu**, Göçebe Yayınları, İstanbul 1997.
- DUMAN, Hasan, **Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası Ve Toplu Kataloğu, I**, Enformasyon Ve Dökümantasyon Vakfı, Ankara 2000.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, **Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat Ve Sonrası)**, Arı Sanat Yayınevi.

ELDEM, Vedat, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

EMECEN, Feridun-YÜKSEL, Ayhan, **Görece Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)**, Serander Yayınları, Trabzon 2015.

Engelhardt, **Tanzimat Ve Türkiye**, (çev. Ali Reşad), Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.

ERGİN, Osman, **Türk Maarif Tarihi, I-II**, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

ERYILMAZ, Bilal, **Tanzimat Ve Yönetimde Modernleşme**, İşaret Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2010.

Evliya Çelebi, **Tam Metin Seyahatnâme, I-II**, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

GENÇ, Mehmet, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Ve Ekonomi**, Ötüken Neşriyat, (7. Baskı), İstanbul 2010.

GÖKÇEN, Rifat, **Giresun Ve Karadeniz Bölgesi**, Özyürek Yayınları, İstanbul 1987.

GÜRAN, Tevfik, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998.

GÜVEN, İsmail, **Türk Eğitim Tarihi**, Naturel Yayıncılık, Ankara 2010.

HALAÇOĞLU, Yusuf, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı Ve Sosyal Yapı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları (6. Baskı), Ankara 2007.

HAMILTON, William J., **Küçük Asya** (çev. Kasım Toraman), Midas Kitap, Ankara 2013.

Jakob Philip Fallmerayer, **Doğu'dan Fragmanlar**, (çev. Hüseyin Salihoğlu), İmge Kitapevi (1. Baskı), Ankara 2002

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü,(3. Baskı), Ankara 2010.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi, VIII**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (3. Baskı), Ankara 1988.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri (1856-1861)**, VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (6. Baskı), Ankara, 2000.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri (1861-1876)**, VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (6. Baskı), Ankara 2003.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid Ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)**, V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (5. Baskı), Ankara 1988.

KARAMÜRSEL, Ziya, **Osmanlı Malî Tarihi Hakkında Tetkikler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (2. Baskı), Ankara 1989.

KARPAT, Kemal H., **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Ksenophon, **Anabasis Onbinlerin Dönüşü**, (çev. Oğuzyarlıgaş), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2011.

KOÇER, Hasan Ali Koçer, **Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu (1773-1923)**, Uzman Yayınları 1, Ankara 1987.

KODAMAN, Bayram, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları (3. Baskı), Ankara 1999.

M. A. Ubucini, **Osmanlı’da Modernleşme Sancısı**,(çev. Cemal Aydın), Timaş Yayınları, İstanbul 1998.

Nisan Antrirasyan, **Fındık Ziraati Ve Ticareti**, İstanbul 1331.

ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Timaş Yayınları, (29. Baskı), İstanbul 2009.

ORTAYLI, İlber, **İstanbul’dan Sayfalar**, Turkuaz Kitapçılık Yayıncılık, İstanbul 2009.

ORTAYLI, İlber, **Tanzimatdan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, Hil Yayınları, Ankara 1985.

ORTAYLI, İlber, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2011.

ÖNSOY, Rıfat, **Mali Tutsaklığa Giden Yol Osmanlı Borçları 1854-1914**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1999.

ÖNSOY, Rıfat, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii Ve Sanayileşme Politikası**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1988.

ÖZBİLGİN, Erol, **99 Soruda Osmanlı**, İz Yayıncılık, İstanbul 2012.

ÖZMENLİ, Mehmet, **Giresun Tarihi (Eskiçağ’dan Ortaçağ’ın Sonuna Kadar)**, Eser Ofset Basım Yayın Matbaacılık (1. Baskı), Erzurum 2013.

PAMUK, Şevket, **100 soruda Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914**, Gerçek Yayınevi, (5. Baskı), İstanbul 1999.

PAMUK, Şevket, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2012.

PAMUK, Şevket, **Osmanlı Ekonomisi Ve Kurumları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (5. Baskı), İstanbul 2014.

PAMUK, Şevket, **Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914**, İletişim Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2007.

PEKER, Kemal, **Fındık Tarihçe, Tarım, Kültür, Ticaret, İstihlâk Bakımlarından**, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1947-1948.

RAMBER, Lui, **Gizli Notlar** (Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu).

SAKAOĞLU, Necdet, **Osmanlı Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

SAKİN, Orhan, **Osmanlı'da Etnik Yapı Ve 1914 Nüfusu**, Ekim Yayınları, İstanbul 2008.

SAYDAM, Abdullah, **Kırım Ve Kafkas Göçleri (1856-1876)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.

SAYDAM, Abdullah, **Osmanlı Medeniyeti Tarihi**, Derya Kitabevi, (2. Baskı), Trabzon 1999.

SEVİNÇ, Necdet, **Osmanlılarda Sosyo-Ekonomik Yapı, II**, Kutsun Yayınevi, İstanbul 1978.

SHAW, Stanford J.-KURAL SHAW, Ezel, **Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye, II**, E Yayınları, Cilt 2, İstanbul 1983.

SÜMER, Faruk, **Tirebolu Tarihi**, Tirebolu Kültür Ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul 1992.

Şemsettin Sami, **Kâmûsu'l-A'lâm**, Kaşgar Neşriyat, Cilt. 5, Ankara 1996.

TABAKOĞLU, Ahmet, **Türk İktisat Tarihi**, Dergah Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 1994.

TAŞKIRAN, Cemalettin, **Yüzyılları Harbiye**, Doğan Kitap, İstanbul 2009.

TEKELİ, İlhan Tekeli-İLKİN, Selim, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim Ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu Ve Dönüşümü**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.

TURGAY, A. Üner Turgay, “Trabzon”, **Doğu Akdeniz’de Liman Kentleri 1800-1914**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 45-73

UCUZSATAR, Necati Ulunay, **Türklerde Harp Sanatı Taktik Ve Strateji (M.Ö. 220-M.S.1453)**, Derin Yayınları, İstanbul 2007.

UZUNÇARŞLI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1965.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları, I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (3. Baskı), Ankara 1988.

ÜÇÖK, Coşkun-MUMCU, Ahmet, **Türk Hukuk Tarihi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1976.

ÜNAL, Mehmet Ali, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Fakülte Kitapevi, Isparta 2007.

VAHAPOĞLU, M. Hidayet, **Osmanlı’dan Günümüze Azınlık Ve Yabancı Okulları (Yönetimleri Açısından)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1990.

Vital Cuinet, **La Turquie D’asie I**, Paris 1892.

YALÇIN, Osman, **Giresun**, Özyürek Yayınları İstanbul, 1979.

### **3.Makale, Bildiri ve Kitap Bölümleri**

AKANDERE, Osman-SEMİZ, Yaşar, “Sevr’den Lozan’a Düyûn-ı Umumiye Meselesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı VII, Konya 2002, s. 189-210.

AKSAN, Virginia H., “Küçülen Osmanlı Dünyasında Askeri Reform Ve Sınırları 1800-1840”, **Erken Modern Osmanlılar İmparatorluğun Yeniden Yazımı**, (çev. Onur Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

AYDIN, M. Akif, “Osmanlıda Hukuk”, **Osmanlı Devleti Tarihi** (Editör: Ekmelettin İhsanoğlu), 2, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999, s. 375-438

BARCAN, Ömer Lütfi, “Tarihi Demografi Araştırmaları Ve Osmanlı Tarihi”, **Türkiyat Mecmuası**, Osman Yalçın Matbaası, Cilt 10, İstanbul 1953, s. 1-25.

BAYKARA, Tuncer, “Yeniçeri Ocağının Kaldırılmasının Sosyal Sonuçları”, **Sultan II. Mahmud Ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 147-155.



BEKDEMİR, Ünsal-ELMACI, Süleyman, “Giresun Kentinin Gelişimini Etkileyen Faktörler”, **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt 2, Ankara 2009, s. 396-407.

BOSTAN, M. Hanefi, “Giresun Kazası’nın İdâri Taksimatı Ve Nüfusu”, **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996**, İstanbul 1997, s. 119-136.

ÇADIRCI, Musa, “Türkiye’de Kaza Yönetimi (1840-1876)”, **Belleten**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt LIII, Sayı 206, Ankara 1989, s. 237-257.

ÇAĞATAY, Neşet, “Osmanlı İmparatorluğunda Maden İşletme Hukuku”, **Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Ankara 1943, s. 117-126.

ÇAĞLAYAN, Savaş, “Anadolu’nun İlk Kamusal Mekânı: Kahvehane”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 29, Güz 2012, s. 95-110.

ÇİMEN, Adnan, “Sayım, Kayıt Düzeni Ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 14, Sayı 3, 2012, s. 183-216.

DEMİRTAŞ, Zülfü, “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri Ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı1, Elazığ 2007, s. 173-184.

DURHAN, İbrahim, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XIII, Sayı 3-4, 2008, s. 55-111.

EMECEN, Feridun M., “XV-XIV. Asırlarda Giresun Ve Yöresine Dâir Bâzı Bilgiler”, **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Samsun 1989, s. 157-166.

EMECEN, Feridun M., “Giresun Tarihinin Bâzı Meseleleri”, **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996**, İstanbul 1997, s. 19-24

ERDOĞDU, Teyfur, “Maarif-i Umumiyye Nezareti Teşkilatı I”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 51, Sayı 1, 1996, s. 183-247.

ERTUĞ, Hasan Refik, “Eski Harflerle Özel Yıllıklar”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 10, Cilt 1, Sayı 4, 1974, s. 19-24.

ERTUĞ, Hasan Refik, “Osmanlı Devrinde Salnâmeler”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 9, Cilt 2, Sayı 7, 1973, s. 15-22.

ERTUĞ, Hasan Refik, “Osmanlı Devrinde Salnâmeler Nezâret ve Eyâlet Salnâmeleri”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 9, Cilt 2, Sayı 8, 1973, s. 10-16.

FATSA, Mehmet, “Giresun Yöresinin Manevi Mimarı Şeyh Kerameddin Ve Tekkesi”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı 14, 2013, s. 47-56.

FATSA, Mehmet, “Karadeniz’de İlk Dönem Zaviyelerine Bir Örnek: Gökçeali Yatırı Ve Şeyh İdris Zaviyesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, Sayı 31, 2004

FATSA, Mehmet, “Karadeniz Bölgesinde Türk İskân Metoduna Bir Örnek: Yağlıdere’de Hacı Abdullah Halife Zaviyesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, Sayı 35, 2005, s. 87-112.

GENCOĞLU, Mustafa, “1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Nisan 2011, s. 29-50.

GÜÇER, Lütfi, “XVI.-XVIII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunun Ticaret Politikası”, **Türk İktisat Tarihi Yıllığı**, S. 1, 1987, s. 1-128.

GÜLMEZ, Mesut, “Polis Örgütünün İlk Kuruluş Belgesi Ve Kaynağı”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 4, s. 3-15.

GÜRSOY, Ahmet, “Giresun Kazası’nın Vilayet Oluşu”, **YeşilGiresun Gazatesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun**, Giresun 2003, s. 97-102.

HACIİBRAHİMOĞLU, Ahmet, “Fındığın Problemlerine Genel Yaklaşım” **Tirebolu 1. Fındık Festivali 6-7 Eylül 1996 Bildiriler**, İstanbul 1997, s. 39-60.

İLOĞLU, Asım Süreyya, “Türkiyede Zirai Kredi Ve T.C. Ziraat Bankası”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı XV, 1964, s. 89-118.

İZGÖER Ahmet Şerif, “Osmanlı Salnâmelerinin Şehit Tarihi Bakımından Önemi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 3, Sayı 6, 2005, s. 539-552.

KARA DÜZGÜN, Ülkü, “Giresun Adak Yerlerinde Tespit Edilen Çeşitli Uygulama, İnanış Ve Efsaneler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 7, 2009, s. 133-153.

KARAMAN, Oktay, “XIX. Ve XX. Yüzyılda Giresun İli Çevresindeki Madenler Ve Maden İşletmeciliği”, **Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı1, Afyon, 2003, s. 63-74.

KIRZIOĞLU, Fahrettin, Osmanlı “Tapu-Tahrir” Ve “Mühimme” Defterlerinde Gümüşhane Bölgesi Türk Boy/Oymak Hatıraları Ve Madenler Üzerine

“Hükümler”den Örnekler, **Geçmişte Ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu**, Ankara 1991, s. 69-77

KURUCA, Nazım-KARA, Hüseyin, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Giresun’da Fındık Ticareti, **3. Milli Fındık Şurası 10-14 Ekim 2004/Giresun**, İstanbul 2006, s. 233-240

KURUCA, Nazım-KARAMAN, Oktay, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Fındık Ticaretinde Giresun’un Yeri”, **3. Milli Fındık Şurası 10-14 Ekim 2004/Giresun**, İstanbul 2006, s. 380-385

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “Osmanlı İktisadi Yapısı”, **Osmanlı Devleti Tarihi** (Editör: Ekmelettin İhsanoğlu), 2, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999, s. 513-650.

MCGOWAN, Bruce, “Âyanlar Çağı, 1699-1812”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik Ve Sosyal Tarihi 1600-1914, II**, Eren Yayıncılık, (2. Baskı), Cilt 2, İstanbul 2006.

MERCAN, Mehmet, “Giresun Telgraf İdaresi Ve Telgrafhane Binası (1869-1904)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 7, İlkbahar 2009, s. 159-174.

OKTAR, Tiğınçe, “Fındık Üzerine Yazılan Bir Rapor Ve Bu Raporun Düşündürdükleri”, **YeşilGiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun**, Giresun 2003, s. 13-20.

ORTAYLI, İlber, “XIX. Yüzyılda Trabzon Vilayeti Ve Giresun Üzerine Gözlemler”, **Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. M. Münir Aktepe’ye Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, Sayı 15 İstanbul 1997, s. 171-192.

ORTAYLI, İlber, “Türk Belediyesinin Denetim Yetkisinin Tarihi Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumu”, **Amme İdare Dergisi**, Sayı 6/4, Aralık 1973, s. 14-24.

ÖRENÇ, Ali Fuat , “Geçmişten Günümüze Giresun Adası” **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt. 1, Ankara 2009, s. 40-54.

ÖZDEMİR KIZILKAN, Ayşe, “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 20, 2008, s. 57-66.

SAYDAM, Abdullah, “Osmanlı Madenciligi Ve XIX. Yüzyılın Ortalarında Trabzon’daki Maden Ocakları”, **Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, Samsun 1991, s. 255-270.

SENSOY, Serhat–DEMİRCAN, Mesut-ULUPINAR, Yusuf-BALTA, İzzet, Türkiye İklimi, [http://mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye\\_iklimi.pdf](http://mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye_iklimi.pdf) (10.07.2015).

SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet Seyitdanlıoğlu, “Bir Belge: Yerel Yönetim Metinleri (IV): 1871 Vilayet Nizamnamesi Ve Getirdikleri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Yıl 5/5, Eylül 1996, s. 89-103.

SÖĞÜTLÜ, İlyas, “Türk Modernleşmesi Sürecinde Mithat Paşa”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt XI, Sayı I, Nisan 2010, s. 101-113.

SÖNMEZ, Ali, “Zaptiye Teşkilatı’nın Düzenlenmesi (1840-1869)”, **Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 25, Sayı 39, 2006, s. 199-219.

TACAN, Necati, “Tanzimat Ve Ordu” **Tanzimat, 1**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1999, s. 129-137.

TIZLAK, Fahrettin , “XIX. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı Maden Yatakları”, **Belleten**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt LX, Sayı 229, Ankara 1997, s. 703-718.

ÜNAL, Feyzullah, “Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yasal Ve Yapısal Dönüşümü”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 30, Ağustos 2011, s. 241-248.

ÜNLÜ, Mucize, “Osmanlı Döneminde Giresun İskelesinin İnşası Meselesi”, **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt 1, Ankara 2009, s. 452-461.

ÜNVER, A. Süheyl, “Türkiye’de Kahve Ve Kahvehaneler”, **Türk Etnografya Dergisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Sayı 5, Ankara 1963, s. 39-84.

YAVUZ, Kenan, “Fındık Ve Sorunları”, **Tirebolu 1. Fındık Festivali 6-7 Eylül 1996 Bildiriler**, İstanbul 1997, s. 79-83.

YAZICI, Nesimi, “Tanzimat’ta Haberleşme Ve Kara Taşımacılığı”, **OTAM Dergisi**, Sayı 3, 1992, s. 333-377.

YILMAZ, Özgür, “19. Yüzyılın İkinci Yarısında İngiliz Konsolos Belgelerine Göre Giresun (1856-1900)”, **Uluslararası Giresun Ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler 09-11 Ekim 2008**, Cilt. 1, Ankara 2009, s. 517-536.

YÜKSEL, Ayhan, “Fındık Ve Tirebolu”, **Tirebolu 1. Fındık Festivali 6-7 Eylül 1996 Bildiriler**, İstanbul 1997, 85-96.

#### 4. Ansiklopedi ve Sözlükler

AKBAYAR, Nuri, “Osmanlı Salnameleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1247-1248.

AKBAYAR, Nuri, “Tanzimattan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu” **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İstanbul 1986, s. 1238-1246.

AKPINAR, Mehmet, “Reji Uygulamalarına Bir Tepki: Tütün Kaçakçılığı”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 305-312.

AKTÜRE, Sevgi, “Osmanlı Devleti’nde Taşra Kentlerindeki Değişimler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 891-904.

ALTUNBAY, Mustafa, “Klasik Dönemde Osmanlı’da Madencilik”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 10, Ankara 2002, s. 791-801.

AYDIN, Bilgin, “Salnâme” **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 36, İstanbul 2009, s. 51-54.

AYDIN, M. Akif , “Mahkeme”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 27, Ankara 2003, s. 341-344.

AYDIN, M. Akif, “Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı Ve İşleyisi”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 10, Ankara 2002, s. 15-20

BARDAKOĞLU, Ali, “Ferağ”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 12, İstanbul 1995, s. 351-354.

BAYRAK, M. Orhan, **Resimli Osmanlı Tarihi Sözlüğü**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1999.

BEYDİLLİ, Kemal, “Nizâm-ı Cedîd”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 175-178.

CİHAN, Ahmet, “Medreselerdeki Personel Çeşitliliği Ve Sosyal Mobilizasyon”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 15, Ankara 2002, s. 26-34.

ÇADIRCI, Musa, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ülke Yönetimi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 210-230.

ÇADIRCI, Musa, “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara 2002, s. 804-811.

ÇAKIR, Coşkun, “Tanzimat Ve Islahat Fermanları’nın Mali Boyutları”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 362-370.

ÇOKER, Fahri, “Tanzimat Ve Ordudaki Yenilikler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1260-1266.

DARKOT, Besim, “Giresun”, **İ.A.**, M.E.B, Cilt 4, İstanbul 1964, s. 789-790.

DAŞDEMİR, Latif, “Osmanlı Dönemi Türk Finans Sisteminde Sorunlar Ve Gelişmeler”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 391-406.

DEMİREL, Muammer, “Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 15, Ankara 2002, s. 44-60.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, (30. Baskı), Ankara 2013.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, “Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara 2002, s. 771-779

EMECEN, Feridun, “Ağnam Resmi” **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 1, İstanbul 1988, s. 478-479.

EMECEN, Feridun, “Giresun”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 14, İstanbul 1996, s. 78-84.

FINDIKLI, Remzi, “Osmanlı Devleti’nde Güvenlik Ve Polis”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 6, Ankara 1999, s. 295-300.

GELİŞLİ, Yücel, “Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi Ve Dönüşümü)”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 15, Ankara, 2002, s. 35-43.

HAYDAROĞLU, İlknur, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Yabancı Okullar”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 181-188.

İNALCIK, Halil, “Cizye”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 8, İstanbul 1993, s. 45-48.

İNALCIK, Halil, “Mahkeme”, **İ.A.**, M.E.B, Cilt 7, s. 149-151.

İPEK, Bedim, “93 Muhacereti”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 4, Ankara 1999, s. 661-668.

KAYALI, Kurtuluş, “Osmanlı Devleti’nde Yenileşme Hareketleri Ve Ordu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1250-1258.

KAZGAN, Haydar, “Düyun-ı Umumiye”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 691-716.

KESKİNKILIÇ, Erdoğan, “Düyûn-ı Umûmiye İdaresi”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 371-380.

KEYDER, Çağlar, “Osmanlı Devleti Ve Dünya Ekonomik Sistemi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 642-652.

KORALTÜRK, Murat, “Osmanlı Devleti’nde Ticaret Ve Sanayi Odalarının Kuruluşu Ve Gelişimi”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 449-458.

KÜÇÜK, Cevdet-ERTÜZÜN, Tevfik, “Düyûn-ı Umûmiyye”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 10, İstanbul 1994, s. 58-62.

KÜPELİ, Özer, “Osmanlı Devleti’nde Panayır Organizasyonları Ve Gönen Hacı İsa Panayırının Tarihine Dair”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 490-497.

ORTAYLI, İlber, “Tanzimat Ve Meşrutiyet Döneminde Yerel Yönetimler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 231-244.

ÖNSOY, Rifat, “Muharrem Kararnâmesi Ve Düyûn-u Umumiye İdaresi”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 400-414.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt. 6, Ankara 1999, s. 551-557.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, **Osmanlı Devleti Tarihi** (Editör: Ekmelettin İhsanoğlu), 1, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999, s. 337-371

ÖZCAN, Abdülkadir, “Ordu”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 362-367.

ÖZKAN, Cemal, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ordu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1259-1268.

ÖZKİPER OKTAR, Tiğınçe, ”Tütün Reji Şirketi-Memâlik-i Şâhâne Duhanları Müşterek-ül Menfaa Reji İdaresi, Reji Şirketinin Kuruluşundan Önceki Gelişmeler” **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 459-464.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü I**, M.E.B. Yayınları (4. Baskı), İstanbul 1993.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü II**, M.E.B. Yayınları (4. Baskı), İstanbul 1993.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü III**, M.E.B. Yayınları (4. Baskı), İstanbul 1993.

PAMUK, Şevket, “Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)” **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 241-252.

QUATAERT, Donald, “19. yy’da Osmanlı Devleti’nde Madencilik”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İstanbul 1985, s. 914-916.

“Salname”, **İ.A.**, M.E.B, Cilt 10, İstanbul 1967, s. 134-136.

SERTOĞLU, Midhat, **Osmanlı Tarihi Lügatı**, Enderun Kitapevi, (2. Baskı), İstanbul, 1986.

SEYİTTANLIOĞLU, Mehmet, “Yenileşme Döneminde Osmanlı Devlet Teşkilâtı”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara 2002, s. 561-576.

SHAW, Stanford, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Vergi Sistemi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 934-946.

SUNGUR, Mutullah, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Taşra İdaresi Ve Vilayet Yönetimi”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara 2002, s. 750-761.

ŞAHİN, İlhan, “Nahiye”, **D.İ.A.**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 32, İstanbul 2006, s. 306-308.

TABAKOĞLU, Ahmet , “Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 14, Ankara 2002, s. 207-240.

TEKELİ, İlhan, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 456-475.

TOPRAK, Zafer, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985., s. 1269-1271.

ÜÇOK, Coşkun, “Tanzimat’tan Önce Osmanlı Devleti’nde Hukuk”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 574-579.



VARLIK, M. Bülent, “Bir Yarı-Sömürge Olma Simgesi: Yabancı Posta Örgütleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1653-1656.

YAZICI, Nesimi, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Posta Örgütü”, ”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, 1636-1652.

YAZICI, Nesimi, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Haberleşme Kurumu”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 3, Ankara 1999, s. 619-626.

YOLALICI, M. Emin, “Osmanlılarda Çağdaş Belediyecilik”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 13, Ankara, 2002, s. 739-749.

YÜZGÜN, Arslan, “Ziraat Bankası”, ”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 771-774.

Yurt Ansiklopedisi, “Giresun”, Cilt 5, İstanbul 1982, s. 3099-3198

### **5. Tezler**

AKKAŞ, Yakup, “Osmanlı Taşra Maliyesinde Reform: Merkez-Taşra Arasındaki İdarî-Mali İlişkiler Ve Vilayet Bütçeleri (1864-1913)” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı**, İstanbul 2011.

ALTINOVA, Ayşegül, “Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı**, Ankara 2010.

BEKDEMİR, Ünsal, “Giresun Kent Coğrafyası (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı**, Erzurum 2010.

DOĞANAY, Fatma Kaya, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Rüşdiye Mektepleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 2011.

EMİROĞLU AYDIN, Fatma, “Giresun Şehrinin İklimi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)”, **T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fiziki Coğrafya Anabilim Dalı**, İstanbul 1999.

İMAMOĞLU, Hüseyin Vehbi, “19. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Adliye Teşkilatı Üzerine Batı Teşkilatı” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı**, Samsun 2009.

KARADAŞ, Yücel, “Osmanlı Ordusunda Modernizasyon Ve Demodernizasyon, 1826-1918” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Kurumlar Sosyolojisi Bilim Dalı**, İzmir 2011.

KARAMAN, Oktay, “Giresun Kazası (1850-1900) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 1999.

KILIÇASLAN, Mustafa Emre, “Avusturya Lloyd Vapur Kumpanyası'nın Osmanlı İskelelerindeki Faaliyetleri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. Ondokuzmayıs Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Tarh Anabilim Dalı**, Samsun 2013.

KÜÇÜK, Levent, “Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı Ve Avarızın İdaredeki Rolü” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. Ankara Üniversitesi Tarih(Yeniçağ Tarihi) Anabilim Dalı**, Ankara 2007.

NAKİBOĞLU, Aslihan, “Osmanlı Maliyesinde Süreklilik Ve Değişim: Rüsûmât Emâneti (Yayınlanmamış Doktora Tezi)” **T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kocaeli 2011.

NURDOĞAN, Arzu M., “Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı**, İstanbul 2005.

ÖZTEL, Muharrem, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Maliyesi” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı**, İstanbul 2007.

PARMAKSIZ, Esmâ , “II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi Eğitim Yapıları Ve Askeri Rüşdiyeler (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul 2008.

TAK, İsa, “Osmanlı Döneminde Ereğli Kömür Madenleri” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 2001.

(TÜZÜN) RAD, Sevgi, “Türkiye’de Ziraat Odalarının Yeniden Yapılması Üzerine Bir Araştırma (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı**, Ankara 1999.

TIZLAK, Fahrettin, “Keban-Ergani Yöresinde Madencilik (1780-1850)” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Elazığ, 1991.

YILDIZ, Hatip, “Diyarbakir Vilayetinde Eğitim, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum 2007.



## EKLER

Ek 1: H.1286/M.1869 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun Kazası

۴۹

گرسون قضیه	
<p>قائم مقام عثمان بك نایب فیض الله افندی مفتیسى حافظ طالب افندی  مان مدیرى حافظ حفظی افندی مجلس اداره و تحریرات کاتبى عبد الله افندی</p>	
مجلس اداره	مجلس استوار
<p>رئیسى قائم مقام  حافظ ابراهیم افندی  طناش اغا  استاد و راغا</p>	<p>رئیسى نایب افندی  اسماعیل افندی  ویستل افندی  هاجی پوداغنا  کاتب هاشم افندی</p>
نواحى ملحقه	مجلس ارباب بلدیة
<p>کتابت ناچه مدیر خلیل اغا  اقکوی ناچه مدیرى نسیب افندی</p>	<p>رئیسى عبد الله بك  حافظ افندی  حاجی مونس افندی  قبودان یورکی  قبودان قونسلطی  مانوق اغنا  کاتب احمد افندی</p>

تیرابولوقضاه	
قائمقامی فائق افندی نایب رحیمی افندی مفتیشی عثمان نوری افندی	
مال سدیری علی افندی مجلس اداره و تحیران کاتبی نوری افندی	
مجلس اداره	مجلس سبکدوش
رئیشی قائمقام حاجی امین اغا حاجی پیر اغا پنایوط اغا	رئیشی نایب افندی حاجی مصطفی افندی هاجی اندون اغا اغوب اغا احمد افندی کاتب
نواحی ملک خندان	مجلس تیرابولوقضاه
کوره له ناجیه سی مدیری شاکر افندی	رئیشی حاجی عمر افندی نعمان قنودان حاجی حسین قنودان حاجی امین افندی حاجی عمر اغا حاجی عمر اغا طودور چورباچی جمال اغا قانه چورباچی کاتب کامل افندی

۵۶

کثیر القضاة	
ناشر ناجی احمد توفیق افندی مال مدیری افندی صدق امینی علی رضا افندی	* قائم مقامی * * احمد فلهمی افندی * کتابی محمد توفیق افندی
مجلس در عاق	مجلس در ارس
* نائب افندی * * بکر اغا * * حسن افندی * * اراکل اغا * کاتب رسماً افندی	رئیس قائم مقام محمد اغا * علی افندی * طلود و سره اغا * وارطان اغا * کاتب محمد توفیق افندی
مملکت صید	مجلس بید
رئیس عثمان اغا یوسف اغا علی عثمان اغا مانوق اغا کاتب لبرانی افندی	رئیس عثمان اغا عبد الحلیم افندی * عثمان اغا * حسن اغا قسطنطین اغا * مانوق اغا * حافظ عثمان افندی
	در زنجی بلوک یوز باشیسی * محمد افندی * التنجی بلوک یوز باشیسی * محمد اغا * التنجی بلوک ملارم * اولی احمد اغا *

Ek 4: H.1298/M.1881 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun Rüşumat  
Müdüriyeti

کشیخانه مأموریتی	مأمور عبدالحلیم افندی کاتبی خیری افندی طرز ارباب مأموری شوق افندی
الکو مأموریتی	مأمور مصطفی افندی طوز انبار مأمور حسن افندی
کره سوز و سوز مأموریتی	
مدیر عاشر افندی باشکاتبی اسماعیل عفت افندی کاتب ثانی حسن ابراهیم افندی صدق امینی نجیب افندی طوز انبار مأموری علی افندی قایم مقام مأموری اسماعیل افندی رشیدی مسعود افندی	
کره سوز و سوز مأموریتی	
ارردی مأموریتی	مأمور ابراهیم افندی کاتبی خلیل افندی طوز انبار مأموری مصطفی افندی قایم مقام مأموری علی روشن افندی معاونین و سوز مأموریتی

Ek 5: H.1298/M.1881 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun Rüşumat  
Müdüriyeti (Devamı)

تیره بولور ماموریت	مامور اسعد افندی کاتبی تمل افندی طوزانبار مامور کمال افندی اسبیه مامور حسن افندی
قره حصار ماموریت	مامور صالح افندی کاتبی سرکس افندی
اقشهر ارباد ماموریت	مامور بکر افندی
بولنجق ماموریت	مامور ابراهیم افندی طوزانبار مامور محمد افندی
ابدال ماموریت	مامور نورى افندی
صامسون ماموریت	صامسون ماموریت
تاک	مدیر لامع بلش باشق قلم ثروت افندی کاتب ثانی علی افندی کاتب ثالث عثمان افندی



Ek 6: H.1309/M.1892 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Trabzon Düyun-u Umumiye Nezaretinin 1306 Senesi Umumi Gelirleri

(۱۷۶)

مع ملحقات طرزون دیون عمومیه نظارتک ۱۳۰۶ سنه سی واردات عمومیه سی

خزینہ جلیله به عابد واردات		دیون عمومیه به عابد واردات		یکون		اسمى ادارات	
۷۷۲۹۱	۴۸	۷۲۰۸۷۹	۱۵	۷۹۸۱۷۰	۶۴	طرزون نظارتی	
۱۳۰۱		۶۷۷۰۳	۶۲	۶۹۰۰۴	۶۲	یومره مأموریتی	
۳۴۷۹۹	۱۷	۹۵۹۷۴	۱۵	۱۳۰۷۷۳	۳۲	» سورمنه	
۱۱۸۹۰	۵۰	۶۰۴۸۰۵	۴۲	۶۱۶۶۹۵	۹۲	» بولخانه	
۳۵۵۲		۱۰۵۹۰۲	۹۳	۱۰۹۴۵۴	۹۳	» بیوکلیمان	
۵۵۳۱	۱۲	۱۵۴۸۹۵	۳۴	۱۶۰۴۲۶	۴۶	» الکو	
۷۳۷۲	۲۶	۴۹۶۶۴	۵۱	۵۷۰۳۶	۷۷	» کوشخانه	
۱۷۳۴۳	۶۷	۸۸۹۵۹	۸۲	۱۰۶۳۰۳	۴۹	ریزه مدیریتی	
۵۱۶۴		۱۲۳۶۴۹	۲	۱۲۸۸۱۳	۲	اوف مأموریتی	
۴۰۵۴	۳۱	۵۶۳۲۰	۱۰	۶۰۳۷۴	۴۱	» مپاوری	
۴۱۶۰	۷۵	۹۸۶۸۲	۷۹	۱۰۲۸۴۳	۵۴	» آینه	
۱۶۴۱	۳۷	۲۶۰۸۳	۷۷	۲۷۷۲۵	۱۵	» ویجه	
۲۸۴۷	۲۵	۳۹۸۱۹	۳۲	۴۲۶۶۶	۵۷	» ارخوی	
۱۶۴۰	۷۵	۲۲۶۴۲	۶۲	۲۴۲۸۳	۳۷	» خوبه	
۱۵۹۹	۶۶	۶۹۳۵	۵۹	۸۵۳۵	۲۳	» خصلینار	
۱۸۰۶۷	۶۲	۴۲۴۱۴۸	۹۷	۴۴۲۲۱۶	۶۰	کره سون مدیریتی	
۱۱۱۴۴	۶۲	۵۰۳۵۸۵	۷۷	۵۱۴۷۳۰	۴۰	اردو مأموریتی	
۱۷۷۹۸	۳۰	۲۳۱۶۸۷	۵۲	۲۴۹۴۸۵	۸۲	» تیره بولی	
۹۳۲	۱۲	۱۰۴۶۷۴	۹	۱۰۵۶۰۶	۲۲	» بولنجق	
۱۲۴۸۶		۷۶۳۶۲	۸۷	۸۸۸۴۸	۸۷	» قره خصار	
۹۳۰	۳۷	۸۷۱۵۵		۸۸۰۸۵	۳۷	» کشاب	
۲۴۹	۱۲	۲۷۵۱۱	۱۲	۲۷۷۶۰	۲۵	» ابدال	
۶۳۰		۲۸۱۷۳	۲۵	۲۸۸۰۳	۲۵	» بولمان	
۱۰۸۲	۴۰	۲۵۳۲۵	۷۳	۲۶۴۰۸	۹	» قوز اغزی	
۲۴۳۵۰۰۹		۸۴	۳۷۷۱۵۴۲	۴۷	۴۰۱۵۰۵۲	۳۱	یکون

Ek 7: H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun Limanında  
1319 Senesinde gerçekleştirilen İthalat İstatistik Cetveli

رسومات ایستاتستیک		۴۲۰
۱۳۱۹ سنه سنده کرهسون لیمانه وقوعبولان ادخالات ایستاتستیک جدولدر		
اشیانک نوعی	قیه جدید	قیمت تخمه فروش
ارپه ومصر بغدادی	۱۳۵۰۰۰۰	۶۳۰۰۰۰
دقیق	۹۸۶۰۰۰	۶۵۴۵۰۰
قهوه وشکر	۸۶۳۰۰۰	۱۶۱۵۱۸۵
ما کولات متنوعه	۱۴۰۰۰۰	۲۶۴۹۶۰
شمروبات متنوعه	۹۶۰۰۰	۴۷۵۲۰۰
قوری وتازه یش	۹۶۰۰۰۰	۷۷۷۶۰۰
زیتون یانی وسابون	۲۲۶۶۰۰	۷۹۰۶۵۰
تیره ، باصمه ، پاموق وسائر	۳۶۰۵۰۰	۲۹۲۰۱۰۰
مانیفوتزه وبونک معمولاتی	۳۹۲۰۰۰	۶۳۵۰۱۰۰
چواله	۲۰۰۰۰۰	۷۸۶۰۰۰
کبریت وموم	۳۰۲۰۰	۱۵۸۹۶۰
پتول فازی	۴۹۸۵۰۰	۳۱۴۰۵۵
طوز	۱۴۲۹۴۰۰	۷۵۲۵۸۰
دمیرچوق، چلیک، چیری وسائر	۴۱۱۱۰۰	۵۰۷۵۵۰
باقر ، قالای ، معمولات معدنیه متنوعه	۱۵۵۶۰۰	۹۷۸۹۵۰
طوغه، کیرج وسائر	۱۶۲۰۰۰	۲۹۱۶۰۰
پورسلن جام ومعمولات زجاجیه	۸۶۵۰۰	۲۳۳۵۵۰
کاغده بویا، کورکورت	۶۱۶۰۰	۱۷۴۴۲۰
دری ، سختیان	۱۳۲۹۵۰	۱۰۶۶۹۰۰
رژی معمولانندن توتون سفاره	۴۵۰۰۰	۱۳۷۲۲۵۰
اشیای متنوعه	۱۱۲۸۰۰	۹۱۳۵۰۰
یکسون	۸۶۹۹۷۵۰	۲۲۰۲۸۶۶۰
۱۳۱۸ سنه سنده ادخالات بکونی	۸۸۱۳۵۹۵	۲۱۹۱۹۸۹۶
فضله ادخالات	۱۱۳۸۴۵	۱۰۸۷۶۴

Ek 8: H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Giresun Limanında  
1319 Senesinde gerçekleştirilen İhracat İstatistik Cetveli

رسومات استاتستيقي		
٤٢١		
١٣١٩ سنه سنده كره سون لجانندن وقوه بولان اخراجات استاتستيقي جدوليدر		
اشيانك نوعي	قيمه جديد	قيمت تخمه غروش
فندق ( اقلانماش )	٢٩٨٩٥٠٠	٧٣٩٩٠٠٠
فندق ايجي	٣٢٦٣٠٠٠	١٣٢١٥٢٠٠
فندق چوروكي	٩٧٥٧٠	١٠٩٧٥٠
چوبز ( اقلانماش )	١٠٠٠٠٠	١٠٤٥٠٠
چوبز ايجي	١٢٦٠٠٠	٣٩٦٦٠٠
بدم واريك چكردي ايجي	٢٠٠٠	٧٤٠٠
بال مومي	٨٦٠٠	١٢٥٧٥٠
سزه ، فواكه ، ما كولات سازه	٢٥٢٠٠٠	٤٨١٥٠
كتان تخمي	٨٥٠٠	١٩١٣٥
فاصوليه	١٣٠٨٠٠	١٠٠٢٠٠
باق ياعي	٤٧٦٠٠	٤٢٨٥٠
پوك	٨٠٠٠	٣٢٥٠٠
دری	٩٤٨٠٠	٥٥٤٦٠٠
قيون ( رأس )	٩٢٦٢	٣٩٦٠٠٠
بمورطه	٧٩٥٠٠	١٨٢٤٣٠
چام نخمسي ( مترومكب )	٤٥٠٠	٨١٠٠٠٠
اشيای متنوعه	١٤٣٠٠٠	١٣٧٣٥٠
يكسون	٧٤٣٤٤٩٠	٢٣٦٨١٣٠٨
١٣١٨ سنه سنك اخراجات بكوني	٦٠٠٠٤٧٠	٢٠٢٠٥١٥٢
فضله اخراجات	١٤٣٢٩٤٠	٣٤٧٦١٥٣

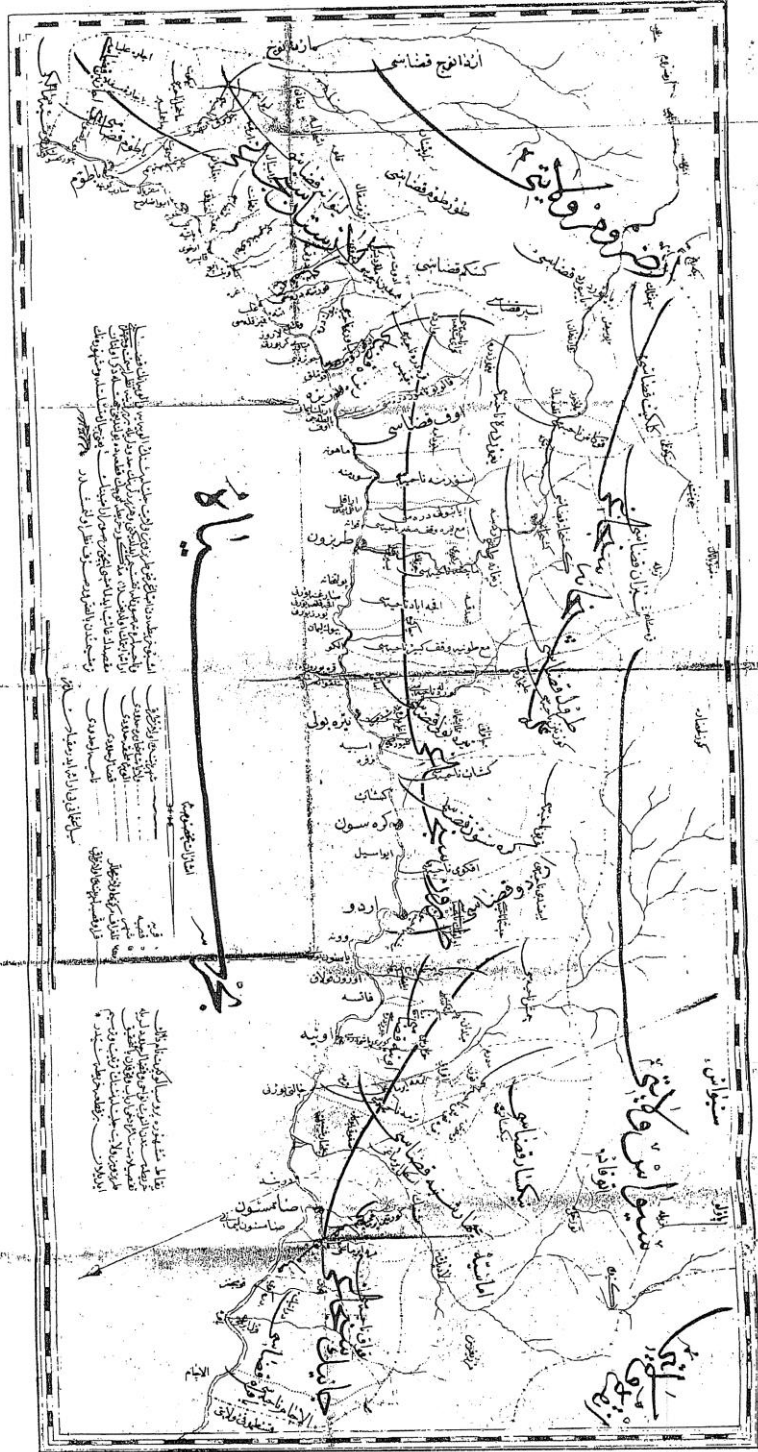
Ek 9: H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu Limanında  
1319 Senesinde gerçekleştirilen İthalat İstatistik Cetveli

رسومات ايستانبيني		٤٢٤
١٣١٩ سنه سنده تيره بولي اسكله سنه وقوعبولان ادخالات ايستانبيني جدولدر		
اشيانك نومي	قيمه جديد	قيمت تخمه فروش
حبوبات متنوعه	١٢٢٨٠٠	٨٠٥٥٠
دقيق	٣٧٥٥٠٠	٣٥٤٦٠٠
قهوه ، شکر ، چاي	١٨٥٤٠٠	٣٤٠٢٠٠
يولگ و پاموق معمولاتي	٤٧٢٠٠	٦٤١٧٠٠
دري و سخنيان	٤٣٥٥٥	٢٨٦٧٨٠
دمير ، باقر ومعادن سائر	٤٣٦٦٠٠	٥٥٧٥٥٠
پترول فازي	١٥١٤٠٠	١٠٢١٥٠
معمولات معدنيه متنوعه	٤٥٦٠	٢٨٨٠٠
زيتون ياقه ، صابون وسائر	٦٤٦٠٠	٢٢٥٤٥٠
چوال	٢٥٨٠٠	٦٠٥٧٠
طوز	٥٥٠٠٠٠	٢٥٦٩٥٠
مشروبات متنوعه	٢٥٢٠٠	٨٦٣٠٠
رزي معمولانندن توتون وسيفاره	١٨٠٠٠	٦١٤٢٥٠
اشياي متنوعه	٣٢٨٠٠	٢٦٧٣٠
يكون	٢٠٢٧٤٩٠	٣٦٦٢٣٨٠
١٣١٨ سنه سنك ادخالات يكوني	١٩٨٧٧٠٠	٣٣٠٠٥٤٨
فضله ادخالات	٣٩٧١٠	٣٦١٨٣٢

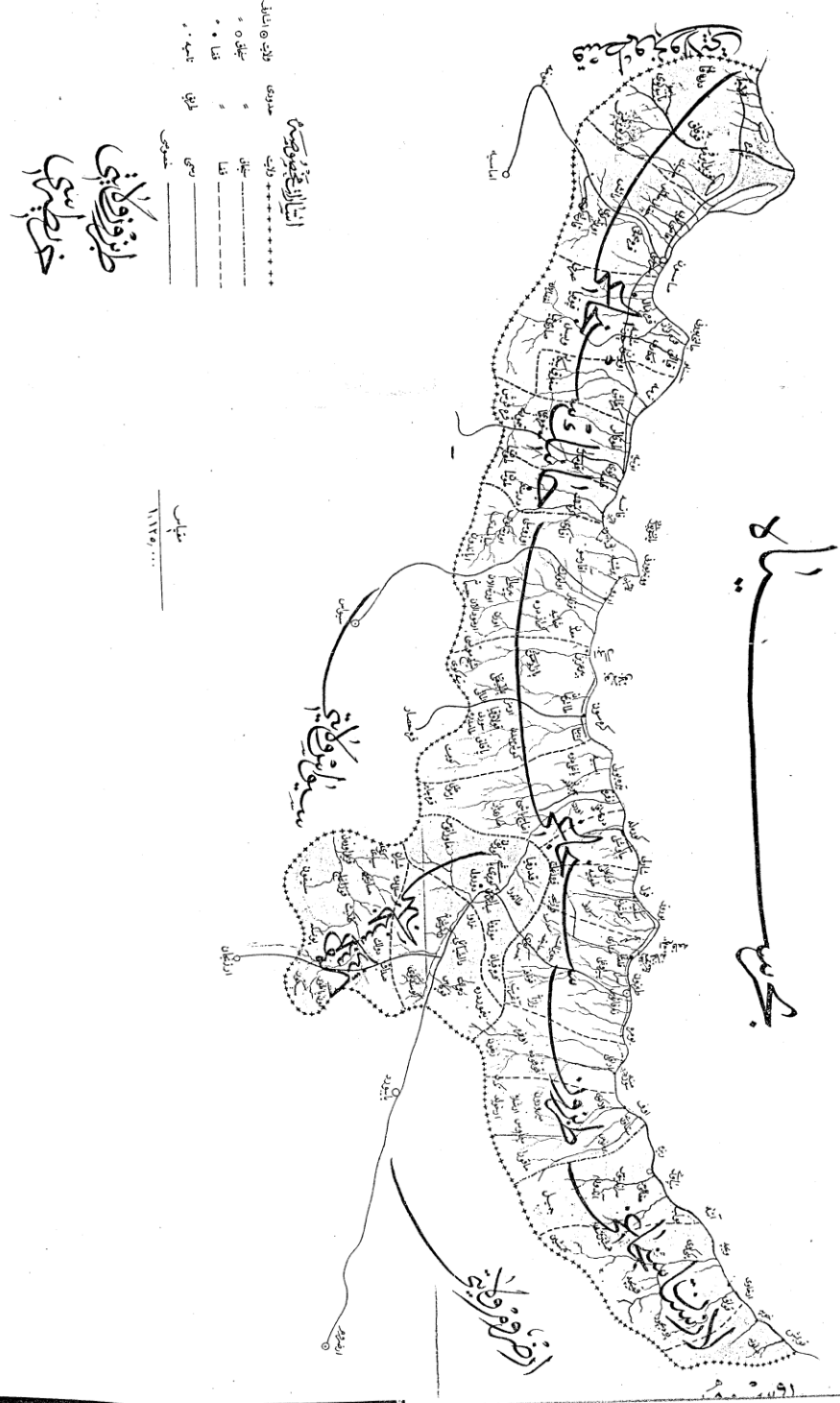
Ek 10: H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu Limanında  
1319 Senesinde gerçekleştirilen İhracat İstatistik Cetveli

رسومات استانبول		۴۲۵
۱۳۱۹ سنه سنده تيره بولى اسكله سندن وقوعبولان اخراجات اينستاق جدوليدر		
اشيانك نوعى	قيمه جديد	قيمت مخمخه فروش
ارز	۸۲۰۰۰	۱۰۷۱۰۰
فندق (اقلانماش)	۱۳۶۶۰۰۰	۳۳۸۰۳۵۰
فندق ايجى	۹۵۰۰۰	۵۵۵۷۵۰
جوز (اقلانماش)	۲۵۶۰۰۰	۳۹۳۲۰۰
جوز ايجى	۱۴۰۰۰	۶۵۷۰۰
فاسوليه	۳۲۲۰۰۰	۲۳۲۲۰۰
سبزه ، فواكه وما كولات ساژه	۵۶۲۵۰	۱۸۰۰۰
تزه يانعى	۷۵۰۰	۵۰۶۵۰
كجى وقبون دريسى	۴۰۰۰۰	۴۰۷۷۰۰
بال موسى	۸۵۰۰	۱۲۶۰۰۰
كراسته	۷۴۲۰۰۰	۱۲۵۳۵۰
اودون و محروقات	۳۴۵۱۰۰۰	۲۴۶۳۷۵۰
افاجدن معمول قاشيق و تكه (عدد)	۸۶۳۰۰۰	۱۳۱۸۵۰
باقى يانعى	۴۲۰۰۰	۵۷۳۷۵۰
اشيانى متنوعه	۳۸۵۰	۴۲۳۰۰
يكون	۶۴۸۶۱۰۰	۵۹۴۵۹۰۰
۱۳۱۸ سنه سنك اخراجاتى يكونى	۵۰۲۶۱۰۰	۴۱۴۷۲۴۷
فضله اخراجات	۴۶۰۰۰۰	۱۷۹۸۶۵۸

Ek 11: H.1289/M.1872 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Bulunun Trabzon Vilayeti Haritası

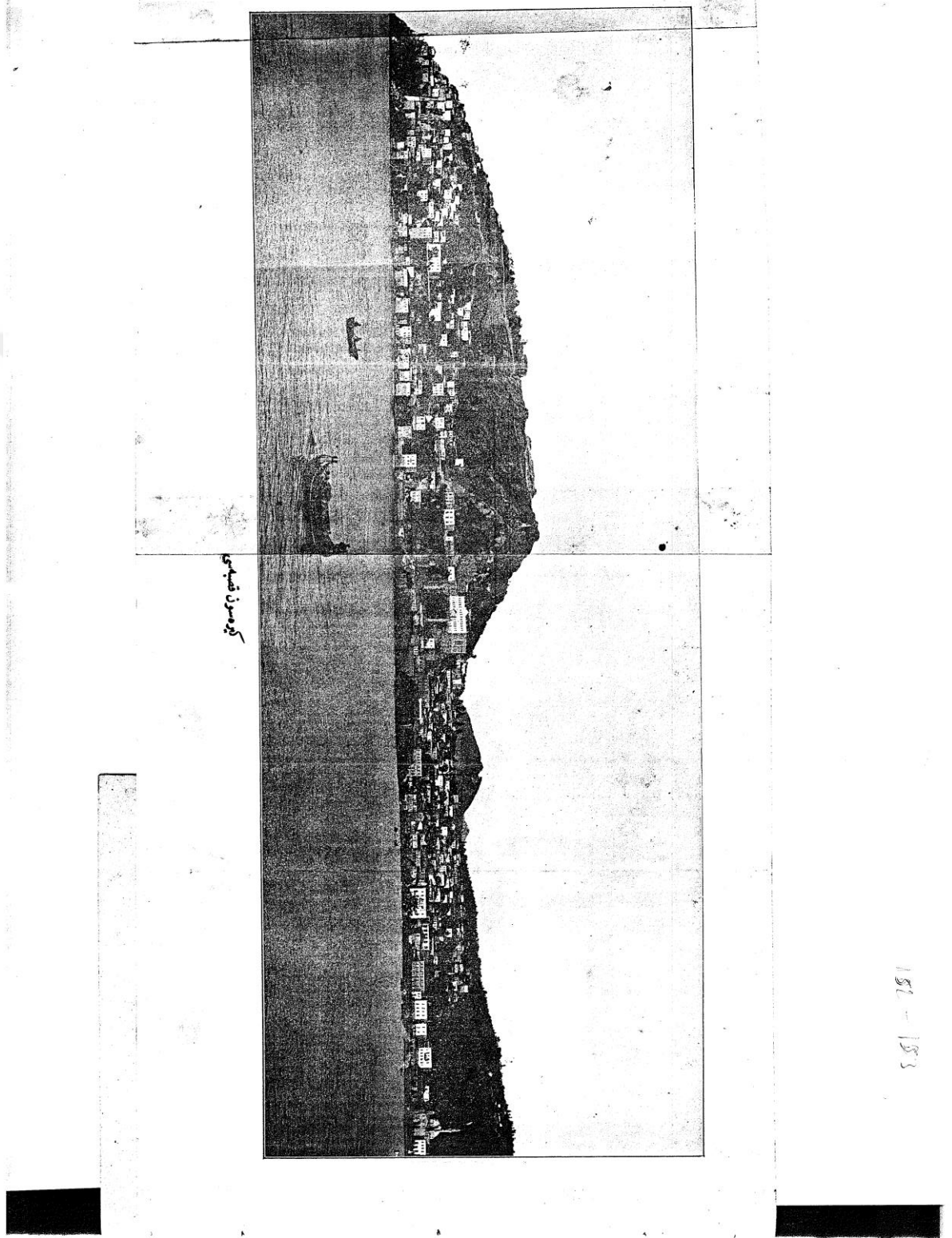


Ek 12: H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Bulunan Trabzon Vilayeti Haritası



طوبی جغرافیائی مرکز

**Ek 13: H.1322/M.1904 Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesinde Bulunun Giresun Kazasının Fotoğrafi**

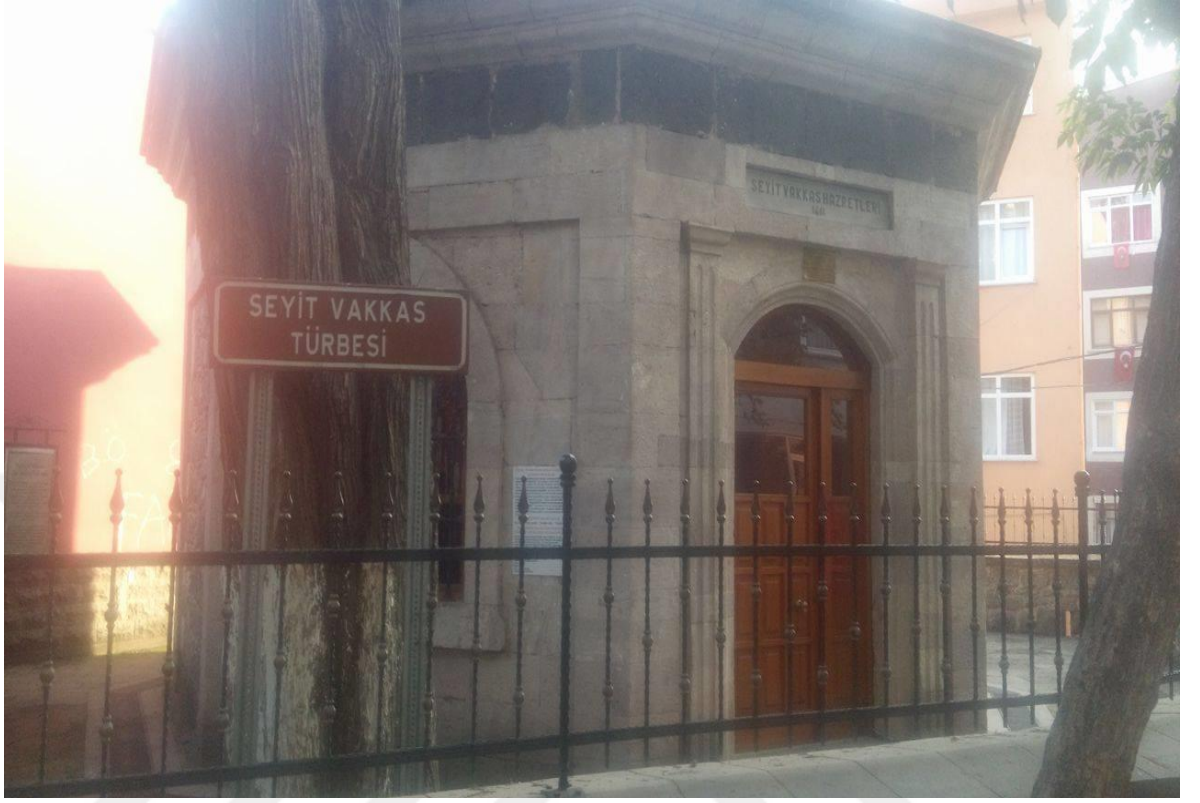




**Ek 14: Temmuz 2016 Tarihli Giresun Şehrinin Fotoğrafi**



**Ek 15: Giresun Seyyid Vakkas Türbesi**



**ÖZ GEÇMİŞ**

1989 yılında Giresun'da doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini Giresun'da tamamladıktan sonra 2009 yılında girdiği Giresun Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden 2013 yılında mezun oldu. 2013 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

